

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

Ayça UÇAK

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN MALATYA GEZİLERİ ve BU GEZİLERİN
MALATYA'DAKİ SİYASİ, EKONOMİK, SOSYAL ve KÜLTÜREL HAYATA
ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç Dr. Tolga BAŞAK

Erzurum-2014

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yrd. Doç. Dr. Tolga BAŞAK danışmanlığında, **Ayça UÇAK** tarafından hazırlanan bu çalışma 03/01/2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Tolga BAŞAK (Danışman)

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Erdal AYDOĞAN

İmza:

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Cemil KUTLU

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 03/01/ 2014

Prof. Dr. S. Esin DAYI

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

“Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum Mustafa Kemal Atatürk’ün Malatya’ya Gezileri ve Malatya’daki Siyasi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hayata Etkileri adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek herhangi bir yönteme başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.”

/ /

Ayça UÇAK

İmza

ÖNSÖZ

Milli Mücadele tarihinin önemli konularından biri de Mustafa Kemal Atatürk'ün yapmış olduğu yurt gezileridir. Mustafa Kemal Atatürk, gerek Milli Mücadele yıllarında, gerekse Milli Mücadele'den sonra yurt gezilerine önem vermiş, halkın içine girerek onların görüşlerini almış ve bu görüşler neticesinde yapacağı düzenlemeler için bir alt yapı oluşturmayı amaçlamıştır. Atatürk, yurt gezilerinde, ülkedeki gelişmelerin ve yapılan devrimlerin Anadolu'daki etkilerini gözlemlemek istemiştir.

1920'li yıllardaki geziler, Cumhuriyeti kurup, yerleştirme ile tüm yasal düzenlemelerin detaylı bir şekilde halka anlatıldığı gezilerdir. 1930'lu yıllardaki gezilerde ise planlı ekonomiye geçme ve bunun getirdiği ekonomik kalkınma girişimleri ile bu ekonominin özellikleri üzerinde durulmuştur. Atatürk, yurt gezilerinde bu ekonomik modelin etkilerini görmeyi yanında, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasına yönelik halkın tepkisini de ölçmek istemiştir. Bu geziler arasında 1931 ve 1937 yıllarında Malatya'ya yapılan seyahatlerin ayrı bir yeri vardır. 1931 yılı Malatya seyahati, Fevzipaşa-Diyarbakır arasında yapımı tamamlanan demiryolu hattının açılışını ve deneme seferini gerçekleştirmek amacıyla yapılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, 1937 yılında ise Diyarbakır hattının temel atma töreni için Ankara'dan Sivas'a hareket etmiş, daha sonra da yol üzerinde bulunan Malatya'ya da uğramıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün, demiryolu açılışı münasebetiyle Malatya'ya gelişinin ardından Malatya ekonomisi canlanmış ve bu ekonomik canlanmayla birlikte siyasi ve sosyal hayatta da olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Uzun süren savaş döneminden ve dünya genelindeki 1929 ekonomik krizinin Türkiye'ye yönelik etkilerinden dolayı fakir, yorgun ve umutsuz düşen bölge halkı için Malatya ziyareti, büyük bir moral kaynağı olmuştur.

Bu çalışma, Mustafa Kemal Atatürk'ün Malatya'ya gelişleri ile ilgili kaynaklara ulaşılarak genel bir çerçeve içinde hazırlanmıştır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Ankara Milli Kütüphane, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi'nden temin edilen kaynaklar konu içerisinde değerlendirildiği gibi, Atatürk'ün Malatya seyahatleri ile ilgili ulusal ve yerel gazetelerde yer alan haberler de taranarak bunlardan istifade edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma, giriş kısmını takiben iki bölümden oluşmaktadır. I. Bölüm'de; genel hatlarıyla Malatya tarihinden ve coğrafyasından bahsedildikten sonra, Milli

Mücadele’de Malatya’daki gelişmeler üzerinde durulmuş ve yine bu bölümde Atatürk döneminde Malatya’nın siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik durumuna değinilmiştir. II. Bölüm ise üç ana başlık altında ele alınmıştır. İlk başlıkta, Türkiye’nin 1930-1938 yılları arasındaki iç ve dış politikası hakkında genel bir bilgi verilmiş, ikinci başlık Atatürk’ün Malatya seyahatinin askeri, siyasi ve ekonomik önemini konu almış ve üçüncü, son başlıkta da Atatürk’ün Malatya seyahatleri üzerinde durulmuştur. Bu son başlık altında Atatürk’ün Malatya’ya ilk ziyareti (1931) ve bu ziyaretin Türk basınına yansımaları incelendikten sonra bu ziyaretin siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik parametreler açısından Malatya şehri ve halkı üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Yine burada Atatürk’ün 1937’de Malatya’ya yaptığı ikinci ziyaret üzerinde durulmuş ve bu ziyaretin de ulusal ve yerel basına yansıyan yönleri ön plana çıkarılmıştır.

Çalışmamın tamamlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Tolga BAŞAK’a, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürü Sayın Prof. Dr. S. Esin DERİNSU DAYI’ya ve bütün hocalarıma; ayrıca Enstitü çalışanlarına teşekkür ederim. Yine kaynaklara ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Mesut AYDIN hocama da sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Her şeyden değerli ve her konuda bana destek olan aileme sonsuz minnettarım.

+

Ayça UÇAK
Erzurum, 2014

ÖZET

Mustafa Kemal Atatürk, gerek Milli Mücadele yıllarında gerekse savaş sonrası kazanılan zafer neticesinde çeşitli yurt gezilerine çıkmıştır. Uzun yıllar süren savaştan sonra halk yorgun, ümitsiz ve ekonomik sıkıntılar içindedir. Bu nedenle halkın sorunlarını anlamak, yönlendirmek, ümit vermek ve yapılacak yenilikler için kamuoyu oluşturmak gerekmektedir. Atatürk, gerçek kurtuluşun bu sorunları aşacak çok yönlü kalkınmadan geçtiğini görmüş ve ona göre hareket etmiştir. Atatürk yapacağı atılımları zorla değil, halkı inandırarak ve ikna ederek gerçekleştirmek istemiştir. Çünkü halka benimsetilerek yapılan yenilikler daha verimli ve daha kalıcı olacaktır. Bu bilinçle hareket edip halkın güvenini kazanmış olan Atatürk, bu hususta yurt seyahatlerine çok şey borçludur.

Atatürk'ün gerçekleştirdiği bu yurt seyahatleri özel bir mana ve önem taşıyordu. Binlerce kilometre mesafe kat edilerek gerçekleştirilen bu seyahatler, sadece inceleme ve açılış amaçlı geziler olmayıp, yapılmış olan inkılâpların sonuçlarının yerinde gözlemlenip değerlendirilmesi, yapılacak olanların da alt yapısının oluşturulması açısından da büyük öneme sahipti. Atatürk, bütün bu sebeplerin yanı sıra ekonomik anlamda kalkınmayı sağlayacak demiryolunun açılışı münasebetiyle 1931 ve 1937 yıllarında olmak üzere iki kez Malatya'yı ziyaret etmiştir.

Bu çalışmada, Atatürk'ün demiryolu açılışı sebebiyle Malatya'ya gelişleri ve bu gelişlerin Malatya halkı üzerindeki etkileri incelenmiştir. İlk olarak Malatya'nın coğrafi mevkisi ve tarihi hakkında bilgiler verilmiş ve sonrasında Malatya'nın miting ve protesto telgraflarıyla Milli Mücadele yanlısı faaliyetleri ve bu faaliyetler karşısında Elazığ Valisi Ali Galip ve Mutasarrıf Halil Rahmi'nin Milli Mücadele karşıtı tavırları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin ardından Cumhuriyet ile birlikte değişen ve gelişen Malatya'nın idari yapısı, ekonomisi, siyasi gelişmeleri, sosyal ve kültürel faaliyetleri ile eğitim alanındaki durumu hakkında bilgi verilmiştir. Bu konuları takiben Atatürk'ün yurt seyahatlerine verdiği önem üzerinde durularak, Malatya gezisi için bir giriş oluşturulmuştur. Bu zeminden hareketle Atatürk'ün demiryolu açılışı sebebiyle Malatya'ya ilk gelişleri ve bu gezinin basına yansımaları detaylı bir şekilde anlatıldıktan sonra, gezinin Malatya'da ki siyasi, sosyal ve ekonomik hayata etkileri üzerinde durulmuştur. Son olarak da Atatürk'ün Malatya'ya ikinci gelişleri ulaşılabilen

kaynaklar dâhilinde incelenerek bu seyahatin ulusal ve yerel basın tarafından son derece büyük bir ilgiyle takip edildiği kaydedilmiştir.

ABSTRACT

Mustafa Kemal Atatürk, had set out various domestic journey, particularly in the course of National Struggle years and in the result of victory won after the war. After the wars lasting long years, people were in despair, exhausted and economic hardships. So it was necessary to understand problems of people and to form public opinion for renovations to be done, to guide and give hope. Atatürk, had comprehended that coping with these problems required multi-directed development and he behaved according to this. Atatürk, wanted to realize the attempts which will be done not by forcing, he wanted to realize by means of making people believe and persuade. So, the renovations made by having people adopt would be more effective and permanent. With this conscious, Atatürk, winning the trust of people, owed many things to the domestic journeys.

These domestic journeys made by Atatürk were of special meaning and significance. These journeys realized by covering thousands of kilometres were of great importance not only investigation or opening meaning journey, but also in respect to the evaluation and observation of revolution results in its place and also as regards forming of infrastructure of the renovation which will be done. Atatürk visited Malatya twice in 1931 and 1937 on the occasion of opening of railway with a view to providing of development in economic sense in addition to these reasons.

In this study, the advent of Atatürk to Malatya on the occasion of railway and the effects of this event both on Malatya and on people in Malatya were examined. With a view to forming on infrastructure to the study, knowledge about history and geography of the city was given and then, with its meeting and protests of Malatya, which wasn't undergone to the invasion after the first World War and behaviours supporting National Struggle performed by Ali Galip Governor Elazığ and Governor of province Halil Rahmi were evaluated.

In addition, in the study, along with the declaration of administrative structure of Malatya having a great changing and development was examined, and economic, politic and cultural development in the region were reported. Following these events, the importance for the visits of homeland by Atatürk was emphasized. An entrance for Malatya visits of Atatürk was formed, by starting from this ground, and the reflection of the visit to the Press had been told in details, and politic, economic and

social effects of the visit in Malatya were investigated. Finally, In the context of the resources obtained in the second advent to Malatya of Atatürk, it was found out that this journey was followed by both local and national press with a great concern.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	X
KAYNAKÇA	XI
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE MALATYA

A-GENEL HATLARIYLA MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNE KADAR

MALATYA	3
---------------	---

B-MİLLÎ MÜCADELE YILLARINDA MALATYA..... 10

I. Malatya’da Milli Mücadele İçin Yapılan Faaliyetler.....	11
--	----

1) Malatya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Faaliyetleri.....	11
--	----

2)Malatya’nın İşgallere Karşı Tepkisi	12
---	----

II. Malatya’da Milli Mücadele’ye Yönelik Olumsuz Faaliyetler.....	17
---	----

1) Mutasarrıf Rahmi Bey ve Faaliyetleri	17
---	----

2)Vali Ali Galip Bey ve Faaliyetleri.....	19
---	----

C-ATATÜRK DÖNEMİNDE MALATYA’DA SİYASAL-SOSYAL VE

KÜLTÜREL GELİŞMELER 21 |

I. İdari Yapılanma.....	21
-------------------------	----

II. Siyasal Gelişmeler	22
------------------------------	----

1)Malatya Cumhuriyet Halk Fırkası Teşkilatı’nın Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	22
---	----

2) Malatya’da Serbest Cumhuriyet Fırkası Teşkilatı ve CHF ile İlişkiler.....	26
--	----

III. Sosyal ve Kültürel Gelişmeler.....	31
---	----

1)Türk Ocağı.....	31
-------------------	----

2)Diğer Dernekler	32
-------------------------	----

a) Kızılay (Hilâl-i Ahmer Cemiyeti).....	32
--	----

b) Çocuk Esirgeme Kurumu (Himâye-i Etfâl Cemiyeti)	33
--	----

c) Türk Hava Kurumu (Türk Tayyare Cemiyeti).....	33
--	----

d) Yerel Dernekler	33
--------------------------	----

IV. Diğer Alanlardaki Gelişmeler	34
1) Nüfus	34
2) Sağlık.....	34
3) Eğitim	35
4) Ekonomi	38
5)Ulaşım	40

II. BÖLÜM

A-TÜRKİYE’NİN 1930-1938 YILLARI ARASINDAKİ İÇ VE DIŞ POLİTİKASI

I. İç Politika	44
II. Dış Politika	46

B-ATATÜRK’ÜN MALATYA SEYAHATLERİNİN ASKERİ, EKONOMİK VE SİYASİ ÖNEMİ

I. Atatürk’ün Malatya’ya Geliş Sebepleri ve Ülke Gündemi	50
1) Menemen Olayı (23 Aralık 1930)	51
2) Bölgedeki Asayişin Sağlanması İçin Alınan Önlemler ve Bölgenin Ekonomik Durumu	52
3) Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın Kuruluşu ve Kapatılması	56

C- ATATÜRK’ÜN MALATYA SEYAHATLERİ VE ÖNEMİ

I. Atatürk’ün Malatya’ya İlk Gelişleri (13 Şubat 1931)	59
1) Atatürk’ün Malatya’ya Gelişinin Basındaki Yankıları	65
2) Atatürk’ün Malatya Seyahati ile Birlikte Malatya’da Yaşanan Siyasal, Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Gelişmeler	76
a) Seyahatin Siyasi Hayata Etkileri.....	76
b) Seyahatin Sosyal ve Kültürel Hayata Etkileri	85
ba) Halkevlerinin Kuruluşu ve Malatya Halkevi	85
bb) Malatya Halkevi Şubeleri ve Faaliyetleri	89
bba) Dil Tarih Edebiyat Şubesi	89
bbb) Güzel Sanatlar Şubesi	92
bbc) Temsil Şubesi	94
bbd) Spor Şubesi	94
bbe) Sosyal Yardım Şubesi	94

bbf) Kütüphane ve Yayın Şubesi	95
bbg) Köycülük Şubesi	95
bbh) Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi	97
bbi) Müze ve Sergi Şubesi	97
c) Seyahatin Ekonomik Hayata Etkileri	97
II. Atatürk'ün İkinci Malatya Seyahati (14 Kasım 1937) ve Seyahatin Türk	
Basınındaki Akisleri	100
SONUÇ	110
EKLER	112
BELGELER	113
GAZETELER	118
FOTOĞRAFLAR	146

KISALTMALAR

TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
CHF:	Cumhuriyet Halk Fırkası
A-RMHC:	Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
SCF:	Serbest Cumhuriyet Fırkası
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
Hız.:	Hazretleri
BCA:	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Enst. :	Enstitü
ODTÜ:	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
s. :	Sayfa
S. :	Sayı
C. :	Cilt
TTK:	Türk Tarih Kurumu
Y.YLT:	Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
Yay. :	Yayınları

KAYNAKÇA

A-ARŞİVLER

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 30.10/82.536.27

BCA, 30.10/198.352.15

BCA, 30.10/45.290.30

BCA, 30.10/147.48.9

BCA, 30.10/45.290.30

BCA, 30.10/166.154.1

BCA, 30.10/1273.18.

BCA, 490.01/989.892.2

BCA, 490.01/1.3.16

BCA, 490.01/435.1804.1

BCA, 490.01/3.15.42

BCA, 490.01/66.251.1

BCA, 490.01/311.1272.2

BCA, 490.01/312.1273.1

BCA,490.01/456.1997.1

BCA, 490.01/496.1997.1

BCA, 490.01/1005.878.1

BCA,490.01/1146.22

BCA, 490.01/1169.106.1

BCA, 490.01/1584.465.1

BCA, 490.01/1989.2

BCA, 490.01/682.311.1

B-SÜRELİ YAYINLAR

1-GAZETELER

Akşam Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi

Elaziz Gazetesi

Fırat Gazetesi

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi

Hür Fikir Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Politika Gazetesi

Resmi Niğde Gazetesi

Sinop Gazetesi

Son Posta Gazetesi

Son Telgraf Gazetesi

Tan Gazetesi

Ulus Gazetesi

Ünal Gazetesi

Vakit Gazetesi

Yarın Gazetesi

Yeni Adana Gazetesi

Yeni Gün Gazetesi

Yeni Malatya Gazetesi

2-DERGİLER

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

Atatürk Yolu Dergisi

Belleten

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Tarih ve Toplum Dergisi

C-TELİF ESERLER

1-KİTAPLAR

AKÇURA Yusuf, **Türk Yılı**, İstanbul, 1928.

AKŞİN Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976.

ARDIÇ Kamuran, **Atatürk'ün Tarım ve Orman Sevgisi ve Tarım Alanındaki Gelişmeler**, TTK, Ankara, 1987.

- ARIBAŞ S.,KOÇER M., **Türk Eğitim Tarihi**, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Söylev ve Demeçler**, Türk İnkılâp Tarihi Enstitü Yayını, C.I-2, Ankara, 1981.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Söylev ve Demeçler**, C.2, Ankara, 1997.
- ATATÜRK Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, TTK Yayınları, Ankara, 1999.
- ATNUR İbrahim Ethem, **Reis-i Cumhur'un Doğu İncelemeleri**, Ebabil Yayıncılık, Ankara, 2006.
- AYDIN Mesut, **Kubilay Olayı ve Türk Gençliği**, Malatya, 2005.
- AYDIN Mesut, **Atatürk ve Malatya**, Evin Kitabevi Matbaası, Malatya, 2006.
- BALTACIOĞLU İsmail Hakkı, **Halkın Evi**, C.H.P. Halkevleri Bürosu, Ankara, 1950.
- BULUT Faik, **Devletin Gözüyle Türkiye'de Kürt İsyanları**, Berfin Yayınları, İstanbul, 1991.
- CENGİZ Mehmet Ali, **Mondros'tan Cumhuriyet'e Malatya**, Malatya, 2000.
- ÇEÇEN Anıl, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.
- ÇAĞAPTAY Soner, **Modern Türkiye'de İslam, laiklik ve Milliyetçilik**, Doğan Kitabevi, İstanbul, 2006.
- ÇOLAK Hüseyin, **Malatya**, Evin Kitabevi ve Matbaası, Malatya, 1967.
- DİNÇSOY Ömer, **Türk Eğitim Sistemi**, Türk Demokrasi Vakfı Ekin Matbaacılık, Ankara, 1995.
- EMRENCE Cem, **99 Günlük Muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
- ERDEHA Kamil, **Milli Mücadelede Vilayetler ve Valiler**, Remzi Kitabevi, İstanbul,1975.
- E.Aydın, **Türkiye'de Sağlık Teşkilatlanması Tarihi**, Natürel Yayınları, Ankara, 2002.
- ESER Uğur, **Türkiye'de Sanayileşme**, İmge Kitabevi, Ankara, 1993.
- GÜLCAN Yılmaz, **Cumhuriyet Halk Partisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2001.
- GOLOĞLU Mustafa, **Devrimler ve Tepkiler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.
- GÖĞEBAKAN Gökür, **Fotoğraflarla Geçmişte Malatya**, Malatya Belediyesi Kültür Yayınları, 2003.

- HATİPOĞLU M. Murat, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan (1923-1954)**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997.
- HİÇ Mükerrerem, **Türkiye Ekonomisinin Analizi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1980.
- IŞIK Adnan, **Malatya 1830-1919**, İstanbul, 1998.
- TEKELİ İlhan, İLKİN Selim, “**Devletçilik Dönemi Tarım Politikaları**” **Türkiye’de Tarımsal Yapılar**, Yurt Yayınları, İstanbul, 1988.
- İNAN Afet, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, TTK, Ankara, 1984.
- KALAFAT Yaşar, **Şark Meselesi Işığında Şeyh Said Olayı**, Ankara, 1992.
- KANSU Mazhar Müfit, **Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber**, TTK Yayınları, Ankara, 1988.
- KARABEKİR Kazım, **İstiklal Harbimiz**, Cilt. 1, YKY, İstanbul, 2008.
- KARAL Enver Ziya, **Atatürk’ten Düşünceler**, ODTÜ Gelişme Vakfı Yayıncılık ve İletişim, Ankara, 1998.
- KARAKOYUNLU Yılmaz, **Türk Ekonomisinde Çağdaşlaşma Süreci**, Diyalog Yayınları, İstanbul, 1997.
- KARLI Ercan, **Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet**, Geçit Kitabevi, İstanbul, 2004.
- KINAL Firuzan, **Eski Anadolu Tarihi**, Ankara, 1999.
- KOCA Hüseyin, **Hükümetlerin Doğu- Güneydoğu Anadolu Politikaları**, Mikro Yayınları, Konya, 1998.
- KOÇAK Cemil, **İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
- LEWİS Bernard, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Çev. Metin Kırıtlı, TTK Yayınları, Ankara, 1970.
- MUMCU Ahmet, **Türk Devletinin Temelleri ve Gelişimi**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1984.
- MUMCU Ahmet, **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi-2**, Ankara, 1987.
- MÜFTÜOĞLU Mustafa, **Menemen Vak’ası**, Risale Yayınları, İstanbul, 1991.
- NERE Jacques, **1929 Krizi**, Çev. Namık Toprak, AİTİA Yayınları, Ankara, 1980.
- OĞUZKAN Turhan, **Orta Dereceli Genel Öğretim Kurumlarının Gelişmesi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.

- ÖKE Mim Kemal, **İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Binbaşı E.W.C. Noel'in Faaliyetleri (1919)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988.
- ÖNDER Mehmet, **Atatürk'ün Yurt Gezileri**, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1998.
- ÖZKAN Orhan, **Atatürk Dönemi Sağlık Politikası**, Ankara, 1982.
- ÖZTÜRK Kazım, **Türk Parlamento Tarihi**, Cilt.3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.
- PARASIZ İlker, **Türkiye Ekonomisi, 1923'den Günümüze iktisat, İstikrar Politikaları**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1998.
- PARASIZ İlker, **1929 Dünya Büyük Ekonomik Krizi**, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Sonbahar Seyahatleri**, Ankara, 1925.
- RİŞVANOĞLU Mahmut, **Saklanan Gerçek**, C. 2, Ankara, 1994.
- SAN Salih, **Kalkınan Malatya**, Malatya, 1955.
- SARAL Ahmet Hulki, **Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi**, Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Ankara, 1996.
- SELVİ Haluk, **İşgal ve Protesto**, Değişim Yayınları, 2007.
- SEVİN Veli, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, Ankara, 2001.
- SOYSAL İsmail, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945)**, C. 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1983.
- TANRITANIR Eren N., **Türk Tabipleri Birliği Yayınları**, Ankara, 1988.
- TANÖR Bülent, **Osmanlı- Türk Anayasal Gelişmeleri**, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- TAŞKIR Ülkü, ŞAKİR M., **Atatürk ve Harf Devrimi**, TDK Yayınları, Ankara, 1981.
- TEKELİ İlhan, İLKİN Selim, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, ODTÜ, Ankara, 1977.
- TUĞRULCA Orhan, **Malatya Sosyal Tarihi**, Malatya, 2008.
- TUNCAY Mete, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- TURAN Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi**, Bilgi Kitabevi, Ankara, 2002.
- TURAN Şerafettin, **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2000.

- TÜRKER Nil, **Ana Hatlarıyla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, İstanbul, 2001.
- TURAL Mehmet Akif, **Atatürk Devrinde İktisadi Yapılanma ve Celal BAYAR**, Ankara, 1987.
- UYAR Hakkı, **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Kitapları, İstanbul, 1999.
- UZGEL İlhan, **“Almanya’yla İlişkiler”, Türk Dış Politikası. Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)**, İletişim Yayınları, Cilt.1, İstanbul, 2001.
- UZGEL İlhan – KÜRKÇÜOĞLU Ömer, **“İtalya’yla İlişkiler”, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)**, İletişim Yayınları, Cilt.1, İstanbul, 2001.
- ÜSTEL Fusun, **İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği Türk Ocakları**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- ÜSTÜN Kemal, **Öğretmen Kubilay**, İnkılap Yayınları, Ankara, 1995.
- YAKAR Özgür Yücel, **Ekonomik ve Kültürel Yönleri ile Malatya**, Malatya İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, Malatya, Aralık, 2004.
- YAKUT Kemal, **Türk Dış Politikası**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ?
- YAVİ Erdal, **Batırılan Bir Ülke Nasıl Kurtulur? Günümüz Türkiye’sine Kıssadan Hisseler**, Yazıcı Yayınevi, İzmir, 2001.
- YETKİN Çetin, **Atatürk’ün Başarısız Demokrasi Devrimi ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997.
- YILDIZ Adil, **75. Yılında Cumhuriyet’in İlköğretim Birikimi**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.

2- MAKALELER

- ALBAYRAK Mustafa, “Yeni Türk Alfabesinin Kabulü Öncesinde Türk Kamuoyunda Bazı Tartışmalar ve Millet Mekteplerinin Açılması”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı. 33-34, Mayıs-Kasım 2004, s. 103-130.
- AKBIYIK Yaşar, “Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Ankara, 1999.

- ARI Kemal, “Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun Gezisi”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt. 3, S.21, s. 609-622.
- ARIKAN Zeki, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C.6, S.23, Mayıs 1999, s. 261-281.
- ARMAOĞLU Fahir, “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış”, Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, (Yay. Haz: Berna Türkdoğan), **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Ankara, 2000.
- ÇAVDAR Tevfik, “Serbest Fırka”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, Cilt. 8, İstanbul.
- DARKOT Besim, “Malatya”, **İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, C.7, İstanbul, s. 225-239.
- ĞÖĞEBAKAN Göknur, “Malatya”, İslam Ansiklopedisi, **Türkiye Diyanet Vakfı**, C.27, Ankara, 2003, s. 468-477.
- KARAGÖZ M, “Cumhuriyet’in Modernleşme Sürecinde “Malatya” (1030-1938) “Bir Seyyahın Notları Vesilesiyle”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 18, S.1, Elazığ, 2008, s. 291-324.
- KOLESNİKOV Aleksandr, “Atatürk Dönemi Türk-Rus İlişkileri”, (Çev: İlyas Kamalov), Ankara, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2010.
- SARINAY Yusuf , “Atatürk’ün Hatay Politikası I. (1936-1938), Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, (Yay. Haz: Berna Türkdoğan), **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Ankara, 2000.
- ŞAHİNGÖZ Mehmet, “Milli Mücadele Esnasında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Yapılan Milli Birlik ve Beraberlik Mitingleri” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt. 11, S. 32, Temmuz 1995.
- TANERİ Aydın, “Atatürk ve Harf İnkılâbı”, Ankara Üniversitesi’nin 60. Kuruluş Yılı Armağanı, **Ankara Üniversitesi Basımevi**, Ankara, 2006, s. 17-31.
- TOROS Taha, “Mustafa Kemal ile Hacı Kaya Arasında İlginç Telgraflar”, **Tarih ve Toplum Dergisi**, S. 92, C.16, Ağustos, 1991, s. 82-88.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, "Yeni Türk Tarihinde Vesikacılık", **Belleten**, 7/8, 1938.

D- YAYINLANMAMIŞ TEZLER

ARSLAN Aslı, “**Türkiye’de Tabi Afetler**” (1923-50), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2003.

OYMAK İskender, “**XX. Yüzyıl Malatya Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası**”, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya, 1997.

PEKDOĞAN Celal, “**Milli Mücadele’de Malatya ve Çevresi (Demografik, İdari, Siyasi ve Sosyo-Ekonomik Açından(1918-1922))**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Ankara, 1992.

ŞAHİN Mehmet Serkan, “**Cumhuriyet Halk Partisi’nin Malatya Teşkilatı**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008.

TAŞDEMİR Serap, “**Türkiye’de Tarih Bilinci Oluşmasında Halkevlerinin Rolü**”, DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir, 2000.

E-RESMÎ YAYINLAR ve İNTERNET KAYNAĞI

1-Resmi Yayınlar

Cumhuriyetin XV. Yılında Malatya, Malatya Vilayeti CHP Başkanlığı, Malatya, 1938.

Rıfat Kaplan, Münir Gedikoğlu, Mazhar Çiçek, Ziya Ünal, Mehmet Kabasakal, **Malatya 1967 İl Yıllığı**, Ajans Türk Matbaacılık, Ankara, 1967.

1973 Malatya il yılığı, Malatya Valiliği, 1973.

1996 Malatya İl Yıllığı, Malatya Valiliği, Ankara, 1996.

2-İnternet Kaynağı

Celal Yalvaç, “**Atatürk Evi’nin Öyküsü**”(http://www. Malatya haber. com.tr

http://tr.wikipedia.org/wiki/**Menemen Olayı**.

http://www.serenti.org/**kara-persembe-1929-dunya-ekonomik-bunalimi-nasil-basladi**.

GİRİŞ

Türk Milletinin vermiş olduğu bağımsızlık savaşının başarıya ulaşmasının ardından kalıcı bir devlet olmanın şartlarını oluşturmak ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni medeni devletler seviyesine çıkarmak için yapılan inkılâp hareketleri esnasında Atatürk'ün yurtiçi gezilerinin önemli bir yeri vardır. Bu geziler hem inkılâpların gerekliliğinin anlaşılması hem de bu inkılâpların halk tarafından nasıl karşılandığının görülmesi bakımından da ayrıca önemlidir. Dönem itibariyle yapılacak yenilik ve düzenlemeler için bir alt yapı oluşturulması gerekmektedir. Adı geçen yurt gezilerinde özellikle kamuoyu oluşturma çalışmaları ile halkın daha sonra yapılacak inkılâplar için de hazırlandığı tespit edilmiştir. Çünkü halka benimsetilerek yapılan yenilikler daha verimli ve daha kalıcı olacaktır. Bu nedenle Atatürk Türkiye'de birçok il ve ilçeye giderek yapılanları ve yapılacakları halkla paylaşmaya çalışmıştır. Halkla iletişimin sıcak tutularak her hususta halkın beklentilerinin dikkate alınması açısından da adı geçen yurt seyahatleri Milli Mücadele ve Cumhuriyet tarihinin önemli başlıklarından biridir.

Atatürk, yurt gezilerine çıkmadan önce Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği kanalıyla gideceği yerlerde karşılama törenlerinin yapılmamasını duyurmuştur. Bunu belki de zaman ve ekonomik kayıplar açısından düşünmüştür. Ancak durum tasarlandığı gibi olmamış ve geçtiği veya gittiği yörelerde halk Atatürk'e son derece büyük bir ilgi göstermiştir. Memur, esnaf, işçi, köylü ve öğrenci; herkes yollara dökülmüş, hakkında çok şeyler duydukları Gazi Paşa'yı yakından görmek istemişlerdir.

Atatürk, yapacağı inkılâplarını halkı inandırarak ve ikna ederek gerçekleştirmek istemiştir. Çünkü o, halka benimsetilerek yapılacak olan devrimlerin daha verimli ve kalıcı olacağına inanıyordu. O nedenle bu bilinçle hareket etmiş ve başarılı olmuştur. Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi, savaştan sonra da topyekûn bir işbirliği içinde bütünleşip kalkınmayı hedeflemiştir. Dolayısıyla bu süreçte ordu mensupları ve Atatürk'ün yakın arkadaşları da diğer faaliyetlerde olduğu gibi yurt gezilerinde de Atatürk'ün yanında olmuş ve bu konuda kendilerinden beklenenleri yerine getirmişlerdir. Atatürk, yurt gezilerinin çoğunu "Beyaz Tren" adı verilen özel trenle yapmıştır. Bu gezilerine çıkarken, gideceği yörenin sorunları ile ilgili uzmanları da yanına almıştır. Gidilen il ve ilçeler halkıyla yakın temasa girilerek onların sorunları tartışılmış ve bu sorunlara çözüm yolları aranmıştır. Bu seyahatler esnasında özellikle eğitim, sağlık ve ekonomik sorunlar üzerinde durulmuştur. Ülkenin topyekûn

kalkınması için bu yerel sorunların düzeltilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuş ve gerekli önlemler alınmaya çalışılmıştır.

Atatürk, çıkmış olduğu yurt gezilerinde ülke birliği ve bütünlüğü konusunda mesajlar vermiş ve adı geçen mesajların halk üzerinde son derece önemli etkisi olmuştur. Böylece Atatürk, ulusal birlik ve bütünlükle, millet, ülke ve devlet sevgisini birleştirmiş ve bütün konuşmalarında bunu vurgulamıştır. Bunda da büyük ölçüde başarılı olmuştur. Atatürk yurt gezilerinde, 1920’li ve 1930’lu yılların sorunlarını ele almış ve bu sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yaptırmıştır. 1920’li yıllardaki yurt gezilerinde, cumhuriyeti kurup yerleştirme ile tüm yasal düzenlemelerin tanıtımı yapılmış ve birçok alanda yapılacak olan inkılâplara yönelik bir alt yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. 1930’lu yıllardaki seyahatlerde ise daha çok ekonomik sorunlar ele alınmış ve planlı ekonomiye geçiş ile bunun getirdiği ekonomik kalkınma hamleleri üzerinde durulmuştur. Nitekim Atatürk, 1930 yılı sonunda çıkmış olduğu ekonomi ağırlıklı üç aylık yurt gezisinde, uzmanlarla çeşitli yörelerde incelemeler yapmış ve izlenecek yolu belirlemeye çalışmıştır.

Atatürk, seyahatleri esnasında yapmış olduğu konuşma ve verdiği demeçlerle, Türk Milletini aydınlatma görevini de yerine getirmiştir. Malatya ziyaretinde de görüldüğü gibi halkla birlikte yürümüş, halkın sorunlarını ayrıntılarıyla dinlemiş ve yanında bulunan uzman kadrosuna yapılması gerekenlerle ilgili direktiflerde bulunmuştur.

Bu bağlamda Atatürk’ün Malatya’ya gelişi, hem Malatya’nın gelişim süreci, hem de Malatya halkı için son derece önemli bir etki yapmıştır. Demiryolu münasebetiyle Malatya’ya gelen Atatürk çeşitli yerlerde incelemelerde bulunmuş, yapılması gerekenlerle ilgili gerekli mercilere bilgiler vererek sorunların giderilmesi talimatını vermiştir. Atatürk’ün yaptığı yurt gezilerinden sonra gittiği yerlerde her alanda kaydedilen olumlu gelişmeler bu gezilerin önemini ortaya koyan göstergeler arasındadır. Bu anlamda Atatürk’ün Malatya seyahatleri de siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan şehre son derece faydalı olmuştur.

I.BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE MALATYA

A-GENEL HATLARIYLA MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNE KADAR MALATYA

Malatya, Doğu Anadolu Bölgesi'nin güneybatısındadır. Güneydoğu Torosların büyük bir kolu olan Beydağları'nın kuzey eteğinde, kendisiyle aynı ismi taşıyan ovanın yanı başında kurulmuştur. Doğusunda Elazığ, Diyarbakır, güneyinde Adıyaman, batısında Maraş, kuzeyinde ise Sivas ve Erzincan illeri yer almaktadır. İl topraklarının yüzölçümü 13.275 metrekaredir.¹ Fırat-Ceyhan vadilerinin arasında kalan bu ova, Toroslara dâhil olan ve yine adını Malatya'dan alan dağ silsileleri ile sınırlanmaktadır. Fırat nehri, Malatya'ya fazla uzak olmayan Keban'ın (Elazığ'a bağlı) yukarı kısımlarında, ana kolları Muratsuyu ile Karasu birleştikten sonra, dağlık yerlerden bir kavisle toprakları ayırarak doğudan güneye doğru akmaktadır. Orta Toroslardan doğduktan sonra, Gürün ve Darende'den geçerek akan ve Malatya'nın batı kıyılarını açtığı vadi ile geçen Tohmasuyu, Fırat nehrine Kuruçay, Sultansuyu ve Dermesuyu'nu da beraber taşımaktadır. Tohma, aynı zaman da Arapkir ve Akçadağ arasındaki yüksek yaylaların arasından geçmektedir. Su kaynakları bakımından zengin olan Malatya, sulanabilir topraklarının verimliliği dolayısıyla tarih içinde daima cazibeli bir şehir görünümündedir.²

Doğu Anadolu'nun imkân verdiği nispette teşekkül etmiş olan yollar, bu bölgede birleşmektedir. En eski çağlardan beri İran üzerinden gelen yollar ile Basra Körfezi'nden karaya ulaşan deniz yolları, Fırat havzasında birbirlerine yaklaşan geçit yerlerinden batıya doğru devam etmektedir. Zira Fırat havzası Anadolu'nun önemli kesişme kavşaklarının bulunduğu yerdir. Malatya yerleşim bölgesi olarak da buradaki önemli geçit yerlerinden birisidir.³ Mezopotamya'dan gelen ve Samsun veya Sinop'tan Karadeniz'e ulaşan yol ile Mezopotamya'dan gelip Akçadağ, Darende ve Gürün üzerinden Kayseri'ye ve oradan da Türkiye'nin batısına giden yollar burada

¹ 1973 Malatya İl yılı, Malatya Valiliği, Malatya, 1973, s.10.

² Mehmet Karagöz, "Cumhuriyet'in Modernleşme Sürecinde "Malatya" (1030-1938) Bir Seyyahın Notları Vesilesiyle", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 18, Sayı.1, Elazığ, 2008, s. 298.

³ Veli Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, Ankara, 2001, s.6.

birleşmektedir. Bugün dahi çok canlı kara yolları, bu güzergâhlar üzerinde birbirleriyle birden fazla yollarla birleşmekte ve birbirlerine bağlanmaktadır.⁴

Malatya, coğrafi bakımdan Orta Anadolu'yu, Doğu ve Güney-Doğu Anadolu'ya, Batı Anadolu'yu Mezopotamya ve Mısır gibi tarihî kültür ve medeniyet muhitlerine bağlayan güzergâhta bir kapı durumundadır. Malatya, tarih içerisinde önemli bir askerî üs, bazı devirlerde de ticarî önemi olan bir şehir durumundadır. Bizans'ın Anadolu'daki askerî, ticarî ve hac yollarının denetlendiği önemli bölgelerden birisi olan Malatya, Selçuklular zamanında da Karadeniz, Asya ve Mezopotamya bağlantılarının denetlendiği bölge haline gelmiştir. Bu bölge Selçuklulardan sonra Anadolu Beylikleri ve Osmanlılar döneminde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti döneminde de aynı özellikleri korumuştur.⁵

Malatya, eski çağlardan beri çok fazla değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelen şehirlerden biridir. Kültepe vesikalarında 'Melita', Hitit vesikalarında 'Maldia', Asur vesikalarında 'Meliddu, Melide, Melid, Milid' , Urartu vesikalarında ise 'Melitea' olarak geçmektedir.⁶

Aslantepe'de kazı yapan yabancı heyetlerin tümü, Malatya'nın ilk defa Aslantepe'nin bulunduğu yerde kurulmuş olduğu fikrini ileri sürmektedirler. Ancak, kuruluş yerinin Orduzu Pınarbaşı tepesinin kuzey doğusundaki Karamıldan tepesinin üzeri olduğu fikrini öne sürenler de olmuştur. Yeni belgeler elde edilinceye kadar, Malatya'nın Anadolu'nun ilk sakinleri tarafından kurulduğunu ve Hititler tarafından genişletilerek bir site haline getirildiğini kabul etmek gerekir.⁷

Aslantepe kazılarında Malatya'nın M.Ö. 2000 yıllarının başında siyasi birliğe katıldığı anlaşılmaktadır. Aslantepe höyüğünde M.Ö. 3300-3000 yıllarına ait kerpiç saray, 3600-3500'lere ait bir tapınak, binlerce mühür baskı, metal eserler bulunmuştur. Burası M.Ö. 2300 yıllarında Anadolu ile Mezopotamya arasında Akadlı Sargon zamanından beri işleyen, Hititler devrinde de kullanılacak olan Hattuşaş - Kültepe-Tegarama (Gürün) - Taranta (Darende) - Melit (Malatya) - Urşu (Urfa) güzergâhında yer alan önemli bir şehir durundaydı.⁸ Malatya, Kuzey Suriye ile Anadolu arasında önemli yol kavşağında olması sebebiyle Hitit birliğine girmiş ve bir Hitit şehri olmuştur.

⁴ M. Karagöz, "Cumhuriyet'in Modernleşme Sürecinde "Malatya" (1030-1938) "Bir Seyyahın Notları Vesilesiyle", s.299.

⁵ Firuzan Kınal, **Eski Anadolu Tarihi**, Ankara, 1999, s.43.

⁶ Mehmet Ali Cengiz, **Mondros'tan Cumhuriyet'e Malatya**, Malatya, 2000, s.5-6.

⁷ Hüseyin Çolak, **Malatya**, Evin Kitabevi ve Matbaası, Malatya, 1967, s.18.

⁸ Göknur Gögebakan. "Malatya", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, C.27, Ankara, 2003, s.469.

M.Ö. 1200-1000 yılları arasında kavimler göçü sebebiyle Hitit İmparatorluğu ortadan kalkarak küçük krallıklara ayrılmıştır. Malatya öncelikle Alşe Krallığı'na, daha sonra M.Ö 1000'li yıllarda Kargamış Krallığı'na bağlı olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak Asur İmparatorluğu Kargamış Krallığını egemenliği altına almış (M.Ö 911-891) ve Malatya'yı ağır bir vergiye bağlamıştır.⁹ Bu ağır vergiyle beraber yörede hissedilmeye başlanan Asur baskısı, III. Salmanasar'ın yaptığı üç seferin ardından kesin hâkimiyete dönüşmüş ve Malatya uzun süre Asur egemenliğinde kalmıştır.¹⁰ Ancak Asur egemenliğinde bulunan Babil Prensligi Asur aleyhine Med Kralı ile anlaşma yapmış ve bu kuvvetler 612'de Asur topraklarına saldırarak aralarında paylaşmışlar ve Malatya böylece Medlerin hâkimiyetine geçmiştir.¹¹

Med devleti askeri güce dayanan bir devletti ve istila ettiği topraklarda kalıcı bir yönetim sağlayamamıştır. Med yönetiminin bu zaafiyetinden istifade eden Persler M.Ö. 584-550 yıllarında Med ordusunu bozguna uğratmış ve böylece Malatya Perslerin hâkimiyetine geçmiştir. M.Ö 522-485 yılları arasında Pers Kralı yönetimi güçlendirmek amacı ile ülkeyi Satraplığa ayırmış ve Malatya da merkezi Kayseri olan Kapadokya satraplığına bağlanmıştır. Malatya-Kayseri arasındaki yol bu dönemde önem kazanmış ve Malatya, İran yaylasını Akdeniz'e bağlayan ulaşım yolu üzerinde sosyal ve ekonomik ilişkilerin merkezi durumuna gelmiştir.¹²

M.Ö 4. yüzyılda Makedonya Kralı İskender'in Anadolu'yu ele geçirmesiyle beraber Malatya'da Helen kültürü etkili olmuştur. İdareye dokunmayan İskender'in ölümünden sonra imparatorluk parçalanma sürecine girmiş, komutanlar ile satraplar arasında paylaşılmaya başlamıştır. İlk olarak Malatya'ya Kapadokya Satrapı Evmenes sahip çıkmış, ancak bölge kısa bir süre sonra komutan Antigonos'un eline geçmiştir. M.Ö 312 yılında Antigonos, Babil Satrapı Selevkos'a yenilince Malatya el değiştirmiştir. Ancak bölge halkı Selevkos'un egemenliğine karşı çıkınca kuzeydeki Pontuslara sığınmış ve Malatya uzun yıllar Pontus hâkimiyetinde kalmıştır. Pontus Kralı Roma ordusuna yenilince, Malatya da Romalıların hâkimiyet alanına girmiştir. Romalılar için Malatya, kuzeyi güneye, doğuyu batıya bağlayan bir düğüm noktasında olduğu için burası askeri bir üs olarak kullanılmıştır. M.Ö 395'de Roma İmparatorluğu

⁹ 1973 Malatya İl Yıllığı, s.23

¹⁰ G. Gögebakan, "Malatya", s.469.

¹¹ H. Çolak, **Malatya**, s.23.

¹² 1996 Malatya İl Yıllığı, Malatya Valiliği, Ankara, 1996, s.25.

ikiye bölünmüş ve Malatya, Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğu sınırlarında kalmıştır.¹³

Doğu Roma yönetiminde de uzun yıllar askeri bir üs olarak kullanılan Malatya, Roma dönemine kıyasla daha çok gelişme göstermiştir. Şehir içinde ve çevresinde bulunan kale kalıntılarından şehrin geniş bir alana yayıldığı ve Hristiyanlaştırıldığı anlaşılmaktadır. Kilise ve manastırlar yaptırılmış, ancak İslam-Bizans mücadelesi sırasında tahrip edilmiştir. Malatya strateji bakımından yolların kavşağında ve önemli dağ geçitlerinde bulunmasından dolayı Müslümanlar için büyük bir cazibe merkezi durumunda idi.¹⁴

İslamiyet'in doğuşu ve kısa zamandaki gelişmesi, İslam ordularının Suriye, Irak ve İran'ı fethederek Bizans sınırlarına kadar dayanmasına sebep olmuştur. Sasani İmparatorluğu'nun yıkılması üzerine bölge İslam-Bizans çatışmalarına sahne olmuş ve Malatya, İyaz bin Ganim'in gönderdiği Habib İbni Maslama El-Fihri kumandasındaki İslam orduları tarafından fethedilmiştir. Malatya'nın Müslümanların eline geçmesi, Bizans için önemli bir kayıp sayıldığından, Hz. Ali ve Muaviye arasındaki mücadele fırsat bilinen Müslümanlar üzerine bir ordu gönderilmiş ve Malatya geri alınmıştır.¹⁵

Halife Abdulmelik (685-705) ile Abdullah İbni Zübeyr'in mücadeleleri sırasında, şehri koruyan kuvvetlerin halife tarafından alınarak Abdullah bin Zübeyr'in üzerine gönderilmesi, kendisini emniyette hissetmeyen Malatya halkının şehri terk etmesine sebep olmuş ve bunu fırsat bilen Bizanslılar şehri yağmalamışlardır. Şehri terk etmeyen bazı kişiler ve yeni gelenler Bizanslılara karşı beraberce karşı koymuşlardır. Emevi Halifesi Ömer bin Abdülaziz (717-720), yüz bin esire karşılık şehri Rumlardan satın almış ve buraya Darendeli halkını yerleştirmiştir. Ancak bir süre sonra şehir tekrar Bizans saldırısına uğrayınca halk, Emevi Halifesi Hişam'dan yardım istemiştir. Bunu haber alan Bizanslılar kuşatmayı bırakarak geri çekilmişlerdir.(724-743) 750 senesinde Bizans İmparatoru V.Konstantinos Kopronymos, Malatya üzerine yürüyerek şehri tahrip etmiş ve halk bu tahribe karşı koyamayacağını anlayınca şehri terk ederek El-cezireye çekilmiştir. Altı yıl sonra 756 senesinde, Abbasi Halifesi Cafer El-Mansur, Konstantin'in kumanda ettiği yüz bin kişilik bir Bizans ordusunu yenerek Malatya'yı almış ve şehrin imarına başlamıştır. Şehir, kışlalarla süslenerek önemli noktalara kale ve gözetleme kuleleri yaptırılarak emniyete alınmıştır. Bu tedbirlerden sonra daha önce

¹³ H. Çolak, **Malatya**, s.24-25.

¹⁴ Özgür Yücel Yakar, **Ekonomik ve Kültürel Yönleri ile Malatya**, Malatya İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, Malatya, Aralık, 2004, s.17-18.

¹⁵ Orhan Tuğrulca, **Malatya Sosyal Tarihi**, Malatya, 2008, s.28.

şehri terk etmek zorunda kalanlar geri dönmüşlerdir. Bu tedbirlere rağmen Malatya, sık sık Bizanslıların saldırısına uğramış ve defalarca tahrip edilip, tekrar yapılmıştır. Uzun yıllar süren ve halkı perişan eden bu akınlar, Bizans İmparatorluğu'nun eski haşmetini kaybetmeye başlaması ve hudut şehirlerinin merkeze olan bağlarının zayıflaması sonucunda sona ermiş ve burada Türk akınları başlamıştır. Ancak Türkler şehri alamayacaklarını anlayınca Kayseri üzerine yürüyerek orayı zapt etmişlerdir.¹⁶

IV. Romanos Diogenes'un tahta çıktığı senelerde (1068-1071), Selçuklu orduları bütün Anadolu'yu tehdit edecek kadar güçlenmiş, İmparator bu tehditlere son vermek gayesiyle kuvvetlerini doğuya yığmış ve büyük bir orduyu da Malatya'ya göndermiştir. Ancak Malazgirt Zaferi'nden sonra Türkler Anadolu'da büyük bir itibar sağlamış ve bazı Anadolu şehirlerine yerleşmeye başlamışlardır. Malatya'da bu şehirlerden biridir. Bu durumu kendisi için tehlikeli gören Rum asıllı Malatya Valisi Gabriel, yerleşmeye gelen Türkleri hile ve bahanelerle şehirden uzaklaştırmaya çalışmış, ancak başarılı olamamıştır. Kısa bir süre sonra şehir, Melik Gazi Gümüştekin'in hücumuna uğramıştır. Bunun üzerine Malatya halkı Antakya hükümdarı Bohemond'dan yardım istemiş ve kuvvetlerin gelmekte olduğunu haber alan Danişmentliler, şehri kuşatmaktan vazgeçerek geri çekilmişlerdir. Danişmentlilerin çekilmesinden cesaret alan Urfa Kontu Baudouin, yardıma gelme bahanesiyle şehri Gabriel'den teslim almıştır. Gabriel, Urfa kontuyla birlikte halka fena muamele etmeye başlayınca, halk Gabriel'i yakalayıp şehirle birlikte Melik Gazi Gümüştekin'e teslim etmiştir.(18 Eylül 1101)¹⁷

Melik Gazi'nin iki yıl sonra ölmesi üzerine, Anadolu'da birliği kurmaya çalışan I. Kılıç Arslan Malatya'yı kuşatmış ve 2 Eylül 1106 senesinde şehir Selçuklu hâkimiyetine girmiştir. I. Kılıç Arslan'ın bir savaş esnasında Habur Nehrinde boğularak ölmesi üzerine, Malatya'da yerine oğlu Tuğrul Arslan geçmiştir. Tuğrul Arslan'ın annesi, oğlunu Harput Emiri Süleyman'a karşı kışkırtmış ve bu mücadeleden istifade eden Danişmendi Hükümdarı El-Gazi, şehri kuşatarak 10 Aralık 1111'de teslim almıştır. El-Gazi zamanında şehir sükûnete kavuşmuş, ancak El-Gazi kısa bir süre sonra Malatya'da vefat etmiş ve yerine oğlu Mehmet geçmiştir. Danişmendi ülkesindeki bu değişiklikten faydalanmaya çalışan Bizanslılar, yanlarına Sultan Mesut'u alarak beraber hareket etmeye başlayınca durumun vehametini anlayan Melik Muhammet, bazı vaatlerde bulunarak Sultan Mesut'u Bizanslılardan ayırmıştır. Ancak bir süre sonra

¹⁶ H. Çolak, **Malatya**, s.30-33.

¹⁷ **1973 Malatya İl Yıllığı**, s.6-7; Daha fazla bilgi için bkz. Gökür Gögebakan, **Fotoğraflarla Geçmişte Malatya**, Malatya, 2004.

aralarında uzun seneler sürececek olan taht mücadeleleri baş göstermiştir. Bu mücadeleleri iyi yönde değerlendiren II. Kılıç Arslan, 25 Ekim 1178'de muzaffer olarak şehre girmiştir. II. Kılıç Arslan'la beraber şehir, kardeşler arasında sürekli el değiştirmiş ve en önemli olay II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında yaşanmıştır. Keyhüsrev'in Köseadağ'da (1243) Moğol kumandanı Bayçu'ya yenilmesi ile beraber Selçuklu Devleti'nde Moğol hâkimiyeti başlamıştır. Mağlubiyetin duyulması üzerine, Malatya Subaşı Reşideddin ve sarayın diğer memurları hükümdarlık hazinesini soyarak Halep'e kaçmışlardır. Bunu öğrenen Malatya halkının bir kısmı peşlerine düşmüş, ancak Moğollar tarafından esir alınarak öldürülmüşlerdir.¹⁸

Kısa bir süre sonra Selçuklu Devleti'nin, Moğol Hükümdarı Hulagu tarafından bölünmesi üzerine, Malatya'nın idaresi II. İzzeddin Keykavüs'e verilmiş ve kendisi tahttan indirildikten sonra yerine kardeşi Rükneddin getirilmiştir. Kardeşler arasındaki mücadelelerin kızışması sonucu bu durumu lehine kullanan Moğollar şehri tekrar kuşatmış ve tahrip etmişlerdir. (1252-1253) Uzun süre Moğolların aşırı baskısına maruz kalan Malatya halkı, Hulagu'nun kızıyla evlenen III. Alaaddin Keykubat zamanında da türlü hakaretlere uğramış ve işkencelerden dolayı ölenlerden birinin oğlunun başkaldırması sonucu II. Alaaddin Keykubat şehirden çıkarılmıştır. Yerine geçen II. Gıyaseddin Mesut'un 1308 de ölmesi üzerine Anadolu'da Selçuklu hâkimiyeti fiilen sona ermiş ve tekrar Moğol hâkimiyeti baş göstermiştir.¹⁹ Ancak bu sıralarda Mısır Memluk sultanı El Melik Ün-Nasır Nasireddin Muhammed, Moğollara savaş açmış ve Şam Valisi Seyfeddin Tonguz kumandasındaki orduyu Malatya'ya göndermiştir. Tonguz, halkın can ve mal güvenliliğine dokunulmayacağını söylediyse de askerlere mani olamamış ve mücadele insafsız bir hal almıştır. Büyük bir kısmı yanarak kül olan Malatya 7 bölgeye taksim edilmiştir. Büyük bir sınır eyaleti haline getirilen Malatya'nın çevresinde Muşar, Gumi, Karahisar, Kadarbrit, Akçakale, Nevhamam ve Akrad isimli 7 adet kale bulunmakta idi.²⁰

Malatya'nın merkeze çok uzak bir eyalet olması, sık sık tekrarlanan isyanlara sebep olmuştur. Malatya Valisi Mintaş'ın başında bulunduğu birçok isyan uzun uğraşlardan sonra bastırılabilmiştir. Bölgeye yerleşen Dulkadiroğulları Türkmenleri, gittikçe kuvvetlenmiş ve Mısır Memluklarına bağlı bir beylik haline gelmiştir. Mısır Memlukları, Osmanlılar ve Akkoyunluların bölge üzerindeki nüfus çatışması sebebiyle,

¹⁸ H. Çolak, **Malatya**, s.34-37; Daha fazla bilgi için bkz. Firuzan Kınal, **Eski Anadolu Tarihi**, Ankara, 1962.

¹⁹ H. Çolak, **Malatya**, s.41-42.

²⁰ H. Çolak, **Malatya**, s.42-43.

Osmanlı sınırları Malatya'ya kadar dayanmış ve Malatya üzerinde Osmanlı nüfusu kendini hissettirmeye başlamıştır. Ancak bu etki çok uzun sürmemiş ve Sivas'ı kuşattığı sırada atlarını kaçıran Türkmenleri takiben Elbistan'a kadar gelen Timur, Malatyalılara da şehri teslim etmeleri için haber göndermiştir. Teklifi kabul etmemeleri üzerine Timur, 1400 yılında şehri kuşatmış ve kısmen tahrip etmiştir. Fakat Timur, Malatya'da çok kalmamış ve şehir, Mısır Memluk Sultanlığı tarafından işgal edilmiştir.²¹

II. Bayezid zamanında, Osmanlı-Memluk arasında bocalayan Dulkadiroğulları, Memlukların baskısına dayanamayıp Osmanlılardan yardım istemiş ve yardım için gönderilen Kayseri Valisi Yakup Paşa Memlukların üzerine yürümüştür. Fakat Memlukların yardımına gelen Emir Özbek'in pususuna düşen Yakup Paşa kuvvetleriyle beraber imha edilmiştir. Durumun çözülemeyeceğini anlayan her iki taraf, durumun muhafazasının korunması kararını almıştır.(1490)²²

Yavuz Sultan Selim'in Osmanlı tahtına geçişi, durumu Osmanlılar lehine değiştirmiş ve Anadolu Türk birliğini kurmaya kararlı olan padişahı harekete geçirmiştir. Yavuz Sultan Selim, Memlukların Anadolu üzerindeki ilgilerini tamamen kesmek için büyük bir ordu toplayarak Memluklar üzerine yürümüş ve hazırlanan asker, 1516 da Üsküdar'a geçmiştir. 28 Temmuz günü Malatya ovasında konaklayan Yavuz Sultan Selim, 30 Temmuz da Tohma Çayı'nda toplanan Osmanlı Harp Meclisi'nin harbe karar vermesi sonucu, 5 Ağustos 1516 da Malatya ovasından Halep'e doğru hareket etmiştir. Besni Kalesi ve Gerger Kalesi Yavuz Sultan Selim'e teslim edilmiştir. Alınan şehir ve kaleler Dulkadir Beyliği'ne katılmış ve Malatya bir daha çıkmamak üzere bir Sancak Beyliği olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.²³

1599'da başlayan Celali İsyanları'nın liderlerinden biri olan Malatyalı Bölükbaşı Kara Ahmet, başına topladığı bir kısım Malatyalıyı ve civar kasaba halkı ile devleti epeyce uğraştırmış ve daha sonra adamları ile birlikte asilikten vazgeçip Sinan Paşa'ya sığınmıştır. Celali İsyanları'nın etkisi uzun müddet devam etmiş ve devlet otoritesinin zayıfladığı zamanlarda bazı aşiretler asayiş bozmuştur.1833 yılında kırk tabur askerle Malatya'ya gelen Reşit Mehmet Paşa, İzolu aşiretlerinin saldırısına uğramıştır. Bu olaylara sinirlenen Reşit Paşa tertipçileri yakalayıp kazığa vurdurmuştur. Bu sıralarda Osmanlı Devleti ile Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa arasındaki gerginliklerin büyümesi üzerine, Hafız Mehmet Paşa kumandasındaki ordu Malatya'ya nakledilmiştir.

²¹ Rıfat Kaplan, Münir Gedikoğlu, Mazhar Çiçek, Ziya Ünal, Mehmet Kabasakal, **Malatya 1967 İl Yıllığı**, Ajans Türk Matbaacılık, Ankara, s. 47.

²² H. Çolak, **Malatya**, s.46.

²³ H. Çolak, **Malatya**, s.47.

Başkumandanın emri üzerine askerlerin evlere yerleştirilmesi, şehrin terkini gerektirmiş ve bu durumun sonucu olarak halk, şimdiki il merkezinin üzerinde kurulmuş olduğu Aspuzu'da bulunan bağ evlerine geçmiştir.²⁴ Malatya, Osmanlı idaresine geçtikten sonra, Yahya Paşaoğlu Mehmet Bey'in yönetiminde Arap vilayeti içinde yer alan bir sancak olarak zikredilmiştir.1521'de aynı vilayet sınırları içinde görülen Malatya, 1522'den itibaren Rum-ı Hadis eyaletine bağlanmıştır. 1559'da Malatya ve Bozok Sancağı sefer sebebiyle Dulkadir Eyaletine bağlanmışsa da daha sonra tekrar Rum eyaletine iade edilmiştir. 1568 yılından itibaren yeniden Dulkadir'e bağlanmış, doğuya yapılan seferlerden dolayı 1578-1588 arasında bazı arşiv kayıtlarında hem Dulkadir hem de Rum eyaleti içinde gösterilmiş, bu tarihlerden XIX. yüzyıla kadar kısa bir dönem hariç, Maraş'a bağlı bir sancak haline gelmiştir. Malatya sancağında 1717-1718 yıllarında malikâne sistemine geçilmiş ve şehir bu durumu daha sonraki yıllarda da korumuştur. Malatya 1839-1845 yılları arasında Diyarbekir eyaletine bağlı kazalar arsında gösterilmiş ve 1883 yılında Mamuretül-Aziz ismini taşıyan Elaziz'e bağlanmıştır. 1909 ve 1915 yıllarında müstakil vilayet olmak için girişimler olmuşsa da 1917-1918 tarihli Devlet Salnamesi'nde de aynı vilayete dâhil olduğu görülmektedir.²⁵ Nihayet Malatya, Cumhuriyet döneminde mutasarrıflık teşkilatının kaldırılmasıyla 20 Nisan 1924 Anayasası'na göre vilayet olmuştur.²⁶

B-MİLLÎ MÜCADELE YILLARINDA MALATYA

Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Mütarekesi ile I. Dünya Savaşı'ndan yenik olarak ayrılmıştır. Savaşa son noktayı koyan bu mütareke ile Türk milleti için yeni bir dönem açılırken, mütarekede yer alan ağır hükümler gereğince Anadolu toprakları İtilaf Devletleri'nce işgal edilmeye başlanmıştır. Sultan Vahdettin ve İstanbul Hükümeti'nin pasif tutumu, İtilaf Devletleri'nin işini kolaylaştırmıştır.²⁷

Mütarekenin imzalanmasından bir kaç gün sonra Musul'u işgal eden İngilizler, daha sonra İskenderun, Urfa, Antep, Maraş ve Batum'u ele geçirerek, Samsun ve Merzifon'a askeri birlikler sevk etmişlerdir. 6 Kasım'da İtilaf Devletleri'ne ait kuvvetler Doğu Trakya sınırını geçmeye başlamış ve Dörtyol, Mersin ve Adana Fransız kuvvetleri

²⁴ R. Kaplan, M. Gedikoğlu, M. Çiçek, Z. Ünal, M. Kabasakal, **Malatya 1967 İl Yıllığı**, s.47.

²⁵ G.Gögebakan, "Malatya", s.473.

²⁶ R. Kaplan, M. Gedikoğlu, M. Çiçek, Z. Ünal, M. Kabasakal, **Malatya 1967 İl Yıllığı**, s.47.

²⁷ Ercan Karlı, **Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet**, Geçit Kitabevi, İstanbul, 2004, s.43.

tarafından işgal edilmiştir. İtalyanlar ise Antalya, Kuşadası, Fethiye, Bodrum ve Marmaris'i işgal ile Konya ve Akşehir'e askeri birlikler sevk etmişlerdir.²⁸

Böylesine karanlık bir dönemde Anadolu'ya geçme yollarını arayan M. Kemal Paşa'nın, İstanbul Hükümeti tarafından 9. Ordu Müfettişi olarak görevlendirilmesi kurtuluşa giden yolda ilk adım olmuştur. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele ateşini yakarak bağımsız yeni Türk Devleti'nin kuruluşuna giden yolu açmıştır. Bu dönemle birlikte düşman işgaline uğrayan bölgeler, Müdafaa-i Hukuk ve Kuva-yı Milliye teşkilatlanmalarına başlayarak özgürlük ve bağımsızlık yolunda yapılacak büyük mücadeleye katılmışlardır. Bu mücadele, sadece işgale uğrayan bölgelerle sınırlı kalmamış, bütün Anadolu tek parça halinde vatanın bağımsızlığı için üzerine düşen görevi yapmıştır.²⁹

Bu dönemde düşman işgaline uğramayan ender şehirlerden biri olan Malatya'nın da bu büyük mücadeleye katıldığı ve ülkenin her tarafında olduğu gibi Malatya'da da Müdafaa-i Hukuk örgütlenmesine gidilerek, Milli Mücadele lideri Mustafa Kemal Paşa'nın emirleri doğrultusunda hareket edildiği görülmektedir.

Milli Mücadele'nin başarıya ulaşması ve Yeni Türk Devleti'nin kuruluş sürecinde Malatya, üzerine düşen görevi başarıyla yerine getirmiş olmakla Cumhuriyet Türkiye'si'nin önemli şehirlerinden biri olmuştur.

I. Malatya'da Milli Mücadele İçin Yapılan Faaliyetler

1) Malatya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Faaliyetleri

Mondros Mütarekesi'nin 24. Maddesi gereğince, Malatya'nın da içinde bulunduğu Vilayet-i Sitte'de bağımsız bir Ermeni Devleti'nin kurulacağını anlaşılmamasıyla Doğu vilayetlerinde milli faaliyetler başlamıştır. Bunun sonucunda 2 Aralık 1918'de İstanbul'da kurulan "Vilayât-ı Şarkıyye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti" kısa sürede Doğu Anadolu'da şubeler açmış ve o dönemde Malatya Mamuret'ül-aziz'e bağlı bir mutasarrıflık olduğu için bu cemiyetin bir şubesi de 12 Mart 1919'da Elazığ'da açılmıştır.³⁰

23 Temmuz 1919'da toplanacak olan Erzurum Kongresi'ne Malatya'dan Hüseyin Bey ve Akçadağ'dan da Hüseyin Efendi ile Alagözzade Tahsin Efendi'nin

²⁸ E. Karlı, **Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet**, s.44.

²⁹ Mehmet Serkan Şahin, "Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008, s.2

³⁰ İskender Oymak, "XX. Yüzyıl Malatya Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası", İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya, 1997, s.42.

katılması kararlaştırılmışsa da Elazığ Valisi Ali Galip Bey bu kişilerin kongreye katılmasını engellemiştir.³¹

Sivas Kongresi ile birlikte Malatya ve ilçelerinde de Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri açılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra Ankara ile devamlı iletişim halinde olan cemiyet, Mustafa Kemal Paşa'nın emirleri doğrultusunda vatanın kurtulması için gerekli olan maddi ve manevi desteği sağlamış ve işgale uğrayan şehirlere para yardımında bulunmuştur. Bu süreçte Malatya halkı da boş durmamış ve Anadolu'nun işgalini miting ve telgraflarla protesto etmişlerdir.³²

22 Mart 1921'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin şubelerinde bir düzenleme yapılmış ve 24 Mart 1921'de TBMM'ne gönderilen bir telgrafla, Malatya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi'nin şu isimlerden oluştuğu bildirilmiştir:³³

Reis: Belediye Reisi Keşşaf Efendi

Azalar: Mevki Kumandanı Binbaşı Halis, Jandarma Kumandanı Binbaşı Ziya, Tahrirat Müdürü Talat, Merkez Memuru Müzahir, Maarif Müdürü Celil, Ulemadan İdare Meclisi Üyesi Tortumluzade Hacı Hafız Efendi, Tüccardan Ticaret Odası Başkanı Atmalızade Hacı Mahmut, Muharebe Memuru Tevfik, Tüccardan Abdülkadirzade Yahya Saidzade Mahmut.

Merkez heyette yer alan bu kişilerin yanı sıra Sait Fırat, Abdülkadir Taşangil, Vahap Saltoğlu, Mustafa Naim Karaköylü gibi isimler de Milli Mücadele yıllarında Malatya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde görev yapmışlardır.

Malatya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, yeni isimlerle birlikte yoluna aynı şekilde devam etmiştir. Halktan para, yiyecek ve silah toplama, bunları ambarlama ve sevk etme işlemleri hız kazanmıştır. Bütün bunlar yapılırken Mustafa Kemal Paşa ile işbirliği içinde hareket edilmiştir.³⁴

2)Malatya'nın İşgallere Karşı Tepkisi

Malatya, düşman işgaline uğramayan nadir kentlerden biridir. Ancak Malatya halkı, İtilaf devletlerince işgal edilen şehirlere karşı duyarsız kalmamıştır. Düzenlenen

³¹ M.A. Cengiz, **Mondros'tan Cumhuriyet'e Malatya**, s.82.

³² Adnan Işık, **Malatya (1830-1919)**, İstanbul, 1998, s.507.

³³ Celal Pekdoğan, "**Milli Mücadelede Malatya ve Çevresi**",Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1992, s.173.

³⁴ M.A. Cengiz, **Mondros'ta Cumhuriyet'e Malatya**, s.82.

mitingler ve gönderilen protesto telgraflarıyla işgallere karşı tepki gösterilmiş ve direnişe destek olunmuştur.

15 Mayıs 1919 ‘da İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi Malatya’da büyük bir yankı uyandırmış ve Malatyalılar mitingler düzenleyerek bu haksız işgali protesto etmişlerdir.³⁵ İlk olarak İzmir’in işgalini kınamak için altında Malatya Belediye Başkanı Kamil Efendi ve pek çok Malatyalının imzası bulunan 18 Mayıs 1919 tarihli bir protesto telgrafı İngiliz, Fransız, İtalyan, Yunanistan ve Amerikan elçiliklerine gönderilmiştir. Protesto telgrafı şu cümlelerle kaleme alınmıştır:³⁶

“Osmanlı Hükümetimizin teşkilinden pek çok zaman evvel Türkün muazzam ve ayrılmaz bir parçası olan İzmir’in Yunan askeri tarafından işgal edilmekte olduğunu elim bir teessürle haber alıyoruz. Sulh ve harp halinde milletleri mücadeleye sevk eden şahsi ve milli ihtiraslar ve istila emelleri bütün insanlığın yüksek menfaatleri namına durdurulması ve sınırlandırılması insanlar arası hak ve adalet esaslarının tesisine mecburiyet görüldüğü şu zamanda, Türk Milletinin hayat ve hakkından mahrum bırakılmayacağını ümit ederiz.

“İzmirsiz Anadolu yaşayamaz. Zorla ve gayri tabi tesis edecek üzücü vaziyet pek tabii ki devamlı olmayacaktır. Medeniyetin esaslarını kuran ve bugün o yüce esasları daha yüksek ve insani bir gayeye yöneltmek ve kurmak vazifesini üzerine almış olan muhterem milletlerin temsilcilerinden Türk Milletinin hayat hakkı ve ilerlemesinin korunmasını bekler, hükümet-i Fehimeleri nezdinde asil teşebbüslerde bulunmalarını istirham eyleriz.”

İşgali kınayan bu telgrafın ardından 13 Haziran günü, Vilayat-ı Şarkıyye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Reisi Hüseyin, Belediye Reisi Mehmed Ali ve Malatya’nın Akçadağ Merkez kazasında bulunan elli bin nüfuslu İslamiye-i mahalliye namına Müftü Belde Mehmed Fakih de İzmir’in işgalini kınayan bir telgraf göndermişlerdir. Bu telgrafta şunlara değinilmiştir:³⁷

“Memleketimizin ecza-yı mühimmesinden olan İzmir’in Yunanlılara ve merkezi İslamiyetin kapısı bulunan Vilayat-ı Şarkıyye’nin Ermenilere terki haberi her birimizi dilhun etti. Bu ise hak ve adaleti maziyesinde idame-i müsalemet için toplanan meclis-i alinin amali adalet perveranelerine ve Mösyö Wilson’un insaniyetkaranesne muvafık

³⁵ Mehmet Şahingöz, “Milli Mücadele Esnasında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Yapılan Milli Birlik ve Beraberlik Mitingleri” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı 32, Temmuz 1995, s.421.

³⁶ Haluk Selvi, **İşgal ve Protesto**, Değişim Yayınları, 2007, s.224-225.

³⁷ H.Selvi, **İşgal ve Protesto**, Değişim Yayınları, s.226.

olmadığı ve sulh-ıebedi yerine ihlali daimiyi intac edeceğine şüphe yoktur. Bu akıbeti elimeyi görmekten ise şimdiden ölmedikçe ve evlad ve ahfadımızın hunı masumanelerini bu uğurda ifnada milletimizin kesafetiyle dini, ırzı ve tarihi hakkı sarıhimiz olan memleketimizden velev küçük bir kısmını bile o kabil haris ellere terk edemeyeceğimizi ve ancak tabiiyeti asilemizle yaşayabileceğimizi müttehiden ilan ettiğimizin icab edenlere iblağını hükümet-i itilaftıye mümessillerinden insaniyet namına rica eder muhaberat-ı saireyi tatil eylediğimiz şu anda hükümetimizden şiddetle cevaba intizar eyleriz.”

Adı geçen bu protesto telgrafından sonra, 1919 yılının şubat ayında Malatya’dan, Hariciye Nezaretine, altında 32 kişinin imzasının bulunduğu bir telgraf gönderilmiştir. Adı geçen bu ikinci telgrafta, mukaddes yurda göz diken Ermenilerin şu sıralarda Avrupa merkezlerini kapı kapı dolaşarak türlü isnat ve tezvirlerde bulundukları ifade eden Malatyalılar, milli ve vatani haklarının tam bir muhafaza ve masuniyet altında bulundurulmasını temin etmek üzere adaleti tesis edecek mahfillere seslerinin duyurulmasını talep etmişlerdir.³⁸

Bu sıralar da Fransızların Maraş’ı işgal etmeleri tüm yurttaki olduğu gibi Malatya’da da büyük bir tepkiyle karşılanmış ve adı geçen işgale karşı protesto telgrafları gönderilmiştir. 21 Kasım 1919’da Adıyaman’daki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından Sivas Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Heyeti üyelerine Maraş’ın işgali ile ilgili gönderilen başka bir telgrafta ise, İngiliz işgal kuvvetleri tarafından tahliye edilen ve hiçbir devletin işgale hakkı olmayan Urfa, Maraş ve Antep’in bu defa da Fransızlar tarafından işgal edileceği haberinin üzüntü ile işitildiği, milli menfaatlara ve mütareke hükümlerine tamamen aykırı olan bu haberin gerçek olması halinde kötü tesir bırakacağı belirtilmiş ve Fransa’nın bu hukuka aykırı hareketi protesto edilmiştir.³⁹

12/13 Şubat 1920’de Malatya’nın diğer bir nahiyesi Arapgir’den de Amerikan siyasi temsilcisi ile Osmanlı matbuatına, Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Reisi Ali Rıza imzasını taşıyan bir protesto telgrafı gönderilmiştir. Telgrafta şu görüşlere yer verilmiştir:⁴⁰

“Din, namus ve hayatımızı tehlikede görmekteyiz. Bu felaket İslam âleminin artık durması mümkün olmayan heyecanına sebebiyet vermektedir. Birçok defa tekrar edildiği üzere Wilson cenaplarının bütün dünyaya ilan ettiği prensiplerden 12. Maddeye

³⁸ C. Pekdoğan, “**Milli Mücadelede Malatya ve Çevresi**”, s.162.

³⁹ Yaşar Akbıyık, “**Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş**”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Ankara, 1999, s.105-106.

⁴⁰ M.A. Cengiz, **Mondros’tan Cumhuriyet’e Malatya**, s.57.

göre sulh konferansına iştirak eden milletler, kendi mukadderatlarına sahip olacaklardır. Fakat buna rağmen genellikle Türk ekseriyetinin hâkim olduğu bu vilayetlerin umumi asayışı zerre kadar ihlal edilmediği halde Fransızların istilasına maruz kalması İslam olmaktan başka suçu olmayan Türkler hakkında o prensiplerin uygulanmadığı ve ihlal edildiğini ve hiçbir adalet ve hukuk kaidesinin göz önünde tutulmadığını göstermektedir. Dinlerinin yüce İslam Hilafetine istinaden yaşayacağı kanaatini besleyen biz Türkler bu işgali her yönüyle protesto eder ve hükümetin bu işgali reddi hususundaki bütün teşebbüslerine milli varlığımızla yardımcı olacağımıza söz veririz.

“Özetle devamlı bir sulh, Türklerin de hukukuna riayet ile sağlanabilir. Aksi takdirde günde bir memleketin istilasını suretiyle zorlanmakta ve tehdit edilmekte olan İslam âleminin galeyana gelmesine hiçbir kimse mani olamayacaktır. Bu hususu yüce sulh konferansına arz ile milletin teskinini sağlayacak kararların alınmasını ve açıklanmasını birlikte istirham ederiz.”

Dönem itibarıyla Malatya’da gönderilen protesto telgraflarının ardı arkası kesilmemektedir. 3 Mart 1920’de Malatya Müftüsü Hüseyin (Berkeş), Belediye Reisi Abdullah ile ulema ve eşraftan 30 kişinin imzasının bulunduğu bir başka telgraf daha Osmanlı Hükümeti’ne gönderilmiştir. Adı geçen telgrafta ise şu ifadeler yer verilmiştir:⁴¹

“Mütarekenin bahşeylediği devletlerin teminatı üzerine silah ve mukavemet vasıtalarını teslim aldıktan sonra hiçbir hak ve sebebe dayanmaksızın Yunanlılar İzmir gibi muhteşem bir medeniyetgâhımızın kan ve ateş deryasında boğmak suretiyle tahrip ettiler. Şimdide Adana, Urfa, Maraş, Birecik, Ayıntab gibi beldelerimizin aynı elim akıbete maruz bırakmak üzere İngiliz ve sonrada onların yerine geçen Fransızların işgal eylemesine medeniyet âleminin acaba müteessir olacak kadar insani hisleri yok mudur? Yoksa galip devletlerin tahakkümünden korkarak teessürünü gösteremeyecek kadar cesaretini mi kaybetmiştir? Çünkü bu kötülük dolu tecavüz sırf bir işgalden ibaret kalmıyor.

“Bu mahallerde Fransa generalleri Osmanlı Hükümetinin en büyük memur ve mümessilleri ile erkân ve mahalli eşrafla nezdine getirerek hükümet idaresini kendilerine terk ve tevdiini teklif ile bunları tevkifi, şehri bombardımana başlamak gibi kanlı bir mücadelenin kapılarını açıyor. Sonra her nevi silah, bomba ve mitralyöz gibi ateşli

⁴¹ M.A. Cengiz, **Mondros’tan Cumhuriyet’e Malatya**, s.51-53.

harp silahları ile teçhiz eyledikleri Ermeni haşeratı bakiyesini Müslümanlar üzerine sevk ederek müthiş bir katliam yapılıyor. Müslümanlar bu kanlı taarruza karşı hayatından başka yurdunu, ocağını, namus ve mukaddesatını muhafaza kaydıyla müdafaaya mecbur ediliyor. Daha Ermeni taarruzunu unutmadan bu defa generalleri bütün kuvvetleri ile yardımlarına gelerek gazlar neşreden toplar ile memleketi harap edip Müslümanları öldürüyorlar. Çocuk ve kadın gibi masumları bile ayırmadan binlerce kişinin yok edilmelerine sebep oluyorlar.”

Malatya'dan çeşitli mercilere gönderilen bu protesto telgrafların yanı sıra işgal altında olan Maraş'a fiili yardımlar da yapılmıştır. Öyle ki, Kâhtalı Hacı Bedir Ağa ve Samsatlı Abuzer Ağa'nın emrindeki birlikler İzoli Müdafaa-i Hukuk Cemiyet Reisi Hacı Kaya'nın oluşturduğu birliklerle Maraş'a giderek Fransızlara karşı verilen mücadelelere destek vermişlerdir.⁴²

İşgallere yönelik protesto telgrafları ve fiili yardımların yanında dönem itibarıyla Malatya'da ortaya konan tepkilerden biri de haksızlıklara karşı mitingler tertip etmek olmuştur. Bu bağlamda Mart 1920'de Darende'de binlerce kişinin katıldığı bir miting yapılmış ve miting sonunda alınan kararlar, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Hasan'ın imzası ile Ankara'da Müdafaa-i Hukuk Heyeti Temsiliyesi'ne gönderilmiştir. Adı geçen mitingden sonra bölgeden Heyet-i Temsiliye Başkanı'na gönderilen telgraf ise şu şekilde kaleme alınmıştı:⁴³

“Bugün binlerce halktan müteşekkil mitingde yirminci asrın medeniyetini temsil eden İtilaf devletlerinin taahhütlerine dayanarak imzaladığımız mütareke ile silahını bırakan milletimizin ruhu ve göz bebeği bütün İslam âleminin hilafet ve mukaddes payitahtı olan İstanbul'un cebren İtilaf devletleri tarafından işgal edildiği üzücü haberi hür ve medeni olan bütün Avrupa Devletlerini pek büyük bir tarihi mesuliyetin altına girdiriyor. Altı asırlık hür ve medeni bir milletin payitahtını işgal ederek istiklaline son veren bu hareketi bütün varlığımızla protesto ederiz. Bu uğurda kanımızı akıtmaktan asla çekinmeyeceğimizi İtilaf Devletleri ile bütün tarafsız devletlerin Hariciye Nezareti'ne ve Meclisi Mebusan riyasetlerine de duyurulmasında dalalet buyurmanızı, mensup olduğumuz milletin namına zat-ı asilanelerinden rica ederim.”

Tüm Türkiye'de olduğu gibi İstanbul'un işgal edilmesi Malatya'da da büyük bir üzüntüyle karşılanmıştı. İşgalden beş gün sonra 21 Mart 1920'de Malatya'dan çeşitli

⁴² Taha Toros, “Mustafa Kemal ile Hacı Kaya Arasında İlginç Telgraflar”, **Tarih ve Toplum Dergisi**, Sayı 92, C.16, Ağustos, 1999, s. 82-83.

⁴³ M.A. Cengiz, **Mondros'tan Cumhuriyet'e Malatya**, s.55-56.

makamlara, altında birçok kişinin imzasının bulunduğu bir protesto telgrafı gönderilmiş ve telgrafta şu görüşlere yer verilmiştir: ⁴⁴

“Amansız imha siyasetine karşı kadınlarımıza varıncaya kadar silaha sarılmaktan başka bir çaremiz kalmamıştır. Bizi hiçbir kuvvet bu iman ve kati azimden döndüremez, bu hain tecavüzü bütün insanlık âlemi karşısında şiddetle protesto ederiz.”

Bu arada Fransızların işgali altında olan Antep’e de Malatya tarafından fiili yardımlarda bulunulmuştur. 19 Nisan 1920’de Malatya’nın bir nahiyesi olan Behisni’den 70 kişilik bir kuvvet Antep’e girmiş ve 2 Mayıs 1920’de Kurbanbaba üzerinden taarruz edilerek düşman hezimete uğratılmıştır. Kâhtalı Hacı Bedir Ağa ve Samsatlı Abuzer Ağa emirlerindeki 550 kadar bir birlikle Antep’in yardımına gitmişler ve başarılı savunmalar yapmışlardır. Ayrıca Malatya’dan işgal bölgelerine 120.000 kuruş tutarında para yardımı yapılmıştır. ⁴⁵

Görüldüğü üzere gerek protesto telgrafları ve mitinglerle gerekse, maddi ve askeri desteklerle Malatya, işgal bölgelerine gereken desteği vermiş, bu konuda son derece duyarlı davranmıştır. Yapılan tüm bu faaliyetler sonucunda işgal edilmemiş bir bölge olsa da işgal edilen bölgelerin bütün sıkıntılarıyla hemhal olan Malatya halkı Milli Mücadele döneminde üzerine düşen sorumluluğu hakkıyla yerine getirmiştir.

II. Malatya’da Milli Mücadele’ye Yönelik Olumsuz Faaliyetler

Dönem itibarıyla Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde olduğu üzere Malatya’da da Milli Mücadele yanlısı faaliyetlerin yanı sıra, Mili Mücadele karşıtı bazı faaliyetler de baş göstermiştir. Bu olumsuz faaliyetlerden biri, Mutasarrıf Halil Rahmi’nin Milli Mücadelenin bütünlüğünü parçalayacak şekilde bir Kürdistan Hükümeti kurma çabaları iken bir diğeri, Vali Ali Galip’in Milli Mücadele karşıtı faaliyetleridir.

1) Mutasarrıf Rahmi Bey ve Faaliyetleri

12 Mart 1919’da Malatya Mutasarrıflığına atanan Halil Rahmi, Kürdistan Teali Cemiyeti’nin üyesi olarak, Erzurum Kongresi’nin devam ettiği günlerde bağımsız Kürdistan yolundaki çalışmalarına hız vermiştir. Ermenilerle işbirliği yaparak, İngiltere himayesinde Kürt ve Ermenilerden oluşan bir Kürdistan Hükümeti kurmak için

⁴⁴ M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi’nin Malatya Teşkilatı**, s.8.

⁴⁵ Ahmet Hulki Saral, **Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi**, Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Ankara, 1996, s.212.

propaganda faaliyetleri yapmıştır.⁴⁶ Bir yandan da orduya zarar vermek için Diyarbakır'da XIII. Kolordunun istifade ettiği Malatya ambarındaki arpa ve buğdayı halka dağıttıran ve sattıran mutasarrıf bu hareketiyle Süvari Topçu alaylarını iase sıkıntısına düşürmüştür. Rahmi Bey'in bu faaliyetleri tarımsal üretimi de engelleyerek üretimde düşüş yaşanmasına sebep olmuştur.⁴⁷

Milli Mücadeleyi baltalamak ve Anadolu'yu parçalamak için elinden geleni yapan Mutasarrıf, Ali Galip olayında da ön saflarda yer almıştır. Rahmi Bey, bununla da kalmayıp Güneydoğu Anadolu'da İngiltere'ye bağlı olarak kurulması planlanan bir Kürt Devleti'nin zeminini oluşturmak için 3 Eylül 1919'da Malatya'ya gelen Binbaşı Noel'le birlikte hareket etmiştir.⁴⁸ Ayrıca Rahmi Bey, aşiretleri yanına çekebilmek için aşiret ağalarına şu telgrafi göndermiştir:⁴⁹

“Hacı Bedir Ağa⁵⁰ geldi. Görüştük. Cengâver 100 süvari ve 200 piyade ile yaylada intizar ederek Noel Bey'e iltihak ederek ve gece gündüz demeyerek nihayet üç güne kadar cümleten Malatya'ya yetişiniz. Cümlemiz ve Bedir Ağa dahi vali hazretleriyle beraber bulunacağız. Bu iş din ve devlet içindir. Bir dakika geri kalmayınız. Devlet bugün de biz Kürtlerden sadakat ve fedakârlık bekliyor. Sizi şiddetle bekliyoruz. Azizlerim.”

Halil Rahmi, Kürt Devleti kurma planını gerçekleştirmek için dini duygulara seslenmiş ve aşiretleri yanına çekmeye çalışmıştır. Ancak Halil Rahmi aşiretlerden istediği desteği alamamıştır. Çünkü Halil Rahmi, Kürt devletini İngiliz İmparatorluğu himayesinde kurmak istemiş ve bu şekilde ayakta kalılabileceğini belirtmiştir. Aşiret ağaları ise bu duruma şu şekilde cevap vermiştir:⁵¹

“Ağa Mustafa Kemal memleketi toparlamaya çalışıyor. İngiliz Kürt Devletini kurma kandırmacası, Amerika'nın manda sözleri İslam'ın hayrına görünmüyor. Hep birlikte olalım ve bunu diğer kardeşlerimize bildirelim.”

Halil Rahmi, ağaların bu isteği üzerine onlarla bir işbirliği içerisinde olamayacağını anlamıştır. Başka planlar yapmaya başlayan Halil Rahmi ve

⁴⁶ İ. Oymak, XX. Yüzyıl Malatya Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası, s.46.

⁴⁷ İ. Oymak, XX. Yüzyıl Malatya Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası, s.49.

⁴⁸ Sina Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976, s.546.

⁴⁹ Kazım Karabekir, İstiklal Harbimiz, C.1, YKY, İstanbul, 2008, s. 272.

⁵⁰ Hacı Bedir Ağa, Kâhta ilçesinde, Kerkük köyünden Hacı Hüseyin Efendinin oğludur. Mesleği çiftçiliktir. Rışvan Aşireti Reisi iken milletvekili seçilmiştir.

⁵¹ M.A. Cengiz, Mondros'tan Cumhuriyet'e Malatya, s.48.

beraberindekiler kendilerini yakalamak için 13. Kolordu'nun Malatya'ya geldiğini öğrenince, Raka'ya kaçmışlardır.⁵²

2)Vali Ali Galip Bey ve Faaliyetleri

Mutasarrıf Halil Rahmi bunları yaparken, 3 Mayıs 1919'da Elazığ Valiliği'ne atanan Ali Galip de boş durmamıştır. Görev yerine gitmek için yola çıkan vali, 23 Haziran'da Sivas'a gelmiştir. Bu sırada İstanbul Hükümeti, Mustafa Kemal Paşa'yı tutuklama emri çıkarmıştır. İstanbul Hükümeti yanlısı ve İttihatçı düşmanı olan Vali Ali Galip, Sivas Valisi Reşit Paşa'yı tutuklama emrini yerine getirmesi için ikna etmeye çalışmış, ancak olumlu bir sonuç alamamıştır.⁵³

Elazığ'daki görevine 6 Temmuz'da başlayan Ali Galip, asayişini sağlamak ve soyguncuları takip etmek gibi bahanelerle Malatya'daki Süvari alayının üç bölüğünün başka yerlere gitmesini sağlamış ve böylelikle Sivas Kongresi'nin toplandığı günlerde elde toplu kuvvet bulunmasına engel olmaya çalışmıştır. 6 Eylül sabahı Malatya'ya gelen Ali Galip, Mutasarrıf Halil Rahmi'nin zararlı faaliyetlerinden şikâyetçi olan Malatya halkına kulak asmamıştır.⁵⁴ Aynı gün Binbaşı Noel de Malatya'ya gelmiş ve Mutasarrıf Halil Bey'le tanışmıştır. Ancak Mutasarrıfın kendileri için tutuklama emri verildiğini söylemesi üzerine Noel, Babıali'nin kendisinden beklenen işbirliğini göstermediğini fark edince hemen İstanbul'a bir protesto telgrafi göndermiştir. Telgraf İstanbul'a ulaştığında İstanbul'daki Yüksek Komiser, Diyarbakır'daki askeri erkanın Mustafa Kemal Paşa'ya katıldığını ve Babıali'den gelecek talimata uymayacağını bildirmiştir. Öte yandan Halil Rahmi Bey, Sivas baskınına bir ayaklanmaya dönüştürmek için atlı silahşörler sağlamaya başlamış, ancak durumu anlayan Mustafa Kemal Paşa, Sivas'taki III. Kolordu Erkânı Harp Reisi'nden, kumandanın muvafakati olmasa bile Elazığ'daki XV. Alay Komutanı İlyas Bey'in atmış süvari ile Malatya'ya giderek Ali Galip'i, Halil Bey'i, Noel ve arkadaşlarını tutuklamasını istemiştir.⁵⁵ Fakat Diyarbakır'dan bu konuyla ilgili İstanbul'la haberleşildiği yolunda bir bilgi gelince Mustafa Kemal Paşa bunun üzerine haberleşmeyi bizzat ele alarak, aynı konularda Diyarbakır, Elazığ ve Malatya'daki askeri birliklere haber göndermiş ve bunların derhal

⁵² Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, TTK Yayınları, Ankara, 1999, s.178.

⁵³ Cevdet R.Yularkıran, **Reşit Paşa'nın Hatıraları**, Tan Matbaası, İstanbul, 1939, s.43-47.

⁵⁴ Kamil Erdeha, **Milli Mücadelede Vilayetler ve Valiler**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975, s.121.

⁵⁵ Mim Kemal Öke, **İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Binbaşı E.W.C. Noel'in Faaliyetleri (1919)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988, s.88-91.

yakalanmalarını emretmiştir.⁵⁶ Ancak Ali Galip, 9 Eylül akşamı, Malatya Telgraf Müdürü'nden, Mustafa Kemal Paşa'nın aldığı tedbirleri öğrenince büyük bir paniğe kapılmış ve bütün geceyi uyumadan Malatya Hükümet Konağı'nda geçirmiştir. Ertesi gün Mutasarrıf Halil Rahmi ile görüşen ve kaçmaktan başka çare olmadığını anlayan Ali Galip, Halil Rahmi ile Binbaşı Noel'i de yanına alarak Raka'ya doğru kaçmış ve Hacı Bedir Ağa'ya sığınmışlardır.⁵⁷ Ali Galip ve Halil Rahmi, Malatya'dan ayrılmadan önce Hükümet Konağı'na da uğrayıp 6.000 lira alarak şu notu bırakmışlardır: “*Mustafa Kemal Pasa ve yordakçılarının tepelenmesi giderlerine karşılık olmak üzere altı bin lira alınmıştır.*” Ancak aynı saatlerde Cemal Bey'in komutasındaki 12. Süvari Alayı askerleri Mutasarrıf Halil Rahmi'nin evini basıp telefon tellerini de kesmişler ve bu haberi alan Vali ile Mutasarrıf, parayı ve yazdıkları notu bırakarak, aceleyle Hükümet Konağı'nı terk ederek Raka'ya doğru kaçmışlardır.⁵⁸

Ali Galip ve Halil Rahmi daha sonra Kürt aşiretlerinin desteğini alarak Malatya ve Sivas'a saldırma planlarını yaptılarsa da Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Hacı Bedir Ağa'ya giden Nasihat Heyeti'nin çalışmaları sonucunda aşiretler desteklerini çekmiş ve çabalar sonuçsuz kalmıştır.⁵⁹

Ali Galip ve Rahmi Bey'in, Milli Mücadele karşıtı faaliyetlerinin kan kaybına sebep olduğu, bölgedeki teşkilatlanmayı ve maneviyatı olumsuz etkilediği görülmektedir. Bunlara karşı alınan önlemler ve verilen mücadeleler sonucunda başarılı olunmuş ve her ikisi de çareyi kaçmakta bulmuştur.

⁵⁶ M.K. Atatürk, **Nutuk**, s.158-165.

⁵⁷ Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, TTK Yayınları, Ankara, 1988, s.261.

⁵⁸ Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, s.261.

⁵⁹ M.A.Cengiz, **Mondros'tan Cumhuriyet'e Malatya**, s.42-43.

C-ATATÜRK DÖNEMİNDE MALATYA'DA SİYASAL-SOSYAL VE KÜLTÜREL GELİŞMELER

I. İdari Yapılanma

Atatürk döneminde diğer vilayetlerde olduğu gibi Malatya'da da idari yapılanmada bir takım değişiklikler olmuştur. Bununla beraber Malatya'nın 1923-1938 yılları arasındaki idari durumu hakkındaki bilgiler birçok kaynakta dağınık halde bulunduğundan bunlar dönemin aydınlatılmasına yetecek durumda değildir. Bunun başlıca sebebi yeni kurulan cumhuriyetin imkânlarının azlığı ile beraber bilgi ve belgelerin derli toplu olmayışıdır. Malatya, Osmanlı Devleti zamanında öncelikle Maraş eyaletine ait bir sancağın merkezi olmuş, daha sonra Diyarbakir eyaletine dâhil edilmiş, XIX. yüzyılın ikinci yarısında da Mamûretül'aziz vilayetine bağlı bir sancak haline gelmiştir.⁶⁰

Cumhuriyet döneminde 20 Nisan 1924'de (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 89. Maddesi) Elazığ'dan ayrılarak il yapılan Malatya, aynı sene içerisinde belediyeleşik olmuştur. İl olarak teşkilatlandığı senelerde Malatya iline bağlı olarak Adıyaman, Akçadağ, Arapkir, Arguvan, Besni, Doğanşehir, Hekimhan, Kâhta, Kemaliye, Pütürge ve Yeşilyurt kazaları bulunmaktadır. 1934'de Kemaliye ilçesi Malatya'dan ayrılarak Erzincan'a bağlanırken, Darende aynı yıl içerisinde Malatya'ya dâhil edilmiştir. 1950'li yıllara kadar adı geçen idari yapı korunmuş, 1950'de Adıyaman'ın il olmasıyla Besni ve Kâhta Malatya'dan ayrılarak Adıyaman'a bağlanmıştır.⁶¹

Malatya'nın seçimle iş başına gelen ilk belediye başkanı Hasan (Derinkök) Bey'dir.⁶² 1924-1928 yılları arasında görev yapan Hasan Bey'in ardından, 1928-1930'da İbrahim (İpekçi) Bey⁶³, 1930-1934'de M. Naim (Karaköylü) Bey⁶⁴, 1934-1939'da da Tefvik (TEMELLİ) Bey⁶⁵ görevi devam ettirmişlerdir.⁶⁶

⁶⁰ Besim Darkot, "Malatya", **İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, C.7, İstanbul, s. 231-232.

⁶¹ **1996 Malatya İl Yıllığı**, s.49.

⁶² 1884 yılında doğmuştur. Milli mücadele yıllarında ve sonrasında Malatya'ya üstün hizmetlerde bulunmuştur. Devlet ve millet birliğinin bozulmaması için kurduğu milislerle savaflara katılmıştır. Gösterdiği başarı ve bağlılıktan dolayı Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ten ve Başbakan İsmet Paşa'dan tebrikler almıştır. Cumhuriyet'in ilk Belediye Başkanı'dır. 1949 yılında vefat etmiştir.

⁶³ İbrahim Bey'le ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

⁶⁴ 1893 yılında Malatya'da doğmuştur. Malatya Halkevi ve Malatya Belediye başkanlığı yapmıştır. VIII. Dönem Malatya milletvekilliği yapmıştır. 1966 yılında vefat etmiştir.

⁶⁵ 1893 yılında Malatya'da doğmuştur. Ortaokul mezunudur. Malatya Belediye başkanlığı yapmıştır. TBMM VI. Dönem Bitlis, VII. ve VIII. Dönem Malatya milletvekilliği yapmıştır. 1947 yılında vefat etmiştir.

⁶⁶ M. A.Cengiz, **Mondros'tan Cumhuriyet'e Malatya**, s.113

Malatya'nın ilk valisi ise 1922 yılında göreve başlayan Vehbi Bey⁶⁷dir. Ancak Vehbi Bey, bir yılı bile doldurmadan görevden ayrılmış ve yerine Osmanlı Devleti'nin son mutasarrıfı olan Asım Bey⁶⁸ gelmiştir. 1922-1925 yılları arasında görev yapan Asım Bey'in ardından, 1925-1927 yılları arasında Nevzat (Tandoğan) Bey⁶⁹ gelmiştir. Daha sonra sırasıyla 1927-1930 yılları arasında Nazmi (Toker) Bey⁷⁰, 1930-1933 yılları arasında Mehmet (Tevfik) Bey⁷¹, 1933-1939 yılları arasında da İbrahim Ethem (Akıncı) Bey⁷² görev yapmıştır.⁷³

II. Siyasal Gelişmeler

1)Malatya Cumhuriyet Halk Fırkası Teşkilatı'nın Kuruluşu ve Faaliyetleri

29 Ekim 1923'de Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte, Cumhurbaşkanlığı'na Gazi Mustafa Kemal, Başbakanlığa ve Halk Fırkası Genel Başkanlığı'na da İsmet Paşa seçilmiştir. İsmet Paşa'nın genelgesiyle Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti şubeleri tabela değiştirmiş ve bu şubeler Halk Fırkası örgütlerine dönüşmüştür.⁷⁴Yeni yapılanmayla Malatya, Elazığ ve Dersim “Yedinci Mıntıka” bölgesini oluşturmuştur. Aynı dönemde Cumhuriyet Halk Fırkası Malatya mutemedi olarak görevlendirilen Abdülhalim Hamit Bey, 15 Nisan 1925'de Malatya'ya gelmiş ve teşkilatlanma için gerekli faaliyetlere başlamıştır.⁷⁵

Abdülhalim Bey, Malatya'nın en alt kademelerden itibaren teşkilatlanacağını belirterek, Malatya halkının cumhuriyet ve halkçılık ilkesini hazmettiğini görmüştür. Abdülhalim Bey'in çalışmaları sonucunda CHF Malatya teşkilatı kurulmuş ve resmi açılışı 25 Haziran 1925'de gerçekleşmiştir. CHF Malatya il yönetim kurulu bürokrasiden, eşraftan ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde yer almış

⁶⁷ Vehbi Bey'le ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

⁶⁸ Asım Bey'le ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

⁶⁹ 1894 yılında İstanbul'da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra 1914-1918 yılları arasında öğretmenlik yapmıştır. 1927'de Malatya valiliğine atanmış 1929 yılında da Ankara valiliğine atanmıştır. 18 yıl süren Ankara valiliği ve Belediye başkanlığı 1946 yılında ölümüyle son bulmuştur.

⁷⁰ 1875 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1895'de Harp okulunu bitirerek askerlik hayatına atılmış ve 1919'da Sivas Vilayeti Jandarma müfettişliğine atanmıştır. 1922'de Dersim mutasarrıflığına atanmış, ardından 1927'de Malatya valiliğine atanmıştır. 1930'da Antep valiliği, 1932'de Kayseri valiliği yaptıktan sonra 1939'da Kayseri'de milletvekilliğine seçilmiş ve 1956 yılında Ankara'da vefat etmiştir.

⁷¹ Mehmet Bey'le ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

⁷² 1889 yılında Bulgaristan'da doğmuştur.1912'de Selanik Hukuk Fakültesi'ni bitirmiş ve 31 Mart Olayı'nda Hareket Ordusu'na katılmıştır. Gordes, Samsun, Balıkesir, Malatya ve Muğla valilikleri yapmıştır. 1949 yılında emekli olmuş ve 1950 yılında vefat etmiştir.

⁷³ M. A.Cengiz, **Mondros'tan Cumhuriyet'e Malatya**, s.121.

⁷⁴ Hakkı Uyar, **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Kitapları, İstanbul,1999, s.92.

⁷⁵ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 490.01/312.1273.1

kişilerden oluşmaktadır. 5 kişiden oluşan Malatya il yönetim kurulunda, Hacı Abdizade Hasan Bey, Haşim Beyzade Sait Bey, Gaffarzade Yahya Bey, Atmalızade Osman Hilmi Bey ve İzolulu Gazizade Mahmut Bey bulunmaktadır.⁷⁶ Bu isimlerden Hasan Bey, Malatya'nın ilk belediye başkanıdır ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanlığı da yapmıştır. Yahya Bey, Malatya Ticaret Odası'na bağlı bir tüccardır. Osman Hilmi Bey ise, Malatya Gazetesinin sahibi olup ileriki yıllarda Malatya Teşebbüsat-ı Sinaiye T.A.Ş ve Malatya Elektrik T.A.Ş. Mutemetliği yapmış ve sonrasında da Malatya milletvekilliği yapmıştır.⁷⁷

İl yönetim kurulunun oluşturulmasını merkez il ve ilçe teşkilatları izlemiştir. CHF Malatya Merkez İlçe İdare Kurulu, Fabrikatör Mehmet Bey, Hacı Kadir Efendi, Evliyaoğlu Behçet Efendi, Karakaşzade Abidin Bey ve Yakıncızade Emin Efendi'den oluşmaktadır. Merkez İlçe Mutemetliğine Evliyaoğlu Behçet Efendi getirilmiştir.⁷⁸

Abdülhalim Hamit Bey, Malatya'da CHF'yi kurduktan bir süre sonra Dersim Valiliğine atanmıştır. Bunun üzerine Malatya İl Mutemetliği'ne, İl Yönetim Kurulu üyelerinden Haşim Beyzade Sait Bey ve Mutemet Vekilliği'ne de Malatya gazetesi Müdürü Şevki Bey getirilmiştir.⁷⁹

CHF Malatya teşkilatlanması çerçevesinde il ve ilçe yönetim kurullarının oluşturulmasının ardından sıra nahiyelelere gelmişti. Bu teşkilatlanma için ilk olarak yedi nahiye bölgesi oluşturularak bu nahiyelerin idare heyetleri seçilmiştir. Yapılan seçimler sonucunda 5 kişiden oluşan nahiye idare heyetleri şu isimlerden oluşmuştur:⁸⁰

Malatya Merkez Nahiyesi: İmamzade Abdülkadir Efendi, Arpacızade Tevfik Efendi, Saltzade Vahap, Diyarbakırlızade Ahmet Efendi, Çirçizade Sekib Efendi

Aspuzu Nahiyesi: Nebis Efendi, Musazade Abdullah Efendi, Aksoğanzade Tahir Efendi, Pamuk Alizade Hafız Efendi, Hacı Halilzade Sıddık Efendi.

Adaft Nahiyesi: Hacı Abdizâde Hilmi Bey, Vaizzade Tahsin Efendi, Davutzade Hacı Ahmet Efendi, Hazrikoglu Selman Efendi, Yemenici Tevfik Efendi.

Çarmuzu Nahiyesi: Fabrikatör Semsi Bey, Mahmut Efendi, Sahinzade Ali Efendi, Kekeçzade Kadir Efendi, Kıtlıkzade Kadir Efendi.

Atık Sehir Nahiyesi: Poyrazzade Hasan Efendi, İbrahim Ağa, Hüseyin Ağa, Çavuş Ağa, Orduzulu Osman Ağa.

⁷⁶ M. S. Şahin, *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı*, s.33.

⁷⁷ BCA, 490.01/311.1272.2

⁷⁸ BCA, 490.01/312.1273.1

⁷⁹ M. S. Şahin, *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı*, s.32.

⁸⁰ M. S. Şahin, *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı*, s.34-35.

Tilek Nahiyesi: Berhan Nuri Efendi, Hacı Mehmet Selman Efendi, İhtiyat Zabiti Ahmet Efendi, Delibaszade Süleyman Ağa, Mehmet Ağa.

Çırmıktı Nahiyesi: Kekevizade Abdullah Efendi, İshakzade Baki Efendi, Çırar Emin Efendi, Barguzulu Emin Efendi, Gündübegli (Gündüzbeyli) Mehmet Ağa.

İspendere Nahiyesi: Kesveler karyesinden Vahap Ağa, Köpeksiz karyesinden Osman Ağa, Fırıncı karyesinden Hüseyin Ağa, Yeniköy karyesinden Mehmet Ağa.

Porga Nahiyesi: Porgalı Mehmet Ağa, Osman Ağa, Mahmut Ağa, Mala Hüseyin Ağa, Aşağı köyden Hasan Ağa.

Nahiye idare heyetlerini oluşturan bu kişiler de görev aldıkları nahiyelerin tanınmış isimleriydiler. Çoğunluğunu toprak ağalarının oluşturduğu CHF nahiye idare kurullarında sivil ve asker bürokratlara da rastlanmaktaydı.⁸¹

İl ve ilçe yönetim kurulunun oluşturulmasının ardından yönetim de yeniden değişikliğe gidilmiş ve Abdülhalim Hamit Bey, CHF Malatya Mutemetliği'nden ayrılınca yerini Sait Bey'e bırakmıştır. Aynı zamanda CHF 7. Mıntıka Müfettişliği'ni de yürütmüş olan Hamit Bey'in görevden boşalan yerine Nesimi Bey tayin edilmiştir.⁸²

Bu değişikliklerden kısa bir süre sonra 1926 yılı Ağustos ayında, CHF Malatya il yönetim kurulunun oluşturduğu bir heyet Ankara'ya gitmiş ve bu heyet başta Atatürk olmak üzere TBMM Başkanı Kazım Paşa'yı, İsmet Paşa'yı ve hükümet üyelerini ayrı ayrı ziyaret etmiştir. Temel amacı Malatya halkının Cumhurbaşkanı'na olan ve bağlılığını bildirmek ve kendilerini Malatya'ya davet etmek olan Tanzimat Heyeti olarak adlandırılan heyet şu isimlerden oluşuyordu:

CHF Mutemedi Haşim Beyzade Sait Bey, Gaffarzade Yahya Bey, Atmalızade Osman Hilmi Bey, Çırmıktı Belediye Başkanı Kekevizade Abdullah Bey, Belediyeden Hıdır Ağazade Mehmet Bey, Belediyeden Gebeşzade Ali Bey, Türk Ocağından Haşim Beyzade Talat Bey, Tüccardan Karakaşzade Abit Bey, Tüccardan Yüzbaşızade Sait Bey, Tüccardan Arapkirli Kulu Beyzade Mehmet Bey, Tüccardan Kemaliyeli Balzade Ömer Bey, Kemaliye Belediye Başkanı Hanedarzade İsmail Bey, Hâkimiyet-i Milliye Heyet-i Tahririye Müdürü Naşit Hakkı Bey.

Adı geçen heyet Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ü Malatya'ya davet etmiş, Mustafa Kemal de Malatya halkının kendisine karşı hissettiği güzel duygulara teşekkür ile Malatya'nın Milli Mücadele yıllarında ve özellikle Sivas Kongresi sırasında göstermiş olduğu tavır ve faaliyetlerin takdire şayan olduğunu belirterek, ilk fırsatta

⁸¹ M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.35.

⁸² **BCA**, 490.01/312.1273.1

Malatya'ya geleceğini söylemiştir. Malatya halkının bu dilekleri, yaklaşık yedi yıl sonra gerçekleşecek ve Malatya halkı 13 Şubat 1931'de Atatürk'ü misafir etmenin gururunu yaşayacaktır.⁸³

1927 yılına gelindiğinde, hem TBMM seçimleri hem de yerel seçimler yapılmıştır. Seçimlerde her zamanki gibi CHF üstünlüğü yaşanmıştır. Bu arada Malatya CHF yönetim kurulu, Başbakan İsmet Paşa'nın Ağustos ayındaki ikinci seçmenlerin seçiminde Malatya'dan milletvekilliğine adaylığını koymasını istemiştir. 6 Eylül'de yapılan seçimlerde İsmet Paşa Malatya milletvekilliğine seçilmiştir.⁸⁴

Seçimlerin ardından nisan ayı içerisinde CHF Malatya teşkilatı ilk senelik kongresini yapmıştır. CHF Nizamnamesi gereğince mahalle ve nahiye kongrelerinin toplanmasıyla başlayan süreç ilçe ve il kongrelerinin yapılması ile son bulmuştur. Mahalle ve nahiye kongreleri sakin bir ortamda yapılırken, ilçe ve il kongreleri 18 Nisan 1927 günü gergin bir ortamda yapılmıştır. Bu gerginlikler kongrelerin uzamasına neden olmuşsa da il ve ilçe yönetim kurulu üyelerinin seçimi ile CHF 2. Kurultayına (1927) gidecek delegelerin belirlenmesi sonucunda Malatya CHF senelik kongreleri tamamlamıştır.⁸⁵

Kongrelerin bitiminden sonra 1928 yılında Malatya CHF teşkilatı için önemli bir gelişme yaşanmıştır. Eskiden orta mektep olarak kullanılan medrese binasının bir kısmı parti binası olarak kullanılmaya başlanmış ve bu durum 1928 yılı sonuna kadar devam etmiştir. 1928 yılının CHF teşkilatı açısından bir diğer önemi de başta Başbakan ve İktisat Bakanı Rahmi Beylerin kısa aralıklarla Malatya'ya yaptıkları ziyaretlerdir. Bunlar arasında Başbakan İsmet Paşa'nın ziyareti büyük yankı uyandırmıştır. (12 Eylül 1928) Çünkü İsmet Paşa, Latin harflerinin kabulünden kısa bir süre önce gelmiş ve Malatya halkına Latin harflerinin kabulünün desteklenmesi yönünde konuşmalar yaparak, okuma ve yazma oranının bu şekilde artacağı konusunda önemli açıklamalar yapmıştır. Başbakan ve Bakanlar gerek ilde gerekse CHF teşkilatında incelemeler yapmışlardır.⁸⁶ 1928 yılının diğer bir gelişmesi de partinin yönetim kademesinde yapılan değişikliktir. Buna göre CHF Malatya mutemetliği yapan Sait Bey'in yerine Abdulvahap Bey getirilmiştir. Ancak bu durum uzun sürmemiş ve kısa bir süre sonra mutemetliğe Osman Hilmi Bey getirilmiştir.⁸⁷

⁸³ Mesut Aydın, **Atatürk ve Malatya**, Evin Kitabevi Matbaası, Malatya, 2006, s.15-16.

⁸⁴ Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi**, C.3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s.447-455.

⁸⁵ M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.38.

⁸⁶ M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.40.

⁸⁷ **BCA**, 30.10/78.519.3

Bu değişimlerle birlikte Malatya CHF teşkilatı için 1929 yılı, siyasi açıdan çok güçlü bir yıl olmuştur. CHF ülkenin geneline hâkim olduğu gibi Malatya'nın da tek egemen gücü olmuştur. Ayrıca bu dönemde tehcir sonrası Malatya'ya dönemeyen Ermenilerin arazileri satışı çıkarılmış ve 20 gün içinde müzayede ile satılmıştır.⁸⁸

1930 yılı ise Malatya CHF teşkilatı için önemli bir yıl olmuştur. CHF, ilki nisan ikincisi eylül ayında yapılacak olan belediye seçimlerine girmiş ve nisan ayındaki seçim rakipsiz olduğu için yine kolay bir şekilde CHF adayları kazanmıştır, ancak ikinci seçimlere bu dönemde yeni kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası da katılmış ve CHF adayları rakipleri olduğu halde yine kazanmıştır. Bunun hemen akabinde Malatya Valisi Mehmet Tevfik Bey, İçişleri Bakanlığı'na Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın yaptığı usulsüzlükler ve propagandalar hakkında bir rapor göndermiştir.⁸⁹ Bu raporun ardından SCF lideri Fethi Bey, seçimlerde usulsüzlük yapıldığına dair İçişleri Bakanlığı'na bir rapor göndermiştir. Bu usulsüzlüklerden ve diğer bazı sebeplerden dolayı SCF, 18 Kasım 1930'da kendini feshetmiştir.⁹⁰

2) Malatya'da Serbest Cumhuriyet Fırkası Teşkilatı ve CHF ile İlişkiler

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş süreci, Paris Büyükelçisi Fethi Bey'in 1930 yazında tatilini geçirmek üzere Türkiye'ye gelmesiyle başlamıştır. Fethi Bey, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in muhalif bir parti kurması önerisiyle karşılaşmış ve buna olumlu cevap vererek 12 Ağustos 1930 tarihinde Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuştur.⁹¹

Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle kurulan bu parti, Halk Fırkası'nın yumuşak bir politika izleyip, muhalefete olanak vererek bu durumun Türkiye'nin yurtdışındaki olumsuz imajını silmesi ve başka bir açıdan da TBMM'de oturup iktidarı bazı konularda uyarmakla görevlendirilmiştir. Bu nedenle SCF, ülke çapında büyük bir ilgi görmüş ve hızlı bir şekilde teşkilatlanarak, iktidara rakip olabilecek kadar yükselişe geçmiştir. Böylesine bir ilgiyi beklemeyen CHF teşkilatları ve birçok yerde açılan SCF

⁸⁸ BCA, 30.10/78.519.3

⁸⁹ BCA, 30.10/78.519.3

⁹⁰ Mustafa Goloğlu, **Devrimler ve Tepkiler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s.317-321.

⁹¹ Yılmaz Gülcan, **Cumhuriyet Halk Partisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2001, s.124; Daha fazla bilgi için bakınız. Çetin Yetkin, **Atatürk'ün Başarısız Demokrasi Devrimi ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997.

teşkilatları arasında Belediye seçimleri ile birlikte büyük bir rekabet başlamış ve bu süreç SCF'nin kapatılmasına varan bir neticeyle son bulmuştur.⁹²

Kuruluşunun ardından ülke çapında hızlı bir örgütlenmeye giden SCF, Malatya'da da örgütlenmiştir. 1930 yılı Eylül ayının ilk haftasında SCF'nin Malatya şubesini açmak için Valiliğe müracaat edilmiş ve Valilik tarafından gerekli incelemeler ve işlemler yapıldıktan sonra 25 Eylül'de partinin kuruluş ilânı (izin belgesi) verilmiştir.⁹³ Fırkanın resmi açılışı ise 30 Eylül günü yapılmış ve hemen akabinde Yönetim Kurulu oluşturulmuştur. Yönetim Kurulunda şu isimler yer almaktadır:⁹⁴

Yönetim Kurulu Başkanı Âhizâde Abdurrahman Efendi ile birlikte Nebizâde Hacı Mustafa, Sülûkizâde Abdullah Cevdet Efendi, Hacı Abdizâde Hilmi Bey, Kiğilizâde Kadir Efendi, Sırubizâde Mehmet Efendi, Kirişçizâde Süleyman Efendi, Fabrikatör Mehmet Bey, Gebeşzâde Ali Bey, Atmalızâde Hacı Kâmil Efendi, Mazancızâde Mehmet Efendi, Hamikoğlu İbrahim Çavuş, Mehmet Fahri Efendi, Sarızâde Kadir Efendi, Saltoğlu Hacı Ömer Efendi, Yüzbaşızâde Ahmet Efendi, İpekzâde Yusuf Efendi.

SCF, sadece Malatya merkezinde teşkilatlanmamış, merkezin dışında, Arapgir ve Kemaliye ilçelerinde de teşkilatlanmış ve şubeler açmıştır. Bu ilçelerdeki SCF ilçe yönetim kurulu üyeleri de şu isimlerden oluşmaktadır:⁹⁵

Arapgir İlçe Yönetim Kurulu: İlçe Yönetim Kurulu başkanı Sedirzâde Celâl Efendi ile birlikte Mustafa Beyzâde Cemil Bey, Türkmenzâde Rüştü Efendi, Kaşkalzâde Râsim Efendi, Attarzâde Kerim Efendi.

Kemaliye İlçe Yönetim Kurulu: Reis Genç Ağazâde Mustafa Zihni Bey ile Sâkir Bey, Hazinesdarzâde Abdurrezzak Bey, Ömer Ağazâde Mustafa Efendi, Ocakçıbaşızâde Mehmet Efendi, Balızâde Ahmet Efendi, Ömer Lütfü Efendi.

Malatya'da çalışmalara başlayan SCF, il ve ilçe yönetim kurulunu oluşturduktan sonra Malatya Valisi Mehmet Tevfik Bey, 25 Eylül 1930 tarihinde İçişleri Bakanlığı'na Malatya'daki parti mücadeleleri ve SCF kurucuları hakkında bilgiler veren bir yazı göndermiştir. Valinin yazısı aynen şu bilgileri içermektedir:⁹⁶

“Vilâyet dâhilinde Malatya, Arapgir, Kemaliye, Pötürge kazalarında mevcut Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatını idare edenlerin bazılarını karşı beslenmekte olan

⁹² M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.42.

⁹³ **BCA**, 30.10/78.519.3

⁹⁴ **BCA**, 490.01/435.1804.1

⁹⁵ **BCA**, 490.01/435.1804.1

⁹⁶ **BCA**, 30.10/78.519.3

hissiyat-ı husumetkârane cümlesinden olmak üzere, bundan yirmi gün evvel, üçü Belediye azasından ve biri üç ay memuriyetten mahrumiyet cezasına mahkûm olan sabık mal müdürlerinden ve ikisi zürradan, biri metruk bir fabrikanın sahibi, ikisi küçük taahhüt işleriyle meşgul ki ceman dokuz kişi Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Malatya şubesini açmak üzere beyanname ile müracaat etmişlerdir.

Muktazi muamelatı bugün ikmal ettirebildikleri için ilmühaber verilmiştir. Beyannameye imza vazedenlerden biri halen Cumhuriyet Halk Fırkasının Vilâyet Heyeti İdaresi'nde bulunmakta olan Esbak Belediye Reisi Hasan Bey'in mahdumu Hilmi Bey olmakla beraber diğerleri de kısmen mumaiyleh Hasan Bey'in akraba ve eviddasıdır. Bizzat ve bilvasıta iki tarafla da alâkadar olan Hasan Bey'in gayesi vaktiyle istifaen terk ettiği belediye riyasetini tekrar ele geçirmek ve menafî-i şahsiyesini alet etmektir.

Yeni fırkanın muvaffakiyetini de teshile çalışan Hasan Bey'in vaziyeti Fırka Müfettişi Avni Beyefendi ve buradaki fırka erkânınca da malûm ise de tahdid-i mazarratı mülâhazasıyla ahiren teşekkül eden kongre kararıyle Heyet-i İdare'de ibkası cihetine gidilmiştir. Bu tarzdaki teşekkülden de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Malatya Vilâyet İdare Heyeti'nde müteakıl bir emnû itimat görülememekle beraber müsser ve müessir faaliyetleri de müşahade olunamamaktadır.

Yeni fırka mensuplarına gelince biraz cazip görünen programları üzerinde propagandaya devam etmekte iseler de kısm-ı azamı lakayt kalmaktadır. Bu cazibeye tutulmak isteyen ve bulunanlar da vatanî ve millî mefkûre ve gayelerini temin ve istihsal için Serbest Cumhuriyet Fırkası'na dâhil olmak istiyorlar. Bu sebeptendir ki yeni fırka müteşebbisleri bir an-ı muvakkat için taraftar peyda etseler bile ati-i karibde inhilale mahkûmdurlar. Binaenaleyh Cumhuriyet Halk Fırkası'nı sevk ü idare edenlerin gösterecekleri gayret ve teyakkuz sayesinde bu inhilal tesri edilebilirse dahili memlekette dedikodular vukuu olmaktan ibaret bulunan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın taşra teşkilatı taazzuv etmeksizin munkariz olur. Veyahut vatan gayri muzır ehil ellere inkal eder.

Adıyaman, Kâhta, Akçadağ, Hekimhan kazalarında Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatı bulunmadığı için yeni fırkanın buralarda faaliyeti gayri meşhuddur. Serbest Cumhuriyet Fırkası Malatya şubesine bir de Arapkir şubesinin inzıam etmesi ihtimali vardır. Mahaza her iki mevkide de bugüne kadar bir taşkınlığa meydan verilmediği gibi bundan sonra da bir güne tezahürata mahal bırakılmayacaktır. Memurini idare ve zabıta gayet müteyakkız bulunmakta olup herhangi bir hadiseye karşı tedbirler alınmıştır efendim.”

Malatya Valisi Mehmet Tevfik Bey, bir CHF müfettişi gibi davranarak bu raporu hazırlamıştır. Valinin raporuna göre, SCF kurucularından Malatya eski Belediye Başkanı Hasan Bey ikili oynamakta ve bununla beraber Belediye Başkanı sıfatını kullanarak bu makamı şahsi menfaatleri için kullanmaktadır. Ayrıca Hasan Bey'in CHF Vilayet Heyeti üyeliğinden çıkarıldığı da belirtilmektedir. Ancak Hasan Bey'in rapordan bir hafta önce yapılan CHF Vilayet Kongresi'nde Vilayet İdare Heyeti üyeliğine seçilmiş olması rapordaki çelişkiyi ortaya koymaktadır. Bunun nedeni Hasan Bey'in Malatya halkı ve CHF üst yönetimi arasındaki prestijine bağlanabilir.⁹⁷ Çünkü Hasan Bey Malatya'nın ilk Belediye Başkanı olup halk tarafından çok sevilmektedir. Belediye Başkanlığı yaptığı yıllarda (1924-1928) hizmetleri, adaleti, yardımseverliği ve özellikle cömertliği ile halk arasında adeta bir kahramana dönüşen Hasan Bey için birçok destan ve menkıbeler yazılmıştır.⁹⁸

Valinin raporuna tekrar dönülecek olursa, Vali, SCF'nin Malatya halkı tarafından karşılanmadığını ve halkın bu Fırkaya ciddi bakmadığını vurgulamaktadır. SCF'nin Malatya halkını etkilemek için yaptığı propagandaların hoş karşılanmadığını, ancak bazı insanların sadece vatansever duygulara kapılarak SCF'ye üye kaydı yaptırdıklarını da belirtmektedir.⁹⁹

Valinin raporunda CHF Vilayet İdare Heyeti hakkında da yorumlar bulunmaktadır. Valiye göre, CHF Vilayet İdare Heyeti'nin Malatya'da olumlu faaliyetler yürüttüğü de söylenemez. Vali'ye göre bu durum gayretli ve daha çok çalışmakla düzeltilebilir. Böylece SCF, Malatya'da taşra şubelerini oluşturamadan dağılacaktır. SCF Malatya teşkilatının kurucu ve üyelerine bakıldığında bunlardan birçoğu daha önce CHF Malatya teşkilatının çeşitli kademelerinde görev yapmışlardır. Örneğin, Hasan Bey'in oğlu Hacı Abdizâde Hilmi Bey CHF Adafı Nahiyesi İdare Heyeti üyesi idi. Yine SCF kurucularından olan Fabrikatör Mehmet Bey 1927 CHF 2. Kurultayına Malatya delegesi olarak katılmış ve Malatya CHF teşkilatı kurulduktan sonra Malatya Merkez Kaza İdare Heyeti üyeliğine seçilmiştir.¹⁰⁰

Malatya'da, CHF-SCF ilişkileri, yeni partinin 25 Eylül'de resmîyet kazanması ve özellikle Belediye seçimlerine katılması ile birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Malatya'da 1 Ekim 1930 tarihinde başlayan Belediye seçimlerine, bir gün önce şube açılışını yapan SCF de katılmış ve böylelikle CHF Malatya teşkilatı kuruluşundan beri

⁹⁷ Cemil Koçak, **İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.248.

⁹⁸ M.A. Cengiz, **Mondros'tan Cumhuriyet'e Malatya**, s.111-112.

⁹⁹ C. Koçak, **İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, s.248.

¹⁰⁰ C. Koçak, **İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, s.247.

ilk defa bir seçime rakip bir siyasi parti ile beraber girmiştir. Ancak bu rekabet ortamı çok uzun sürmeyecek ve seçimin ilk günü tamamlandığında SCF'nin Belediye Meclisi üyeliği için gösterdiği 54 adaydan 14'ü adaylıktan çekildiklerini açıklayacaklardır. SCF'liler adaylıktan çekilmelerinin nedenlerini “*seçimlerin serbest bir ortamda yapılmaması, polisin müdahale etmesi, Vali ve Encümen'in bitaraf olmamaları*” şeklinde açıklamaktadırlar. Ayrıca bu düşüncelerini çeşitli yerlere telgraflar çekerek bildirmişlerdir.¹⁰¹ Seçimin sekizinci gününe gelindiğinde bu sayı 30'a yükselmiş ve SCF teşkilatı seçimden çekilerek, seçmenlere CHF'ye oy vermemeleri yönünde propaganda yapmaya başlamışlardır. Seçimler boyunca Malatya Valisi Mehmet Tevfik Bey de ilçelere giderek seçimlerin seyri konusunda bilgiler almış ve bu bilgileri 10 Ekim 1930 tarihinde bir telgrafla İçişleri Bakanlığı'na iletmıştır. Raporda verilen bilgiler şu şekildedir:¹⁰²

“Evvelki gün Malatya'dan Kemaliye kasabasına azimet ve bugün dahi avdetle Arapkir kazasına muvasalat ettim. Belediye intihap ve muamelâtı şu merkezdedir. Vilâyet merkezi olan Malatya'da sekiz günden beri S. Fırka (Serbest Cumhuriyet Fırkası) namzetleri bir rey dahi alamamıştır. Kemaliye'de tayin olunan dört gün zarfında S. Fırka namzetleri dokuz rey almış ve CHF namzetleri iki yüz bir rey istihsal etmiştir. Burada nisab-ı ekseriyet hasıl olamadığı için müddet bir hafta temdit edilmiştir. Halen vaziyet çok iyidir. Arapkir kazasında iki günden beri S. Fırka namına bir rey bile verilmemiştir. Vaziyet şayan-ı memnuniyettir. Vilâyetin defterlerdeki nevakıstan intihap işleri teehhür eden Kâhta kazasından maada diğer kazalarda intihap büyük bir muvaffakiyetle hitam bulmuştur. Kemaliye'deki hadise hakkında ayrıca arz-ı malûmat edilecektir efendim”

Raporda belirtildiği üzere Vali, özellikle CHF'nin önde olduğu seçim bölgeleri için durumun gayet memnuniyet verici olduğunu belirterek yorumlar yapmış ve yaptığı yorumlarla SCF'nin haklı itirazlarını ortaya koymuştur.¹⁰³

Seçimlerden sonra SCF lideri Fethi Bey, İçişleri Bakanlığı hakkında seçimlerde usulsüzlük yapıldığı gerekçesiyle bir önerge vermiş ve TBMM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada içinde Malatya'nın da olduğu birçok şehirde türlü kanunsuzluklar ve yolsuzlukların yapıldığını belirterek, seçim sırasında verilen şikâyet dilekçelerinin birçok yerde alınmadığını ya da işleme konmadığını söylemiştir. Seçimlerde meydana

¹⁰¹ M. S. Şahin, *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı*, s.48.

¹⁰² *BCA*, 30.10/82.536.27.

¹⁰³ C.Koçak, *İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, s.250.

gelen bütün bu yolsuzlukların ardından daha fazla devam etmek istemeyen ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'le karşı karşıya gelme noktasına gelen Fethi Bey partisini feshetmiştir. Bunun üzerine SCF'nin Malatya merkez ve ilçelerindeki şubeleri de (18 Kasım 1930 günü) kapatılmıştır.¹⁰⁴

III. Sosyal ve Kültürel Gelişmeler

1)Türk Ocağı

Türk Ocakları, dağılma sürecinde, İmparatorluğun çöküşünü durdurmaya yönelik akımlardan biri olan Türkçülük akımının bir uzantısı olarak biçimlenmiştir.¹⁰⁵ Türk Ocağı, 1912 yılında kurulmuş ve kuruluş amacı da Türklerin birlik ve beraberlik içinde yaşamasını sağlamak, ayrıca medeni kemale ulaşmaları şeklinde belirlenmiştir.¹⁰⁶ Bunu, Türk Ocakları denilen kulüpler açmak, kurslar, konferanslar düzenlemek, kitap ve broşürler yayınlamak ve okullar açmak suretiyle yapacaktı. *Tiirk Yurdu*, bu amaçları gerçekleştirme yolunda başlıca yayın organı olmuştur.¹⁰⁷ Ocağın kuruluşunda Yusuf Akçura, Hamdullah Suphi, Mehmet Emin Yurdakul, Celal Sahir Erozan, Ahmet Ağaoğlu, Ziya Gökalp, Halide Edip, Fuat Köprülü gibi o dönemin düşünce ve kültür yaşamında tanınmış kişiler önemli bir rol oynamıştır.

Türk ocaklarından yetişen ya da bu ocaklarda önemli bir rol oynayan aydınların Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasında büyük bir görevi yerine getirdiklerini de özellikle belirtmek gerekir. Bu sebeple Atatürk, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra da yeni devletin kurulup gelişmesinde bu ocaklardan geniş ölçüde yararlanmayı düşünmüştür.¹⁰⁸

Cumhuriyetle birlikte yeniden teşkilatlanan Türk Ocaklarının şubelerinden biri de Malatya'da açılmış ve idare heyetinde CHF'li Haşim Beyzade Talat Bey de yer almıştır.¹⁰⁹ Malatya Türk Ocağı'na bir bina yaptırmak için 1926 yılında başlayan çalışmalar sonucunda Malatya Valiliği tarafından bir komisyon oluşturulmuş ve bu komisyon inşaat çalışmalarını yürütmeye başlamıştır. Komisyonda CHF Malatya Mutemedi Sait Fırat başta olmak üzere Şevki Sözen, Talat Ural, İbrahim İpekçi, Adil Özelçi gibi partililer de yer almıştır. Diğer yandan Ocak binasının yapılacağı arsanın tespit edilmesi, istimlak vb işlemleri için de Belediye tarafından CHF Malatya İdare

¹⁰⁴ M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.50.

¹⁰⁵ Yusuf Akçura, **Türk Yılı**, İstanbul, 1928, s. 287-455.

¹⁰⁶ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi**, Bilgi Kitabevi, Ankara, 1919-2002, 3.Baskı, s.82.

¹⁰⁷ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kırıatlı, TTK Yayınları, Ankara, 1970, s.348.

¹⁰⁸ Füsün Üstel, **İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği Türk Ocakları**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s.73.

¹⁰⁹ M.S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.169.

Heyeti üyelerinden Yahya Bey'in de aralarında bulunduğu bir heyet oluşturulmuştur. Bu komisyon ve heyetin çalışmaları sonucunda 14 Ağustos 1926'da Malatya Türk Ocağı binasının temel atma töreni Vali Nevzat Tandoğan'ın da katılımıyla gerçekleştirilmiştir.¹¹⁰

Türk Ocakları'nın 1925 yılından beri süregelen CHF ile ilişkileri bu dönemde artmış ve ilişkilerin artışıyla birlikte Türk Ocağı İdare Heyeti'nde CHF üyelerinin sayısında artış görülmüştür.¹¹¹ Bunun üzerine Türk Ocaklılarının bütün etkinliklerinin Türkiye Cumhuriyeti ile sınırlı olduğu açıkça dile getirilerek, bu aşırı yaklaşmanın önüne geçilmek istenmiştir.¹¹²

1930 yılına gelindiğinde Türk Ocağı Başkanlığını, aynı zamanda CHF İl İdare Heyeti Üyesi olan Gaffarzade Yahya Bey'in yapması, Malatya Türk Ocağı'nda CHF Malatya teşkilatının idareyi ele aldığını göstermektedir. Bu dönemde Türk Ocağı üyeleri arasında CHF Malatya Mutemedi Osman Hilmi Taner de bulunmaktadır.¹¹³

CHF'nin kültür kolu olduğunu belirten Türk Ocakları için 1930 yılı yaz aylarında yapılan yerel seçimler bir dönüm noktası olmuştur. Bazı seçim bölgelerinde SCF adaylarını destekleyen Ocaklıların bu tutumları iktidarın tepkisini çekmiştir. Bu durum Ocağın ve Ocaklıların tarafını net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu sebeplerin yanı sıra devrimlere karşı ilgisizliği de Türk Ocakları'nın sonunu hazırlamıştır.¹¹⁴ Kısa süre sonra kendini feshetmesinin ardından, 10 Nisan 1931 tarihinde Ankara'da toplanan Türk Ocaklarının Olağanüstü Kongresi'nde CHF'ye katılma kararı alınmış ve devir işlemlerine başlanmıştır. 18 Nisan'da ise Malatya Türk Ocağı da "*Menkul ve gayrimenkul bütün emval ve eşyasıyla*" CHF'ye devredilmiştir. Bu olaydan kısa bir süre sonra Türk Ocağı binası CHF Malatya İl Binasına ve Halkevine çevrilmiştir.¹¹⁵

2)Diğer Dernekler

a) Kızılay (Hilâl-i Ahmer Cemiyeti)

Resmi bir kurum olan Kızılay ile Malatya CHF teşkilatı arasında yakın bir ilişki olmuş ve Kızılay Malatya şubesi başkanlığını uzun yıllar, CHF teşkilatında yer alan üyeler yapmıştır. Bunlar arasında Sait Fırat ve İbrahim Turfanda yer almaktadır.

¹¹⁰ Celal Yalvaç, "**Atatürk Evi'nin Öyküsü**"([http://www. Malatya haber. com](http://www.Malatyahaber.com)).

¹¹¹ **BCA**, 490.01/311.1272.2

¹¹² Serap Taşdemir, "**Türkiye'de Tarih Bilinci Oluşmasında Halkevlerinin Rolü**", DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir, 2000, s.300.

¹¹³ **BCA**, 490.01/312.1274.2

¹¹⁴ Anıl Çeçen, **Atatürk'ün Kültür Kurumu, Halkevleri**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990, s.98.

¹¹⁵ M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.170

Kızılay'ın İdare Heyeti üyeleri de CHF İl Teşkilatı tarafından gösterilen adaylardan oluşmuştur.¹¹⁶

b) Çocuk Esirgeme Kurumu (Himâye-i Etfâl Cemiyeti)

Dil Devrimi'ne kadar Himaye-i Etfal Cemiyeti olarak adlandırılan bu kurumun Malatya şubesi 1927 yılında açılmıştır.¹¹⁷ Şubenin başkanlığını ve idare kurulu üyeliklerini kimi zaman CHF il başkanları, kimi zaman da CHF il idare kurulu üyeleri yapmıştır.¹¹⁸

c) Türk Hava Kurumu (Türk Tayyare Cemiyeti)

1925 yılında THK, Malatya şubesi açılmış ve tıpkı diğer derneklerde olduğu gibi Türk Hava Kurumu da CHF il teşkilatının denetiminde kurulmuştur. Örneğin 1930'lu yıllarda Tefik Temelli, Faruk Yakıncı, Sadık Eti gibi isimler ile 1943 yılında İbrahim Turfanda, Bedri İzoli gibi CHF İl İdare Kurulu üyeliği, Halkevi Başkanlığı ve üyeliği, Belediye Başkanlığı, milletvekilliği gibi görevler yapan CHF'li isimler Türk Hava Kurumu'nun Malatya şubesinde yer almıştır. Bu kurum Malatya ilçelerinde de şubeler açmış ve o şubelerde de CHF'nin desteği eksik olmamıştır.¹¹⁹

d) Yerel Dernekler

Malatya'da kurulan bu derneklerin yanı sıra yerel derneklerle de CHF ilgilenmiş ve idare kurullarına kendi üyelerini yerleştirmiştir. Örneğin; Malatya Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı ve üyelerinin büyük çoğunluğu CHF il teşkilatında Abdülkadir Taşangil, İbrahim Turfanda, Mehmet Şevket Özpazarbaşı gibi isimler Malatya Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı yapan ve sonraki yıllarda CHF İl Başkanı ve Malatya milletvekili olan isimlerdir.¹²⁰

Ayrıca CHF üyeleri Malatya'daki gençlik ve spor kulüpleriyle de alakadar olmuş ve bu kulüplerin ihtiyaçlarını daima temin etmeye çalışmıştır. Bu dernekler arasında görülen Fırat Gençlik Kulübü'nün Başkanlığını CHF Merkez İlçe İdare Kurulu üyesi Ahmet Fırat yapmıştır.¹²¹

¹¹⁶ BCA, 490.01/312.1274.1

¹¹⁷ Cumhuriyetin XV. Yılında Malatya, Malatya Vilayeti CHP Başkanlığı, Malatya, 1938, s.88.

¹¹⁸ BCA, 490.01/312.1274.1

¹¹⁹ BCA, 490.01/312.1274.1

¹²⁰ BCA, 490.1/312.1274.1

¹²¹ BCA, 490.01/682.311.1

IV. Diğer Alanlardaki Gelişmeler

1) Nüfus

Cumhuriyet döneminin başlarında il olan Malatya, hem mekânsal hem büyüme olarak hem de nüfus miktarı bakımında hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda nüfusun niceliği ve niteliği tam olarak bilinmemiş ve ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılına kadar tahmini bilgiler ileri sürülmüştür. 1927’de yapılan ilk nüfus sayımına göre, Türkiye nüfusu 13.648.270 kişidir. Malatya’nın nüfusu ise, merkezde 20.400, 1935’de 27.300, 1940’da 36.300, 1945’de 41.500 olup, son sayımlara göre 500.000 sınırına dayanmıştır.¹²² Bu hızlı artışın sebepleri arasında, 1931’de Adana- Fevzipaşa-Malatya demiryolu ile 1937’de Sivas-Malatya demiryolunun şehre ulaşması ve 1937’de temeli atılmış olan büyük pamuklu dokuma fabrikası, bir tütün ve sigara fabrikası, un fabrikası, tuğla ve kiremit imalathaneleri, demiryolu tamir atölyesi gibi önemli etkenler rol oynamaktadır. Bu sırada şehirde geniş caddeler, meydanlar, parklar açılmış; Hükümet Konağı ve Belediye gibi müesseseler için büyük binalar, halk tarafından da birçok iş ve ticaret evleri ile bahçeler içinde meskenler yaptırılmıştır.¹²³

Malatya’nın merkezinde durum böyleyken, 1927’de Malatya ilçe ve köylerinin toplam nüfusu 259.300, 1935’de 339.040, 1950’de 387.500 olup 1955’de 251.900’e kadar düşmüştür. Çünkü Malatya merkezde iş olanakları artmış ve bunun sonucunda da ilçe ve köydeki insanlar merkeze taşınmıştır. 1980’de 365.400 iken kırsal kesimden şehirlere göçlerin artmasıyla 1990’da 300.800’e kadar gerilemiştir. Malatya il nüfusunun gelişimi 1927 yılında yapılan sayımdan başlayarak değerlendirildiğinde düzenli bir artış görülmediği gibi zaman zaman azalmalarda görülmüştür. 1935 yılında %0.36.71 olan nüfus artış oranı, sonraki yıllarda ise %0.4.81’e kadar düşmüştür.¹²⁴

2) Sağlık

Cumhuriyetin ilk yıllarında hükümet, sağlık hizmetlerine önem vermiş ve bununla ilgili çalışmalar başlatmıştır. Nüfusa, hizmet azlığına bakmaksızın her ilçeye bir tabip göndermiş ve kırsal kesimde sağlık hizmetlerinde yeni bir döneme geçilmiştir. Küçük, büyük, bütün yerleşim birimlerine hastane hizmeti götürülmesi çok güç olduğundan, hastanesi olmayan bazı yerlerin sağlık hizmeti ihtiyacının karşılanabilmesi

¹²² M. A. Cengiz, **Mondros’tan Cumhuriyet’e Malatya**, s.9.

¹²³ B. Darkot, “Malatya”, s.231.

¹²⁴ M.A. Cengiz, **Mondros’tan Cumhuriyet’e Malatya**, s.9-10.

için, “muayene ve tedavi evi” adı altında bu yerlere üniteler kurulmuştur. Hasta muayenesi parasız olup, yoksul hastaların ilaçları da parasız verilmiştir. 1924’de kurulan bu ünitelerin sayısı 1936’da 180’e ulaşmış ve ileriki yıllarda da bu sayı epeyce artmıştır.¹²⁵

1925 yılından itibaren Malatya’da doğum ve çocuk bakım evleri açılmıştır. Bu merkezler, Cumhuriyet yönetiminin çok önem verdiği nüfus siyasetinde ve doğum öncesi, doğum sonrası ve anne çocuk sağlığının korunmasında kayda değer hizmetler vermiştir.¹²⁶

Malatya’da bu dönemde trahom denilen bir göz hastalığı başta olmak üzere, ince hastalık olarak ta bilinen verem ve sıtma, halkın en muzdarip olduğu hastalıklardır. Ülkede başlatılan umumi sağlık hizmetlerine binaen Malatya’da da sağlık alanında yatırım ve hizmetler yapılmıştır. Temmuz 1894’de yapılan “Gureba Hastanesi” bu dönemde de hizmet vermeye devam etmiştir. Buna ilaveten, 1925 senesinde 50 yataklı bir “Memleket Hastanesi” yapılmıştır. Ancak Malatya’da bu senelerde en büyük sağlık meselesi trahom hastalığıdır. 1920 senesinde yaklaşık 3 milyon insanın bu hastalığa yakalandığı tespit edilmiştir. 1925’de “Körler Memleketi” denilen Malatya’da, Adıyaman ve Besni ilçelerinde birer “Trahom Hastanesi” açılarak sağlık hizmetlerine hız verilmiştir. Malatya’daki hastane ve dispanserler 15 yataklı, Adıyaman, Besni ilçelerindeki hastaneler ise 10’ar yataklı olup, buralarda 2’şer de mütehassıs doktor vazife yapmaktadır. 1938’e kadar 8816 kişi hastanelerde ve 153.905 kişi ilaçlanarak tedavi edilmiş, büyük başarılar elde edilmiş ve hasta sayısı oranı %2’ye kadar düşmüştür.¹²⁷

3) Eğitim

Cumhuriyetin ilan edildiği yıl Türkiye’nin nüfusu 11-12 milyon idi. Bu nüfusun %10’u okuma yazma biliyordu ve kadınlar ise bu oranın sadece %3’ünü oluşturuyordu. Ülkede 4.894 ilkokul, 72 ortaokul, 23 lise, 64 meslek okulu, 9 fakülte ve yüksekokul olmak üzere toplam 5.062 eğitim öğretim kurumu vardır. Ancak bu okullara giden öğrenci sayısı okul sayısından çok azdı. Bu olumsuz duruma Mustafa Kemal Atatürk şöyle değinmiştir: “Uzun asırların uyuşturucu idare ve terbiyesinin bir heyet-i ictimaiyeyi bir günde, bir senede azad edebileceğini tasavvur ve kabul etmek doğru

¹²⁵ Aydın E., *Türkiye’de Sağlık Teşkilatlanması Tarihi*, Naturel Yayınları, Ankara, 2002, s.39.

¹²⁶ Eren N. Tanrıtanır, *Cumhuriyet ve Sağlık*, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara, 1988, s.10.

¹²⁷ Orhan Özkan, *Atatürk Dönemi Sağlık Politikası*, Ankara, 1982, s.195.

değildir.” Bu sözlerden de anlaşıldığı üzere Atatürk eğitimle ilgili işlerde oldukça hassas davranmış ve bu dönem dolayısıyla ülkenin her yerinde bir eğitim seferberliği hali yaşanmıştır.¹²⁸

Gazi Mustafa Kemal Paşa, zafer şenliklerine katılmak üzere İstanbul’dan Bursa’ya gelen öğretmen topluluğuna hitaben 27 Ekim 1922’de yaptığı konuşmada; “Ordularımızın kazandığı zafer, sizin ordularınızın zaferi için yalnız zemin hazırladı. Gerçek zaferi siz kazanacak ve devam ettireceksiniz ve mutlaka başarılı olacaksınız. Ben ve sarsılmaz imanla bütün arkadaşlarım, sizi takip edeceğiz ve sizin karşılaşacağınız engelleri kıracağız. Silahıyla olduğu gibi, dimağıyla da mücadele zamanında olan milletimizin birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur” diyerek eğitime verdiği önemi vurgulamıştır.¹²⁹

2 Mart 1926’da Maarif Teşkilatı Kanunu ile Milli Eğitim Bakanlığı teşkilatının ve tüm öğretim kademelerinin düzenlenmesi çalışmaları, ilköğretimi eğitim politikaları içinde önemli bir yere oturtmuştur. Ancak ilköğretimle ilgili güçlüklerle karşılaşmıştır. Bunların başında öğretmen azlığı, okul binası ve öğretim araçları gibi kaynakların sağlanması ve ödenek yetersizliğidir. İlköğretimle ilgili alınan önlemler neticesinde okul, öğretmen ve öğrenci sayılarında artış olmuşsa da gerçek amacı, tüm ülkeye yaygınlaştırma hedefine ulaşamamıştır. Bu senelerde Malatya’da 72 ilkokul, 103 öğretmen ve 5022 öğrenci bulunmaktadır. Bu rakamlarla Malatya’nın Türkiye genelinde okullaşma oranı %7’dir.¹³⁰

Ortaöğretimle ilgili durumda ilköğretimden farklı değildir. Var olan ortaöğretim kurumları belli merkezlerde açılmış ve dağılımı dengesiz olduğu için ortaokul bulunmayan illerde mevcuttur. 1926 yılından itibaren ortaokul ve liselerden gündüzlü öğrenci ücreti kaldırılmıştır. Yatılı öğrenciler paralı ve parasız yatılı olarak kanuni hükümlere bağlanarak karışıklık ve düzensizlik ortadan kaldırılmıştır. Aynı zaman içerisinde Malatya’da bulunan bir ortaokulda 6 öğretmen, 112 öğrenci bulunmaktadır. Ortaokulun Malatya’da okullaşma oranı %2’dir.¹³¹

İlköğretim ve ortaöğretimdeki bu düzenlemelerden sonra sıra Latin harflerinin kabulü konusuna gelmiştir. Nihayet 1927 yılının Haziran ayında Atatürk, Milli Eğitim

¹²⁸ Enver Ziya Karal, **Atatürk’ten Düşünceler**, ODTÜ Gelişme Vakfı Yayıncılık ve İletişim, Ankara, 1998, s.62.

¹²⁹ Ahmet Mumcu, **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi-2**, Ankara, 1987, s.162.

¹³⁰ Adil Yıldız, **“75. Yılında Cumhuriyet’in İlköğretim Birikimi”**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s.138.

¹³¹ Turhan Oğuzkan, **“Orta Dereceli Genel Öğretim Kurumlarının Gelişmesi”**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s.307.

Bakanlığı'ndan bu konuyla ilgili hazırlık yapmalarını istemiştir. İsmet Paşa ilk başlarda Latin harflerinin kabulü konusuna sıcak bakmamış, ancak 1928 yılına gelindiğinde yeni alfabenin gerekli olduğuna inanmış ve komisyon çalışmalarına katılmıştır. Sadece çalışmalara katılmakla kalmayan İsmet Paşa, konuyla ilgili olarak halkı bilgilendirmek için milletvekili olarak seçildiği Malatya'ya gitmiş ve yeni harflerin okumayı yazmayı kolaylaştıracağına değinerek şu konuşmayı yapmıştır:¹³²

“Bu kadar hayırlı ve kudretli bir tedbirin niçin bugüne kadar geri bırakıldığını, İstikbal münekkitlerine anlatmak kolay olmayacaktır. Fakat ben onlara diyeceğim ki; insanlar geleneğe o kadar bağlıdır ki görenekten ayrılıp ve kat'i bir karara varabilmek için Türk devletinin büyük Gazi gibi türlü tecrübeler ve badireler içinde milletin hayatıyet ve kudretinin özü gibi yetişmek ve devlet reisi olduğu halde, köy köy dolaşıp alfabe hocalığı edecek kadar çalışkan, azimli ve fedakâr bir reisi gelmek lazımdı.”

İsmet Paşa'nın konuşmasından da anlaşıldığı üzere, halk tarafından alışlagelmişliğin ortadan kaldırılması, yeni harflerin kolaylığının anlatılması için büyük Gazi, devlet reisliğini bir tarafa bırakarak başöğretmenlik yaparak köylere kadar gitmiştir.

Uzun ve yoğun çalışmalardan sonra 1 Kasım 1928'de, Millet Meclisi'nin açış söylevinde Gazi Mustafa Kemal Paşa şöyle bir konuşma yapmıştır: “Her şeyden evvel her gelişmenin ilk yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıttan evvel büyük Türk milletine kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır. Büyük Türk Milleti bilgisizlikten emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asıl dilde kolay olan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir” diyerek bu harflerin gerekliliğini vurgulamış ve uzun konuşmalardan sonra Arap harfleri yerine Latin esasından alınan harfler “Türk Harfleri” kabul edilmiştir.¹³³

Latin harflerinin kabulünden sonra, ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi için, meslek eğitiminin geliştirilmesi ve meslek okullarının açılması gündeme gelmiştir. Bu amaçla sadece okul çağındaki çocukların değil çeşitli vesilelerle hiç öğrenim görmemiş vatandaşların da yararlanabileceği kursların açılması ve bu sayede üretimin artırılması eğitim siyasetine dâhil edilmiştir. Bütün bu gelişmelerle birlikte Malatya'da, daha sonraki senelerde ilköğretim, ortaöğretim, mesleki ve teknik öğretim dallarında

¹³² Aydın Taneri, “Atatürk ve Harf İnkılâbı”, Ankara Üniversitesi'nin 60. Kuruluş Yılı Armağanı, **Ankara Üniversitesi Basımevi**, Ankara, 2006. s.32.

¹³³ A. Taneri, “Atatürk ve Harf İnkılâbı”, s.32.

ilçelere hatta beldelere kadar hizmetler yaygınlaşırken 1975’de İnönü Üniversitesi de hizmete girecektir.¹³⁴

4) Ekonomi

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu’ndan bozuk bir ekonomik sistem ve büyük bir dış borç almıştır. Yeni kurulan yönetimin, Osmanlı İmparatorluğu’ndan farklı bir yapılanması olmasına rağmen ekonomik ve sosyal açıdan değişiklikler göstermiştir. Bu dönemde siyasi bağımsızlığın, ekonomik bağımsızlık olmadan gerçekleşmeyeceği düşüncesi ön plandadır.

İçinde bulunulan bu durum göz önünde bulundurularak 17 Şubat-4Mart 1923 tarihleri arasında İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir. Kongreye çiftçi, tüccar, sanayici ve işçi delegelerinden oluşan 1135 kişi katılmıştır. Katılımcıların sorunları dinlenmiş, görüşleri alınmış ve kongre sonunda bir rapor hazırlanmıştır. Rapor, “Misak-ı Milli” ve “Çiftçi, Tüccar, Sanayici ve İşçi Gruplarına İlişkin Esaslar” olarak adlandırılan iki bölümde toplanmıştır. İlk bölüme giren bazı kararlarda; lekesiz bir ihtilal, Milli hâkimiyetin hiçbir şeye feda edilemeyeceği, Bütün gayretlerin iktisaden memleketi yükseltme gayesine matuf olacağı, Türklerin irfan ve marifet aşkı oldukları, Türklerin düşman olmayan memleketlere dost, ecnebi sermayeye aleyhtar olmadığı gibi hususlar yer almıştır.¹³⁵ İkinci bölümdeki bazı kararlar ise; yerli üretimin geliştirilmesi, lüks ithalattan kaçınılması, tütün tarımı ve ticaretinin serbest olması, sanayiciye kredi sağlamak amacıyla bir banka kurulması ve 1913 Teşvik-i Sanayi Kanunu’nun gümrük ihtiyaçlarına göre yenilenmesi gibi benzer konulardan oluşmaktadır. Kararlardan anlaşıldığı üzere, Osmanlı’dan alınan ekonomik yapı milli bir anlayışla onaylanıyor ve ekonomik faaliyetlerin etkinlik kazanması için yasal, kurumsal düzenlemeler öngörülüyordu.¹³⁶

1930’lu yıllar sanayileşmiş ülkelerin ekonomik bakımdan büyük buhranlar yaşadığı bir dönem olarak bilinmektedir. Savaş sonrası karşılaşılan iktisadi sorunların çözümünde devletin, “düzenleyici ve müdahaleci” görevlerini belirleyen iktisadi politikaların çerçevesini belirleyecek kural ve kurumların olmayışı ekonomiyi buhrana sürüklemiştir. Türkiye’de bu ekonomik buhrandan etkilenen ülkeler arasında yer

¹³⁴ M. A. Cengiz, **Mondros’tan Cumhuriyet’e Malatya**, s.11.

¹³⁵ Erdal Yavi, **Batırılan Bir Ülke Nasıl Kurtulur? Günümüz Türkiye’sine Kıssadan Hisseler**, Yazıcı Yayınevi, İzmir, 2001, s.282.

¹³⁶ İlker Parasız, **Türkiye Ekonomisi, 1923’den Günümüze iktisat, İstikrar Politikaları**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1998, s.3.

almıştır. İlk etkileri, Türk parasının değerinin hızla düşmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Başta tarım olmak üzere tüm kesimlerin gelirleri azalmış ve iktisadi faaliyetler artmıştır. Bu durumu düzeltmek adına hem ülkede hem de illerde çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan biri de 1928 yılında Malatya’da Malatya Ticaret ve Sanayi Odası ‘nın kurulmasıdır. Bu sayede tacirler kayıt altına alınmış ve evraka dayalı ticaret geliştirilmeye çalışılmıştır.¹³⁷ Bunun yanı sıra alınan önlemlerden biri de 1929 yılının sonlarında kurulan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’dir. Cemiyetin amaçları, halkı israfla mücadeleye ve tasarrufa ulaştırmak, yerli malını tanıtmak, kullanırmak, yerli malı miktarını yükseltmek ve yerli malı sürümünü arttırmaktır.¹³⁸

Cemiyet, hedeflediği amaçları gerçekleştirmek için milletvekilleri, CHF ve belediyelerden üye olmalarını istemiştir.¹³⁹ Zamanla çalışmalarını arttıran cemiyet, özellikle yerli malı haftası etkinliklerine önem vermiş ve yerli malı kullanımına katkıda bulunmaya çalışmıştır.¹⁴⁰

Cemiyet tarafından yurt genelinde başlatılan iktisadi seferberlik kapsamında 12 Aralık’ta başlatılan ve 7 gün devam edecek olan “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası” Malatya şubesinde de çeşitli etkinliklerle kutlanmıştır. CHF, 1931 yılı kutlamaları için 12 Aralık, 14 Aralık ve 17 Aralık günlerini takip eden gecelerde üç konferans verilmesi kararını almıştır. Okullarda ise haftanın ilk gününde derse girmeden önce birer öğretmen tarafından öğrencilere yerli malı hakkında açıklamalar yapılması ve derslerde de bu konuyla ilgili öğrencilerin bilgilendirilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁴¹

Tasarruf ve Yerli Malı Haftası etkinliklerinin Malatya’da nasıl kutlandığını, bu konudaki direktiflere ne denli uyulduğunu, Malatya’nın yerel gazetesi olan Yeni Malatya Gazetesi’nde görmek mümkündür. Gazetede ki bilgiler önemli olduğu için aşağıya aynen alınmıştır:¹⁴²

“12 Aralık 1931 Cumartesi gününden başlayan Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Malatya’da, geçen senelere nispetle daha heyecanlı ve canlı geçmiştir. Mektepler kendi direktifleri dâhilinde talebeyi bu zemin üzerinde mütemadiyen irşat ettikleri gibi hafta içinde de her mektep birer müsamere vermiştir. Bugün öğleden sonra talebe grupları, çarşı ve pazarda tablolarla tezahüratta bulunacaklar. CHF mahfelinde vatandaşlara

¹³⁷ 1973 İl Yıllığı, s.210

¹³⁸ İlhan Tekeli, Selim İlkin, 1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları, ODTÜ, Ankara, 1977, s.99.

¹³⁹ BCA, 490.01/1.3.16

¹⁴⁰ BCA, 30.10/166.154.1

¹⁴¹ M. Aydın, Atatürk ve Malatya, s.21.

¹⁴² Yeni Malatya Gazetesi, 27 Ocak 1930, Sayı: 841, s.1.

radio ile umumi konferanslar dinlettirmenin yanında mahalli konferanslarda verilmiştir. Yalnız ticaret evlerinin vitrinlerini yerli mallarıyla daha cazip şekilde görmeği gönül arzu ederdi. Biz bu lakaydıyı aykırı olmaktan ziyade tasarruf ile yerli malı hakkında kat'i bir kanaatin Malatya'da henüz belirgin hale gelmediğine atfediyoruz. Mamafih memleketin hayatıyetiyle alakadar olan bu meselenin yakın zamanda bütün Türklerin vicdanında iman halini alacağına çok kuvvetli kanaatimiz vardır ve o gün çok uzak değildir.” Gazetedeki bu bilgilerden, Malatya'da Yerli Malı Haftası'nın çok canlı geçtiğine, ancak tam anlamıyla yerli malının manasının anlaşılamadığına ve bu meselenin yakın zamanda tüm memlekette bir iman halini alacağına duyulan inanca ulaşılabilir.

5)Ulaşım

1930'lu yılların diğer önemli bir faaliyeti de 1923-1931 döneminde demiryolu inşaatı olmuştur. Özellikle yabancı şirketlerin elinde bulunan demiryolu işletmelerinin imtiyazları büyük mali sıkıntılara katlanılarak satın alıp millileştirilmiş ve Türk Milletinin hizmetine sunulmuştur. Atatürk önderliğindeki genç Türkiye Cumhuriyeti, mevcut işletmelerin millileştirilmesinin yanında bütün imkânlarını seferber ederek oluşturduğu demiryolu ağıyla ülkenin imar faaliyetlerine de katkıda bulunmuştur.¹⁴³ Onuncu Yıl Marşında yer alan “demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan” dizesi bu mutluluğun en güzel ifadesi olmuştur.¹⁴⁴

İsmet Paşa'nın hazırlamış olduğu demiryolu projesi sayesinde Anadolu, dört bir taraftan demir ağlarla örülmüş, kuş uçmaz, kervan geçmez dağlar aşılarak şehir ve kasabalar raylarla birbirine bağlanmış ve demiryolunun geçtiği her yerin sosyal ve siyasi ve ekonomik yönden kaderi değişmiştir.¹⁴⁵ Bütün bu çalışmalar sonucunda ülkemizin çeşitli yerlerinde olduğu gibi Malatya'da da demiryolu çalışmalarına girilmiştir. Yoğun çalışmalar sonunda nihayet Fevzipaşa-Diyarbakır arasında yapımı sürdürülen demiryolu hattının Malatya'ya kadar olan kısmı tamamlanmış ve sıra deneme seferlerinin gerçekleştirilmesine gelmişti. İlk tren katarı 30 Kasım 1930 Pazar günü saat 14.00'da Malatya'ya ulaşmıştır.¹⁴⁶

Trenden inen devlet erkânı ile demiryolu yapımını üstlenen şirketin müdürüne ve davetlilere çiçekler sunulmuştur. Daha sonra Malatya Cumhuriyet Halk Fırkası'nca

¹⁴³ M. Aydın, *Atatürk ve Malatya*, s.6.

¹⁴⁴ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II*, Ankara,1997, s.318.

¹⁴⁵ Mehmet Önder, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1998, s.344.

¹⁴⁶ M. Aydın, *Atatürk ve Malatya*, s.11.

çaylar ikram edilmiş, Gazi Mustafa Kemal Paşa ve Başbakan İsmet İnönü şükranla anılmıştı. İlk trenin Malatya'ya gelişi Malatya vilayetinden gönderilen 2 Aralık 1930 tarihli telgrafla şu şekilde bildirilmişti:¹⁴⁷

“Fevzipaşa-Diyarbakır şimendifer hattının Malatya'ya kadar olan kısmının ikbali münasebetiyle I-Kânunuevvel de saat on dört buçukta Malatya'ya muvasalat eden ilk trenin Malatya şehri ve civarı sekenesinden yirmi bini mütecaviz halkın emsali namesbuk tezahüratiyle ve elliye karip kurban sephi suretiyle karşılandığı ve Malatya belediyesi tarafından gündüz istasyonda dört yüz kişilik bir çay ziyafeti ve trenle Malatya'ya gelen inşaat ve işletme mühendis ve müteahhitleri şerefine gece saat yirmide yetmiş kişilik bir akşam ziyafeti verildiği ve müteakiben sinema daveti ve fişek endahtı ve saire gibi eğlenceler tertibiyle de bu yevm-i mesut tebcil ve halk tarafından da icra-yı şadümanı edildiği ve hükümetimizin muvaffakiyetlerinin tevalisi temenni yatının bu vesile ile büyük bir samimiyetle yat ve tekrar olunduğu...”

İlk trenin Malatya'ya gelişi büyük bir coşkuyla karşılanmış ve ziyafetler eşliğinde çeşitli etkinliklerde bulunulmuştur. Bu münasebetle Malatya'da yapılan etkinlikler basında da geniş bir şekilde yer almıştır. 2 Aralık 1930 tarihli Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi de; *“Fevzipaşa-Diyarbakır Hattında Ray Ferşiyatı Malatya'ya Vasıl Oldu”* haberiyle demiryolu hattının tamamlandığını duyurmuştur.¹⁴⁸

Hür Fikir gazetesi yeni açılan demiryolu hattı ile ilgili haberinde *“İlk tren, Malatya'da Heyecanlı Tezahüratla Karşılandı”* başlığını kullanarak etkinliklerle ilgili şu bilgileri kaydetmiştir:¹⁴⁹

“Malatya- (A. A) Fevzipaşa - Diyarbakır hattı üzerinde işleyen ilk tren bugün saat 14'te Malatya'ya vasıl oldu. Civar köylerden gelen binlerce halk ve Malatyalılar ilk treni müthiş bir alkış tufanı ile karşıladılar. Lokomotif belediye tarafından kurulan takin önüne geldiği zaman, muzika ve düdük sesleri halkın sevinç sedaları birbirine karışmıştır. Davetliler trenden indikten sonra iki hanım kız tarafından devlet mümessiline ve şirket müdürüne buketler takdim edilmiştir.

“Müteakiben nutuklar irat edilerek Büyük Gazi ve muhterem Başvekilimiz ve hükümeti şükranla anılmıştır.

“Öğleden sonra Halk Fırkası mahfelin misafirlere ve halka bir çay ziyafeti ve akşam da Türk Ocağında belediye tarafından 70 kişilik mükellef bir ziyafet verilmiştir.”

¹⁴⁷ BCA,30.10/147.48.9

¹⁴⁸ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 2 Aralık 1930'dan naklen M. Aydın, *Atatürk ve Malatya*, s.12.

¹⁴⁹ Hür Fikir Gazetesi, 4 Aralık 1930, Sayı:841, s.1.

İlk trenin Malatya'ya gelişi Malatya'da yerel basın tarafından da ilgiyle takip edilmiştir. Bu bağlamda haftada bir yayınlanan Yeni Malatya gazetesi, 27 Kasım 1930 tarihli sayısında “*Gazi Hazretlerine Minnetler, İsmet Paşamıza Hürmetler*” başlığı altında gelişmeleri okuyucularıyla paylaşmıştır. Aynı gazetede yer alan “Şevki” imzalı bir makaleyle de İsmet Paşanın demiryolu konusundaki tutumu hakkında şu ifadelerle yer verilmiştir:¹⁵⁰

“Fevzipaşa-Diyarbakir arasında yapılmakta olan şimendifer hattının Malatya'ya kadar kısmı bitmiş ve trenin önümüzdeki Pazar günü istasyona gelerek düdüğünü öttürmesi kesinleşmiştir. Bugün, Malatya tarihinin en şerefli günlerinden birisidir. Aynı zamanda bugün asri ve iktisadi hayatımızın şüphesiz ki bir dönüm noktasını da teşkil edecektir.

“Meclisteki müzakerelerden itibaren bugüne kadar ve belki şimendifer programının tatbikatı bittikten sonrada bu politikanın karşısında bulunanlar vardı. Azınlıkta kalsalar da bunlar çeşitli bakış açılarına sahip idiler.

“Paramızın yeterli olamayacağından tutunuz da bu ağır yükün bir kuşağa yüklenmesinin uygun olamayacağına ve hatta tutarsızlığına kadar birçok görüş ileri sürülmüştü. Buna rağmen C.H.Fırkasının inkılâpçı hükümeti, ileri sürülen bu olumsuz görüşleri delilleriyle çürüterek Gazi Türkiye’de bunun mümkün olacağını söyledi. Yeri geldikçe İsmet Paşa bunu vurgulamaktan geri kalmadığı gibi programını da büyük bir inanç ve kararlılıkla uygulamaya çalıştı. Bu uğraşın çok çetin olduğunu kabul etmek gerekir. Fakat biz, İsmet Paşayı garp cephesinde dünyanın husumet güçleriyle çarpışarak askerlikte başarılı olan, keza yine Lozan’da emperyalist ve materyalist zihniyetlerle masa başında uğraşıp başarılı olan bir inkılâp yılmazı diye tanırız. Bundan böyle karmaşık, fakat mümkün iken kısa zekâların olmaz dedikleri işleri olura bağlayan ve başaran sıfatıyla da tanıyacağız. İsmet Paşa’nın bu müstesna seciyesi değil midir ki, kendilerini şimendifer siyasetinde de başarılı olmuş görüyoruz.

“Lokomotifin düdüğü artık yeşil Malatya’nın afakında ötüyor. Halk bu muazzam eser karşısında bipayan neşe içindedir. Biz bu sevinç içinde şükranlarımızı kemal-i tazimle, Büyük Reisimiz Gazi Hazretlerine, sevgili Milletvekilimiz Başbakan İsmet Paşa Hazretleriyle C.H.Fırkasının inkılâpçı hükümetine arz etmekle onur duyarız.”

¹⁵⁰ **Yeni Malatya** , 27 Kasım 1930, Sayı:163, s.1; M. Aydın, **Atatürk ve Malatya**, s.12-14.

İsmet Paşa'nın sözlerinden anlaşıldığı üzere maddi ve manevi bütün zorluklara rağmen demiryolu yapımına başlanmış ve karşıt bazı fikirlere rağmen proje başarıyla tamamlanmıştı.

Sonuç itibariyle Malatya, Atatürk döneminde çok yönlü gelişmelere sahne olmuş ve bu dönemde son derece ciddi atılımlar gerçekleşmiştir. İlk trenin Malatya'ya gelişi hem ekonomik göstergeler hem de ulaşım imkânları açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu özel dönem, Malatya'nın cumhuriyet tarihindeki gelişim süreci açısından da önemli gelişmelere sahne olmuştur.

II. BÖLÜM

A-TÜRKİYE’NİN 1930-1938 YILLARI ARASINDAKİ İÇ VE DIŞ POLİTİKASI

I. İç Politika

Kurtuluş Savaşı’nın zaferle sonuçlanmasından sonra, ulus egemenliğine dayalı yeni bir devlet kurulmuş ve Lozan Antlaşması’yla yeni devletin uluslararası alanda tanınması sağlanmıştır. 1924 Anayasası ile de ulus devletinin kurumlarının inşa edilmesinde büyük mesafe alınmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, ulusal egemenliğin halk için yerine getirilmesine rehberlik etmek ve Türkiye’yi çağdaş bir devlet hâline getirmek için 11 Eylül 1923’te Cumhuriyet Halk Partisi’ni kurmuştur. Bu parti 1950’ye kadar iktidarda kalıp ülkenin yegâne siyasi aracı olarak Türkiye’yi temsil edecektir. CHF’nin hemen ardından 17 Kasım 1924’te kurulan muhalif Terakkiperver Cumhuriyet Partisi ise Şeyh Sait İsyanı’ndan (Şubat 1925) kısa bir süre sonra, 4 Mart 1925’te çıkartılan Takrir-i Sükûn Kanunu’nun hemen ardından Haziran 1925’te kapatılmıştır.¹⁵¹

Türkiye’de inşa edilen rejim, 1925’ten sonra ve belirgin bir şekilde 1930’larda “tek devlet”, “tek millet”, “tek parti” gibi niteliklere sahip olmakla birlikte Almanya, İtalya ve Sovyetler Birliği’ndeki totaliter rejimlerden farklıydı. Öncelikle Atatürk’ün milliyetçilik anlayışı, ulusal sınırları aşmayacak bir anlayışa sahipti. Bunun yanında Atatürk’ün ulus inşa etme anlayışı Almanya’daki gibi kan temeline dayandırılmayıp 1924 Anayasası’nda ifadesini bulan, anayasal vatandaşlığa dayandırılmıştır.¹⁵² Ayrıca 1930 yılındaki yerel seçimler iç politik gelişmeler açısından önemlidir. Çünkü bu dönemde CHF ve SCF’nin aralarında yaşadıkları çekişmeler sonucunda, seçimlerde yapılan usulsüzlükler, haksızlıklar artmış ve çeşitli tartışmalar sonucunda SCF kapatılmıştır.

Genç Cumhuriyet’in ekonomik yapısı iç açıcı değildi. Lozan Barış Konferansı’na ara verilen dönemde, 17 Şubat- 4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir’de düzenlenen İktisat Kongresi’nde izlenilecek politika belirlenmiştir. Kongre sonunda yayınlanan kararlarda ekonomik bağımsızlığa vurgu yapılmış, ancak bağımsızlıkla çelişmemesi şartıyla yabancı sermayeye olumlu yaklaşılmıştır. Bunun en önemli nedeni yerli sermayenin oldukça yetersiz olmasıydı.¹⁵³ Politik tartışmalar, devletçi ve liberal

¹⁵¹ Kemal Yakut, **Türk Dış Politikası**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, Eskişehir, ?, s. 62.

¹⁵² Bülent Tanör, **Osmanlı- Türk Anayasal Gelişmeleri**, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 1996, s.237.

¹⁵³ K. Yakut, **Türk Dış Politikası**, s.63.

ekonomik seçenekler üzerinden cereyan etmiştir. Şüphesiz bu tartışmalara yön veren gelişme 1929 ekonomik buhranıydı. Buhranın dünya çapındaki yankısı Türkiye’de de kendisini hissettirmiş ve buna bağlı olarak devletçi ekonomi veya liberal ekonomi seçenekleri ya da ülkenin özgün koşullarına uygun ulusal bir ekonomik model uygulanması gerekli hale gelmiştir. Gerek sanayileşmiş ülkeler, gerek gelişmekte olan temel üreticiler olsun, dünyadaki tüm ülkeleri etkisi altına alan, Amerika Birleşik Devletleri’nde 24 Ekim 1929’da başlayıp yayılan Büyük Bunalım (Big Depression), tarihe “Kara Perşembe” olarak geçmiştir.¹⁵⁴

20. yüzyılın başında meydana gelen Birinci Dünya Savaşı, Avrupa ülkelerini derinden etkilemiş ve savaş sonrasında ekonomik düzenin sağlanması için gerekli olan ihtiyaçların artmasına neden olmuştur. Savaşta insan kaybının fazla olması emeği değerli kılmış ve üretim faktörlerinde azalmalar meydana gelmiştir. Savaşa giren ülkelerin kaynaklarının savaş sırasında yok olması bu ülkelere çok ağır maliyetler yüklemiştir. Savaşın ekonomik faaliyetleri etkileyip üretimin yapısını ve hızını değiştirdiği bir ortamda, savaşa giren ülkelerde enflasyonist bir süreç yaşanmış ve bu durum, ülkelerde fakirliğin artmasına neden olmuştur.¹⁵⁵

“Büyük Bunalım” en çok sanayileşmiş şehirleri vurmuş, bu kentlerde bir işsizler ve evsizler ordusu yaratmıştır. Bunalımdan etkilenen birçok ülkede inşaat faaliyetleri durmuş; tarım ürünü fiyatlarındaki %40-60’lık düşüş, çiftçileri ve kırsal bölge nüfusunu kötü etkilemiştir.¹⁵⁶

1929 Bunalımı temelde Amerika’da borsanın çöküşüne ithaf edilse de; o yıllarda yeryüzündeki ekonomik koşullara, krizin büyüklüğü ve etkisine bakıldığında “Büyük Dünya Bunalımı” adını almayı hak ettiği açıkça görülmektedir. Bunalım, dünyada 50 milyon insanın işsiz kalmasına, yeryüzündeki toplam üretimin %42 oranında ve dünya ticaretinin de %65 oranında azalmasına neden olmuştur. 1929 yılına kadar dünyada oluşan diğer krizlere bakıldığında dünya ticaretinin en fazla %7 oranında düştüğü düşünülürse, 1929 bunalımının ne derece etkili olduğu tahmin edilebilir.¹⁵⁷

Türkiye, 1929 bunalımı karşısında kalkınmasını sağlayabilmek için ihracat ve ithalatını artırmak zorundaydı, Türkiye Cumhuriyeti bunu sağlayabilmek için çeşitli politikalar izlemiştir. Türkiye, 1933’de dış ödemelerde uygulamasına başlanan kliring ve takas sistemini uygulamıştır. Kliring sistemi, malını alanın, malını alma ilkesine

¹⁵⁴ <http://www.serenti.org/kara-persembe-1929-dunya-ekonomik-bunalimi-nasil-basladi/>

¹⁵⁵ Jacques Nere, **1929 Krizi**, Çev. Namık Toprak, AİTİA Yayınları, Ankara, 1980, s.23

¹⁵⁶ İlker Parasız, **1929 Dünya Büyük Ekonomik Krizi**, Ezgi Kitabevi, Bursa, s. 32.

¹⁵⁷ İ. Parasız, **1929 Dünya Büyük Ekonomik Krizi**, s.43.

dayanır. Bu sistemde ithalat ihracata bağlandığından, ihracat teşvik edilmiş olur. Nitekim Türk Hükümeti mümkün olduğu kadar bütün ülkelerle kliring ve takas anlaşması yapmaya çaba harcamış ve Türkiye ile ticaret ve ödeme anlaşması yapan ülkelere, ithalata öncelik tanımıştır. Ayrıca ihraç mallarının standardizasyonuna önem verilerek, ihracat bu yönden de teşvik edilmiştir. 10.06.1930 tarih ve 1705 sayılı Kanun ile Hükümete tedbir alma yetkisi verilerek, ihraç edilen fındık ve yumurtadan başlayarak, ihraç mallarında kalite kontrolüne gidilmiştir. Önceleri çeşitli merciler tarafından yürütülen bu iş, 1934'te kurulan Türkofis'e devredilmiştir. Ofise, kontrol ve teftiş görevi yanında piyasa araştırmaları yapma ve uluslararası ticaret ve ödeme anlaşmalarını hazırlama görevi de verilmiştir.¹⁵⁸

Türkiye, 1930 ile 1950 yılları arasında devletin ekonomik yatırımlarının yanı sıra ticaretin gelişmesi ve yaygınlaşması için alt yapı yatırımlarına da özel bir önem vermiştir.¹⁵⁹ Başta demiryolları olmak üzere limanlar ve karayolları ağının bu dönemde sürekli bir gelişme gösterdiğini görüyoruz. Devletçilik politikası uygulamalarının 1930'lu yılların ilk döneminden başlamak üzere II. Dünya Savaşı'nın başladığı yıla kadar başarı ile uygulandığını söyleyebiliriz.

II. Dış Politika

Türkiye, 1920'li yıllarda Lozan Antlaşması'ndan kalan sorunların çözümü noktasına öncelik vermiştir. İngiltere ile Musul sorunu, Fransa ile borçlar meselesi ve Yunanistan ile Ahali Mübadelesi çözüme kavuşturulamayan konular arasında yer almıştır. Türkiye, 1930'lu yıllarda ise İtalya ile Almanya'nın yayılmacı politikasına karşı çoklu güvenlik sistemleri oluşturmuştur. Komşuları ile barışı sağlamak üzere ittifaklar yapmış, dostluk ve güvenlik anlaşmaları imzalamış, buna ek olarak Türkiye'nin Lozan'dan kalan sorunları yapılan antlaşmalarla çözüme kavuşturulmuştur.

1929'dan itibaren ortaya atılan Balkan Birliği fikri çeşitli organizasyonlarla uygulamaya konulmuştur. Ancak bunun siyasi alana intikal etmesi pek kolay olmadı. Arnavutluk ve Bulgaristan'ın mevcut statükoyu değiştirmekten yana olmaları, buna karşılık; Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan'ın statüko taraftarı bulunmaları anlaşmayı geciktirmiştir. İşbirliğinin gecikmesindeki diğer önemli sebep de Türkiye ile Yunanistan arasındaki kötü ilişkilerdi. Ancak 1930'da Ahali mübadelesi ile ilgili anlaşmadan sonra

¹⁵⁸ Yılmaz Karakoyunlu, *Türk Ekonomisinde Çağdaşlaşma Süreci*, Diyalog Yayınları, İstanbul, 1997, s. 76.

¹⁵⁹ Uğur Eser, *Türkiye'de Sanayileşme*, İmge Kitabevi, Ankara, 1993, s.132.

ilişkiler düzelmeye başlayınca Balkan devletleri arasında bir yakınlaşma mümkün olabilmıştır.¹⁶⁰ Nihayet 9 Şubat 1934’de, Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında dördü bir Pakt imzalanmıştır. Bu anlaşma ile devletler sınırlarını karşılıklı olarak garanti etmişler, birbirlerine danışmadan herhangi bir Balkan devletiyle birlikte bir siyasi harekette bulunmamayı ve herhangi bir siyasi anlaşma yapmamayı taahhüt etmişlerdir.¹⁶¹

Zira aynı yıl Almanya’da Nazi Partisi’nin iktidara gelmesi, Avrupa’da değişimci gelişmelere zemin hazırlamıştır. Balkanlardaki Alman ve İtalyan baskısı giderek artmıştır. Ancak 1930’lu yıllarda ortaya çıkan çeşitli olaylar Cemiyetin güvencesinin pek etkili olmadığını da göstermiştir.¹⁶² İtalya, Habeşistan’ı işgal etmiş, Almanya, Ren Bölgesini silahlandırmıştır. Bu durum boğalar konusunu gündeme getirmiş ve Türkiye’nin isteğiyle tekrar görüşülmeye başlanmıştır. Uzun tartışmalardan sonra Türkiye, ticaret ve savaş gemilerinin Boğazlardan geçiş serbestliğini bazı şartlar altında kabul etmiştir. Savaş zamanında, Türkiye tarafsız olduğu takdirde bu kayıtlar altında savaş gemileri Boğazlardan geçebilecekti. Türkiye savaşa girerse savaş gemilerinin geçişi Türkiye’nin müsaadesine tabi tutulacaktı. 20 Temmuz 1936 tarihinde Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme 20 yıl süreli idi. Ancak, taraflardan hiçbirisi sözleşmenin feshedilmesi için talepte bulunmadığından adı geçen sözleşme hala yürürlüktedir.¹⁶³

İtalya’nın Habeşistan’ı işgali Doğu Akdeniz’de İtalyan tehdidini ortaya çıkarırken, adı geçen devletin Asya’da bazı hedeflere yöneldiğini açıklaması da Türkiye’yi bir yandan İngiltere’ye yakınlaştırmış, öte yandan Ortadoğu devletleriyle işbirliği yapmak ve bazı savunma tedbirleri almak zorunda bırakmıştır. Nihayet Irak, İran ve Türkiye arasındaki sınır anlaşmazlıkları ortadan kalkmış ve Afganistan’ın da anlaşmaya katılacağını bildirmesiyle, 8 Temmuz 1937’de Tahran’da Sadabad Sarayı’nda Türkiye-İran-Irak ve Afganistan arasında Sadabad Paktı adını alan bir anlaşma imzalanmıştır.¹⁶⁴

5 yıl süreyle imzalanan bu anlaşmayla taraflar; Milletler Cemiyeti ve Briand Kellog Paktı’na bağlı kalmayı, birbirlerinin içişlerine karışmamayı, ortak sınırlara saygı

¹⁶⁰ İsmail Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945)**. C.1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s. 45.

¹⁶¹ M. Murat Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan (1923-1954)**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s.57.

¹⁶² İ. Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları**, s. 46.

¹⁶³ İ. Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları**, s. 49.

¹⁶⁴ İ. Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları**, s. 49.

göstermeyi, birbirlerine karşı herhangi bir saldırıya girişmemeyi taahhüt ediyorlardı.¹⁶⁵ Böylece Türkiye Batıdan sonra Doğuda da bir güvenlik sistemi kurmuş ve kendisi için önemli olan bu iki bölgede barış politikasını kuvvetlendirmiştir.

Bu sıralarda Avrupa’da savaş tehlikesi gittikçe daha belirgin bir hale gelmiştir.¹⁶⁶ Fransa, Ortadoğu’da güçlü bir devlet olan Türkiye’ye yanaşmak zorunda kalmıştır. 3 Temmuz 1938’de Sincak’ta sükûnet ve asayîşi sağlamak üzere 6.000 kişilik bir kuvvet kurulması ve bunun 1000’inin Sincak’tan, geri kalanın Türkiye ve Fransa tarafından sağlanması kararlaştırılmıştır. Anlaşmadan iki gün sonra Türk kuvvetleri Hatay’a girmiş, Ağustos’ta yapılan seçimler sonucunda da 40 mebusluktan 22’sini Türkler kazanmış ve bütün mebuslar Meclis’te Türkçe yemin ederek göreve başlamışlardır. Meclis, Sincak’a Türkçe adıyla Hatay Devleti adını vermiştir.¹⁶⁷

Eylül 1938’de kurulan Hatay Devleti bir yıl kadar bağımsız kaldıktan sonra 29 Haziran 1939’da son toplantısını yapan Hatay Meclisi, oybirliğiyle Anavatan’a katılma kararı almıştır.¹⁶⁸

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan bu yenedünya düzeni gerçekçi değildi ve bu nedenle uluslararası ilişkiler 1920’li ve 1930’lu yıllar boyunca kırılgan olmuştu. Almanya, mevcut durumdan memnun olmayan değişimci devletlerin başında yer almış, bu ülke savaştan sonra politik, toplumsal ve ekonomik çalkantılar içinde bocalamıştır.

Ordudan onbaşı rütbesiyle terhis olmuş olan Adolf Hitler, kısa bir süre içinde Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi (Nazi Partisi) içinde sivrilerek ideolojisini oluşturmuş ve Almanları bu ideoloji ekseninde örgütlemeye başlamıştır. Almanya’nın Birinci Dünya Savaşı’ndan kaynaklanan savaş tazminatlarını ödemede sıkıntı çekmesi ve 1929 Dünya ekonomik bunalımdan çokça etkilenmesi, Nazi ideolojisinin yükselmesinde büyük rol oynamıştır. Bunalımdan dolayı birçok küçük fabrika ve orta işletme iflas etmiş ve milyonlarca Alman işsiz kalmıştır. Sosyo-ekonomik çalkantılardan beslenen Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi 1932 sonunda yapılan

¹⁶⁵ İ. Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları**, s. 50.

¹⁶⁶ Fahir Armaoğlu, “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış”, Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, (Yay. Haz: Berna Türkdoğan), Ankara, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2000, s. 302.

¹⁶⁷ Yusuf Sarıay, “Atatürk’ün Hatay Politikası I. (1936-1938), Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, (Yay. Haz: Berna Türkdoğan), **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Ankara, 2000, s. 357.

¹⁶⁸ Y. Sarıay, “Atatürk’ün Hatay Politikası”, s. 357.

seçimlerde büyük başarı kazanmış ve Cumhurbaşkanı Hindenburg, 30 Ocak 1933'te Hitler'i başbakanlığa atamıştır.¹⁶⁹

Değişimci devletlerden biri de İtalya'dır. Bu lke Birinci Dünya Savaşı'nın galiplerinden biri olmasına rağmen memnun değildi. İtalyan halkı ağırlaşan sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle umutsuzdu. Tam bu ortamda Faşist Parti'nin liderlerinden Mussolini, iktidara tırmanmış ve 1922'de başbakanlığa getirilmiştir. Yeni Başbakan faşist parti dışındaki bütün partileri, sendikaları kapatmıştır. Ülkedeki özgürlükleri ve demokrasiyi ortadan kaldırıp azınlıklara karşı aşırı milliyetçi bir politika izleyerek bunları İtalyanlaştırmaya alışmıştır. Devleti kutsallaştırmış ve her alanda faşizmin ilkelerini egemen kılmıştır. Ayrıca Roma İmparatorluğu'nu diriltmek üzere Akdeniz çevresinde sömürgeler elde etmeye yönelmiştir. İtalyan faşist yönetiminin Anadolu'yu da içine alan yayılmacı politikası, zaman zaman Türk-İtalyan ilişkilerini gerginleştirmiştir. İtalya'nın Habeşistan'ı 3 Ekim 1935'te işgal etmeye başlaması uluslararası toplumu tedirgin etmiş ve Milletler Cemiyeti'nin işgali sona erdirmeye çabaları sonuçsuz kalmıştır. İtalya, Milletler Cemiyeti'nden ayrılarak 5 Kasım 1937'de Alman- Japon Anti Komitern Paktı'na katılmıştır. Arnavutluk'u 5 Nisan 1939'da işgal etmesi Doğu Akdeniz ve Balkanlarda statükoyu bozmıştır.¹⁷⁰

Uluslararası toplumu tedirgin eden başka bir yayılmacı devlet de Japonya'ydı. Bu lke militarist bir modernleşme izleyerek güçlenmiştir. Uzakdoğu'da statükoyu alt üst eden girişimlerde bulunmuştur. "Asya Asyalılarıdır" sloganını geliştirerek Çin zerindeki Batı etkisini kırmayı amaçlamıştır. Endüstrisi için hammadde bulmak ve 1929 ekonomik bunalımının olumsuz sonuçlarını gidermek için 18 Eylül 1931'de Mançurya'ya saldırmış ve Milletler Cemiyeti bu saldırı karşısında etkisiz kalmıştır. Nihayet 1937'de Çin'e saldırarak Uzakdoğu'da gerilimin doruğa çıkmasına zemin hazırlamıştır.¹⁷¹

Sovyetler Birliği'nde ise Batılı emperyalist ordular ve karşı devrimciler yenilgiye uğratıldığından Komünist Parti iktidarını sağlamlaştırmıştır. Kilit önemdeki sanayi sektörleri devletleştirilmiş, köylülere toprak dağıtılmış ve sanayi ile gıda üretimi canlandırılmıştır. Lenin'in ölümünden sonra Joseph Stalin iktidarı eline almış ve bir

¹⁶⁹ İlhan Uzgel, "Almanya'yla İlişkiler", **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)**, Cilt:1, (Editör: Baskın Oran), İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s.297-313.

¹⁷⁰ İlhan Uzgel – Ömer Kürkçüoğlu, (2001). "İtalya'yla İlişkiler", **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)**, Cilt:1, (Editör: Baskın Oran), İstanbul, İletişim Yayınları, s.291-297.

¹⁷¹ K. Yakut, **Türk Dış Politikası**, s.61.

süre sonra devrimin başta gelen mimarlarını tasfiye ederek mutlak iktidarını kurmuştur. Stalin uygulamalarıyla döneme damgasını vurmuş ve her alandaki “doğrular” Stalin tarafından belirlenmiştir.¹⁷²

Sovyetler Birliği İkinci Dünya Savaşı’na kadar bazen değişimci bazen de anti-değişimci devletlere yakın durmuştur. Öncelikle Avrupa tarafından kendisi gibi dışlanmış Almanya ile 24 Nisan 1926’da bir çeşit saldırmazlık antlaşması imzalamıştır. Ancak bu ülkenin Almanya’ya bakışı genel anlamda hep kuşkulu olmuştur. Bu nedenle de 1929 yılında sınırdaşı pek çok devletle saldırmazlık paktı niteliğinde olan Litvinov Protokolünü imzalamıştır. Hitlerin iktidara gelmesi, Stalin’in kuşkularını arttırmıştır. Zira Batılı ülkelerin Almanya’yı Sovyetlere karşı kullanabilecekleri şüphesini taşımaktaydı. Almanya tehdidine karşı Batılı ülkelerle yaptığı görüşmelerden bir sonuç alamamıştır. Bu iklim Sovyetleri 23 Ağustos 1939’da Almanya ile bir saldırmazlık paktı imzalamaya kadar götürmüştür.¹⁷³

B-ATATÜRK’ÜN MALATYA SEYAHATLERİNİN ASKERİ, EKONOMİK VE SİYASİ ÖNEMİ

I. Atatürk’ün Malatya’ya Geliş Sebepleri ve Ülke Gündemi

1930’lu yılların başı cumhuriyet tarihi için önemli ve kritik bir dönem olmuştur. Cumhuriyet, Türk toplumu için yeni bir rejimdi ve bu rejimin milli istikbal için öneminin topluma anlatılması gerekiyordu. Bu sebeple Atatürk’ün yurt gezileri daha çok devrimlerin halka anlatılması ve benimsetilmesi amacını taşıyordu. Bu dönemin en kritik safhaları hiç şüphesiz askeri ve siyasi alandaki gelişmelerdi.

1925’de doğu vilayetlerinde ortaya çıkan Şeyh Said İsyanı ve Ağrı İsyanı gibi hadiseler cumhuriyeti topyekûn ülke sathında güçlendirme ihtiyacını doğurmuştur. Bu durum devleti, ülkenin her köşesine kolay ulaşımı sağlayacak teknolojileri geliştirmeye sevk etmiş, bu bağlamda özellikle demiryolu teknolojisini değerlendirmek önemli bir konu haline gelmiştir. Çünkü bu dönemde cereyan eden her olay cumhuriyetin kimi değerlerini zedelemeye yönelik olmuştur. Cumhuriyetin kurucuları, bu kalkışmalara muasır medeniyet ölçütlerini geliştirerek cevap vermeye çalışmıştır. Demiryolları ve imar faaliyetlerin ülke geneline yayılması, serbest ekonomik teşebbüslerinin

¹⁷² Aleksandr Kolesnikov, “Atatürk Dönemi Türk-Rus İlişkileri”, (Çev: İlyas Kamalov), Ankara, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2010, s. 23.

¹⁷³ F. Armaoğlu, “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası”, s.281-295.

özendirilmesi, çok partililiğe geçme arzusu modern Türkiye'nin çehresini belirlemeye yönelik faaliyetlerdir.

Bu dönemin askeri ve siyasi boyutu ile ilgili en çok tartışılan olayların başında Menemen Olayı ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş ve kapatılış sürecinin geldiğini söyleyebiliriz. Bu iki olay, askeri ve siyasi açıdan birbiriyle bağlantılı olmasının yanı sıra dönemin özetini sunması açısından da önemlidir.

1) Menemen Olayı (23 Aralık 1930)

Menemen Olayı ya da Kubilay Olayı, 23 Aralık 1930 günü, İzmir'in Menemen ilçesinde, askerliğini yedek subay olarak yapmakta olan öğretmen Mustafa Fehmi Kubilay'ın ve yardımına koşan bekçiler Hasan ve Şevki'nin şeriat isteyen bir grup tarafından öldürülmesiyle başlamıştır. Cumhuriyet tarihinin en önemli olaylarından biridir. Olayların ardından bölgede sıkıyönetim ilan edilmiş, General Mustafa Muğlalı başkanlığında kurulan Divanı Harp'te failler, idam dahil çeşitli cezalarla cezalandırılmışlardır.¹⁷⁴

Şeyh Esat'ın Manisa'da Nakşibendi tarikatını yaymakla görevlendirdiği Laz İbrahim tarafından yönlendirilen, Manisa tarafından gelen silahlı 6 kişi, 23 Aralık 1930'da sabah namazından sonra camiden aldıkları Yeşil Sancağı yola dikerek silah zoruyla etraflarına adam toplamaya çalışmışlardır. Elebaşılar arasında, Giritli Derviş Mehmet, Şamdan Mehmet, Sütçü Mehmet Emin, Nalıncı Hasan, Küçük Hasan vardı. Derviş Mehmet camide namaz kılanlara kendisini “Mehdi” olarak tanıtarak, dini korumaya geldiklerini söylemiştir.¹⁷⁵ Camideki yeşil bayrağı alıp uzun bir sopaya takarak, Menemen şehir meydanında kazdıkları bir çukura dikmişlerdir. Bayrağın çevresinde dönmeye, tekbir getirmeye, zikretmeye ve “Şapka giyen kâfirdir! Yakında yine şeriata dönecektir.” diyerek bir isyan hareketi başlatmak istemişlerdir. Olayların ilçedeki askeri birlikte duyulmasıyla, bir bilgiye göre; alay komutanı, yedek subay Kubilay'ı olay yerine göndermiştir.¹⁷⁶

Kubilay, bu hareketi bastırmak için bir manga askerle olay yerine gelmiştir. Askerlerin yanından ayrılarak tek başına onların arasına girip teslim olmalarını istemiştir. Onlardan biri ateş ederek Kubilay'ı yaralamış ve karşıdan bunu gören askerler ateş açmışlardır. Fakat tüfeklerinde öldürücü etkisi olmayan manevra fişekleri

¹⁷⁴ [http://tr.wikipedia.org/wiki/Menemen Olayı](http://tr.wikipedia.org/wiki/Menemen_Olayı)

¹⁷⁵ Kemal Üstün, **Öğretmen Kubilay**, İnkılap Yay., Ankara, 1995, s.27.

¹⁷⁶ K. Üstün, **Öğretmen Kubilay**, s.32.

vardır. Derviş Mehmet “bana kurşun işlemiyor” diyerek halkı kandırmaya çalışmıştır. Kubilay yaralı halde cami avlusuna sığındıysa da, Derviş Mehmet ve arkadaşları peşi sıra gelmiş ve Derviş Mehmet, çantasını açıp testere ağızlı bağ bıçağını çıkararak yaralı Asteğmen Kubilay’ın başını kesmiştir.¹⁷⁷

Devlet, sert tepki göstermiş ve 27 Aralık 1930 günü Dolmabahçe Sarayı’nda Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığında bu konuda bir toplantı yapılmıştır. Kaynakların ifadesine göre, Atatürk, Kubilay olayına çok kızmıştır. 28 Aralık 1930’da orduya gönderdiği başsağlığı telgrafında, “Mürtecilerin gösterdiği vahşet karşısında Menemen’deki ahaliden bazılarının alkışla tasvipkâr bulunmalarının bütün cumhuriyetçi ve vatanperverler için utanılacak bir hadise” olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁸

Siyasi bağlamda Menemen Olayı, 1930’da Ali Fethi Okyar tarafından Atatürk’ün tavsiyesiyle kurulmuş olan ve bu olaydan hemen önce 17 Kasım 1930’da kendi kendini fesheden, Türkiye Cumhuriyeti’nin ikinci ana muhalefet partisi Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın 99 günlük varlığı ile bir arada değerlendirilmektedir.¹⁷⁹

Cumhuriyetin ilk yıllarında cereyan eden bu olayın ortaya çıkış nedenleri ve toplumsal alt yapısı düşünüldüğünde, cumhuriyet devriminin Anadolu’nun ücra yerlerinde benimsetilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu nedenle Atatürk, yurt gezilerinde yeni devrimlerin Anadolu’daki etkilerini gözlemlemek istemiştir. Bu nedenle demiryolu imarını askeri, asayiş ve ekonomik yönleriyle ele almak gerekir.

2) Bölgedeki Asayişin Sağlanması İçin Alınan Önlemler ve Bölgenin Ekonomik Durumu

Cumhuriyetin ilanından sonra merkeze uzak olan bölgelerde -ekseriyetle doğu sınır illerinde- imkânsızlıklar nedeniyle hükümet otoritesinin tesis edilemeyişi, Osmanlı yönetiminden beri -özellikle II. Abdülhamit döneminde- güçlenen aşiret sosyal olgusunun devamını sağlamaya çalışan aşiret reisi, bey, ağa, şeyh vb.nin tepkilerine ve başkaldırılarına sebep olmuştur.¹⁸⁰ Özellikle Anadolu’nun doğu vilayetlerinde, Ermeni ve Kürt ayrılıkçı hareketler bu dönemin asayiş olaylarının en önemli nedenleridir. Her iki grup bazen ittifak halinde bazen de ayrı örgütlenmelerle hareket etmiştir.¹⁸¹

¹⁷⁷ K. Üstün, **Öğretmen Kubilay**, s. 34.

¹⁷⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Menemen_Olayı

¹⁷⁹ <http://tr.mustafaarmagan.com.tr>.

¹⁸⁰ Hüseyin Koca, **Hükümetlerin Doğu- Güneydoğu Anadolu Politikaları**, Mikro Yayınları, Konya, 1998, s. 267.

¹⁸¹ H. Koca, **Hükümetlerin Doğu- Güneydoğu Anadolu Politikaları**, s. 247.

1927 yılında Kürt ve Ermeni ayrılıkçı çeteler Hoybun adında bir cemiyet kurarak ortak hareket etmişlerdir. Ermeni Taşnak Partisi'nin işbirliği ile hareket eden bu oluşum Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da pek çok hadisede etkin olmuştur.¹⁸²

5 Ekim 1927'de Taşnak lideri Vahan Papazyan'ın desteğiyle bugünkü Lübnan'da, Bihamdun'da Hoybun Örgütü kurulmuştur. "Kürdistan"ın bağımsızlığını hedef alan Hoybun, uluslararası güçlerce de desteklenen bir potansiyele de sahip olmuş, Ağrı isyanları dışarıdan finansal ve silah desteği bulmuştur.¹⁸³ Ermeniler ve en başta Ermeni Taşnak Partisi, isyanın planlanmasında ve maddi bakımdan desteklenmesinde önemli bir rol oynamıştır.¹⁸⁴ Hatta, New York'ta yaşayan Ermeni kökenli bir Taşnakçı olan Vahan Kardaşyan, ABD Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir mektupta, Ağrı'daki operasyonların başında birkaç Ermeni subay ve teknisyenlerinden destek gören bir Ermeni olduğunu yazmıştır.¹⁸⁵ Ayrıca Ağrı isyanlarının devam ettiği sırada, Ağrı'daki isyancılara müttefik olan aşiretlerce Suriye'den eşzamanlı saldırılar gerçekleştirilmiştir. Ağrı isyanlarına katılanlar arasında Süryaniler'de vardı.¹⁸⁶

Hoybun Cemiyeti'nin en büyük kıskırtması, Ağrı ve Zeylan isyanları olmuştur. 16 Mayıs 1926'da, İngilizlerin silah ve mühimmat desteği ile¹⁸⁷ Doğubeyazıt'ın Kalecik köyünde başlayan isyan esnasında, 28. Jandarma Alayı'na bağlı kuvvetlerin Demirkapı'da isyancılara yenilmesi üzerine, 3. Ordu Müfettişliği bir tedip hareketi planlamıştır. Bu plan gereğince 16 Haziran'da Küçük Ağrı Dağı eteklerine ulaşan birlikler, bazı küçük gruplarla karşılaşp onları kontrol altına alsa da, bir türlü ana gruba ulaşılammıştı. Bunun sebebi, ordunun üzerlerine geldiğini öğrenen isyancılarn Ağrı Dağı'nın arkasından İran'a kaçmalarıydı.¹⁸⁸ 25 Ağustos 1927'de 3. Ordu Müfettişliği'nin hazırladığı raporda bu duruma atıf yapılarak, halen Ağrı'da bulunan ve 800 kişi kadar oldukları tespit edilen asilerin İran'a kaçabilecekleri ve İran Hükümeti ile gerekli irtibatın kurulmasının şart olduğu vurgulanmaktaydı. Aynı raporda yeni bir tedip harekâtına girişilmesi de teklif edilmişti ki, bu teklifi yerinde bulan Genelkurmay Başkanlığı, en kısa sürede bölgeye asker gönderilmesine karar vermiştir. 10 Eylül'de başlayan operasyonda 9. Kolordu birlikleri Ağrı Dağı'na doğru ilerlemeye başlamıştır.

¹⁸² H. Koca, **Hükümetlerin Doğu- Güneydoğu Anadolu Politikaları**, s. 251.

¹⁸³ Soner Çağaptay, **Modern Türkiye'de İslam, laiklik ve Milliyetçilik**, Doğan Kitabevi, İstanbul, 2006, s.45.

¹⁸⁴ S. Çağaptay, **Modern Türkiye'de İslam, laiklik ve Milliyetçilik**, s. 46.

¹⁸⁵ S. Çağaptay, **Modern Türkiye'de İslam, laiklik ve Milliyetçilik**, s. 48.

¹⁸⁶ S. Çağaptay, **Modern Türkiye'de İslam, laiklik ve Milliyetçilik**, s. 49.

¹⁸⁷ Mahmut Rişvanoğlu, **Saklanan Gerçek**, C. II, Ankara 1994, s. 749.

¹⁸⁸ Faik Bulut, **Devletin Gözüyle Türkiye'de Kürt İsyanları**, Berfin Yay., İstanbul, 1991, s.79-84

Harekâtın beşinci gününe kadar önemli bir çatışma meydana gelmezken, 15 Eylül’de alınan bir istihbarata göre, isyana katılan bazı aşiretlerin İran’a geçebileceği öğrenilmiştir. Bunun üzerine ordu sınıra kaydırılmış, burada asilerle karşılaşan birlikler, kayıplar vermesine rağmen isyancıların çoğunu ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte, operasyon belirli bir aşamaya gelmiş iken, coğrafi şartların elvermemesi nedeniyle 9. Tümenin geri dönmesi bazı isyancı grupların varlığını devam ettirmesine sebep olmuştur. Bölgenin tamamen kontrol altına alınamaması neticesinde, devlet karşıtı gruplar kısa süre sonra toparlanmış ve faaliyetlerine tekrar başlamıştır. Özellikle İran’da eğitim gören grupların daha sonra tekrar geri dönmeleriyle bu faaliyetler hız kazanmıştır. Aynı dönemde Ağrı’nın “Bağımsız Kürdistan”ın bir vilayeti olarak ilan edilmesi ve Celali Aşireti Reisi İbrahim Heski’nin Hoybun Cemiyeti tarafından Ağrı valisi olarak atanması, isyan teşebbüslerini hızlandırmıştır.¹⁸⁹

1928’e gelindiğinde, İstanbul’da askeri eğitim alıp Cumhuriyet Ordusu’nun yüzbaşısıyken 1924’te Beytüşşebap’da firar eden İhsan Nuri (daha sonra İhsan Nuri Paşa) ve Zilan Bey lakaplı Ardeşir Muradyan, Suriye’de konuşlanmış olan Hoybun Cemiyeti’nin de desteğiyle yeni bir isyanı planlamaya başlamışlardır. Bunlar küçük bir grup kurarak gruptaki askerleri modern silahlarla donatmış ve askeri taktikler çalıştırılmaya başlanmıştır. Bu grup, Ağrı Dağı’na doğru giderek Hoybun ayaklanmasını başlatmış, Bitlis, Van ve Van gölü etrafındaki çoğu yerleşim yerleri ele geçirilmiştir. Gelişmeler üzerine Ankara Hükümeti, aynı yıl il merkezinin Doğubeyazıt’tan Ağrı’ya taşınmasına karar vererek direnişçileri, onların yakın dostları aracılığıyla direnişten caydırmaya çalışmıştır. 1928 yılında ayaklanmanın liderleri ile askeri ve sivil idareciler arasında ayaklanmanın sona ermesi amacıyla yapılan görüşmelerden de bir sonuç alınamamıştır.¹⁹⁰

Ağrı’daki bu gelişmeler yaşanırken, Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk başkanlığında 28 Aralık 1929 tarihinde bir toplantı yapmıştır. Bakanlar Kurulu üyeleriyle birlikte Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak, I. Genel Müfettiş İbrahim Tali (Öngören) Bey’in de hazır bulunduğu toplantıda, 1930 yılı Haziran ayında, Ağrı’da bir tenkil harekâtına girişilmesi kararlaştırılmıştır. Bu karar üzerine Genelkurmay Başkanlığı gerekli hazırlıkları yaparak harekât stratejisini belirlemiş, 1930

¹⁸⁹ Yaşar Kalafat, **Şark Meselesi Işığında Şeyh Said Olayı**, Ankara, 1992, s. 56.

¹⁹⁰ S. Çağaptay, **Modern Türkiye’de İslam, laiklik ve Milliyetçilik**, s.53.

yılı haziranı sonunda başlayacak ve ertesi yıl da devam edecek operasyonda bölgenin eşkiyadan temizlenmesi için bütün tedbirler alınmıştır.¹⁹¹

Doğuda ekonomik ve siyasi hareketliliklerin yaşandığı bu yıllarda Atatürk'ün iskân politikasındaki kararlılığı hiç değişmemiş, özellikle doğuya yapılacak iskân ve imarı cumhuriyetin temellendirilmesi için çok önemli görülmüştür. Çünkü Anadolu halkı, ardı ardına gelen savaşlar nedeniyle insanını, hayvanını ve malını kaybetmiş, fakir ve çaresiz kalmıştır. Halkın %80'den fazlası geçimini tarıma dayalı faaliyetlerden sağlamaktaydı. Ülkede yetişmiş işgücü, deneyimli girişimci, sermaye ve altyapı olmadığı gibi, yol gösterecek düzenli çalışan kamu kurum ve kuruluşları da yoktu. Bu sebeplerden dolayı ulusal ekonomi özendirilmiş ve bu ekonomiye geçiş süreci içinde Hükümet demiryolu yapımını öncelikle ele almıştır. Kamu kaynakları yetersiz olmakla beraber yabancı şirketlerin millileştirilmesine başlanmıştır. Devlet, dış ekonomik ilişkileri denetim altına almaktan uzaktı. Çünkü ülkenin bir merkez bankası yoktu ve işleri yabancı bir banka olan Osmanlı Bankası yürütüyordu. Bu olumsuz koşullar, ekonomiye geçiş dönemi diye adlandırdığımız dönemde atılım yapılmasını engellemiş ve hedef halk egemenliğine dayanan, bilimi rehber alan yeni bir devlet düzeni kurmak olmuştur.

Ülke içinde siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlar aşılmaya çalışılırken “1929 Büyük Buhranı” patlak vermiştir. Bu buhran özellikle tarım ürünleri piyasasında fiyatların hızla düşmesine neden olmuş ve Türkiye Cumhuriyeti ekonomik seferberlik ilan etmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple Atatürk, bölgenin ve bölge halkının içinde bulunduğu ekonomik durumu gözlemlemek ve halkla beraber hareket ederek bu olumsuz havayı yok etmek için yurt seyahatine çıkmıştır. Malatya'nın doğu vilayetleri için kavşak bir bölgede olması ve demiryolunun açılışı sebebiyle Malatya'yı da ziyaret etmiştir. Atatürk, Malatya'ya yapmış olduğu ilk seyahatinde iktisadi hayat ile ilgili şu sözleri dile getirmiştir:¹⁹²

“Demiryolları, memleketin tüfekten, toptan daha mühim bir emniyet silahıdır. Demiryollarını kullanılacak olan Türk Milleti; menşesindeki ilk sanatkârlığını, demirciliğini, tekrar göstermiş olmakla müftechir olacaktır. Türk Milletinin servet, refah, medeniyet yollarında yürümesi ve Türkiye’de iktisat hayatının yüksek inkişafı bu demiryollarda olacaktır. Milletin, hayat ve saadet ışıkları bu yollardan gelecektir.

¹⁹¹ H. Koca, **Hükümetlerin Doğu- Güneydoğu Anadolu Politikaları**, s.273.

¹⁹² M. Aydın, **Atatürk ve Malatya**, s. 43.

Cumhuriyet Hükümeti'nin bu vadideki çok verimli gayreti ve çok idealist hareketi takdire şayandır.”

3) Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluşu ve Kapatılması

Serbest Cumhuriyet Fırkası, Türk siyasi tarihinin önemli bir demokratikleşme hamlesi olarak değerlendirilebilir. Ancak demokratik siyaset kültürünün tam olarak kurumsallaşmaması nedeniyle erken bir hamle olarak yorumlanmış ve birçok tartışmadan sonra kapatılmıştır.

Mustafa Kemal ve arkadaşları Kurtuluş Savaşı yıllarından itibaren muhalif gruplarla karşılaşmışlardı. Bu muhalefet, başarılarla birlikte azalsa da saltanatın ve hilafetin kaldırılması gibi bir dizi radikal kararın alınmasıyla yeniden yükselmiştir. Bir dönem Tahrir-i Sükûn Kanunu'yla sindirilen bu muhalefet, zaman zaman tehlikeli boyutlara ulaşmıştır.¹⁹³ Bu muhalefetin belli bir seviyede kalması, iktidardaki parti açısından fazla önemli sayılmayabilirdi; ama aynı potansiyelin bir örgüt tarafından kullanılması sarsıcı sonuçları peşi sıra getirebilirdi. Ancak İzmir'deki Mustafa Kemal'e yönelik suikast teşebbüsü, örgütlenmeyi yapabilecek mevcut muhalif kadroların temizlenmesi olanağını sağlamıştı.¹⁹⁴ Böylece toplumsal muhalefeti yönlendirip öznel koşulları yaratabilecek kişiler saf dışı edilmiş; ama bu durum toplumsal muhalefeti besleyen nesnel koşulların daha da güçlenmesine engel olamamıştır. Mustafa Kemal bile toplumsal muhalefetin boyutlarını gezilerinde görebilmekteydi ve genel sekreteri Hasan Rıza Soyak'a bunu şöyle yansıtıyordu: ¹⁹⁵ “...bunaliyorum çocuk, büyük bir ıstırap içersinde bunaliyorum. Görüyorsun ya, her gittiğimiz yerde mütemadiyen dert, şikâyet dinliyoruz. Her taraf derin bir yokluk, maddî manevî perişanlık içerisinde...”

Muhalefetin bir şekilde patlamasından korkuluyordu ve bunun denetim altında tutulması gerekiyordu. Ülkedeki denetim eksikliğini giderebilmek ve halkın isteklerini meclise taşıyabilmek amacıyla Gazi Mustafa Kemal, toplumsal muhalefeti yönlendirme açısından en güvendiği, en yakını olan arkadaşlarını görevlendirerek bir parti kurulmasını istemiştir.¹⁹⁶

¹⁹³ Tevfik Çavdar, (1995). “Serbest Fırka”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 8. İletişim Yayınları, İstanbul, s. 2052-2059.

¹⁹⁴ T. Çavdar, “Serbest Fırka”, s. 2058.

¹⁹⁵ T. Çavdar, “Serbest Fırka”, s. 2058.

¹⁹⁶ T. Çavdar, “Serbest Fırka”, s. 2059.

Böylece bir muhalefet partisi kurmakla görevlendirilen Fethi Bey, 12 Ağustos 1930 tarihinde fırkanın tescilini isteyen dilekçeyi İstanbul Valiliği'ne göndermiş ve resmi işlemlerin tamamlanmasıyla SCF siyasal yaşama atılmıştır.¹⁹⁷

Kurulduğu ilk andan itibaren, SCF halktan yoğun bir ilgi görmüştür. Partinin kurucusu ve lideri olan Fethi Bey ile muhalefetin sesi olan gazetelere yüzlerce mektup gönderilmiştir. Bazıları yeni partiye iyi niyet dileklerini iletirken, bazı mektup sahipleri henüz yerel teşkilatların kurulmasını beklemeden üyelik başvurusu yapmaya başlamışlardır. SCF'nin üye sayısı ilk haftada 10.000'e, ikinci haftanın sonunda 13.000'e ulaşmıştır.¹⁹⁸

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın toplumsal tabanına yönelik açıklamalar partinin kuruluşuna ilişkin yapısal yaklaşımlarla uyum içindeydi. Siyasi açıklama tek parti yönetiminden hoşnut olmayan grupları öne çıkarırken; sosyal perspektif, Kemalist reformların kitleler üzerinde yarattığı yabancılaşmayı vurgulamıştır.¹⁹⁹ Özellikle ikinci açıklamaya göre, cumhuriyet ve modernleşme karşıtları partinin tabanını oluşturmaktaydı. Son olarak SCF'nin bulduğu yoğun destek, ekonomi merkezli bir yorumla değerlendirilmiştir. Buna göre muhalefet partisi, Büyük Buhran'dan bunalan kitleler ve hükümetin mali ve ekonomik politikalarından rahatsız olan toplumsal gruplar tarafından desteklenmiştir.²⁰⁰

Bu görüşe göre Fethi Bey, partiyi destekleyenlerin mürteciler olmadığını Büyük Buhran ve ekonomik krizden olumsuz etkilenen kitleler olduğunu biliyordu.²⁰¹ Bu yüzden parti, tüccar sermayesi ve dış ticaret merkezli burjuvazinin taleplerine yanıt veren liberal programına rağmen fakir halk yığınlarının ve işçilerin büyük desteğini almıştır. Aynı zamanda ticari tekellerden bıkmış olan tüccar sınıfının büyük bir kısmı da SCF saflarına katılmıştır.²⁰² Serbest Fırka'nın kurulmasının üzerinden çok geçmeden Limancı Hamdi (Ahmet Hamdi Başar) Ankara'ya giderek Atatürk'e gerici unsurların destek olduklarını, partiye akın ettiklerini, buna hâkim olamayacağını, bu hareketin Atatürk'ün kendisine de karşı olduğunu anlatarak partinin kapatılmasını talep etmiştir. Ahmet Hamdi Başar'ın anılarında, Atatürk, “Bu vefasızlık neyin nesi?” diye

¹⁹⁷ Çetin Yetkin, *Atatürk'ün Başarısız Demokrasi Devrimi Serbest Cumhuriyet Fırkası*, s. 62.

¹⁹⁸ Cem Emrence, *99 Günlük Muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 74.

¹⁹⁹ C. Emrence, *99 Günlük Muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası*, s. 75.

²⁰⁰ C. Emrence, *99 Günlük Muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası*, s. 75.

²⁰¹ C. Emrence, *99 Günlük Muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası*, s. 76.

²⁰² C. Emrence, *99 Günlük Muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası*, s. 77.

sorduğunda, Atatürk'e büyük bir nezaket içinde “Halk dışarıda kaldı.” yanıtını verdiği yazılıdır.²⁰³

Bu görüş ve İzmir olayları Serbest Fırka'ya karşı CHF liderlerinin, özellikle Mustafa Kemal'in kuşkuya düşmesinin başlangıcı sayılabilir. CHF'nin sindiremediği nokta, Mustafa Kemal'in partinin kurucusu ve önderi olduğu halde, Serbest Fırka tarafından adeta tarafsız bir lider gibi kabul edilmesi idi.²⁰⁴ Nitekim İzmir olaylarının sonrasına rastlayan 9 Eylül 1930 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Yunus Nadi'nin Mustafa Kemal'e hitap eden açık mektubu yayınlanmıştır. Bu mektupta İzmir olayları sırasında CHF binalarına bazı yöneticilere yapılan hücumlara değinilerek, Mustafa Kemal'in kesin tutumunun bilinmesindeki yarardan söz edilmekteydi.²⁰⁵ Mustafa Kemal'in bu mektuba yazdığı cevap ise aynı gazetenin 10 Eylül tarihli sayısında çıktı. Mektupta şu sözler geçiyordu:²⁰⁶

“...Hakikati Fethi Beyefendi'ye yazdığım mektupta açıkça ifade ettiğimi zannediyorum. Kendilerince hakiki vaziyetin tamamen bilinmekte olduğuna şüphe yoktur. Ancak umumiyetle yanlış zan ve düşünceler ve görüşler olduğu anlaşılıyor.

“Hakikat-i hali bir daha ifade ve tasrih edeyim. Ben Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Umumî Reisiyim. Cumhuriyet Halk Fırkası Anadolu'ya ilk ayak bastığım andan itibaren teşekkül edip benimle çalışan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden doğmuştur. Bu teşekküle tarihen bağlıyım. Bu bağı çözmem için hiçbir sebep ve lüzum yoktur ve olamaz.

“İşaret olunan hadiseler (...) ve hükümet ricaline ve otoritesine karşı bazı anlayışsız kuvvetler tarafından yapılan çirkin tecavüzlerden çok müteessir olduğumu tahmin etmek güç değildir.(...) Bu gibi saldırganlar ve teşvikçiler Cumhuriyet kanunlarının takiplerinden tabii kurtulamazlar.”²⁰⁷

Böylece Mustafa Kemal, CHF yanında ağırlığını koyuyordu. Nitekim belediye seçimlerinden sonra Fethi Bey'e “Ben (partiler arası tarafsızlık konusunda) sözümde duruyorum. Fakat benin üzerimde bir de memleketi emniyet ve huzur içinde tutmak mesuliyeti var. Siz hemen birkaç ay içinde iktidara geçmek için uğraşıyorsunuz. Hiç beklemeye tahammül göstermiyorsunuz. Bugün iktidarda olanları düşürüp yerine geçecek olursanız bu memleketi emniyet ve huzur içinde ayakta tutabilecek misiniz?

²⁰³ Mete Tuncay, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 45.

²⁰⁴ T. Çavdar, “Serbest Fırka”, s. 2058.

²⁰⁵ T. Çavdar, “Serbest Fırka”, s. 2058.

²⁰⁶ T. Çavdar, “Serbest Fırka”, s. 2060.

²⁰⁷ Ç. Yetkin, **Serbest Cumhuriyet Fırkası**, s.211-212.

Bana bir kere bu kanaati vermelisiniz.”²⁰⁸ dediği söylenmektedir. Bundan sonra Serbest Fırka'nın yapacağı mücadelede karşısına alacağı, İsmet Paşa ve onun yönetimi değil; doğrudan doğruya Mustafa Kemal olacaktır.²⁰⁹

Partinin kapanmasına yol açan son olay, TBMM'de Fethi Bey'in seçimlerde yapılan yolsuzluklara ilişkin önergesinin tartışılmasında ortaya çıkmıştır. Bu tartışmalar üzerine Mustafa Kemal, partiler üstü konumu ile bir milli blok kurulmasına ilişkin önerisinin artık gerçekleşmeyeceğini Fethi Bey'e söylemiştir. Bu, her şeyin sonu demektir. 16 Kasım 1930 akşamı bir kere daha Mustafa Kemal ile görüşen Fethi Bey, kapatma kararında olduklarını bildirmiş ve aynı akşam fırkanın Ankara'da bulunan milletvekilleriyle bir toplantı yaparak verilen kararın yerinde olduğunu saptamıştır.²¹⁰

Partinin kapatılmasının ardından halkın nabzını tutmak ve SCF'ye olan yoğun ilginin sebebini anlamak için Atatürk yurt seyahatine çıkmış ve bu seyahat güzergâhlarından biri de Malatya olmuştur.

C- ATATÜRK'ÜN MALATYA SEYAHATLERİ ve ÖNEMİ

I. Atatürk'ün Malatya'ya İlk Gelişleri (13 Şubat 1931)

Mustafa Kemal Atatürk, gerek Milli Mücadele yıllarında, gerekse Milli Mücadele sonunda yurt gezilerine önem vermiştir. Çünkü halkın içine girerek onların görüşlerini almış ve bu görüşleri hükümete taşıyarak milletin ihtiyaçlarını, beklentilerini Hükümet programlarına yansıtarak uygulatmış ve takip etmiştir. Ayrıca yaptığı ve yapacağı inkılâplara yönelik değerlendirmeler de yapmıştır.

Harita 1: Atatürk, 10 Şubat 1931’de İzmir’de Ege Vapuru ile Akdeniz turuna çıkıp Mersin’e gelmiştir. Beraberindeki heyet ile birlikte buradan demir yolu ile Malatya’ya geçmiştir.

²⁰⁸ M. Tuncay, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması**, s. 45.

209 T. Çavdar, "Serbest Fırka", s. 2060.

210 T. Çavdar, "Serbest Fırka", s. 2061.

Atatürk, yapmış olduğu gezilerde 52 ili ziyaret etmiş ve bunun yanı sıra birçok ilçeye ve kasabaya da uğramıştır.²¹¹ Birçok ile birkaç kere, bazı yerlere de ondan fazla giderek bu yerlerde günlerce haftalarca kaldığı olmuştur.²¹² Atatürk'ün gerçekleştirmiş olduğu bu yurt seyahatlerinin özel bir manası ve önemi vardır. Bilindiği üzere 1929 dünya ekonomik krizi, bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de etkisini göstermiş ve ekonomik sıkıntılar baş göstermiştir.²¹³ Bu sıkıntıların yanı sıra, yeni rejime ve inkılâplara karşı çıkan bazı kesimler, huzursuzluk çıkarmaya başlamıştır. İşte bu zor günlerde Atatürk için halkın nabzını tutmak, problemlerin üzerine gitmek bir vazife halini almıştır. Zira Fethi Okyar'ın başkanlığında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kısa süre içinde kendini fesh etmesi ve bu durumla ilgili gelişen olaylarla, 23 Aralık 1930'da meydana gelen "Menemen Olayı" bu seyahatlerin mana ve öneminin yanında gerekliliğini de ortaya koymaktadır.²¹⁴

Atatürk'ün bu atmosfer altında gerçekleştireceği Malatya seyahati öncesinde resmi bir tebliğ yayınlanmıştır. Bu tebliğde; "*Reis-i cumhur Hazretleri memleket dâhilinde bir tetkik seyahati yapmak arzusuyla Ankara'dan 17 Kasım 1930 akşamı hareket buyuracaklardır. Seyahat buyuracakları mntıklar mümkün olduğu kadar geniş bir saha olacaktır. İş ve vazife mülahazası ile Ankara'ya dönüşlerini gerektirecek bir durum olursa yarım kalan seyahati ikinci devreye bırakmaları muhtemeldir. Az zamanda azami sonuç elde etmek üzere takip buyuracakları programlarını değişikliğe mecbur kalmamak için seyahatlerindeki değişiklik gerektirecek herhangi bir talebin gündeme getirilmemesini rica ediyorlar. Bilhassa ehemmiyet verdikleri nokta hiçbir yerde resmi veya hususi merasim ve bir tezahürat yapılmamasıdır. Reis-i cumhur Hazretlerinin seyahatleri esnasında tetkik buyuracakları vatan akvamında umumi ve tabii hayatı olduğu gibi bir daha görmek esas maksatları olduğundan merasim ve*

²¹¹ Adana (1918-1938), Adapazarı (1922-1934), Afyon (1920-1937), Amasya (1919-1930), Ankara (1918-1938), Antalya (1930-1935), Aydın (1931-1937), Balıkesir (1923-1934), Bilecik (1920-1926), Bitlis (1916-1916), Bolu (1934-1934), Burdur – Isparta (1930-1930), Bursa (1922-1938), Çanakkale (1915-1934), Çankırı (1925-1925), Denizli (1930-1931), Diyarbakır (1916-1937), Edirne (1913-1930), Elazığ (1937-1937), Erzincan (1919-1924), Erzurum (1919-1924), Eskişehir (1920-1938), Gaziantep (1933-1933), Giresun (1924-1924), İstanbul (1927-1938), İzmir (192-1934), İzmit (1922-1934), Kars (1924-1924), Kastamonu (1925-1925), Kayseri (1919-1934), Kırklareli (1930-1930), Kırşehir (1919-1934), Konya (1920-1937), Kütahya (1920-1933), Malatya (1931-1937), Manisa (1922-1934), Mardin (1916-1917), Mersin (1923-1938), Niğde (1934-1934), Ordu (1924-1924), Rize (1924-1924), Samsun (1919-1930), Siirt (1916-1916), Sinop (1919-1928), Sivas (1919-1937), Tekirdağ (1915-1928), Tokat (1919-1930), Trabzon (1924-1937), Uşak (1922-1934), Yozgat (1924-1934), Zonguldak (1931-1931).

²¹² M. Önder, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, s.7.

²¹³ İ. Tekeli, S. İlkin, *Dünya Buhranında İktisadi Politika Arayışları*, s.216.

²¹⁴ Mesut Aydın, *Kubilay Olayı ve Türk Gençliği*, Malatya, 2005, s.35.

tezahürat için de tabii hayatın değişmesine mahal vermemekle beraber vakit kaybetmemek için bu ciheti kesinlikle kaydedilmişlerdir.” denilmektedir.²¹⁵

Bu tebliğle beraber Atatürk'ün yapacağı seyahat için memleket dâhilinde hazırlıklar yapılmış ve Malatya halkı da büyük bir heyecanla Atatürk'ün şehirlerine gelişini beklemeye başlamıştır. Atatürk Mersin'e ulaşmasından sonra Malatya'ya da geleceği haberleri basın tarafından duyurulmaya başlamıştır. Bu bağlamda Cumhuriyet gazetesi, “*Gazi Hazretleri Mersin’de, Reis-i cumhur Hazretleri dün Mersin’i teşrif etti ve akşam Malatya’ya Hareket Ettiler*” başlığı altında şu açıklamayı yapmıştır:²¹⁶

“Mersin 12 (A. A) – Reiscumhur Hazretlerini hamil Ege vapuru limanımıza muvasalat etmiş. Adana ve Mersin Mebusları, Valileri, Belediye ve Halk Fırkası Reisleri ile Kumandanı vapura gelerek Gazi Hazretlerini selamlamışlardır.

“Reiscumhur Hazretleri, öğle yemeğini vapurda yedikten sonra karaya çıkacaklardır. Reiscumhur Hazretleri, saat 14’te halkın hararetle alkışları arasında Mersin’e çıkmışlar ve doğrudan Hükümet Konağına gitmişlerdir. Vali ile mahalli işlere dair bir müddet konuştuktan sonra Cumhuriyet Halk Fırkasını, Gençler Birliğini, Türk Ocağını teşrif etmişlerdir. Gazi Hazretleri Belediye ve Fırkada şehir işleri, iktisadi vaziyet ve ihtiyacat ile Fırka teşkilatının faaliyeti etrafında izahat almışlardır. Gençler Birliği ve Türk Ocağında da azalarla görüşmüşler ve Türk Ocakları arasında Ocağın esas programını ifade eden üçüncü maddeyi hatırlatarak aynı maksat için çalışan gençlerin ayrı bir teşekkül halinde kalmalarının doğru olmadığını, bütün bilgi ve çalışma vasıtalarının bir noktada teksifi için Gençler Birliğinin Ocağa iltihakının muvafık olacağını beyan buyurmuşlardır. Reiscumhur Hz. Saat 18 de hususi trenlerine binerek Malatya’ya hareket etmişlerdir.”

Vakit gazetesi de, “*Gazi Hazretleri Mersin’den Malatya’ya Hareket Ettiler.*” başlığıyla bu güzel haberi Malatya halkına duyurmuştur. Haberi duyan Malatya halkında heyecanlı bekleme başlamıştır.²¹⁷

Gelişmeler hakkında “*Gazi Hz. Mersin’den Malatya’ya Gittiler*” başlığı altında kamuoyuna bilgi veren Politika gazetesi ise adı geçen haberinde genel olarak Cumhuriyet gazetesinin 13 Şubat günkü yazısında yer alan bilgilerden istifade ettiği görülmektedir.²¹⁸

²¹⁵ **Hâkimiyet-i Milliye**, 18 Kasım 1930’dan naklen M. Aydın, **Atatürk ve Malatya**, s.26.

²¹⁶ **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1931, Sayı:7438, s.1

²¹⁷ **Vakit**, 13 Şubat 1931, Numara: 4706, s.1.

²¹⁸ **Politika**, 14 Şubat 1931, Numara: 426, s.1.

Atatürk'ü karşılamak üzere Mersin'e gelen Adana heyetinde yer alan İsmail Habib (SEVÜK) Bey, Atatürk'ün mahiyetinde bulunanlardan biriyle yaptığı konuşma ve kendisine söylenen sözler dolayısıyla, Malatya seyahatinin aniden gündeme geldiği iddialarını ortaya koymaktadır.

İsmail Habib, Atatürk'ün Adana'da kalmadan program dışı Malatya'ya gideceğinin kendisine şu sözlerle aktarıldığını ifade etmektedir: “Hiç heyecanlanma, Adana'ya şimdi gitmeyecek, programda olmadığı hâlde aniden Malatya'ya gitmeye karar verdi, sebebini anlayamadık.” İsmail Habib, “sebebinin ne olduğunu tahmin ettiğini, demiryolu hattını açılışı münasebetiyle böyle bir gezinin gerçekleştirileceğini düşündüğünü” ifade etmektedir.²¹⁹

Atatürk Malatya gezisinden önce İzmir'den başlamak üzere Aydın, Nazilli, Denizli ve Balıkesir'e seyahatler düzenlemiştir. 10 Şubat 1931 günü İzmir'de bindiği Ege Vapuru ile Akdeniz'den Mersin'e ulaşmıştır. Atatürk'ün Mersin'de incelemelerde bulunduktan sonra 12 Şubat 1931'de saat 18.00 sularında Mersin'den ayrılarak Malatya'ya hareket etmiştir.²²⁰

Malatya seyahati esnasında Atatürk'ün yanında şu kişilerin bulunduğu kaydedilmiştir:²²¹

Ordu Müfettişi Fahrettin (Altay) Paşa, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tevfik (Bıyıklıoğlu) Bey, İçişleri Bakanı Şükrü(Kaya) Bey, İçişleri Bakanı Özel Kalem Müdürü Ekrem Bey, Kütahya Milletvekili Recep (Peker) Bey, Bolu Milletvekilleri Cevat Abbas (Gürer) Bey, Falih Rıfkı (Atay) Bey, Sinop Mebusu Recep Zühtü Bey, Afyon Milletvekili Ruşen Eşref (Ünaydın) Bey, A. Afet İnan, Vasıf (Çınar) Bey, Aydın Milletvekili Dr. Reşit Galip ve Cumhurbaşkanlığı erkânından Hasan Rıza (Soyak) Bey, Lütfi Bey, Suat Bey, Muhafız Kıtaaatı Kumandanı İsmail Hakkı (Tekçe) Bey ve Başyaver Rusuhi Bey ile değişik bakanlıkların müşavir, müfettiş ve teknisyen kadrosu vardır. Bu kadroda en tanınmış simalardan eski Tahran Büyükelçisi Memduh Şevket (Esental) Bey ile İstanbul Liman Şirketi Genel Müdürü Ahmet Hamdi (Başar) Bey, Halk Fırkası Başyazmanı Ziya Bey, Anadolu Ajansı Yazı İşleri Müdürü Kemal Bey, Hasan Ali (Yücel) Bey, İktisatçı Şefik Bey, Sağlık Bakanlığı Müsteşarı Hüsameddin Bey, Adliyeden Ferit Bey, İçişlerinden Necati Bey ve Maliyeden Nedim Beyler.

²¹⁹ İsmail Habib Sevük, **Atatürk'le Beraber**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 56.

²²⁰ M. Aydın, **Atatürk ve Malatya**, s.28.

²²¹ İ.Tekeli, S. İlkin, **1929 Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, s.200.

Atatürk ve yanındakiler, seyahat esnasında tecrübe katarı olarak adlandırılan “Beyaz Tren” ile geçirdikleri önemli bir kazayı da zararsız bir şekilde atlatmışlardır. A. Afet İnan, bu yolculuğu ve savuşturulan kazayı şöyle anlatmaktadır:²²²

“Adeta ilk tecrübe katarı idik. Çünkü henüz tünellerden geçme tecrübesi bile yapılmamıştı. Hatta bu seyahatte bir büyük kazanın önü, Atatürk’ün soğukkanlılığı ve tedbiri ile önlenebilmişti. Olay şu idi: Fevzipaşa İstasyonu’ndan sonra bir rampadan çıkarken, iki lokomotifin çektiği tren birden bire geri gitmeye başlamış ve en son vagonunda bulunan Atatürk’e atlaması tavsiye edilmişti. O hiç telaş göstermeden sebebini ilgililerden öğrendi ve sükûneti ile paniğin önüne geçmiş oldu. Çünkü Atatürk, trenden atlasa herkes atlayacaktı.

“Mesele sonradan anlaşıldı. İki lokomotif önlerinde tünel olduğunu hesaplamadan kömür atıyorlar. Birden bire de tünele girince dumandan makinistler bayılıyor ve tren idaresiz kalıyor. Bu arada Atatürk’ün ikazı ve emri üzerine el fenerleri çekiliyor. Bu zaman zarfında geri geri tünelden çıkınca makinist lokomotif hâkim olabiliyor.”

Atatürk ve beraberindekiler bu tehlikeli yolculuktan sonra, nihayet 13 Şubat 1931 Cuma günü saat 17.30 sularında Malatya’ya varmıştı.²²³ Günlerce Atatürk’ü sabırsızlıkla bekleyen Malatya halkı tren istasyonunda görkemli bir karşılama töreni düzenlemişlerdi. Malatyalıların sevinci iki nedenden ötürüydü: Birincisi çok merak ettikleri Mustafa Kemal Atatürk’ü yakından görmek, ikincisi ise, ilk kez demiryolu ile tanışma heyecanıydı. Burada kendisini bekleyen kalabalıkla yeni açılan yolda Türk Ocakları binasına yürümüşü.²²⁴ Bugün artık “Atatürk Evi” olarak Türk Ocakları binasında Atatürk, Cumhuriyet Halk Partisi mensuplarını ve şehrin ileri gelenlerini kabul etmişti. Gerek Malatya’nın üretim, ihracat ve genel iktisadi durumuna gerekse demiryolunun iktisadi kalkınma açısındaki önemine dair konular konuşulmuştur.

Atatürk, öncelikle yeni açılan yolda Malatya halkının sorunlarını dinleyerek, Türk Ocağı binasına gelmiş ve burada başta CHF yetkilileri olmak üzere halkı temsil eden kişileri kabul etmiştir. Adı geçen şahıslarla genel olarak Malatya’nın tarım, ticaret, üretim ve iktisadi faaliyetleri hakkında konuşmuştur. Ayrıca Atatürk, demiryolunun ulaşımında olduğu kadar iktisadi kalkınmada da faydalı olacağından ve çiftçilerin kendi aralarında kooperatifler oluşturarak üretimde yaşayacakları gelişmelerden bahsetmiştir.

²²² Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, TTK, Ankara, 1984, s.312.

²²³ M. Aydın, **Atatürk ve Malatya**, s.31.

²²⁴ M. Aydın, **Atatürk ve Malatya**, s.31.

Atatürk, eğitimle ilgili konularda vali ve milli eğitim müdüründen bilgi almış ve her türlü alanla ilgili takip edilmesi gereken yolun mahiyetini halka anlatmak hususunda Türk Ocaklarına düşen görevler hakkında bazı açıklamalarda bulunmuştur.²²⁵

Atatürk, Malatya Türk Ocağı binasından ayrılırken vaktin yetersizliğinden söz ederek ilerde daha geniş bir zamanda Malatya'ya gelme isteğini şu sözlerle ifade etmiştir:²²⁶

“Malatya’yı görmek, Malatya’nın muhtelif ahalisi ile daha açık görüşmek için bu kadar zaman kâfi değildir. İleride daha müsait bir mevsimde belki Başvekil İsmet Paşa ile gelir, görmek ve görüşmek fırsatını bulurum.”

Bu güzel dilek üzerine, Malatya Belediye Başkanı Mustafa Naim Karaköylü, Malatyalıların minnet ve bağlılıklarını gereği gibi gösterebilmek için yeteri kadar vakit bulamadıklarından kaynaklanan üzüntülerini arz etmiş ve komşu vilayetlere seyahatleri esnasında Malatya'ya gelmek vaadinde bulunduklarını hatırlatarak hiç olmazsa birkaç gün kalmalarını arz etmişti. Atatürk, bu sözler üzerine demiryollarını ilgilendiren konuşmalarına şöyle devam etmiştir:²²⁷

“Mühim bir vilayetimizin merkezine bizi getiren demiryolu olmuştur. Bugüne kadar bu mühim ve çok feyizli Malatya'ya gelmek isteyenler, bu medeni vasıtanın bulunmamasından dolayı arzularına kolaylıkla muvaffak olmamışlardır. Bu arzular, bu memlekete çok feyiz getirecek ve memleketin tabii kıymetlerinden dünyayı müstefit edecek mahiyettedir. Yeni eser, umumi arzuyu tatmin edecektir ümidindeyiz. Türkiye Cumhuriyeti’nin tespit ettiği projeler dâhilinde muayyen zamanlar zarfında vatanın bütün mıntıkaları çelik raylarla birbirine bağlanacaktır.

“Bütün vatan bir demir kitle haline gelecektir. Demiryolları, memleketin tüfekten, toptan daha mühim bir emniyet silahıdır. Demiryolları kullanacak olan Türk Milleti, menşesindeki ilk sanatkârlığını, demirciliğini tekrar göstermiş olmakla müftechir olacaktır. Türk Milletinin servet, refah, medeniyet yollarında yürümesi ve Türkiye’de iktisat hayatının yüksek inkişafı ancak bu demiryollarında olacaktır. Milletinin hayat ve saadet ışıkları bu yollardan gelecektir. Cumhuriyet yönetiminin bu vadideki çok verimli gayreti ve çok idealist hareketi takdire şayandır.

“Burada mühim olan nokta, Türk milletinin kendi inkişafının bu demir yollarda olacağı hakikatini bütün müşkillere rağmen takdir etmesi ve ona sahip olması

²²⁵ M. Önder, *Atatürk’ün Yurt Gezileri*, s.263.

²²⁶ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, C.2, s.301.

²²⁷ M. Aydın, *Atatürk ve Malatya*, s.32-33.

keyfiyetidir. Menşeyinden demirci olan ve bütün dünyada demir sanatının naşiri bulunan Türk, öz vatanında ikmal edilmiş olan bu lâzımeyle elbette muasır medeniyetin bütün dünyada yükselttiği dereceye isal edecektir.”

Atatürk, bu söyleminin ve teftişinin ardından Başvekil İsmet Paşa'ya çekilmek üzere Vali Mehmet Tevfik Bey'e verdiği telgraf metninde yapılan faaliyetin önemini şu şekilde dile getirmiştir:

“Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne,

Yeni yapılan yol ile Malatya'ya vardığım bu günde sizi, takip ettiğiniz pek isabetli imar faaliyetinden dolayı bir daha tebrik ve takdirlerimi arz ederim. Malatya 13 Şubat 1931.”

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal”²²⁸

Atatürk'ün bu telgrafına 14 Şubat Cumartesi günü İsmet Paşa şu şekilde cevap vermiştir:

“Yüksek takdiriniz bizim için cihana değer. Eser, büyük reisindir. Türk milleti sizi yetiştirmiş olmakla asırlara karşı bi-hakkın iftihar edecektir.”²²⁹

Bu telgraflaşmalardan da anlaşıldığı üzere demiryolunun yapımı herkes üzerinde olumlu etkiler bırakmış ve ulaşımda sağladığı kolaylıktan dolayı da büyük bir memnuniyet sebebi olmuştur. 13 Şubat akşamını Malatya'da Türk Ocağı'nda geçiren Atatürk, 14 Şubat Cumartesi günü Dört Yol'a gitmek üzere Beyaz Trenle Malatya'dan ayrılmıştır.²³⁰

Bu dönemden Atatürk'ün yaptığı seyahatlerde birçok kaynak olmasına rağmen kaynak olarak sunulabilecek dönemin Malatya mebuslarına ait anı yazılarına rastlanmamıştır.

1) Atatürk'ün Malatya'ya Gelişinin Basındaki Yankıları

Atatürk'ün Malatya'yı da içine alan yurt gezisi Ulusal basınının olduğu kadar yerel basınının da ilgisini çekmiştir. Ulusal gazetelerin hepsi, yerel gazetelerinin de büyük bir çoğunluğu bu geziye ayrıntılı olarak yer vermişlerdir.

Milliyet Gazetesi, *“Gâzi Hazretleri Halkın Coşkun Tezahüratı Arasında Malatya'yı Teşrif Buyurdular”²³¹* manşetiyle halkın heyecanını ifade ederken, alt manşette geliş sebebinin mahiyetine yönelik ayrıntıları paylaşan şu başlığı atmıştır:

²²⁸ M. Önder, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, s. 345.

²²⁹ *BCA*, 30.10/45.290.30

²³⁰ M. Aydın, *Atatürk ve Malatya*, s.33.

²³¹ *Milliyet Gazetesi*, 14 Şubat 1931.

“Türk milletinin servet, refah ve medeniyet yollarında yürümesi ancak demirden yollarda olacaktır.”²³²

Vakit Gazetesi de haberi “Gazi Hazretleri Mersin’den Malatya’ya Hareket Ettiler”²³³ başlığıyla verdi. Gazete ertesi gün demiryolunun önemine daha fazla yer vererek şu başlığa yer vermiştir: “Gâzi Hazretleri Malatya’da”, “Yeni Yapılan Demiryolu ile Malatya’yı Teşrif Eden Gâzi Hazretleri İsmet Paşa’ya Çektiği Telgrafta Derin Takdirlerini Beyan Ediyor.”²³⁴

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi de “Gazi Hazretleri, İsmet Paşa’yı Takip Ettiği İmân Siyasetinden Dolayı Takdir ve Tebrik Etti” ve “Gazi ve Demiryolu”²³⁵ başlıklarıyla haberi okurlarına duyurdu.

Akşam Gazetesi, ilk sayfada “Reis-i Cumhur Hazretleri Malatya’ya Hareket Etti”²³⁶ başlığını attıktan sonra iç sayfalarda gezi hakkında ayrıntılı bilgiler sunmuştur.

Yeni Adana gazetesi, “Reisicumhur Hazretleri Dün Mersin’i Teşrif ve Akşam Malatya’ya Hareket Ettiler” şeklinde haberi manşetten verdikten sonra seyahatle ilgili ayrıntılara şu şekilde yer vermiştir:²³⁷

“Ulu Gazimiz Reisicumhur Hazretleri dün saat yirmi üçe çeyrek kala hususi trenleri ile maiyetlerinde bulunan Ayıntap Mebusu Kılıç Ali, Kütahya Mebusu Recep, İzmir Mebusu Vasıf, Edirne Mebusu Zeki Mesut Beylerle Ordu Müfettişi Fahrettin Paşa ve Muhafız Kıtâatı Kumandanı Binbaşı İsmail Hakkı, Seryaver Rusuhi Beylerle bir takım zevat bulunduğu halde şehrimizi teşrif ve istasyonda Vali, Fırka Kumandanı Kenan, Mirliva Nuri Paşalarla, Belediye Reisi Turhan Cemal Beylerle birlikte rüesa-yı memurin-i mülkiye ve askeriye ile mektepler kalabalık bir halk kitlesi tarafından istikbal edilmişlerdir. Vakit geç idi. Malatya hattını gündüz gözüyle takip etmek arzu edildi.

“Dört yol ve İslahiye’de de birkaç saat kalacaklarını ve bilhassa da Adana’ya uğramak arzusunda bulunduklarından ve bu hususta icap eden muhaberenin lazım geleceğini bildirmişlerdir.”

Yeni Adana gazetesinin seyahatle ilgili diğer bir yazısı da “Gazi Hazretlerini İstikbal” başlığı altında kaleme alınmış ve Malatya’da Atatürk için yapılacak merasim

²³² **Milliyet Gazetesi**, 15 Şubat 1931.

²³³ **Vakit Gazetesi**, 13 Şubat 1931.

²³⁴ **Vakit Gazetesi**, 13 Şubat 1931.

²³⁵ **Hakimiyet-i Milliye Gazetesi**, 15 Şubat 1931.

²³⁶ **Akşam Gazetesi**, 14 Şubat 1931.

²³⁷ **Yeni Adana**, 13 Şubat 1931, Numara: 2724, s.1.

hakkında bilgi verilmiştir. Habere göre merasim için hazırlanmış olan program şu şekildedir:²³⁸

“1-İlk istikbal Gazi Hazretlerinin trenden indikleri yerde şehir ve Belediye Reisi namına muavini tarafından yapılacak ve izhar edilen buket Maarif Müdürlüğü’nce tayin edilecek talebeden bir hanım kız tarafından takdim kılınacaktır.

“2-Müstakbilin heyeti tespit edilen yerlerinde durarak resmi ihtiramı ifa edecek ve Gazi Hazretlerini otomobiline kadar takip edecektir.

“3-Gazi Hazretlerinin ikametgâhına tahsis edilen binaya teşriflerinden sonra Belediyece tayin edilecek bir heyet tarafından icabı dairesinde icra edilecektir.

“4-Gar dâhilinde müstakbilin heyetinin bulunacakları yer gösterilmiştir.

“5-Müstakbilin meyanında bulunacak zevat şunlardır:

A- Vali ve Kumandan ve Belediye Reisi vilayet hududundan karşılayacaktır.

B-Belediye Reisi namına muavini buket verecek hanımlar,

C-Mebuslar,

D-Erkânı Askeriye Mirliya ve Miralayları E.H. zabitleri,

E-Vilayet ve Adliye erkânından bulunacak zevat,

F-Belediye azaları ve diğer cemiyetlerin reisleri ve banka müdürleri

G-Askeri merasim kıtaatı,

H-Jandarma ve polis,

I-Belediye zabıta ve Etfaiye Müfrezesi,

İ-İzciler.

“6-Gara duhul polis müdüriyeti, Atatürk tarafından verilecek olan kartları hamil zevata inhisar edecektir.

“7-Gar dâhilinde bulunacak zevat ceket, melon şapka ve yahut elbise giymeleri mecburidir.

“8-Gazi Hazretlerinin istasyona muvasalatları anında gar haricinde bulundurulacak topçu tarafından yirmi bir pare top endaht edilecektir.

“9-Gazi Hazretlerinin ikametleri müddetince mebanii resmîyede bayrak çekilmiş bulunacak ve halk tarafından da umumi tezyinat yapılacaktır.

“10-Gar dâhilinde tertibat şudur:

A-İnilecek merdiven başında bir tak yapılacaktır.

B-İstasyon binası tamamen tezyin edilecek.

²³⁸ Yeni Adana, 13 Şubat 1931, Numara: 2724, s.2-3.

C-Merdiven başında garın kapusu haricine kadar iki tarafta bulundurulacak kız ve erkek izciler tarafından resmi ihtiram ifa edilecektir.

“11-İstasyon haricinde tezyinat şöyledir:

A-Garın aşağı kapısından itibaren yolun sağında Maarif Müdürlüğü'nce tespit edilecek sıraya göre mektepler dizilecektir.

B-Aynı yolun solunda halk dizilecek ve bu cihet polis ve jandarma ile tahdit olunacaktır.

“12-Garda Gazi Hazretlerinin ikametlerine kadar yolda ve sair icabeden yerlerde inzibat, intizam ve Merkez Kumandanlığı'nca ittihaz olunacak tertibatla temin edilecektir.

“13-Şehrin muhtelif yerlerine yapılacak taklar; Gazi Hazretlerinin ikametgâhı yanında, Abidin paşa caddesi yanında ve Belediye ile Hükümet önünde bulunacaktır.

Bu on üç maddenin tamamının tatbikine Belediye riyaseti, polis müdüriyeti ile merkez ve jandarma kumandanları, memurları görevlendirilmiştir.

Adana'nın Atatürk'ün Malatya seyahati güzergâhında olması sebebiyle Yeni Adana gazetesi, Atatürk'ün Malatya'ya gidişi ve oradaki faaliyetleriyle oldukça yakından ilgilenmiş ve konuyla ilgili vermiş olduğu haberde Atatürk için Malatya'da mükellef bir karşılama töreni hazırlandığını dile getirmiştir.

Seyahat hakkında 14 Şubat 1931 tarihli Yarın gazetesinde²³⁹ yer alan bir haber ise *“Tarihi Seyahat Devam Ediyor. Gazi Hazretleri Bugün Malatya'da”* başlığı altında düzenlenmiş ve adı geçen haberde şu şekilde kısa bir açıklama yapılmıştır: *“Malatya 13 – Gazi Hazretleri Bugün hususi bir trenle şehrimize geldiler, merasimle istikbal edildiler.”*

Yarın gazetesi “Gazi Hazretlerinin İstikbal Merasimi” başlığı ile verdiği bir diğer haberde ise seyahatin ayrıntılarına şu şekilde değinmiştir:²⁴⁰

“Malatya 13 (A.A) – Reisicumhur Hazretleri saat 17 buçukta trenle Malatya'yı teşrif buyurmuşlar, halk tarafından hararetle karşılanmışlardır. Gazi Hazretleri muvasalatlarını müteakip Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine yeni yapılan demiryolu münasebetiyle tebrik telgrafları göndermişlerdir.

“Gazi Hazretleri şehrin bilhassa yeni açılan caddesi üzerinde bir gezinti yaptıktan sonra Türk Ocağı'nı teşrif buyurmuşlardır. Burada kabul ettikleri Belediye ve C. H. Fırkası azaları ve halk mümessilleri ile Malatya'nın istihsalatı ve ihracatı ve

²³⁹ Yarın, 14 Şubat 1931'den naklen M. Aydın, **Atatürk ve Malatya**, s.40.

²⁴⁰ Yarın, 14 Şubat 1931'den naklen M. Aydın, **Atatürk ve Malatya**, s.40.

alelumum iktisadi faaliyetleri hakkında konuşmuşlardır. Malatyalılar demiryolunun memleket istihsalatında ve iktisadi vaziyetinde temin edeceği inkişaftan bahsetmişler, müstahsiller arasında kooperatifler vücuda getirilmesi pek faydalı olacağını söylemişlerdir.

“Reisicumhur Hazretleri vilayet maarifine ve millet mekteplerine dair Vali ile Maarif Müdüründen izahat almışlar, takip ettiğimiz mefkûrenin mahiyetini ve yüksekliğini mütemadiyen halka anlatmak konusunda Türk Ocaklarına düşen vaziyetler hakkında irşadatta bulunmuşlardır.”

Yarın gazetesi adı geçen haberlerle, Atatürk’ün Malatya seyahati esnasında iktisadi ve eğitimle ilgili meseleler bağlamında gerekli kişilerle görüşüğünü ve eksiklerin giderilmesi gerekli talimatları verdiğini okuyucularıyla paylaşmıştır.

Milliyet gazetesi ise, *“Gazi Hazretleri Halkın Coşkun Tezahüratı Arasında Malatya’yı Teşrif Buyurdular”* başlığıyla haberi vermiş ve haberin ayrıntılarına değinmemiştir.²⁴¹

Atatürk’ün Mersin-Malatya yolculuğunu ön plana çıkaran Akşam gazetesi ise *“Reisicumhur Hazretleri Malatya’ya Hareket Etti”* başlığıyla okuyucularına şu bilgileri duyurmuştu:²⁴²

“Mersin 12 – Gazi Hazretleri halkın alkışları arasında Mersin’e çıkmışlar, Hükümet Konağı’nı, Halk Fırkası’nı, Gençler Birliği’ni ve Türk Ocağı’nı teşrif buyurmuşlardır. Gazi Hazretleri, Vali Beyle uzun müddet görüşmüşlerdir. Reisicumhur Hazretleri bugün Malatya’ya hareket etmişlerdir.”

14 Şubat tarihli Vakit gazetesinde *“Gazi Hazretleri Malatya’da”* başlığı altında verilen bir diğer haberde ise yeni yapılan demiryolu münasebetiyle Malatya’yı ziyaret eden Gazi Hazretlerinin İsmet Paşa’ya bir telgraf çekerek derin takdirlerini beyan ettiği bildirilmişti. Daha sonra Atatürk’ün Malatya’daki faaliyetleri ve tebrik telgrafının ayrıntılarına yer veren gazete şunları kaydediyordu:²⁴³

“Malatya,13 (A.A)- Reisicumhur Hazretleri saat on yedi buçukta trenle Malatya’yı teşrif buyurmuşlar, halk tarafından hararetle karşılanmışlardır. Gazi Hazretleri muvasalatlarını müteakip Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine yeni yapılan demiryolu münasebetiyle tebrik telgrafi göndermişlerdir. Gazi Hazretleri şehrin bilhassa yeni açılan caddesi üzerinde bir gezinti yaptıktan sonra Türk Ocağı’nı teşrif

²⁴¹ **Milliyet**, 14 Şubat 1931, s.1. (Adı geçen gazetenin sayı numarası okunamamaktadır.)

²⁴² **Akşam**, 14-15 Şubat 1931, Numara: 4436, s.1.

²⁴³ **Vakit**, 14 Şubat 1931, Numara: 4707, s.2.

buyurmuşlardır. Burada kabul ettikleri Belediye ve C. H. Fırkası azaları ve halk mümessilleriyle Malatya'nın istihsalatı ve ihracatı ve alelumum iktisadi faaliyetleri hakkında konuşmuşlardır.

“Malatyalılara demiryolunun memleket istihsalatında ve iktisadi vaziyetinde temin edeceği inkişaftan bahsetmişler, müstahsiller arasında kooperatifler vücuda getirilmesinin pek faydalı olacağını söylemişlerdir. Reisicumhur Hazretleri Vilayet maarifine ve millet mekteplerine dair, Vali ve Maarif Müdürü'nden izahat almışlar, takip ettiğiniz mefkûrenin mahiyetini ve yüksekliğini anlatmak hususunda Türk Ocağı'na düşen vazifeler hakkında irşadatta bulunmuşlardır.”

“Malatya, 13 (A.A)-Reisicumhur Hazretleri tarafından Başvekil İsmet Paşa'ya tebrik telgrafı çekilmiştir: “Yeni yapılan yol ile Malatya'ya vardığım bugünde sizi takip ettiğiniz pek isabetli imar faaliyetinden dolayı bir daha tebrik ve takdirlerimi arz ederim efendim.”

Vakit gazetesinin ilgili haberinde, Atatürk'ün Türk Ocaklarına verdiği görev vurgulanmış ve demiryolu yapımının çok isabetli bir karar olduğu, ayrıca bu durumdan dolayı Atatürk'ün İsmet Paşa'yı tebrik ettiği dile getirilmiştir.

Malatya ziyaretiyle ilgili olarak Hâkimiyet-i Milliye gazetesi ise, *“Gazi Hazretleri, İsmet Paşa'yı Takip Ettiği İsaletli İmar Siyasetinden Dolayı Takdir ve Tebrik Etti”*, başlığıyla Gazi'nin İsmet Paşa'dan övgüyle bahsedişini habere şu şekilde taşımıştır:²⁴⁴

“Malatya 13- Reisicumhur Hazretleri saat 17 buçukta trenle Malatya'ya teşrif buyurmuşlar, halk tarafından hararetle karşılanmışlardır. Gazi Hazretleri muvasalatlarını müteakip Başvekil İsmet Paşa'ya atideki telgrafı göndermişlerdir: “Yeni yapılan demiryolu ile vardığım bugünde, size takip ettiğiniz pek isabetli imar faaliyetinden dolayı bir daha tebrik ve takdirlerimi arz ederim.”

“Gazi Hazretleri otomobille şehrin bilhassa yeni açılan caddesi üzerinde bir gezinti yaptıktan sonra Türk Ocağı'nı teşrif etmişlerdir. Burada kabul ettikleri Belediye ve Cumhuriyet Halk Fırkası azaları ve halk mümessilleriyle Malatya'nın istihsalatı ve ihracatı ve alelumum iktisadi faaliyetleri hakkında konuşmuşlardır.

“Malatyalılara demiryolunun memleket istihsalatında ve iktisadi vaziyetinde temin edeceği inkişaftan bahsetmişler, müstahsiller arasında kooperatifler vücuda getirilmesinin pek faydalı olacağını söylemişlerdir. Reisicumhur Hazretleri Vilayet

²⁴⁴ Hâkimiyet-i Milliye, 14-15 Şubat 1931, Numara: 3446, s.1.

maarifine ve millet mekteplerine dair, Vali ve Maarif Müdürü'nden izahat almışlar, takip ettiğiniz mefkûrenin mahiyetini ve yüksekliğini anlatmak hususunda Türk Ocağı'na düşen vazifeler hakkında irşadatta bulunmuşlardır.”

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi de diğer gazetelerde olduğu gibi Atatürk'ün İsmet Paşa'ya çektiği tebrik telgrafından bahsetmiş ve Atatürk'ün Malatya'da yaptıklarını konu almıştır. Gazetenin aynı günkü nüshasında, “Gazi ve Demiryolu” başlığıyla Gazi'nin Malatya'ya gelişi ile ilgili olarak da şunlar kaydedilmiştir:²⁴⁵

“Malatya, 13 (A. A) – Reisicumhur Hazretleri Türk Ocağından ayrılırken, “Malatya'yı görmek Malatya ahalisi ile daha çok görüşmek için bu kadar zaman kâfi değildir. İleride daha müsait bir mevsimde belki Başvekil İsmet Paşa ile gelip görmek ve görüşmek fırsatını bulurum,” demişlerdir. Belediye Başkanı Malatyalıların minnet ve merbutiyetlerini layıkıyla izhar için kâfi vakit bulamadıklarından mütevellit teessürlerini arz etmiş, komşu vilayetlere seyahatleri esnasında Malatya'ya gelmek vadinde bulunduklarını hatırlatmış ve daha fazla kalmalarını rica etmiştir. Gazi Hazretleri ise Belediye Başkanının bu sözlerine cevaben şunları söylemiştir: “Mühim bir vilayetimizin merkezine bizi getiren demiryolu olmuştur. Bugüne kadar bu mühim ve çok feyizli Malatya'ya gelmek isteyenler bu medeni vasıtanın bulunmamasından dolayı arzularına kolaylıkla muvaffak olamamışlardır. Bu arzular bu memlekete çok feyiz getirecek ve bu memleketin tabii kıymetlerinden dünyayı müstefit edecek mahiyettedir. Yeni eser bu umumi arzuyu tatmin edecektir ümidindeyim.”

“Türkiye Hükümeti'nin tespit ettiği projeler dâhilinde muayyen zamanlar zarfında vatanın bütün mıntıkaları çelik raylarla birbirine bağlanacaktır.”

Atatürk, Malatyalılarla birlikte olmaktan duyduğu mutluluğu dile getirdikten sonra Malatya'ya tekrar geleceğini belirtmiş ve demiryolları sayesinde ulaşımın artık kolay olacağını vurgulamıştır.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi bunları belirtirken, 15 Şubat tarihli Politika gazetesi ise “Gazi Hazretlerinin Malatya'da Tetkikatları” başlığını kullanarak şu ifadelerle yer vermiştir:²⁴⁶

“Malatya 13 (A.A) Reisicumhur Hazretleri saat 17 buçukta trenle Malatya'yı teşrif buyurmuşlar, halk tarafından hararetle karşılanmışlardır. Gazi Hazretleri muvasalatlarını müteakip Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine yeni yapılan demiryolu münasebetiyle tebrik telgrafları göndermişlerdir.

²⁴⁵ Hâkimiyet-i Milliye, 14-15 Şubat 1931, Numara: 3446, s.1-2.

²⁴⁶ Politika, 15 Şubat 1931, Numara: 427, s.1.

“Gazi Hazretleri şehrin bilhassa yeni açılan caddesi üzerinde bir gezinti yaptıktan sonra Türk Ocağı’nı teşrif buyurmuşlardır. Burada kabul ettikleri Belediye ve C.H.Fırkası azaları ve halk mümessilleri ile Malatya’nın istihsalatı ihracatı ve alelumum iktisadi hakkında konuşmuşlardır.

“Reisicumhur Hazretleri Vilayet Maarifine ve Millet Mekteplerine dair Vali ile Maarif Müdüründen izahat almışlar, takip ettiğimiz mefkûrenin mahiyetini ve yüksekliğini mütemadiyen halka anlatmak konusunda Türk Ocaklarına düşen vazife hakkında irşadatta bulunmuşlardır.”

Politika gazetesi de bazı gazetelerde olduğu gibi Atatürk’ün İsmet Paşa’ya çektiği tebrik telgrafını, Belediye Başkanı, CHF azaları ve halk mümessilleri ile görüşerek iktisadi konular hakkında konuşmalarını, ayrıca Maarif Müdürü ve Vali ile görüşerek eğitimle ilgili istişarede bulunmalarını değerlendirmiştir.

Yeni Gün gazetesi,²⁴⁷ seyahatle ilgili verdiği haberde *“Mersin’den Malatya’ya Hareket Ettiler”* ve *“Paşa’ya bir Telgraf”* başlıklarını kullanırken, Son Posta gazetesi ise *“Gazi Hazretleri Malatya’dan Başvekile Bir Tebrik Telgrafi Çektiler”* başlığıyla Malatya seyahatinin demiryolu politikasıyla ilgisini ön plana çıkartmış ve tebrik telgrafının ayrıntılarına şu şekilde yer vermiştir.²⁴⁸

“Malatya, 13 (A .A) - Reisicumhur Hazretleri saat 17 buçukta trenle Malatya’ya teşrif buyurmuşlar, halk tarafından karşılanmışlardır.

“Gazi Hazretleri şehrin bilhassa yeni açılan caddesi üzerinde bir gezinti yaptıktan sonra Türk Ocağı’nı teşrif buyurmuşlardır. Burada kabul ettikleri Belediye ve C. H. Fırkası azaları ile halk mümessilleri Malatya’nı iktisadi faaliyetleri hakkında konuşmuşlardır.

“Reisicumhur Hz. Vilayet Maarifi’ne millet mekteplerine dair Vali ve Maarif Müdürü’nden izahat almışlar, takip ettiğimiz mefkûrenin mahiyetini ve yüksekliğini mütemadiyen halka anlatmak hususunda Türk Ocakları’na düşen vazife hakkında irşadatta bulunmuşlardır.

“Malatya, 13 (A.A)-Reisicumhur Hazretleri tarafından Başvekil İsmet Paşa’ya tebrik telgrafi çekilmiştir: “Yeni yapılan yol ile Malatya’ya vardığım bugünde sizi takip ettiğiniz pek isabetli imar faaliyetinden dolayı bir daha tebrik ve takdirlerimi arz ederim efendim.”

²⁴⁷ **Yeni Gün**, 15 Şubat 1931. (Adı geçen gazetenin sayı ve sayfa numaraları okunamamaktadır.)

²⁴⁸ **Son Posta**, 15 Şubat 1931, Numara: 2620, s.1.

Atatürk'ün Malatya seyahati ve bu seyahat esnasındaki faaliyetleri ulusal gazetelerin yanı sıra yerel basın tarafından da yakından takip edilmiş ve adı geçen haberler gazetelerin ilk sayfaları üzerinden okuyucularla paylaşılmıştır.

Bu bağlamda Niğde ilinin yerel gazetesi olan Resmi Niğde gazetesi, “*Gazi Hazretleri Malatya’ya Vasil Oldular*” başlığından sonra, “*Gazi Hazretleri İlk Defa Trenle Malatya’ya Girmelerinden Memnun Kaldılar ve İsmet Paşa Hazretlerinin İmar Siyasetini Takdir Buyurdular*” şeklinde kısa bir açıklamadan sonra Gazi’nin seyahatle ilgili memnuniyeti dile getirilmiş ve “*Gazi Hazretleri Malatya’da*” başlığıyla da Gazi’nin Malatya’da karşılanması ve Gazi tarafından Malatya’dan İsmet Paşa’ya çekilen telgraf hakkında şunları kaydetmiştir:²⁴⁹

“Malatya 13- Reisicumhur Hazretleri saat 17 buçukta trenle Malatya’yı teşrif buyurmuşlar, halk tarafından hararetle karşılanmışlardır. Gazi Hazretleri muvasalatlarını müteakip Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine atideki telgrafnameyi göndermiştir: “Yeni yapılan demiryolu ile Malatya’ya vardığım bu günde size takip ettiğiniz pek isabetli imar faaliyetinden dolayı bir daha tebrik ve takdirlerimi arz ederim.

“Otomobille şehrin bilhassa yeni açılan caddesi üzerinde bir gezinti yaptıktan sonra Türk Ocağı’nı teşrif etmişlerdir. Burada kabul ettikleri Belediye ve C.H.F. azaları ve halk mümessilleriyle Malatya’nın istihsalatı ve ihracatı ve alelumum iktisadi vaziyetinde temin edeceği inkişaftan bahsetmişler.

“Müstahsiller arasında kooperatifler vücuda getirilmesi pek faydalı olacağını söylemişlerdir. Reisicumhur Hazretleri Vilayet maarifine, millet mekteplerine dair Vali ile Maarif Müdüründen izahat almışlardır.

“Takip ettiğimiz mefkûrenin mahiyetine ve yüksekliğine mütemadiyen halka anlatmak hususunda Türk Ocağı’na düşen vazifeler hakkında irşadatta bulunmuşlardır.”

Görüldüğü üzere Resmi Niğde gazetesi, Atatürk’ün Malatya seyahatiyle yakından ilgilenmiş ve seyahat ile ilgili son derece ayrıntılı bilgiler okuyucularla paylaşılmıştır.

Malatya’nın yanı başında bulunan Elazığ halkı da Atatürk’ün komşu ile yaptığı seyahati yakından takip etmiş ve Malatya’ya kadar gelen Atatürk’ün Elazığ’ı da şerefliendirmesini istemiştir. Elaziz gazetesi, Atatürk’ün Malatya’ya gelişinin Elazığ’da

²⁴⁹ Resmi Niğde, 16 Şubat 1931, Sayı: 150, s.1.

umutlu bir bekleyişe neden olduğunu ifade ettikten sonra Gazi Paşa'yı Elazığ'a davet edecek olan heyetin hazırlanmış olmasına rağmen Gazi Paşa'nın bölgede çok kısa kalacağını öğrenilmesi üzerine gönderilemediğini belirtmiş ve bunun üzerine Elazığ Belediye Başkanının halk adına Atatürk'ü davet eden bir telgraf çektiğini bildirmiştir. Davetle ilgili bu telgraf Elaziz gazetesinde, "Reis-i cumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine" başlığıyla yer almış ve telgrafın içeriği şu şekilde kaydedilmiştir:²⁵⁰

"Elazizlilerden ulu Gazinin yakınlığından duydukları sevinç nihayetsizdir. Kalplerimizde bir iman gibi taşıdığımız muhabbetlerimizin mükâfatı Elazığ'ı şerefliendirmenizle verilmiş olacaktır. Bütün halkın hissiyatına tercüman olduğum bu kelimelerle Ulu Gaziye muhabbetlerimizin, ta'zimlerimizin raşesan sunarken bizi uzun hasretlerde bırakmamanızı istirham ederim."

Atatürk, adı geçen telgrafi yanıtsız bırakmamış ve "Elaziz Belediye Reisi Hurrem Faik Beyefendiye" başlıklı telgrafta şu ifadelerle yer vermiştir:²⁵¹

"Muhterem Elaziz halkının hakkımda gösterdiği necip hislerden çok mütehasıs oldum. Münasip bir fırsatta kendilerini ziyaret etmek emelimdir. Cümleye teşekkür ve selamlarımın tebliğini rica ederim."

Elaziz gazetesi, Malatya seyahatiyle ilgili ayrıntılı bilgi vermemiş, sadece Elazığ halkının Atatürk'e olan düşkünlüğünü ve onu büyük umutla bekleyişlerini konu almıştır. Belediye Başkanı'nın Atatürk'e gönderdiği davet telgrafi üzerine, Atatürk uygun bir zamanda mutlaka gideceğini belirtmiş ve bu samimi telgraf Elazığ halkını son derece mutlu etmiştir.

Elaziz gazetesinde bu bilgiler yer alırken, Sinop gazetesi de kendisine çok uzakta olan Malatya'ya yapılan seyahati, "Gazi Hazretleri Malatya'da" başlığıyla okuyucularına duyurmuştur. Adı geçen haberde Atatürk'ün Malatya'da karşılaşması ve İsmet Paşa'ya çekilen telgraf hakkında bilgi verilmiş, ayrıca Malatya'nın eğitim, ekonomi, sosyal ve kültürel yönden kalkınması için Atatürk'ün C. H. F., Belediye, Türk Ocağı, Halk mümessilleri ile Vali ve Maarif Müdürü ile yaptığı görüşmelerden bahsedilmiştir. Aynı gazetede, "Gazi Hazretlerinin Malatya'dan Ayrılışı ve Beyanâtı" başlığı altında verilen bir diğer haberde de Gazi'nin demiryollarının önemini anlatan söylemleri ön plana çıkarılmıştır:²⁵²

²⁵⁰ **Elaziz**, 18 Şubat 1931, Numara: 2223, s.1.

²⁵¹ **Elaziz**, 18 Şubat 1931, Numara: 2223, s.1.

²⁵² **Sinop**, 26 Şubat 1931, Sayı: 749, s.1.

“Malatya 13 – Reiscumhur Hazretleri. Türk Ocağı’ndan ayrılırken izhar olunan şiddetli arzulara cevaben münasip fırsatta Malatya’ya tekrar gideceklerini vaat ile dediler ki; mühim bir vilayetimizin merkezine getiren demiryolu olmuştur.

“Bugüne kadar bu mühim ve çok feyizli Malatya’ya gelmek isteyenler bu medeni vasıtanın bulunmamasından dolayı arzularına kolaylıkla muvaffak olmuşlardır. Bu memleketin tabii kıymetinden dünyayı müstefit edecektir.

“Türkiye Hükümeti’nin tespit ettiği projeler dâhilinde muayyen zamanlar zarfında vatanın bütün mıntıkaları çelik raylarla birbirine bağlanacaktır. Bütün vatan bir demir kitle haline gelecektir.

“Demiryolları memleketin toptan tüfekten daha mühim bir emniyet silahıdır.

“Demiryolları kullanacak olan Türk Milleti menşesindeki ilk sanatkârlığının demirciliğinin eserini tekrar göstermiş olmakla müftehir olacaktır.

“Demiryolları Türk Milletinin refah ve medeniyet yollarıdır.

“Türkiye iktisat hayatının yüksek inkişafı ancak demiryolları ile inkişaf bulacaktır. Milletin saadet ve istikbali bu yollardan gelecektir.

“Burada mühim olan nokta milletin bu hakikati bütün müşküllerine rağmen takdir etmesi ona sahip olması keyfiyetidir.

“Demir sanatının naşiri Türk öz vatanında ikmal edilmiş olan bu lâzımeyle elbette muasır medeniyetin bütün dünyada yükselen dereceye isal edilecektir.

Görüldüğü üzere Atatürk’ün Malatya seyahati yerel ve ulusal basın tarafından son derece yakından takip edilmiş ve seyahatle ilgili bilgiler tüm ayrıntılarıyla gazete sütunlarına taşınmıştır. Gazi Paşa’nın Malatya’ya gideceği kamuoyuna önceden basın aracılığıyla duyurulmuş ve Malatya’ya gidişinin yanı sıra Malatya’daki faaliyetleri ve Malatya’dan ayrılışı da haberlere konu olmuştur. Bu sayede sadece Malatya halkı değil başka şehirlerde yaşayan insanlar da Atatürk’ün Malatya seyahatini yakından izlemişlerdir. Tüm bunların yanı sıra basında göze çarpan bazı eksiklikler de bulunmaktadır. Gazetelerdeki haberlere bakıldığında hemen hemen tüm haberlerde seyahatle ilgili bilgilerin aynı şekilde ve hatta aynı cümlelerle verilmesi önemli bir kısırlığı da beraberinde getirmiştir.

2) Atatürk'ün Malatya Seyahati ile Birlikte Malatya'da Yaşanan Siyasal, Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Gelişmeler

a) Seyahatin Siyasi Hayata Etkileri

SCF'nin feshedilmesinden sonra (18 Kasım 1930) Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün, beraberindeki kalabalık bir heyetle uzun bir yurt seyahatine çıkmasının temel sebebi halkın sorunlarını yerinde görmek ve dinlemektir. Seyahatin diğer bir nedeni de kısa süre önce biten belediye seçimlerinde halkın SCF'ye olan yoğun ilgisinin CHF için bir sinyal oluşturduğunun görülmesi ve halkın CHF'ye olan uzaklığının sebeplerinin de bu gezi sayesinde yerinde görülerek çözüm yollarının bulunmak istenmesidir. Aynı nedenler Mustafa Kemal Atatürk'ün Malatya'ya gelişi için de geçerlidir.²⁵³ Atatürk'ün, Malatya seyahati sırasında yaptığı görüşmeler sonucunda Malatya'da birçok alanda gelişmeler yaşanmış, Malatya halkı bu ziyareti ilgiyle karşılamıştır.

13 Şubat 1931 günü Malatya'ya gelen Atatürk, Türk Ocağı binasında CHF mensuplarını ve halk temsilcilerini kabul etmiştir. Onlara verdiği direktiflerle Malatya'nın içinde bulunduğu yokluk ve sıkıntıdan kurtulmasını sağlamak istenmiştir. Bu durumu programına alan CHF genel merkezi, 40 kişilik bir milletvekili heyetini çeşitli illere göndererek taşra teşkilatlarının mevcut hallerini inceleyip, düzenlemekle görevlendirilmiştir. Bu çerçevede Malatya Milletvekili Abdülmuttalip Bey, Malatya parti teşkilatını incelemeye memur edilmiştir. Bu görev için Malatya'ya gelen Abdülmuttalip Bey, öncelikle CHF teşkilatlarını ve idare heyetlerini incelemiştir. Teşkilat yöneticileri ve kentteki konumları hakkında çeşitli kişilerden bilgi toplamış ve bir Vilayet Kongresi yapma kararı almıştır. Yapılan kongrede köy, mahalle, nahiye ve kazaların sorunları incelenmiş, değerlendirilmiş ve bu sorunların çözülmesi için oluşturulan dilek teklifleri CHF Genel Sekreterliği'ne sunulmuştur. Bu dilek tekliflerinin kimi Malatya Valiliği'ne, kimi Malatya Belediyesi ile Malatya İl Genel Meclisi'ne, kimi de Hükümete gönderilmiştir. Malatya'nın mevcut durumu ve ihtiyaçları hakkında bilgi veren bu dilek teklifleri şunlardır.²⁵⁴

1931 yılı

- “- İsmetpaşa nahiyesine bir hükümet konağı yapılması,
- “- Tilek mıntukasına aşî memuru gönderilmesi,
- “- İçme sularının ıslah edilmesi,

²⁵³ Y.Akçura, **Türk Yılı**, s.287-305.

²⁵⁴ **BCA**, 490.01/496.1997.1; M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.52.

“- Adafi, Aspuzu, Kaynarca mıntıklarında temizlik yapılması ve sokaklara elektrik verilmesi,

“- Yol Vergisi’nin servet derecesine göre ayarlanması,

“- Malatya’da İş Bankası açılması,

“- İlkokulların sağlık ve fenni yapılarının ıslah edilmesi ya da bu okulların yeniden inşa edilmesi,

“- İki seneden beri yapılacak olan İlk Muallim Mektebi inşaatına başlanması,

“- Eski Malatya’da bir okul yapılması için yardım yapılması,

“- Su paralarının ekilmiş bulunan tarlalardan alınması veya su bedelinin dönüm başına makul bir seviyeye indirilmesi,

“- Malatya’da salgın halde bulunan malaryaya karşı tedbir alınması”

Bu dönemdeki gelişmelerden biri de Türk Ocakları’nın kapatılarak bütün mallarının CHF’ye devredilmesidir.²⁵⁵ Bunun sonucunda CHF Malatya Merkez Teşkilatı, Malatya Türk Ocağı’nın henüz birkaç yıl önce yapılan merkez binasına taşınma kararı almıştır. Bu bina uzun yıllar CHF merkez ve Malatya Halkevi binası olarak kullanılmıştır.²⁵⁶

Atatürk’ün Malatya ziyaretinden sonraki diğer önemli bir gelişme ise, Atatürk’ün verdiği direktifler sonucunda inceleme yapmak üzere 9 Kasım 1931’de İçişleri Bakanı Şükrü Bey’in Malatya’ya gelmesidir. Bakan şehre varmadan Akçadağ’da Vali ve CHF heyeti tarafından karşılanmıştır. İçişleri Bakanı, Valilikteki incelemelerinden sonra CHF merkezine giderek parti faaliyetleri hakkında bilgiler almış ve ertesi gün gezilerine Arapgir ve Kemaliye ilçelerinde devam etmiştir. Bu gezide, Bakan’a CHF Vilayet İdare Heyeti Reisi Osman Hilmi Bey de eşlik etmiş ve Bakan gerekli incelemeleri yaptıktan sonra 11 Kasım günü Malatya’dan ayrılmıştır. Bir yıl sonra da Başbakan İsmet Paşa kendi adını taşıyan köprünün açılışı için Malatya’ya gelmiştir.²⁵⁷

Malatya’da Cumhuriyet Bayramları, Atatürk’ün ziyaretinden sonra daha anlamlı ve daha bilinçli kutlanmıştır.1933 yılında Cumhuriyetin ilanının onuncu yıldönümü olması bakımından tüm yurttaki olduğu gibi Malatya’da da aylar öncesinden hazırlıklara başlanmıştır. Kuruluşundan itibaren on sene zarfında tarım, sanayi alanlarındaki düzenlemeler, ülkenin iktisadi yönden kalkınmasını sağlarken, sosyal alanda girilen

²⁵⁵ Y. Gülcan, **Cumhuriyet Halk Partisi**, s.167-168.

²⁵⁶ **BCA**, 490.01/66.251.1

²⁵⁷ **BCA**, 30.10/1273.18.

inkılâplar da daha modern bir toplumun oluşmasını sağlamıştır.²⁵⁸ Başta CHF merkezi olmak üzere, Belediye binası ve İstasyon caddesi bayraklarla donatılmıştır. Çeşitli binalarında “Yaşasın Cumhuriyet”, “Hâkimiyet Milletindir”, “Gazi bizden biridir, bizim en büyüğümüzdür” yazılarının yer aldığı kutlamalarda CHF merkezi de bayrak, grafik ve afişlerle süslenmiştir. Grafiklere bakıldığında on yılda çeşitli alanlarda gerçekleşen olaylar ve alınan mesafeler anlatılmıştır. Örneğin, Malatya ve çevresini kasıp kavuran trahom hastalığı ile yapılan mücadeleler betimlenmiştir. Yine bu grafiklerde yeni yazının okumayı kolaylaştırdığı, okulların Cumhuriyetle birlikte çoğaldığı, ihtiyar genç herkesin Millet Mektepleri sayesinde okumayı, yazmayı öğrendiği ve Osmanlı devrine gönderme yaparak Cumhuriyetin bu ülkeye kazandırdıkları üzerinde durulmuştur. Grafiklerde yer alan bazı ifadeler şunlardır:

“Büyük İşleri Büyük Millet Yapar”, “İsraf Saltanat Devrinin Ahlakı İdi”, “Hesaplı Yaşamak Cumhuriyetindir”, “Cumhuriyetin On Yılı İçinde Bankalarda Biriken Paraların Miktarı Dört Milyon Liradan Kırk Milyon Liraya Yükseldi”, “Dağılan Çöker Daima, Türk Genci Birinci Vazifen Türk Cumhuriyetinin, Türk İstiklalini Korumaktır”, “Dünü Unutma Bugünü Anlarsın, Durmayalım Düşeriz”, “Kendine Güven Millete İnan, Türk İnkılâbı Cihanda İleri Gidişin Bir Remzidir” “Sevr Saltanatın, Lozan Cumhuriyetin”, “Kapitülasyonlarla Saltanat Devrinde Türkiye Bir Pazardı”, “Yiyeceği Buğdayı Bile Dışarıdan Alırdı”, “Cumhuriyet Devrinde Buğday İstiklalimizi Kazandık”, “Türk Ordusu Milletin Özüdür, Müdafaa-i Hukuk Kurtuluş Uğruna Ordulaşan Milletin Kendisidir”, “Yerli Malı Kullanmak Milli İktisadiyatın Yükselen Binasına Yeni Bir Taş İlave Etmek Demektir”, “Buğday Birliği Dil Birliği İle Kurulur”, “Türk Topraklarında Türk Bayrağı”, “Türk Göklerinde Türk Bayrağı.”²⁵⁹

Başbakan İsmet Paşa da Cumhuriyetin 10. yılı münasebetiyle 27 Ekim günü Malatya’ya şu telgrafi çekmiştir:²⁶⁰

“Cumhuriyetin onuncu yılında vatanın sevgili Fırat boyları her bucaktan ziyade coşacaktır. Fırat kıyısı memleketlerimiz bütün vatan içinde değerli, kuvvetli varlıklarını ancak Cumhuriyet devrinde tanıtmışlardır. Fırat boylarının bir incisi olan Malatya’ya candan sevgilerle tebrikler”

1934 yılının son çeyreği Malatya CHF Vilayet İdare Heyeti için Belediye seçimlerinin hazırlıklarıyla geçmiştir. 16 Eylül’de toplanan Belediye Meclisi, seçimlerin

²⁵⁸ BCA, 30.10/1273.18; M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi’nin Malatya Teşkilatı**, s.54.

²⁵⁹ BCA, 490.01/1146.2

²⁶⁰ BCA, 30.10/198.352.15

1-9 Ekim 1934 tarihleri arasında yapılmasını kararlaştırmıştır. Bunun üzerine CHF Teşkilatı, 29 Eylül’de Halkevinde yaptığı toplantıda merkezde seçime girecek parti adaylarını belirlemiştir. CHF’nin ilan ettiği adaylar arasında, dört yıl önceki seçimlerde SCF adayları olarak (aynı zamanda SCF Malatya teşkilatı kurucuları) görülen Gebeşoğlu Ali Bey ve Nebioğlu Mustafa Beyler de bulunmaktaydı.²⁶¹ Her seçimde olduğu gibi diğer adaylar da CHF idare heyetlerinde yer alan üyelere oluyordu. Belediye Meclisinin aldığı karar üzerine 9 Ekim akşamı sandıklar kapatılarak seçimin sona erdiği ilan edilmişse de bu gerçekleştirilmemiştir. Çünkü sandıklar açıldığında kullanılan oyun kanunlarda belirtilen sayının altında olduğu görülmüş ve bunun üzerine sandıklar tekrar kurularak seçimin süresi bir hafta uzatılmıştır. Anlaşılan halk seçimlere beklenen, en azından CHF teşkilatının beklediği ilgiyi göstermemiştir. Malatya’nın dışında İsmet Paşa nahiyesinde de aynı gerekçe ile seçimler uzatılmış, ancak diğer ilçe ve nahiyeelerde seçimler tamamlanmıştır. Uzatılan Malatya belediye seçimleri ise 16 Ekim günü tamamlanmıştır. Toplam 2075 oyun kullanıldığı seçimde en çok oyu eski SCF’li Nebioğlu Mustafa Bey almıştır.²⁶²

Belediye seçimlerinin hemen ardından CHF teşkilatı 1935 TBMM seçimleri için hazırlanmaya başlamıştır. İlk olarak şehrin nüfusu tespit edilmiş ve buna göre Malatya’nın bu seçimde 9 milletvekili çıkaracağı belirlenmiştir. 1935 TBMM seçimleri için CHF vilayet idare heyeti merkez kazada 150 ikinci seçmen adayı göstermiş ve bunlar arasında 11 kadın aday yer almıştır. Kadın ikinci seçmen adaylarından altısı CHF vilayet ve kaza idare heyeti üyelerinin eşleriydiler. Bunlar arasında CHF Vilayet İdare Heyeti Başkanı Osman Hilmi Taner’in eşi de bulunmaktadır. Yine kadın adaylardan biri Malatya Belediye Başkanı ve Başbakan İsmet İnönü’nün amcasının oğlu olan Tefik Temelli’nin eşidir. Diğer kadın ikinci seçmen adayları ise öğretmenlerdir.²⁶³

21 Ocak 1935 günü merkezde ikinci seçmen seçimine başlanmıştır. Tek parti dönemindeki diğer seçimlerde olduğu gibi bu seçimde de sandıkların bulundukları binalar süslenmiş ve sandıklar seçim bölgelerine törenlerle taşınmıştır. Merkezde oy kullanacak kişi sayısının 35.000 olduğu bu seçimler sonucunda CHF adayları ikinci seçmenliğe seçilmişlerdir. Malatya’nın tamamında 851 ikinci seçmen seçilmiş ve bu sayının 89’unu kadın, 752’sini ise erkek ikinci seçmenler oluşturmuştur. 1935 TBMM

²⁶¹ BCA, 30.10/198.352.15

²⁶² Fırat, 11 Birinci Teşrini, 1934’dan naklen M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi’nin Malatya Teşkilatı**, s. 57.

²⁶³ M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi’nin Malatya Teşkilatı**, s. 57.

seçimlerinin ilk ayağını oluşturan bu seçimlere katılım oranı bir hayli yüksek olmuştur.²⁶⁴

1935 seçimlerine geri dönülecek olursa, CHF Başkanlık Divanı tarafından Malatya milletvekili adaylarının şu isimlerden oluştuğunu Cumhurbaşkanı Atatürk bir telgrafla CHF Malatya il Başkanlığı'na göndermiştir. Buna göre adaylar İsmet İnönü, Hilmi Oyta, Mahmut Nedim Zabcı, Vasıf ınay, Abdülmuttalip ker, Mihri Pektaş, Osman Koptagel, Osman Hilmi Taner ve Emrullah Barkan'dan oluşmaktadır.²⁶⁵

8 şubat 1935 tarihinde yapılan seçim sonucunda yukarıda belirtilen adaylar 735'er oyla V. Dönem Malatya milletvekilliğine seçilmişlerdir. Böylece Mihri Pektaş da ilk kadın milletvekillerinden biri olarak TBMM'de Malatya'yı temsil etme hakkını kazanmıştır.²⁶⁶

Merkezdeki ikinci seçmenlerin Halkevinde oy kullandıkları bu seçimde Malatya ikinci seçmenleri adına CHF İl Başkanı Osman Hilmi Taner, Cumhurbaşkanı Atatürk'e şu telgrafi yollamıştır.²⁶⁷

“Saylav seçimine gelen ve okunan beyannamenizi kıvançla dinleyen ikinci seçmenler, gösterdiğiniz ve göstereceğiniz her buyruk ve amaca her ağ canla basla uyacaklarına and içtiler, derin saygı ve sevgi duygularının sunulmasını dilediler. Saygılarımla bildirir, ellerinizden öperim.”

TBMM seçimlerinden çok kısa bir süre sonra yeniden yapılması kararlaştırılan il genel meclis seçimleri tekrarlanmış ve CHF Vilayet ve Merkez Kaza İdare Heyeti yelerinin başı çektiği isimler Halkevinde yapılan seçim sonucunda yelikleri kazanmışlardır.²⁶⁸

TBMM ve belediye seçimlerinden sonra CHF Malatya teşkilatı yıllık kongreleri yapılmıştır. İlk olarak 25 şubat günü nahiyelerden gelen üyelerin katılımıyla merkez ilçe kongresi yapılmıştır. Osman Hilmi Taner'in milletvekili seçilmesine rağmen tekrardan İl Parti Başkanlığını sürdürdüğü bu kongre sonucunda, 1935 CHF kurultayına gidecek Malatya delegeleri olarak Tefik Temelli ve Vahap Salttürk seçilmişlerdir. Bir

²⁶⁴ Hakkı Uyar, **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Kitapları, İstanbul, 1999, s.22.

²⁶⁵ **Fırat**, 5 şubat 1935'den naklen M. S. şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s. 59

²⁶⁶ Leyla Kaplan, **Cemiyetlerde ve Siyası Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, s. 201-208.

²⁶⁷ **Fırat**, 11 şubat 1935'den naklen M. S. şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s. 58.

²⁶⁸ **nal**, 10 şubat 1935'den naklen M. S. şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s. 58.

süre sonra parti başkanı Osman Hilmi Taner'in milletvekili seçilmesi sonucu Ankara'ya gitmesi nedeniyle CHF İl Başkanvekilliği ile Halkevi Başkan Vekilliğine Vilayet İdare Heyeti Üyesi Şevki Sözen getirilmiştir.²⁶⁹

1934 yılının son aylarında toplanan Vilayet Kongresi'nde Malatya'nın sorunları tekrar masaya yatırılmış ve üyeler tarafından kabul edilen dilekler 1935 yılında Ankara'ya gönderilmiştir. Malatya'nın sorunlarının çözülmesi için gönderilen teklifler şunlardır.²⁷⁰

“- Malatya'da inhisar, maliye, adliye, sıhhat ve tapu daireleri birbirlerine çok uzak mesafelerde bulunmaktadır. Bu nedenle bütün daireleri bir araya getirecek Hükümet Konağının yapılması,

“- Pamuk üretimini attırabilmek için, temeli atılacak bir mensucat fabrikasının yapılması,

“- Senelerden beri hapishane olarak kullanılan Söğütlü Camii şehrin tam ortasındadır ve durumun birçok zararı vardır. Ayrıca caminin küçük olması nedeniyle yüzlerce mahkûm burada çok zor şartlarda kalmaktadır. Bu nedenlerle yeni bir hapishanenin yapılması için gerekli olan tedbirlerin bir an önce alınması,

“- Yirmi beş bin nüfuslu vilayet merkezinin ve yarım milyona yakın vilayet halkının yegâne hastanesi elli yatak kapasitelidir. Bu elli yatağın önemli bir kısmı daima asker, jandarma ve zührevi hastalara ayrılmakta, halk için ayrılan yataklar ihtiyacı yüzde birini bile karşılayamamaktadır. Daha önce açılacağı söylenen numune hastanesinin bir an önce açılması.”

1931 yılında Vilayet Kongresi tarafından kabul edilip Ankara'ya gönderilen dileklerle 1935 yılındaki dilekler karşılaştırılırsa geçen dört yılın içerisinde bazı dileklerin gerçekleştirildiği ya da gerçekleştirilmesine çalışıldığı sonucu çıkarılabilir.

1936 yılı CHF açısından önemli bir yıl olmuştur. Çünkü bu yılın ortalarından itibaren alınan bir kararla parti-devlet bütünleşmesi sağlanmıştır. Aslında bu uygulama bir yıl önce yapılan CHF IV. Kurultayı'nda başlamıştır. Bu kurultayda parti program ve tüzüğünde yapılan değişikliklerle parti ve devletin birbirine daha sıkı bir şekilde yaklaşması hedeflenmiştir.1 Haziran 1936 günü Başbakan ve CHF Genel Başkan Vekili İsmet İnönü yayınladığı bir genelgeyle, o tarihten itibaren İçişleri Bakanı'nın Parti

²⁶⁹ Ünal, 24 Şubat 1935'den naklen M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.59.

²⁷⁰ **BCA**, 30.01/198.352.15

Genel Sekreteri ve illerin valilerinin Parti İl Başkanı olduğunu duyurmuş²⁷¹ ve bu genelgeyle birlikte Malatya CHF Başkanlığı Osman Hilmi Taner'den Vali İbrahim Ethem Akıncı'ya geçmiştir.²⁷²

1936 yılı Malatya CHF kongreleri Ekim ve Kasım ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Vilayet kongresi ise 22 Kasım günü İl Başkanı İbrahim Ethem Akıncı'nın başkanlığında toplanmıştır. Merkez ve ilçelerdeki parti teşkilatının finansal durumlarını düzelterek mevcut borçların ödenmesi için çalışacaklarını da belirten Akıncı'nın konuşmasının ardından kongre başlamıştır. İşlemler tamamlandıktan sonra geçilen il yönetim kurulu seçimi sonucunda ise şu isimler yönetim kurulunu oluşturmuştur: Faruk Yakın, Sevki Sözen, Yahya Kayahan, Sait Fırat, Mustafa Naim Karaköylü, Abdülkadir Taşangil.²⁷³

İl Yönetim Kurulu'nun seçiminden sonra, 1936 yılında Vilayet Kongresi tekrar toplanmış ve şu teklifler Ankara'ya gönderilmiştir:²⁷⁴

- “- İsmet Paşa, Aşutke nahiyelerine birer sulh hâkimi ve tapu memuru tayini,
- “- İsmet Paşa nahiyesinde bir posta memurluğu ihdası,
- “- Yeni bir lise ve pansiyon yapılması,
- “- Malatya'ya bir cezaevi yapılması,
- “- Bir pamuk tohum ıslah istasyonu açılması,
- “- Malatya'da telefon santrali tesisi kurulması,
- “- Memleket hastanesinin numune hastane haline dönüştürülmesi.”

Dileklere bakıldığında, bir yıl önceki Vilayet Kongresi dilekleriyle bu dileklerden birkaçının benzer olduğu görülmektedir. Bu da, bir önceki yıl gönderilen dileklerin bir kısmının kabul edilmediğini göstermektedir.

Kongreye gözlemci olarak katılan Giresun milletvekili ihsan Sökmen kongreden sonra bir rapor hazırlamış ve raporda, CHF Malatya teşkilatı ve Parti- Devlet bütünleşmesinin Malatya parti teşkilatındaki etkileri ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

“Kongrede, İlçe delegelerinden başka üç kazanın (Pötürge, Behisni, Arapkir) kaymakamı, Vilâyet Maarif Müdürü, İl Yönetim Kurulu'nda bulunanlar ve Malatya sar üyeleri bulundular. Bunlar arasında vergi ve çalışma ahengi bulunduğu görülmüyordu. Aralarındaki samimiyetin derecesini az zamanda tahmin güçtür. Su kadarki Valinin

²⁷¹ Nihan Yükseliman, **Parti Devlet Bütünleşmesi**, Gelenek Yayınları, İstanbul, 2002, s.81.

²⁷² M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.62.

²⁷³ M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.61.

²⁷⁴ M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.60.

çalışkan, tecrübeli ve halk ile çok temas eder, kıymetli bir idare amiri olması (sayesinde) Malatya’da istenilen samimiyetin kuvvetleneceğini zannederim. Kongrede ahiren alınan kararın tatbikatta tahakkuk derecesi hakkındaki görüşüm sudur: Parti faaliyeti ile Vilâyet ve Belediyeler arasında bir yakınlık, ameli beraberlik ve mesaide bir ahenk görülmüyordu. Valinin parti işlerini de bir elden idare etmesi Parti işlerini mahalli kırtasiyecilikten kurtarmış ve muamelelerde sürati temin etmiş, çalışmalarda intizamı daha iyi yoluna koymuştur. Bundan başka Parti ile mahalli idareler arasında anlaşmazlıklara meydan kalmamış ve bin netice işlerde beyhude vakit ve dimağ israfının önüne geçilmiştir. Binaenaleyh kongrede alınan kararın tatbikatı Malatya vilâyetinde de memleket ve Parti lehine feyizli neticeler vermektedir.”

1936 yılı itibariyle CHF Malatya teşkilatının mevcut durumuna bakılacak olursa, partinin Malatya’da merkez kaza ile beraber 6 ilçe, 25 nahiye ve 927 ocak örgütüne sahiptir. Yine 1936 yılı itibariyle Malatya’da CHF’ye kayıtlı üye sayısı 4.463’dür. Buna göre Malatya, ülke genelinde en az CHF’yesi olan beş şehirden biridir.²⁷⁵

1936 yılı sonlarına doğru ise Malatya Belediyesi hesaplarında çelişkili durumlar ortaya çıkmış ve Belediye muhasebesi hakkında resmi inceleme başlatılmıştır. İncelemeler sonucunda 1934 yılına ait işlenmiş makbuzların olmaması ve vezne defterlerinin de yok edilmiş olmasına dikkat çekilmişse de ilerleyen dönemlerde bu konu üzerinde pek durulmamıştır.²⁷⁶

Yine 1936 yılı itibariyle Malatya’da CHF’ye kayıtlı üye sayısı 4.463’dür. Buna göre Malatya, ülke genelinde en az CHF üyesi olan beş şehirden (Gaziantep, Erzincan, Artvin ve Rize) biridir. Üye sayısının bu kadar az olmasının nedenlerine bakılacak olursa, ilk sırada halkın eğitim seviyesinin düşüklüğü ve siyaset ve demokrasi anlayışının henüz anlaşılamamış olduğu söylenebilir. Bu sebeplerin yanı sıra, CHF Malatya teşkilatı kurulduğundan bu yana idare heyetinde yer alanlar hep aynı isimlerden oluşmaktaydı. Bu durum Malatya halkı tarafından siyasetin ve partinin belirli insanlara özgü olduğu şeklinde anlaşılmıştır. Ayrıca bu heyetlerin çoğunluğunu tüccar ve toprak sahipleri oluşturduğu için halktan yeni isimlerin girmesi de çok zordu. Bütün bu sebeplerden dolayı Malatya halkının CHF’ye olan ilgisi ülke geneline göre düşük olmuştur.²⁷⁷

²⁷⁵ M. S. Şahin, *Cumhuriyet Halk Partisi’nin Malatya Teşkilatı*, s.63.

²⁷⁶ M. S. Şahin, *Cumhuriyet Halk Partisi’nin Malatya Teşkilatı*, s.64.

²⁷⁷ M. S. Şahin, *Cumhuriyet Halk Partisi’nin Malatya Teşkilatı*, s. 64-65.

1937 yılı gerek Malatya için gerekse CHF teşkilatı için çok önemli bir yıl olmuştur. Çünkü Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Diyarbakır demiryolu hattının temel atma münasebetiyle Ankara'dan Sivas'a geçerken Malatya'yı ikinci defa ziyaret etmiştir.²⁷⁸

Daha önce üzerinde sıkça durulan dilek teklifleri o kentin sorunlarını gösterdiği gibi, her yıl vilayet kongrelerince bu dileklerin yenilenmesi de partinin halkın ihtiyaçlarına ne ölçüde cevap verdiğini göstermektedir. Bu açıdan 1938 yılı CHF Malatya vilayet kongresince kabul edilip CHF Genel Sekreterliği'ne gönderilen dileklere bakıldığında şehrin sorunları şu başlıklar altında sınıflandırılabilir:²⁷⁹

- “- Malatya'da 1000 öğrencisi bulunan lise için yeni bir bina yapılması
- “- Malatya merkezinde halkevi şubelerini ihtiva edecek kadar asri bir parti binası inşası için hazine bütçesinden 40.000 lira irsalı
- “- Malatya'ya bir konserve fabrikası yapılması
- “- İsmetpaşa nahiyesinde sulh hâkimliği, tapu, posta ve telgraf memurluğu ihdası
- “- Malatya merkez ve civarındaki sıtmalıların tedavisi ve sıtmanın izalesi için mücadele teşkilatı yapılması
- “- Eski Malatya'daki ulu caminin müze ittihaz edilmek üzere evkafça tamir edilmesi
- “- Parti ocak kongrelerinin il ve ilçe kongreleri gibi iki senede bir yapılması
- “- 1939 senesinde Malatya merkezinde bir stadyum yapılması için Beden terbiyesi genel direktörlük bütçesinden yardım yapılması”

1938 yılı itibariyle Malatya'da CHF üye sayısı 3.643'dür. Bu sayının 1295'ini Malatya merkez üyeleri, geri kalanını ise CHF teşkilatlarının bulunduğu Arapgir, Darende, Pütürge ve Besni ilçelerindeki üyeler oluşturmaktadır.²⁸⁰ Buna göre üye sayısı giderek düşmüştür. Bu da CHF Malatya teşkilatının, Malatya halkı tarafından yanlış görülen özelliklerini değiştirmediğini gösterir.

Dileklere bakıldığında, Malatya halkı için oluşturulabilecek en iyi sosyal ekonomik ve kültürel faaliyetler için yapılandırma aşamalarının oluşturulmaya çalışıldığı görülebilir. 1931'den itibaren ısrarla gönderilen dilek teklifleri, Atatürk'ün Malatya gezisi sırasında halk tarafından dile getirilen eksiklerin Hükümet programına alınması ve Atatürk'ün de bu duruma gösterdiği hassasiyet neticesinde oluşturulmuştur.

²⁷⁸ M. S. Şahin, *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı*, s.65.

²⁷⁹ *BCA*, 490.01/496.1997.1

²⁸⁰ *Cumhuriyetin XV. Yılında Malatya*, s. 20.

b) Seyahatin Sosyal ve Kültürel Hayata Etkileri

ba) Halkevlerinin Kuruluşu ve Malatya Halkevi

Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nde de "Yenileşme-Çağdaşlaşma" sürecinin mimarı daha ziyade idarecilerdir. Halk, içinde bulundukları kötü durumdan ötürü yenilikten çekinmiş ve açlığın, sefaletin daha da kötüye gideceğini düşünmüştür. Ancak Atatürk'ün Malatya'ya gelişiyle beraber Malatya halkı yenilik hareketlerine daha sıcak bakmaya başlamıştır.

Türk Ocaklarının kapatılmasından yaklaşık on ay sonra kurulan Halkevleri, Türk Ocaklarının bilgi, birikim ve deneyimini yerli yerine oturtmaya özen göstermiştir. Halkevleri dergileri içinde önemli bir yere sahip olan ÜN dergisinde çıkan bir yazıda, *"Türk Ocaklarının hatırasına daima saygıyla bağlı kalacağız"* denilirken, Ocakların tarihsel işlevinin altı çizilmiş ve Halkevlerine geçişin gerekçesi de şu şekilde açıklanmıştır:²⁸¹

"Birinci Dünya Harbinin kaybindan sonraki acı mütareke günlerinde Türk Ocağını da suçlu ve sorumlu görenler oldu. Ancak Milli Mücadele başlayınca genç ocaklılar buna katılmakta tereddüt etmediler. Kurtuluştan sonra ise Anadolu içinde yer yer Türk Ocakları kuruldu. Ocakların bu seferki rolü, artık sınırları çizilmiş ve azlıklar meselesini çözmüş, memleketin yaralarını sarmak olacaktı. Fakat Birinci Dünya Harbi içinde geliştirdiği sınır dışına doğru meyil ve heyecanlardan kendini kurtaramayan Türk Ocağı zihniyeti yerini başka müesseselere terk etmek zorunda kaldı ve teşekkül kendi kendini lağv etti. Ciddi bir hazırlıktan sonra 1932 yılında Halkevleri kuruldu.

"Türk Ocakları tarihi vazifesini yapmış milli bir müessesedir. Onun çatıları altında çalışmış insanların yurt severlikleri, fazilet ve hizmet duyguları söz götürmez, ancak sınır dışı hatıralar ve meyillerle bunlara dayanarak beslenmek istenen darlığa mütemayil milliyetçilik havası, Yeni Türkiye'nin şartlarına uymuyordu. Misak-ı Milli sınırları içinde toplanan ve kendini bulan Türk milliyetçiliği ülkü; artık yurdun bayındırlığı ve yurttaşın milletçe ileriliği ve refahı idi. Sadece bir kültür organı olarak doğan Türk Ocakları, Balkan hezimetini sonunda Birinci Dünya Harbi içinde ve Milli Mücadele yıllarında tamamen siyasi bir hüviyet almıştı. Ancak memleket yabancı

²⁸¹ Kemal Turan, "Halkevlerinin 15. Yıldönümü", ÜN, S. 154, 1947'den naklen, Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", **Anlamlı Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C. 6, S. 23, Mayıs 1999, s.265.

istiladan kurtulup politika yalnız bir parti işi olunca Ocakların bu hüviyetinin muhafazası güçleşmişti. Böylece kültür işini dün ile bugün ve yarın ile tamamen politika dışında tutacak bir teşekküle ihtiyaç vardı. İşte Halkevleri bu ihtiyaçtan doğmuştur."

Halkevlerini kurmayı üstlenen Dr. Reşit Galip ve onun çağrısıyla dönemin önde gelen aydınları Ankara Türk Ocağı binasında yapılan toplantıya katılmıştır. Toplantıya çağrılanlar arasında Şevket Süreyya Aydemir, Recep Peker, Hasan Cemil Çambel, Cevdet Nasuhi, İsmail Hüsrev, Vildan Aşir Savaşır vb. vardı. Toplantıda, Dr. Reşit Galip, kurulması tasarlanan Halkevlerinin kuruluş hazırlıklarının başlanacağını açıklamış ve sorun geniş ölçüde tartışılmıştır. Kurulan komisyon, Halkevlerinin ana tüzüğünü hazırlamakla görevlendirilmiş ve sonunda Halkevlerinin kurulması kesinlik kazanmıştır. 1932 yılı başında Halkevlerinin kuruluşuyla ilgili hazırlıklar tamamlanmış ve durum CHF Genel Sekreteri Recep Peker tarafından bütün örgüte duyurulmuştur.²⁸²

19 Şubat 1932 günü başta Ankara olmak üzere 14 il merkezinde Halkevlerinin açılış töreni yapılmıştır. Bu törenlerde halkevlerinin herkese açık olduğu ve bir siyasi kurum olarak düşünülmemesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Halkevlerinin herkese açık olduğu, partiye kayıtlı olup olmamak koşulunun aranmadığı *Halkevleri Talimatnamesi*'nde (1932) açıkça dile getirilmiştir.²⁸³

"Halkevi, kalplerinde ve dimağlarında memleket sevgisini mukaddes ve ileri yürüten yüksek bir heyecan halinde duyanlar için toplanma ve çalışma yeridir. Bu itibarla halkevinin kapıları fırkaya kayıtlı olan ve olmayan bütün vatandaşlara açıktır."

İsmet İnönü'nün de belirttiği gibi²⁸⁴, *"Halkevleri vatandaşların külfetsiz toplanacakları, memleket ve millet işlerini bilhassa ulusun yüksek kültür meselelerini, düşündükleri gibi, zahmetsiz konuşabilecekleri bir yerdir."*

19 Şubat 1932 de açılan halkevlerinden biri de Malatya Halkevi olmuştur. 13 Şubat 1931 günü Atatürk, Malatya'nın gelişiminde Türk Ocakları'na düşen görevlerden bahsetmiş ve her konuda Malatya halkının aydınlatılmasını istemiştir. Atatürk'ün gelişinden bir yıl sonra 19 Şubat 1932'de Türk Ocağı'nın yerini alan Malatya Halkevi, resmi açılışını yapmıştır. Muasır ve medeni toplumu meydana getirmede 1930'lu senelerde en önemli faaliyetler "Halkevleri" vasıtasıyla yürütülmüştür. Halkevleri, Atatürk devrimleri doğrultusunda siyasal ve ideolojik eğitimlerini gerçekleştirmek

²⁸² Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", s. 268.

²⁸³ Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", s.269.

²⁸⁴ Şerafettin Turan, **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2000, s. 228.

amacıyla kurulan örgütler olmuşlardır. Malatya Halkevi, CHF bünyesine katılan ve CHF Malatya il merkezi olarak kullanılmaya başlanan Türk Ocağı binasında, CHF Malatya İl Başkanı Osman Hilmi Taner'in başkanlığında çalışmalarına başlamıştır.²⁸⁵

Malatya Halkevinin kuruluşunu takip eden ilk yılsonunda parti tarafından yaptırılan teftiş sonucunda hazırlanan ve CHF Genel Sekreterliği'ne sunulan 4 Mayıs 1933 tarihli rapor Malatya Halkevinin kuruluş dönemi ve yapısı hakkında bilgi vermektedir. Rapora göre; Malatya Halkevi 7 şube ile kurulmuştur. Halk dersaneleri, Kurslar Şubesi ile Müze ve Sergi şubesi dışında kalan 7 şube ile açılan halkevi ilk yılsonunda 20'si kadın olmak üzere 186 üyeye sahiptir.²⁸⁶ Büyük bir kısmını başta öğretmenler olmak üzere memurların oluşturduğu bu üyelerin şubelere dağılımı şu şekildedir: Dil Tarih Edebiyat şubesinin 16, Güzel Sanatlar şubesinin 12, Temsil şubesinin 13, Spor şubesi 31, Sosyal Yardım şubesi 77, Kütüphane ve Yayın şubesi 20 ve Köycülük şubesinin ise 17 üyesi bulunmaktadır.²⁸⁷

1933 yılında Malatya Halkevi ile ilgili hazırlanan bu raporda olumsuz görüşler de yer almaktaydı. Bu olumsuz görüşlerin başında, şubelerin yeterince çalışmadıkları ve Halkevi idare heyetinin bu duruma göz yumduğu gelmektedir. Raporda ayrıca şu görüşlere yer verilmiştir:²⁸⁸

“Malatya, bu güzel memleket, münevver vatandaş hususunda henüz çok fakirdir. Orada bir lise açılmasına karar verilmesi mahzû isabet olmuştur. Lise, semerelerini verinceye kadar Halkevini ancak muallim ve memurlar yaşatabilirler. Fakat görülüyor ki, bunlar da şimdiye kadar Halkevine karşı yürekten bir alaka göstermemişlerdir. Binaenaleyh muallim ve memur arkadaşların, Halkevine yalnız yazılmakla kalmayıp aynı zanda onu faaliyete sokmak için icap eden fiili alakayı da göstermelerini temin etmek çok mühimdir. Belki bu takdirde Malatya Halkevimizi biraz canlandırmak mümkün olabilir.”

Malatya Halkevi, raporda da belirtildiği üzere ilk yıllarda beklenen gelişmeyi gösterememiştir. Bunun esas nedeni, Halkevi üyelerinin büyük bir çoğunluğunu oluşturan öğretmen ve diğer memurların Halkevine kendilerinden beklenen ilgiyi göstermemeleridir. Ancak bu durum ilerleyen yıllarla birlikte değişmiş ve yavaş yavaş gelime göstermeye başlamıştır. Halkevi yöneticileri, uzmanlara halkı aydınlatmaya

²⁸⁵ BCA, 490.01/1005.878.1; M. S. Şahin, *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı*, s.153.

²⁸⁶ BCA, 490.01/1005.878.1; M. S. Şahin, *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı*, s.153.

²⁸⁷ BCA, 490.01/1005.878.1

²⁸⁸ BCA, 490.01/1005.878.1

yönelik konferanslar verdirerek halkı her konuda bilinçlendirmeye çalışmışlardır. Konferanslar ya merkez tarafından düzenlenmiş ya da bu evlerin kendi girişimleriyle hazırlanmıştır. Kimi zaman bu konferanslara ilgi duyulmadığından yakınılmıştır. Ancak bu etkinliklerde ilk koşul, halkın ilgi duyabileceği bir konunun seçilmesidir. Nitekim Baltacıoğlu, *"halkevlerinde verdireceğimiz konferansların çok dinleyici toplamalarını istersek konferansçının şahsından önce mevzunun (konunun) halkı ilgilendirici olmasına dikkat etmeliyiz" demiştir.*²⁸⁹

Bu konferanslar 1935 yılından itibaren her Salı düzenli olarak verilmiştir. Malatya Halkevi de, Valilik tarafından ildeki bütün memurların katılmak zorunda oldukları bu haftalık konferanslarda, Malatya'yı kasıp kavuran trahom hastalığı ve bu hastalıktan korunma yolları, yapılan inkılaplar, ekonomi ve bununla bağlantılı demiryolları hakkında bilgiler verilmiştir.²⁹⁰ Ayrıca Malatya Halkevi, bu yıllarda kadınların çarşaf ve peçe kullanımını bırakarak sosyal hayata karışmasını sağlamak, Cumhuriyetin kadınlara verdiği hakları tanıtmak ve benimsetmek için yoğun çabalar sarf etmiştir. Bu konuda halkevinde kadınlara özel konferanslar verilerek özellikle çarşaf ve peçenin çıkarılması için faaliyetlerde bulunurken, erkeklere yönelik olarak da halkevinde düzenlenen balolara katılımcıların eşleriyle birlikte gelmeleri teşvik edilmiştir.²⁹¹

1935 yılı genel seçimlerinde CHF Malatya il ve Halkevi Başkanı Osman Hilmi Taner'in milletvekili seçilmesi sonucunda parti il idare kurulu üyesi Şevki Sözen Halkevi Başkanvekilliğine getirilmiş, ancak bir süre sonra Faruk Yakın Halkevi Başkanlığına seçilmiştir. Faruk Yakın 1935 yılı sonunda halkevi ile ilgili sorunların dile getirildiği bir çalışma raporu hazırlayarak CHF Genel Sekreterliği'ne göndermiştir.

Raporda, şubelerin kendilerine ait odalarının bulunmayışı ve sahnenin olmaması gibi nedenlerle acil olarak bir binaya ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Yine halkevi bütçesinin yetersiz olduğu ve bu sebepten dolayı dergi çıkarma, gösteriler ve Malatya hakkında araştırmalar yapma gibi isteklerin gerçekleştirilemediğinden bahsedilmiştir.²⁹²

Halkevi Başkanı Faruk Yakın'ın 1935 yılı çalışma raporunda dile getirdiği bu görüşler parti tarafından dikkate alınmış ve halkevi bütçesine yardımda bulunmuştur.

²⁸⁹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Halkın Evi**, C.H.P. Halkevleri Bürosu, Ankara, 1950, s. 122-124.

²⁹⁰ M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s. 156.

²⁹¹ **BCA**, 490.01/1005.878.1

²⁹² **BCA**, 490.01/989.829.2

Bu gelişmelere paralel olarak, Müze ve Sergi şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi açılmış, ayrıca halkevi üye sayısında da artış olmuştur. Buna göre 1937 yılında 36'sı kadın olmak üzere Malatya Halkevi 329 kayıtlı üyeye sahipti. Üye görüntüsüne bakıldığında bu 329 üyenin 94'ü çiftçi, 80'i işçi, 56'sı öğretmen, 51'i tüccar, 30'u güzel sanatlar uzmanı, 10'u doktor ve 8'i avukat'tır.²⁹³

1938 yılı ile birlikte Malatya ilçelerinde de halkevleri açılmaya başlanmıştır. İlçelerde açılan ilk halkevleri bu yılın Şubat ayında açılan Arapgir ve Adıyaman halkevleridir. Bu iki ilçe halkevi de kütüphane ve yayın, spor ve köycülük olmak üzere üç şube ile çalışmalarına başlamıştır. Bu iki halkevini bir süre sonra açılan Pütürge ve Darende halkevleri izlemiştir. Bu dönemde CHF'nin ilçe halkevlerinin gelişimi için yoğun bir çaba içerisine girmiş ve ilçe ile belediye bütçelerine konulan ödenekleri arttırmıştır. 1939 yılı bütçeleri incelendiğinde halkevlerine verilmek üzere Adıyaman Belediyesine 1000 lira, Arapgir Belediyesine 200 lira, Pütürge ve Darende Belediyelerine de 100'er lira ödenek verildiği görülmektedir.²⁹⁴

Bu şubelerde de Malatya halkının sosyal ve kültürel açıdan gelişimi için faaliyetlerde bulunulmuştur. Atatürk'ün bu gelişimde katkısı çok büyüktür. Çünkü Malatya ziyaretinde, Türk Ocakları'nın öneminden bahsederek üzerlerine düşen görevlerin titizlikle gerçekleştirilmesi konusunda önemli söylemlerde bulunmuştur. Bu ziyaretin hemen akabinde Türk Ocakları'nın yerine açılan Halkevleri, bu görevleri üstlenmiş ve Atatürk'ün de yönlendirmeleriyle Malatya halkının sosyal hayata katılımında önemli katkılarda bulunmuştur.

bb) Malatya Halkevi Şubeleri ve Faaliyetleri

bba) Dil Tarih Edebiyat Şubesi

Halkevleri Talimatnamesinde bütün şubelerin açılmasına esas olan gerekçeler teker teker belirtilmiştir. Dil, Edebiyat ve Tarih şubesinin görevleri de şöyle açıklanmıştır:²⁹⁵

"Ana Türk dilinin bugünkü yazı ve edebiyatta kullanılmayan, fakat halk arasında yaşayan kelimeleri, istilahları, ile kadim milli masalları, ata sözlerini araştırıp toplar,

²⁹³ BCA, 490.01/989.829.2

²⁹⁴ BCA, 490.01/1514.164.1

²⁹⁵ Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", s.273.

milli tarihin mahalli safhalarına, bilhassa -eğer varsa- muhitteki göçebe Türk aşiretleri arasında olmak üzere alelumum kadim milli an'ane ve âdetleri tetkik eder."

Halkevleri, dil, edebiyat ve tarih şubelerinin en verimli çalışmalarından birini de yayınladıkları dergiler oluşturmaktadır. Halkevlerinin kimi il merkezlerinde birer dergi çıkarması girişimi CHP tarafından *"memlekette kültür faaliyetlerinin güzel bir ifadesi olarak"* takdir edilmiş ve bu konuda daha yüksek verim alabilmek için bir takım temel ilkelerin belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Dergilerin kapsadığı sosyal, ekonomik ve edebi yazılar özellikle halkı ve köylüyü ilgilendirecek çekici, özgün yazılar olmuştur. Dergilerin yazı kadrolarını genellikle yayınladıkları illerdeki öğretmen, doktor, yargıç, mimar, mühendis gibi eğitim düzeyi yüksek kişilerden oluşmuştur. Fakat kimi dergilerin yazar kadrosu yeterli değildi. Türk tarihçiliğinin önde gelen adlarından biri olan İsmail Hakkı Uzunçarşılı, sözkonusu dergilerde çıkan yazıların Türkiye tarihinin araştırılmasında ne kadar büyük bir boşluğu dolduracağı üzerinde özellikle durmuştur.²⁹⁶

"Bazı vilayetlerde çıkan mecmualarda evvelce verilmiş direktif dairesinde yürünerek kıymetli ve bilhassa mebcuri [bina, yapı] kitabeleri, sicil hulasaları, mahalli vakfiyeler, mezar taşları kitabeleri neşredilmeye başlamıştır. Şimdiye kadar gördüğüm Konya, Ün, Uludağ, Kaynak, Yeni Türk, Çorumlu], Taşpınar mecmuaları orta ve son zaman Türk tarihini alakadar eden kıymetli ve orijinal vesikalar istifademizi mucip olmaktadır; bu tarzdaki tarih araştırmaları aynı hızla devam ettiği takdirde sekiz on sene sonra milli tarihin malzemesi olarak bilhassa Anadolu'da pek kıymetli eserler elde etmiş olacağız."

Bu yazı, Atatürk döneminde Türk tarihinin bir bütün olarak araştırılması ve işlenmesi için ne kadar büyük bir emek ve çaba gösterildiğini de ortaya koymaktadır. Dr. Reşit Galip, Halkevlerinin Dil, Edebiyat ve Tarih şubelerinin işlevini vurgularken bunların çalışmalarından beklenen verimi şöyle açıklamıştır.²⁹⁷

"Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi memleketin uzak ve yakın bütün köşelerinde bu sahada çalışanları birleştirmek maksadını güdecektir. Bilhassa her işin yeni başlanmış sayılabileceği bugünkü şartlar içinde dildilerin, edebiyatçıların ve tarihçilerin en sıkı bir çalışma birliği gütmeleri elzemdir. Milli dilin, milli edebiyatın, milli tarihin sağlam

²⁹⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Yeni Türk Tarihinde Vesikacılık", **Bellekten**, 7/8, 1938'den naklen, Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi". s. 273.

²⁹⁷ Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", s. 275.

temeller üzerine yükselmesi için bu çalışma birliği ve onu temin edecek teşkilatlanma şarttır."

Dil, Tarih ve Edebiyat şubelerinin çalışmaları, ülkede bir ulus bilincinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Dil ve edebiyat alanında sürdürülen çalışmalar ve yapılan derlemeler, Türkçenin söz dağarcığının, anlatım gücünün üstün bir düzeye gelmesinin yolunu açmıştır. Dil ve edebiyat çalışmaları, Malatya Halkevi tarafından da yakından takip edilmiş ve dil alanına yoğunlaşarak öz Türkçeleştirme faaliyetleri kapsamında derlemeler yapılmış ve bunun sonucunda Arapça-Farsça kelimelere karşılık olarak tespit edilen binin üzerindeki Türkçe kelime Türk Dil Kurumu'na gönderilmiştir. Bu konudaki çalışmalarını hızlandıran Halkevi, Dil Bayramı kutlamalarına da önem vermiş ve edebiyatçılar hakkında konferanslar düzenlemiştir. 1936 yılındaki Dil Bayramı kutlamalarındaki etkinlikleri, Halkevi Başkanı Faruk Yakın tarafından CHF Genel Sekreterliği'ne şu şekilde bildirilmiştir:²⁹⁸

"III. Dil Kurultayı açılmasının kutlama raporudur:

"1: 24-9-1936 günü evimize konulan radyo ve hoparlör ile halk tarafından açılış nutku dinlenmiştir.

"2: O günün saat 17.00 da bütün vatandaşlar Halkevi önündeki Cumhuriyet meydanında hararetle tezahüratla toplanarak İstiklal Marşı ile başlayan törende lise öğretmenleri Bay Seracettin tarafından dil devrimi hakkında yapılan hitabe, sürekli alkışlarla karşılanmış ve lise talebesinden Bayan Naciye, Bay Vahap, Bay Mehmet, Bay Kemal taraflarından manzum ve mensur söylevler halk tarafından derin alaka ile dinlenmiştir.

"3: Saat 19.00 da Dil Kurultayına iştirak eden Hüsnü Eke, güneş-dil teorisi hakkında kıymetli bir konferans vermiş ve onu müteakip lise talebesinden Gündüz, bayram dolayısıyla yazdığı manzumu okumuş, lise Türkçe öğretmeni Bayan Melahat dilimizdeki devrimi anlatan birer söylev vermişlerdir.

"4: Malatya'da intişar etmekte bulunan Fırat gazetesi dil bayramı dolayısıyla bir başmakale yazmıştır.

"5: Kurultayın açılışından doğan minnet ve şükranlar büyük önderimiz Atatürk'ümüze telgrafla bildirilmiştir.

"6: Kutlama törenine ait haberler Ulus, Cumhuriyet, Tan ve Kurun gazetelerine de telgrafla bildirilmiştir.

²⁹⁸ BCA, 490.01/1169.106.1

“7: 24-25-26-27 akşamları evimizde saat 8 de başlayan konferans ve onu takip eden konser vatandaşların ayansız ilgi ve neşesini arttırmıştır.

“8: Kurultayın açılışından harekete gelmiş olan halk programlı olarak tarihi dört gününü sonsuz sevinç içerisinde geçirmiş olduğunu derin saygılarımla bildiririm.”Yapılan faaliyetlere bakıldığında Dil Bayramı kutlamaları Malatya’da büyük bir ilgi ve coşkuyla kutlanmıştır.”

Şube, bu dil çalışmalarının yanında Malatya tarihi ile ilgili çalışmalar yapmak için Malatya tarihi ile ilgili kitaplar temin etmeye çalışmıştır. Ayrıca şube üyeleri de kent tarihi hakkında konferanslar vermiştir.²⁹⁹

bbb) Güzel Sanatlar Şubesi

Halkevlerinin Güzel Sanatlar Şubeleri; müzik, resim, heykeltıraş, mimarlık ve süsleme sanatları gibi alanlarda sanatçı ve amatörleri bir araya toplamak ve genç yeteneklerin gelişmesine yardım etmek amacını güdüyordu. Nitekim İnönü, Halkevlerinin bu konuda üzerlerine düşen görevi şöyle dile getirmiştir:³⁰⁰

"Halkevi, vatanda güzel sanatlara muhabbeti ve güzel sanatlardan vatandaşların terbiyesi için, vatandaşın azminin kuvvetlendirilmesi için nasıl istifade edileceğini telkin eden bir toplantı yeri olmalıdır. Bütün halkevlerini, güzel sanatları sevmeleri ve sevdirep yaymaları için bir heyecan duymağa teşvik ediyorum."

Güzel sanatların eğitici ve yaratıcı işlevini çok iyi kavramış bulunan halkevlerinin gösterdiği büyük çabalarla halkımızın beğenisi oldukça ileri bir düzeye ulaşmıştır. Birçok sanatçı buradan yetişmiştir. Halkevlerinin amacı elbette profesyonel aktör yetiştirmek değildi. Temel amaç, üyelerine tiyatro eğitimi vermek ve kişiyi sosyal çevreye hazırlamaktı. Halk müziğinin verilerinin derlenmesi bunların halkevlerinde seslendirilmesi, insanları birbirine kaynaştıran temel etkenler olarak görülmeli ve değerlendirilmelidir. Radyonun da yurt düzeyine yayılmasında halkevleri önemli bir rol oynamıştır. İl ve ilçe merkezlerinin birçoğunda halkevlerinin müzik şubeleri kurulduktan sonra ve radyoları, bandoları, orkestraları ile çalışmaya başladıktan sonra canlı bir müzik hareketi başlamıştır. Böylece radyo, eğitici işlevi yanında insanlar arasında iletişim kurmak görevini de yerine getirmiştir.³⁰¹

²⁹⁹ BCA, 490.01/1005.878.1

³⁰⁰ Zeki Arıkan, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, s. 277.

³⁰¹ İ. H. Baltacıoğlu, **Halkın Evi**, s. 125.

Malatya Güzel Sanatlar Şubesi de, özellikle müzik alanında yoğunlaşmış ve şube bünyesinde kurulan Alaturka ve Alafranga müzik kollarının çalışmaları ve gereken enstürmanların temini sayesinde önde gelen şubelerden biri olmuştur. Halkevinde yapılan bütün tören, eğlence, konferans gibi etkinliklerde konserler vermiş ve piyano, keman kursları düzenleyerek halkın müziğe olan ilgisini de arttırmaya çalışmıştır.³⁰²

³⁰² BCA, 490.01/1005.878.1

bbc) Temsil Şubesi

Malatya Halkevi, ilk yıllar beklenen gelişmeyi gösteremese de, sonraki yıllarda hemen her konuda halkı aydınlatmış ve Malatya'daki sosyal ve kültürel hayata ışık tutmuştur. Temsil Şubesi, ilk yıllarda Malatya Halkevinin sahneden yoksun olması nedeniyle çalışmalarında sıkıntılar yaşamıştır. 1934 yılından itibaren piyesler sergilemeye başlamıştır. Bu piyesler sadece merkezde değil, ilçelerde ve köylerde de sergilenmiştir. Bunların çoğu Atatürk inkılâplarını halka yaymayı amaçlayan ve siyasi propaganda işlevi gören piyeslerdir.³⁰³

bdd) Spor Şubesi

Spor Şubesi, yurt çapındaki halkevlerinin de üzerinde durduğu şubelerden biri olmuştur. Bu şube, futbol, voleybol, güreş, bisiklet, cirit, avcılık, atletizm vb birçok dalda faaliyet göstermiştir. Halkın da geniş katılımını sağlayarak şehirlerarası müsabakalar düzenlemiş ve halkın ilgisini birazda olsa farklı yerlere çekmeye çalışmıştır.³⁰⁴ Elazığ, Sivas, Diyarbakır, Adana, Gaziantep, Konya, Samsun, Mersin, Sinop illeri takımlarıyla da birçok spor müsabakaları yapmıştır. Yine halkevi tarafından ödüllü güreş müsabakaları da düzenlenmiştir.³⁰⁵

bbe) Sosyal Yardım Şubesi

Sosyal Yardım Şubesi, kuruluşunun ilk yıllarında bütçe sıkıntısı sebebiyle pek etkili olamadıysa da bu sıkıntının aşılmasının ardından geniş bir alanda faaliyette bulunmuştur. Atatürk'ün eğitim konusundaki hassasiyeti herkes tarafından bilindiğinden ve bu konuyla ilgili Malatya'daki ilgili kişilerle konuşmasından sonra, eğitime daha çok önem verilmiş ve bunun sonucunda da fakir öğrencilere defter, kalem vb. ders araçları verilerek kütüphane çalışmaları da hızlandırılmıştır. 1932 yılında Malatya'yı ziyaret eden Başbakan İsmet Paşa'nın halkevine bağışladığı iki yüz lira ile kitap alınarak Malatya Kütüphanesi oluşturulmaya başlanmıştır. 1935 yılına gelindiğinde kütüphanede bulunan kitap sayısı bini aşmıştır.³⁰⁶ Bu da halkın okumaya verdiği önem ve ilginin giderek arttığını göstermektedir. Bunların yanı sıra,

³⁰³ BCA, 490.01/989.892.2

³⁰⁴ BCA, 490.01/1005.878.1

³⁰⁵ Cumhuriyetin XV. Yılında Malatya, s. 29

³⁰⁶ BCA, 490.01/1989.2

cezaevindeki mahkûmlara okuma yazma kursları açılmış ve bütçe sıkıntısı sebebiyle okumayan öğrenciler için de yardım şubesi açılmıştır. Sosyal yardım şubesinin önemli bir faaliyet alanı da vatandaşların sağlık durumlarının kontrol edilerek, muayene edilmeleri olmuştur. Bu şekilde şehir ve köylerde yaşayan binlerce vatandaş tedavi edilmiş ve ilaç dağıtılmıştır. Malatya ve çevresinde özellikle etkili olan trahom ve sıtmaya karşı da mücadele eden bu şube sıtma hastalarına kinin dağıtımı yapmıştır. Bu şube bu türlü çalışmaların yanı sıra doğal afetler sonucu zarar gören felaketzedelerin yardımına da koşturmuştur. Örneğin 1935 yılında meydana gelen Marmara depreminde zarar gören vatandaşlara yardım yapılması için Halkevi, Malatya Belediyesi ve Malatya Ticaret ve Sanayi Odası başkanlarından bir heyet oluşturularak felaketzedelere para yardımı yapılması kararlaştırılmıştır.³⁰⁷

bbf) Kütüphane ve Yayın Şubesi

Kuruluş aşamasında Türk Ocağı'ndan kalan 120 kitapla başlayan bu şube, 1932 yılında Malatya'yı ziyaret eden Başbakan İsmet Paşa'nın halkevine bağışladığı iki yüz lira ile kitap alınarak Malatya Kütüphanesi oluşturulmaya başlanmıştır. 1935 yılına gelindiğinde kütüphanede bulunan kitap sayısı bini aşmıştır.³⁰⁸ Bu da halkın okumaya verdiği önem ve ilginin giderek arttığını göstermektedir. Bunların yanı sıra, cezaevindeki mahkûmlara okuma yazma kursları açılmış ve bütçe sıkıntısı sebebiyle okumayan öğrenciler için de yardım şubesi açılmıştır. Ayrıca 1937 yılı Haziran ayından itibaren aylık olarak Derme dergisini çıkarmaya başlamıştır.³⁰⁹

bbg) Köycülük Şubesi

Diğer şubelerde olduğu gibi bütçe nedeniyle ilk yıllarda pek etkili olamayan Köycülük Şubesi 1935 yılından itibaren çalışmalarına başlayabilmiştir. Bu yıllarda Köycülük Şubesi Başkanı olan trahom doktoru Kemal Tolunay'ın çalışmalarıyla köylülerin sağlık kontrolleri yapılarak hastalar muayene edilmiş ve ilaç dağıtılmıştır. Vatandaşlara sağlık, tarım, hayvancılık ve ekonomi konularında konferanslar verilmiş, ayrıca köylerde okuyan ihtiyaç sahibi öğrencilere defter, kalem ve çeşitli ders araç gereçleri de bu şube tarafından temin edilmiştir.³¹⁰

³⁰⁷ Aslı Arslan, "Türkiye'de Tabi Afetler (1923-50), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2003, s.181.

³⁰⁸ BCA, 490.01/1989.2

³⁰⁹ M. S. Şahin, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı, s.167.

³¹⁰ Cumhuriyetin XV. Yılında Malatya, s. 32

bbh) Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Bu şube 1934 yılında açılmış olmasına rağmen tam anlamıyla 1936 yılında faaliyete geçmiştir. Sosyal Yardım Şubesi ile birlikte yılsonunda notları düşük olan öğrencilere çeşitli derslerden kurslar açılmış ve Güzel Sanatlar Şubesi ile birlikte piyano, keman gibi çeşitli müzik aletlerinin öğretilmesine yönelik ücretsiz kurslar düzenlenmiştir.³¹¹

bbi) Müze ve Sergi Şubesi

1934 yılında kurulan bu şube Dil Tarih Edebiyat Şubesi ile işbirliği yaparak il ve ilçelerdeki eski eserlerin fotoğraflarını çekerek bir albüm hazırlamış ve Türk Tarih Kurumu'na göndermiştir. Bu eserler toplanarak halkevi bünyesinde kurulan müzede de sergilenmiştir. Ayrıca halkevi bünyesinde dikiş nakış vb kurslar sonucunda meydana gelen ürünler bu şube tarafından açılan sergilerle tanıtılmaktaydı. Şube ayrıca yerli malı haftalarında da çeşitli sergiler düzenlemiştir.³¹²

c) Seyahatin Ekonomik Hayata Etkileri

30 Kasım 1930'da demiryolunun Malatya'ya ulaşmasından itibaren şehir, kara ve demiryolu ulaşımında önemli bir kavşak noktası olmuştur. Bunun akabinde Atatürk'ün, Cumhuriyet'in ilanından sonra yurt çapında başlatılan ekonomik kalkınma faaliyetlerinin gelişimini incelemek üzere gittiği yerler arasında Malatya da yer almıştır. Savaş yıllarında ekonomisi sarsılmış olan Malatya'nın demiryoluna bağlanmış olmasının yanında Atatürk'ün de verdiği direktifler sonucunda Malatya'nın ticari kapasitesi artmıştır. Bu durum Malatya'nın bölgenin en gelişen ve modernleşen şehri durumuna gelmiş görünmesine sebep olmakla beraber, yatırımların Malatya'nın iç gelişmesine ne kadar faydalı olduğu tartışılabilir bir konudur. Çünkü bu şekil yatırımlar, şehrin kendi iktisadi dinamikleri üzerine inşa edilmemiş olduğundan Malatya halkının istihdam imkânlarından istifade etmesine rağmen, üretim-tüketim ve elde edilen kâr, merkezi idarenin menfaatine hizmet etmiştir.³¹³

Malatya'da sulu ve susuz tarım ziraatının yapıldığı geniş ekim alanları bulunmaktadır. Özellikle bölge buğday ekimi için uygundur. Çünkü sulama gerektirmeyen, köylünün temel tüketim maddesi olan buğdayın iç kesimlerde yetişmesi

³¹¹ M. S. Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı**, s.167-168.

³¹² **BCA**, 490.01/989.829.2

³¹³ Mehmet Akif Tural, **Atatürk Devrinde İktisadi Yapılanma ve Celal BAYAR**, Ankara, 1987, s.101.

daha mümkündür. Devlet, üretimin artması ve köylünün rahat imkânlarla toprağı ekmesi için 1934’de köylülere kredi veren Tarım Kooperatifi’ni kurmuştur. Ancak bu kredilerin toplam miktarı tespit edilememiştir. 1935 senesinde Ziraat Bankası’nın Malatya’daki üreticilere 400.000 TL kredi verdiği düşünülürse her sene yaklaşık miktarlarda kredi kullanılmış olması mümkündür. Bunun yanı sıra bütün Türkiye genelinde olduğu gibi, Malatya’da da düşük faizli kredi verilerek köylü desteklenmiştir.³¹⁴ Düşük faizli kredinin yanında köylülere ücretsiz nitelikli tohum, damızlık, fide ve fidan yetiştirip çiftçiye dağıtmak üzere, Hazine arazisi üstünde devlet sermayesiyle örnek çiftlikler de kurulmuştur.³¹⁵

İzmir İktisat Kongresi’nde tütün tarımının yapılması ve ticaretinin serbest olması konusundaki kararın ardından, tütüncülüğün geliştirilmesine vurgu yapılmıştır.³¹⁶ Araştırma, deneme istasyonlarında tütün tohumu ıslah ve üretme faaliyetleri tekel eliyle uygulanmaya başlamıştır. Bu uygulamalar bağlamında Malatya ilk olarak, 1927’de yürürlüğe giren “Sanayi Teşvik Kanunu” şartlarında sanayi imkânlarına kavuşmuştur. Tütün ıslah konusundaki ilk girişim, 1927 yılında Ziraat Fen Şubesi’nin kurulmasının yanı sıra, tütün ıslahı için bir deneme tarlası açılmasıdır. Ziraat Fen Şubesi, 1936 yılında İnhisarlar İdaresi’nce bir Tütün Enstitüsü haline getirilmiştir. Enstitünün kurulmasının ardından, 1939’da Şark tütünleri için Malatya’da istasyon caddesinde bir Tekel Tütün Fabrikası kurulmuştur.³¹⁷ 17.500 kg verim ile başlayan fabrika ilerleyen yıllarda bu verimi daha da arttırarak ekonomiye olumlu bir ivme kazandırmıştır. Türkiye’de ilk üretilen sigaralardan olan Bafra, Birinci, İkinci, Üçüncü, Asker ve Doğu sigaraları ile tatlı sert tütün mamülleri üretilmektedir. Malatya’da kurulan bu fabrikada üretilen sigaranın hem ülke ekonomisine hem de Malatya ekonomisine kazandırdığı canlılık tartışılmaz. 1930’lu yıllarda Malatya’da ki tabanı yeni yeni oluşturulan ekonomik canlılığa daha sonraki yıllarda kurulacak olan kireç fabrikası, un fabrikası ve akümülatör imalathaneleri de etki edecektir.³¹⁸ Ayrıca 1939’da işletmeye açılan Sümerbank Pamuklu Sanayi Müessesesi pamuk tarımına canlılık vermiştir. Bu kuruluşla beraber dokuma sanayisi canlanmıştır. 1939’da 438 dokuma tezgâhı vardır. 356 adedi jakarlı (seri dokuma) dokuma tezgâhı çalışır durumdadır. Günde 27.000- 30.000 metre

³¹⁴ Salih San, **Kalkınan Malatya**, Malatya, 1955, s.32.

³¹⁵ S. San, **Kalkınan Malatya**, s.34

³¹⁶ Kamuran Ardiç, **Atatürk’ün Tarım ve Orman Sevgisi ve Tarım Alanındaki Gelişmeler**, TTK, Ankara, 1987, s.384.

³¹⁷ İlhan Tekeli, Selim İlkin, **“Devletçilik Dönemi Tarım Politikaları” Türkiye’de Tarımsal Yapılar**, Yurt Yayınları, İstanbul, 1988, s.37-39.

³¹⁸ **1973 Malatya İl Yıllığı**, s.220

dokuma yapılmaktadır. Bu dokumaya ek olarak burye ve apre ünitesi (boyama) kurulmuştur. Fason dokuma sanayisinde gösterdiği başarı ile “Beydağı kilimleri” diye ün yapmıştır. Malatya tekstilde gün geçtikçe ilerlemiş ve ürün yelpazesini genişletmiştir. Bu yelpazede yatak örtüsü, sofrası, perde ve döşemelik vs. ürünler vardır.³¹⁹ Bunların yanı sıra özellikle kayısı üzerine çalışılan Meyvecilik İstasyonları da açılmıştır. Bununla ilgili ıslah, pazarlanma ve laboratuvar çalışmalarının bilimsel ve dünya standartları seviyesine çıkarılması sağlanmıştır.³²⁰

Malatya, verimli ovaları ile önemli tarım merkezlerinden birisidir. İklimin çok müsait olmamasına rağmen Dermesuyu, Sultansuyu gibi akarsular üzerinde Sultan Abdülaziz’den bu yana çeşitli kanallarla sulama imkânları yapılmış 1960’lı yıllarda da yeni sulama kanallarına kavuşmuştur. Malatya’daki sulama imkânlarının azlığı kuru tarımı mecbur hale getirmiştir. Tahıl tarımı olarak buğday, arpa ekimi yapılır. Meyvecilikte kayısı başta olmak üzere kiraz, elma, armut yetiştirilir.³²¹

Yüksel gelir getiren kaysının tüketiminin mühim bir kısmı il dışına ve yurt dışına ihraç edilmektedir. Malatya’nın tanıtıcı simgesi halinde olan kayısının ekonomik dilimde payı büyüktür. Bu sebeple kayısı üzerine çalışılan Meyvecilik İstasyonları açılmıştır. Bununla ilgili ıslah, pazarlanma ve laboratuvar çalışmalarının bilimsel ve dünya standartları seviyesine çıkarılması için 1937 yılında Türk-Alman işbirliği ile Kayısı İstasyonu olarak bir enstitü kurulmuştur.³²² Bunun yanında tahıl tarımı diğer önemli üretim alanıdır. Sulu ve kuru tarım ziraatının yapıldığı geniş ekim alanları bulunmaktadır. Bu iktisadî imkânlar nüfusun artmasının en önemli sebeplerinden biridir. Devlet; bahçe bitkileri ve Afyon üreticilerine kredi vermektedir. Bu kredilerin toplam miktarı tespit edilememiştir.³²³

³¹⁹ 1973 Malatya İl Yıllığı, s.213.

³²⁰ M. A. Cengiz, Mondros’tan Cumhuriyet’e Malatya, s.12.

³²¹ 1973 Malatya İl Yıllığı, s.224.

³²² M. A. Cengiz, Mondros’tan Cumhuriyet’e Malatya, s.12.

³²³ 1973 Malatya İl Yıllığı, s.229.

II. Atatürk'ün İkinci Malatya Seyahati (14 Kasım 1937) ve Seyahatin Türk Basınındaki Akisleri

Atatürk, 12 Kasım 1937'de Ankara'dan hareket ederek Kayseri, Sivas, Çetinkaya üzerinden 14 Kasım günü Malatya'ya varmıştır. Devamında Malatya'dan Elazığ üzerinden Diyarbakır'a hareket etmiştir. Tekrar Diyarbakır'dan çıkarak Malatya üzerinden Kahramanmaraş, Adana, Mersin ve Konya illerinden geçerek Afyon ve Eskişehir'den sonra 20 Kasım günü gezisini Ankara'da tamamlamıştır.³²⁴

Harita 2: Atatürk, 12 Kasım 1937'de Ankara'dan hareket ederek Kayseri, Sivas, Çetinkaya üzerinden 14 Kasım günü Malatya'ya varmıştır. Bu güzergâh haritada siyah çizgi ile belirtilmiştir. Atatürk'ün, Diyarbakır'dan çıkıp Malatya üzerinden Kahramanmaraş, Adana, Mersin ve Konya illerinden geçtiği güzergâh ise haritada kırmızı çizgi ile belirtilmiştir.

Atatürk'ün ikinci defa Malatya'ya gelişinden iki gün önce Dâhiliye Vekili tarafından her yere olduğu gibi Malatya CHF Genel Sekreterliği'ne de resmi bir yazı gönderilmiştir. Bu yazıda şu ifadeler yer almaktadır:³²⁵

“Ulu önderimiz Atatürk pek yakında şarka bir seyahat yapmak arzusunu izhar buyurmuşlardır. Her gittiği yere yeni bir şevk ve müjde götüren en büyüğümüzün yollarda uğrayacağı yerlerde ve bilhassa tren güzergâhlarında parti ve halkevi teşkilatımızın hazırlıklı bulunması, istikbal ve teşyide halkın atalarına karşı duydukları derin ve eşsiz bağlılığı hakkıyla tebarüz ettirebilecek tertibatın şimdiden alınmış bulunmasını diler saygı ve sevgilerimi sunarım.”

³²⁴ M. Aydın, *Atatürk ve Malatya*, s. 45.

³²⁵ *BCA*, 490.01/3.15.42

Atatürk'ün Malatya'ya geleceği haberi alınır alınmaz 12 Kasım 1937 Cuma gününden itibaren hazırlıklara başlanmıştır. Orgeneral Kazım Orbay ve Korgeneral Galip Deniz bu amaçla Malatya'ya gelmiş ve hazırlıkları gözden geçirmişlerdir. Atatürk'ün geleceği günün gecesi Malatya Valisi İbrahim Ethem Akıncı da Atatürk'ü karşılamak üzere Malatya-Sivas sınırına kadar gitmiş ve karşılama törenini oradan başlatmıştır.³²⁶

Atatürk'ün Malatya gelişi sebebi yine demiryolu ile ilgili olup Paşa Hazretleri, 12 Kasım'da Diyarbakır demiryolu hattının temel atma töreni için Ankara'dan Sivas'a hareket etmiş, bu vesileyle Malatya'ya da uğramıştır. Atatürk'le beraber Malatya'ya gelenler arasında Başvekil Celal Bayar, Dâhiliye Vekili ve CHF Genel Sekreteri Şükrü Kaya, Nafia Vekili Ali Çetinkaya, Ali Kılıç, Salih Bozok, Recep Peker, Cevat Abbas Gürer gibi milletvekilleri, Sabiha Gökçen, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak, Orgeneral Abdullah Alpdoğan, Muhafız Kıtası Komutanı İsmail Hakkı Tekçe, Başyaver Celal Üner ve Dr. Neşet Ömer İrdelp bulunmakta idi.³²⁷

Atatürk ve beraberindekiler Malatya'ya girdikleri anda 21 pare top atışıyla, “Yaşa Atatürk” bağrıışları arasında ilk, orta ve lise öğrencilerinin de bulunduğu kalabalık bir halk topluluğu tarafından karşılanmışlardır. Atatürk, ilk olarak yapımına 25 Mayıs 1937'de başlanan İplik ve Bez Dokuma Fabrikasına gitmiştir. Fabrikanın biran önce bitirilmesi için gerekli emirleri vermiş ve Malatya programında kendisine eşlik eden İş Bankası Genel Müdürü Muammer Eriş'e Malatya'nın ekonomik kalkınması ile ilgili rapor hazırlamasını istemiştir. Atatürk, daha sonra yapımı devam eden Memleket Hastanesi'ne gitmiş ve buradaki incelemelerini de tamamladıktan sonra CHF binasına geçmiş ve burada yaklaşık yarım saat süren bir konuşma yaptıktan sonra karşılandığı gibi coşkulu bir şekilde uğurlanmıştır. Malatya'da yaklaşık bir saat kalan Atatürk, Diyarbakır'a gitmek üzere saat 14.00'da Malatya'dan ayrılmıştır.³²⁸

Atatürk'ün Malatya'yı ziyareti 1931 yılında olduğu gibi 1937 yılında da Türk basını tarafından yakından takip edilmiştir.

Örneğin Son Telgraf gazetesi, 14 Kasım 1937 Pazar günkü haberinde, “*Atatürk Bugün Malatya'da Bekleniyorlar*” başlığıyla haberi okurlarıyla paylaştıktan sonra, 15 Kasım Pazartesi günkü nüshasında da “*Ulu Önder Atatürk Bugün Diyarbakır'e*

³²⁶ M.Aydın, *Atatürk ve Malatya*, s.47.

³²⁷ M.Aydın, *Atatürk ve Malatya*, s.47

³²⁸ G. Gögebakan, *Fotoğraflarla Geçmişte Malatya*, s.32-34.

*Varacaklar” başlığı altında Malatya ile ilgili yapılacak tetkik seyahati hakkında şu bilgileri vermiştir:*³²⁹

“Ulu Önderimiz Atatürk, Şarktaki tetkik seyahatlerine devam buyurmaktadırlar. Her tarafta emsalsiz coşkun tezahüratla karşılanan Büyük Şef, bugün Diyarbekir’e varacaktır. Bu seyahat hakkında ajansın verdiği haberleri aşağıda sırası ile veriyoruz: “Dün gece geç vakit Çetinkaya’dan ayrılan Atatürk, refakat ve maiyetindekilerle saat 13’de Malatya’yı şereflendirdiler.

“Atatürk’ün Malatya’yı teşrifleri top atılmak suretiyle selamlanmış ve kendileri Vali, Kolordu Komutanı, memurlar ve halk tarafından karşılanmıştır. İstasyondan şehre doğru bütün şoseyi dolduran kadın, erkek bütün Malatyalılar Atatürk’ü selamlamak ve alkışlamak için toplanmışlardı.

“Atatürk istasyondan itibaren yüzlerce metre mesafeyi yürüyerek geçmişler ve askere, izcilere, mekteplilere ve halka iltifatta bulunmuşlardır. Müteakiben Atatürk, otomobiline binerek şehre gelmişler, bez ve iplik fabrikası inşaat mahallinde bir müddet tevakkufla mühendislerden yapı faaliyeti hakkında izahat aldıktan sonra yeni yapılmakta olan Memleket Hastanesi’ne gitmişler ve oradan Halkevini şereflendirmişlerdir.

“Büyük Şef’i aralarında görmekle tarif edilmez şevk ve heyecan içinde çırpınan bütün Malatyalılar, havanın yağışlı olmasına rağmen istasyondan şehre kadar üç dört kilometrelik şoseyi ve şehrin ana caddelerini doldurmuş, Atatürk’ün geçişlerinde “Yaşa, Varol” avazeleri ile alkışlarla ortalığı çınlatmışlardır.

“Atatürk, Halkevinden ayrıldıktan sonra doğruca istasyona gelerek trene bindiler. İstasyon ve civarını dolduran binlerce halkın alkışları, candan tezahüratı ve selam topları arasında saat 14.10’da Elaziz’e müteveccihen Malatya’dan ayrıldılar.

“Elaziz’de hazırlıklara başlanmış ve şehir baştanbaşa donanmıştır. Her tarafta taklar kurulmuş, bütün binalar halılarla, bayraklarla süslenmiş ve elektrikle tenvir edilmiştir. Büyük Atasına kavuşmak heyecanı ile bütün memleket halkı sevinç içindedir. Elaziz, Ulu Önderi candan sevgi ile büyük tezahürlerle karşılamak için hazırlanıyor. Ancak Atatürk, Elaziz’e uğramadan Diyarbekir’e doğru seyahatlerine devam ediyorlar.”

Son Telgraf gazetesi, adı geçen haberiyle Malatya’da yaklaşık bir saat kadar kalan Atatürk’ün Malatya halkı tarafından karşılanışını, yapımına başlanan bez ve iplik

³²⁹ Son Telgraf, 14-15 Kasım 1937, Sayı: 248-250, s.1.

fabrikasını, ardından Memleket Hastanesi'ni ziyaret edişini ve son olarak Halkevine uğrayıp, oradan da Diyarbakır'a gitmek için yola çıktığını okurlarına duyurmuştur.

Son Telgraf gazetesi yanında Ulus gazetesi de ilk sayfasını Atatürk'ün Malatya ziyaretine ayırmış ve ilgili haber *“Atatürk Malatya’da Tetkikler Yaptılar”*, *“Malatya Halkı Büyük Şefi Candan Tezahürlerle Karşıladi”* başlıkları altında verilmiştir. Haberde Atatürk'ün Malatya halkı tarafından nasıl karşılandığına, ekonomik anlamda yaptığı incelemelere ve Atatürk'ün İş Bankası Genel Müdürü Muammer Bey'e ekonomik alanda yükselmek, iş hacmini arttırmak ve gelişmiş memleketlerin seviyesine ulaşabilmek için ucuz kredi sağlanmasına dair verdiği emirler doğrultusunda bir rapor hazırlamasını istediği yönündeki bilgilerin ayrıntılarına şu şekilde yer verilmiştir.³³⁰

“Dün gece geç vakit Çetinkaya’dan ayrılan Atatürk, refakat ve maiyetlerindeki zatlarla birlikte saat 13.00’da Malatya’ya şeref vermişlerdir. Atatürk’ün trenleri Malatya’ya vardığı zaman toplar atılmış ve teşrifleri selamlanmıştır. Büyük Şefimiz Vali, Kolordu Kumandanı, memurlar ve çok kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılanmışlardır.

“Büyük Şefi aralarında görmekle tarif edilmez şevk ve heyecan içinde çırpınan bütün Malatyalılar havanın yağışlı olmasına rağmen istasyondan şehre kadar üç dört kilometrelik şoseyi ve şehrin ana caddesini doldurmuştur. Atatürk’ün geçişlerinde “Yaşa, Varol” avazeleriyle ve alkışlarla ortalığı çınlatmışlardır.

“Atatürk istasyondan itibaren yüzlerce metre mesafeyi yürüyerek geçmişler ve askere, izcilere, mekteplilere ve halka iltifatta bulunmuşlardır.

“Müteakiben Atatürk otomobiline binerek şehre gelmişler ve bez ile iplik fabrikası inşaatı mahallinde bir müddet tevakkufla mühendislerden yapı faaliyeti hakkında izahat almışlardır.

“Atatürk Malatya’da şehrin ekonomik durumu ile alakadar olmuşlar ve Ziraat memurlarından pamuk cinsleri ve elyafı hakkında malumat almışlar, Belediye Reisine diğer mahsulleri vaziyetini sormuşlardır. İş Bankası Genel Müdürü Muammer (Eriş) Beyden ekonomik durum hakkında bir rapor hazırlamasını istemiş ve ekonomik vaziyetin tetkiki hususunda da şu emirleri vermiştir:

“İş Bankası Genel Müdürü Muammer (Eriş) Bey’e, bu havalideki memleketlerin ekonomik faaliyetleri bakımından esaslı tetkikler yapılmasını emretmişlerdir.

³³⁰ **Ulus**, 15 Kasım 1937, Sayı: 5456, s.1.

“Muammer Bey’in aldığı vazifelerinin esasları şunlardır: Türkiye ekonomik durumunun dünya memleketlerine ve civar memleketlere nispetle bir seviyeye erişebilmesi için ne gibi tedbirler alınmalıdır ve bunlar nasıl tatbik edilmelidir?”

“Memlekette iş hacmini artması kredinin oynadığı mühim role nazaran ucuz ve bol kredi temin etmeye bağlıdır. Muammer Bey bu noktalar hakkında mahallerinde tetkikat yapacak ve bu tetkiklerini müşahadeleriyle takviye ederek ona göre hazırlayacağı raporu Ankara’ya döndüğü zaman Hükümete takdim edecektir.

“Bu görüşmeden sonra Atatürk yeni yapılmakta olan Memleket Hastanesi’ne gitmiş ve oradan Halkevini şerefleştirmiştir. Atatürk Halkevinden ayrıldıktan sonra doğruca istasyona gelerek trene bindiler. İstasyon ve civarını dolduran halkın alkışları candan tezahürat ve top atışları arasında saat 14’de Malatya’dan ayrılmışlardır.”

Haberin satır araları incelendiğinde özellikle Atatürk’ün burada Malatya ekonomisi üzerinde durduğu, ekonomik vaziyetle ilgili Muammer Bey’den bir rapor hazırlamasını istediği görülmektedir. Atatürk’ün ekonomik anlamda dünya memleketlerine erişebilmesi için neler yapılması gerektiği hakkındaki önerileri de haberin ön plana çıkardığı konular arasındadır.

Bu dönemlerdeki Vakit gazetesinin devamı niteliğinde olan Kurun gazetesi³³¹ de Atatürk’ün Malatya’ya gelişlerini, *“Atatürk Şark Seyahatinde”, “Dün Malatya’yı Şerefleştirdiler”* başlıklarıyla duyurmuş haber içeriğinde ise Son Telgraf gazetesinde ki bilgiler haricinde başka bir şeyden bahsetmemiştir.³³²

Milliyet gazetesinin bu dönemdeki devamı olan Tan gazetesi³³³ ise haberi, *“Şefin Seyahatleri”, “Atatürk Malatya’da Tetkikler Yaptı”* manşetiyle vermiş ve Atatürk’ün Malatya’da nasıl karşılandığını, halkın coşku dolu tezahüratlarını ve incelemede bulunduğu yerleri şu şekilde okuyucularına aktarmıştır:³³⁴

“Malatya 14 (A.A)-Dün gece geç vakit Çetinkaya’dan ayrılan Atatürk, refakat ve maiyetindekilerle saat 13’de Malatya’yı şerefleştirdiler.

“Atatürk’ün Malatya’yı teşrifleri top atılmak suretiyle selamlanmış ve kendileri Vali, Kolordu Komutanı, memurlar ve halk tarafından karşılanmıştır. İstasyondan şehre doğru bütün şoseyi dolduran kadın, erkek bütün Malatyalılar Atatürk’ü selamlamak ve alkışlamak için toplanmışlardı.

³³¹ M. Aydın, **Atatürk ve Malatya**, s.52.

³³² **Kurun**, 15 Kasım1937, Sayı: 7130, s.1.

³³³ M. Aydın, **Atatürk ve Malatya**, s.52.

³³⁴ **Tan**, 15 Kasım 1937, Numara: 916, s.1.

“Atatürk istasyondan itibaren yüzlerce metre mesafeyi yürüyerek geçmişler ve askere, izcilere, mekteplilere ve halka iltifatta bulunmuşlardır. Müteakiben Atatürk, otomobiline binerek şehre gelmişler, bez ve iplik fabrikası inşaat mahallinde bir müddet tevakkufla mühendislerden yapı faaliyeti hakkında izahat aldıktan sonra yeni yapılmakta olan Memleket Hastanesi’ne gitmişler ve oradan Halkevini şereflendirmişlerdir.

“Malatya, Büyük Şef’i aralarında görmekle tarif edilmez şevk ve heyecan içinde çırpınan bütün Malatyalılar, havanın yağışlı olmasına rağmen istasyondan şehre kadar üç dört kilometrelik şoseyi ve şehrin ana caddelerini doldurmuş, Atatürk’ün geçişlerinde “Yaşa, Varol” avazeleri ile alkışlarla ortalığı çınlatmışlardır.

“Atatürk, Halkevinden ayrıldıktan sonra doğrudan istasyona gelerek trene bindiler. İstasyon ve civarını dolduran binlerce halkın alkışları, candan tezahüratı ve selam topları arasında saat 14.10 da Elaziz’e müteveccihen Malatya’dan ayrıldılar.”

Tan gazetesi, Atatürk’ün saat 13.00’de Malatya’ya geldiğini, halkla beraber caddeye doğru yürüdükten sonra inşaat halinde olan bez ve iplik fabrikasını inceleyip oradan yeni yapılmakta olan Memleket Hastanesi’ni ziyaret ettiğini ve son olarak Halkevi’ne uğradıktan sonra Elaziz’e gitmek için Malatya’dan ayrıldığını habere taşımıştır.

Atatürk’ün Malatya ziyareti ile ilgili haberi, Tan gazetesi ile aynı şekilde kaleme alan Son Posta gazetesi ise 15 Kasım 1937 Pazartesi günü nüshasında; *“Atatürk’ün Şark Vilayetlerindeki Tetkikleri”, “Büyük Önder Malatya’da Yapı Faaliyetleri Hakkında İzahat Aldı ve Diyarbakir’e Hareket Etti”* başlıkları altında seyahatin önceliklerini ortaya koymuş ve Atatürk’ün Malatya’ya gelişinden ayrılışına kadarki geçen süreyi okuyuculara diğer gazetelerde olduğu gibi şu şekilde aktarmıştır.³³⁵

“Malatya 14 (A. A)- Dün gece geç vakit Çetinkaya’dan ayrılan Atatürk, refakat ve maiyetindekilerle saat 13’de Malatya’yı şereflendirdiler.

“Atatürk’ün Malatya’yı teşrifleri top atılmak suretiyle selamlanmış ve kendileri Vali, Kolordu Komutanı, memurlar ve halk tarafından karşılanmıştır. İstasyondan şehre doğru bütün şoseyi dolduran kadın, erkek bütün Malatyalılar Atatürk’ü selamlamak ve alkışlamak için toplanmışlardı.

“Atatürk istasyondan itibaren yüzlerce metre mesafeyi yürüyerek geçmişler ve askere, izcilere, mekteplilere ve halka iltifatta bulunmuşlardır. Müteakiben Atatürk,

³³⁵ Son Posta, 15 Kasım 1937, Sayı: 2631, s.1.

otomobiline binerek şehre gelmişler, bez ve iplik fabrikası inşaat mahallinde bir müddet tevakkufla mühendislerden yapı faaliyeti hakkında izahat aldıktan sonra yeni yapılmakta olan Memleket Hastanesi'ne gitmişler ve oradan Halkevini şereflendirmişlerdir.

“Büyük Şef'i aralarında görmekle tarif edilmez şevk ve heyecan içinde çırpınan bütün Malatyalılar, havanın yağışlı olmasına rağmen istasyondan şehre kadar üç dört kilometrelik şoseyi ve şehrin ana caddelerini doldurmuş, Atatürk'ün geçişlerinde “Yaşa, Varol” avazeleri ile alkışlarla ortalığı çınlatmışlardır.

“Atatürk, Halkevinden ayrıldıktan sonra doğruca istasyona gelerek trene bindiler. İstasyon ve civarını dolduran binlerce halkın alkışları, candan tezahüratı ve selam topları arasında saat 14.10'da Elaziz'e müteveccihen Malatya'dan ayrıldılar.

“Elaziz'de hazırlıklara başlanmış ve şehir baştanbaşa donanmıştır. Her tarafta taklar kurulmuş, bütün binalar halılarla, bayraklarla süslenmiş ve elektrikle tenvir edilmiştir. Büyük Atasına kavuşmak heyecanı ile bütün memleket halkı sevinç içindedir. Elaziz, Ulu Önderi candan sevgi ile büyük tezahürlerle karşılamak için hazırlanıyor. Ancak Atatürk, Elaziz'e uğramadan Diyarbakir'e doğru seyahatlerine devam ediyorlar.”

Son Posta gazetesi, Atatürk'ün karşılanışını, ziyaretlerini ve Elazığ'a gitmek için Malatya'dan ayrıldığını, ancak Elaziz'e uğramadan Diyarbakir'e gitmek üzere seyahatlerine devam ettiğini habere taşımıştır.

Cumhuriyet gazetesi ise 15 Kasım 1937'de “Atatürk, Dün Malatya'dan Ayrıldı, Diyarbakir'e Gitti” başlığıyla haberi okurlarıyla paylaşmıştır. Cumhuriyet gazetesi Malatya'ya gönderdikleri muhabir Ahmet İhsan Bey'in gözlemlerine sütunlarında şu şekilde yer vermiştir:³³⁶

“Malatya 14 (A. A)-Dün gece geç vakit Çetinkaya'dan ayrılan Atatürk, refakat ve maiyetindekilerle saat 13'de Malatya'yı şereflendirdiler.

“Atatürk'ün Malatya'yı teşrifleri top atılmak suretiyle selamlanmış ve kendileri Vali, Kolordu Komutanı, memurlar ve halk tarafından karşılanmıştır. İstasyondan şehre doğru bütün şoseyi dolduran kadın, erkek bütün Malatyalılar Atatürk'ü selamlamak ve alkışlamak için toplanmışlardı.

“Atatürk istasyondan itibaren yüzlerce metre mesafeyi yürüyerek geçmişler ve askere, izcilere, mekteplilere ve halka iltifatta bulunmuşlardır. Müteakiben Atatürk,

³³⁶ Cumhuriyet, 15 Kasım 1937, Sayı: 4853, s.1.

otomobiline binerek şehre gelmişler, bez ve iplik fabrikası inşaat mahallinde bir müddet tevakkufla mühendislerden yapı faaliyeti hakkında izahat aldıktan sonra yeni yapılmakta olan Memleket Hastanesi'ne gitmişler ve oradan Halkevini şerefleştirmişlerdir.

“Malatya, Büyük Şef'i aralarında görmekle tarif edilmez şevk ve heyecan içinde çarpınan bütün Malatyalılar, havanın yağışlı olmasına rağmen istasyondan şehre kadar üç dört kilometrelik şoseyi ve şehrin ana caddelerini doldurmuş, Atatürk'ün geçişlerinde “Yaşa, Varol” avazeleri ile alkışlarla ortalığı cınlatmışlardır.

“Atatürk, Halkevinden ayrıldıktan sonra doğruca istasyona gelerek trene bindiler. İstasyon ve civarını dolduran binlerce halkın alkışları, candan tezahüratı ve selam topları arasında saat 14.10'da Malatya'dan ayrıldılar.”

Görüldüğü üzere Cumhuriyet gazetesi de diğer gazeteler gibi Atatürk'ün Malatya'ya gelişini aynı şekilde kaleme almıştır.

Atatürk'ün 1937'de Malatya'ya yapmış olduğu ikinci seyahat yerel basın tarafından da yakından takip edilmiştir. O dönemde Malatya'da iki gazete çıkmaktaydı. Biri haftalık Fırat gazetesi, diğeri ise Ünal gazetesi³³⁷ Atatürk'ün Malatya'ya gidişini, “Büyük Önder Atatürk Dün Şehrimizi Şerefleştirdiler” başlığı ile manşetten vermiş ve başka bir açıklama yapmamıştır. Fırat gazetesi ise “Büyük Önder Atatürk Geçen Pazar Günü Malatya'yı Şerefleştirdiler” ve “Malatyalılar Geniş Tezahüratla Atatürklerini Karşıladılar” başlıklarını kullanarak haberi ilk sayfadan vermiş ve Malatya halkının hasretle beklediği Atatürk'ü nasıl karşıladığını ve uğurladığını kamuoyuna şu şekilde aktarmıştır.³³⁸

“Büyük Önder Atatürk, doğu seyahati esnasında Malatya'mızdan geçecekleri, birkaç gün evvelinden beri ağızdan ağıza dolaşıyordu. Bu haberle herkes hasretini çoktan çektikleri Büyük Önderlerini görmek heyecan ile derin bir sevinç besliyor. Ulu Şefin gelecekleri gün ve saati sorup duruyorlardı.

“Seyahat ve hareket istikameti tahakkuk ettikten sonra şehrimizde hazırlıklar yapılmaya başlandı.

“Ordu Müfettişlerinden Orgeneral Kazım (Orbay) Bey ile Korgeneral Galip (Deniz) Bey şehrimize gelerek bunlardan Kazım Bey Büyük Atatürk'e katılmak üzere

³³⁷ Ünal, 15 Kasım 1937, Sayı: 421, s.2.

³³⁸ Fırat, 19 Kasım 1937, Sayı: 461, s.1.

Sivas'a gittiler. Ethem (Akıncı) Bey ile Galip Bey Sivas istikametinde Vilayet hududuna doğru posta treni ile hareket ettiler.

"Büyük Şefimizin hususi treni ile Sivas'a, Sivas'tan Çetinkaya'ya, Çetinkaya'dan da Malatya'ya beraberlerinde ve maiyetindeki zatlar ile hareket ettikleri saat ve dakika, bütün Malatyalılar ayakta heyecan içinde Atatürk'ü istasyon ve yollarda bekliyorlar.

"Cumartesi günü, umumi bir hareket halinde geçmiş oldu. Pazar günü ise erkenden halkın istasyon ve yollara akın ettiklerini görüyoruz. Havanın bozuk ve yağmurlu olmasına rağmen istasyon ve civarı kadın, erkek binlerce halkla hıncahınç dolmuştu. Öğleden evvel merasim kıtası gelerek istasyon meydanında lise ve ilkokullarda kıtanın yanında yol boyunca yerlerini aldılar. İkinci olarak Diyarbekir-Cizre hattının açılma töreninde bulunacak zatlar hamil treni ile gelerek yarı saat kadar kaldıktan sonra Diyarbekir'e hareket etti.

"Saat 13.15, Atatürk'ümüz geliyor, haberi ile intizam vaziyeti alınırken, hususi trende yavaş yavaş istasyona giriyordu. Büyük bir alkış tufanı koptu, tren durdu, toplar atılırken Büyük Şef de yanlarında Başvekil Celal (Bayar) Bey, Dâhiliye Vekili ve C.H.Partisi Genel Sekreteri Şükrü (Kaya) Bey, Nafia Vekili Ali (Çetinkaya) Bey, Atatürk'ün manevi kızı Sabiha (Gökçen) Hanım, Ali (Kılıç) Bey, Salih (Boyok) Bey, yaverleri ve bazı mebuslar trenden indiler. Sevgi ve muhabbet yaşları arasında tazimler sunuldu.

"Ulu Önder yaya olarak istasyon dışındaki kıtayı, gökleri çınlatan "Yaşa Atatürk" sesleri ve sürekli alkışlar arasında sırası ile lise ve ilk mektep okullarını teftiş ettikten sonra otomobillerine binerek şehre doğru hareket buyurdular.

"Yol üzerinde olduğu için, ilk önce yapılmakta olan İplik ve Bez fabrikasını gözden geçirdikten sonra inşaatı henüz bitmeyen Memleket Hastanesi önünde durarak izahat aldılar ve C.H.Partisi konağını şereflendirdiler.

"Partide yarım saat kadar kalarak muhtelif mevzular üzerinde görüştükten sonra gene alkışlar arasında otomobillerine binerek istasyona avdet buyurdular.

Saat 14.10, Büyük Şefimiz teşriflerinde olduğu gibi sonsuz sevgi ve "Yaşasın Atatürk" sedaları arasında uğurlandılar."

Sonuç olarak, Atatürk'ün ikinci kez Malatya'yı ziyaretleri son derece önemli bir yankı uyandırmış ve gerek ulusal gerekse yerel basın tarafından takip edilerek tüm memlekete duyurulmuştur. Ancak 1931 yılında Atatürk'ün Malatya'ya gelişini halka

duyuran basınla, 1937’de ki basın arasında hiçbir fark görülmemekte ve tüm gazetelerin haberi aynı şekilde verişi göze çarpmaktadır.

SONUÇ

Atatürk, Cumhuriyet'in ilanından sonra başlatılan muasır medeniyet seviyesine ulaşma mücadelesinin sonuçlarını görmek ve yerinde incelemelerde bulunmak üzere gerçekleştirdiği yurt seyahatlerinde bir hayli ilgi görmüştür. Bu ilginin yegâne sebebi Atatürk'e duyulan sevgi ve inançtır. Malatya halkı da başlatılan faaliyetler ve gerçekleştirilen inkılâpların yanında yer aldığını göstererek bu sevgi ve inancı en güzel şekilde ispatlamıştır.

Malatya cumhuriyetin ilk yıllarından beri Atatürk'ün muasır medeniyet ülküsünü paylaşmış ve bu yönde yapılan hizmetlere sahiplenmiş bir vilayettir. Dönemin asayiş hedef alan siyasi olayları doğu illerinde yoğun bir şekilde yaşanmasına rağmen Malatya cumhuriyete olan sadakatinde hiç taviz vermemiştir. Özellikle Ermeni ve Kürt isyan hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı 30'lu yıllarda Malatya ülke selameti için hep destekleyici bir rol üstlenmiştir. Bulunduğu stratejik konum nedeniyle bu tür olayların bastırılmasında etkili olmuştur.

Atatürk, ziyaret etmiş olduğu her yerde yapmış olduğu konuşma ve verdiği demeçlerle, kendini bir lider olarak sorumlu saydığı Türk Milletini, aydınlatma görevini yerini getirmiştir. Bu tutumu ile halkın faaliyetlerini övücü sözlerle teşvik etmiş ve yapılmakta olan yenileşme hareketlerine hız kazandırmıştır. Malatya ziyaretinde de görüldüğü gibi halkla birlikte yürümüş, sorunlarını ayrıntılarıyla dinlemiş ve yanında bulunan uzman kadrosuna yapılması gerekenlerle ilgili direktiflerde bulunmuştur.

Atatürk'ün Malatya'ya gelişi, hem Malatya'nın gelişimi için etkili olmuş, hem de Malatya halkı için büyük bir moral olmuştur. Atatürk Malatya'ya demiryolu sebebiyle gelmiş, ancak bu amaçla sınırlı kalmamış ve çeşitli yerlerde incelemelerde bulunarak yapılması gerekenlerle ilgili gerekli mercilere bilgiler vererek bir an önce bu sıkıntıların giderilmesini emretmiştir. Bu emirler doğrultusunda harekete geçen CHF Genel Merkezi, Valiliğe, Belediye Başkanı'na, Ankara'ya eksikler ve sıkıntılarla ilgili bilgiler vererek, bunların giderilmesi için çalışmalara başlanmasını istemiştir. Bunun ardından birçok konuda gelişmeler yaşanmış ve halkın ihtiyaç duyduğu kuruluşlar için adımlar atılmıştır.

Siyasi anlamda bu gelişmeler yaşanırken, ekonomik anlamda da halk yararına gelişmeler olmuştur. Demiryolunun gelişiyle birlikte Malatya'nın ticari kapasitesi artmıştır. Ayrıca Atatürk'ün emriyle İş Bankası Genel Müdürü Muammer Eriş Malatya ekonomisiyle ilgili bir rapor hazırlamış ve bu rapor doğrultusunda açılan fabrikalarla insanların çalışma hayatına atılması, çiftçilere verilen ucuz kredilerle de üretime katkıda

bulunmaları sağlanmış ve bunların getirisi olarak Malatya halkı ekonomik açıdan daha ferah bir yaşam sürdürmüştür.

Bu gelişmelerin yanı sıra, sosyal ve kültürel hayata dair önemli çalışmalar başlatılmış ve Halkevi aracılığıyla her konuda konferanslar verilerek halk bilinçlendirilmiştir. Okuma yazma kurslarının yanında spor, müzik ve kadınlara özel kurslar açılarak halkın sosyal anlamda da gelişmesi sağlanmıştır. Bunların yanı sıra demiryolunun Malatya'ya gelmesiyle birlikte ulaşım kolaylaşmış ve farklı kültürlerin buluşmasından dolayı Malatya, sosyal ve ekonomik anlamda daha ileri boyuta taşınmıştır.

Yaşanan gelişmeler ve bu ziyaretler hem ulusal basında hem de yerel basında geniş yankı uyandırmış, gazete manşetlerine taşınmıştır. Atatürk'ün Malatya gezileri, birçok gazete de yayımlanmasına rağmen günümüze kıyasla basının gelişmişlik düzeyinin düşük olmasından dolayı, bu gezilerle ilgili yayımlanan bütün gazetelerin başlıkları ve detayları aynı cümlelerle ifade edilmiştir. Bu yüzden bu gezilerle alakalı kapsamlı bilgilere ulaşılamamıştır.

Sonuç olarak, Atatürk'ün Malatya'ya gelişinden sonra eğitim düzeyi, sağlık, siyasi, ekonomi, kültürel ve sosyal alanlarda önemli gelişmeler yaşanmış ve daha güzel bir Malatya için halkla birlikte hareket edilmiştir.

EKLER

BELGELER

- Belge:1- 1930 İlk Demiryolunun Malatya'ya gelişini Bildiren Telgraf**
- Belge:2- İsmet İnönü'nün M. Kemal Atatürk'ü tebrik telgrafi**
- Belge:3- M. Kemal Atatürk'ün İsmet İnönü'yü tebrik telgrafi**
- Belge:4- 1937 Yılında Atatürk'ün Yapacağı Şark Seyahatini Bildiren Telgraf**
- Belge:5- Başbakan İsmet İnönü'ün Cumhuriyetin 10. Yılında Malatya halkına
Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla gönderdiği telgraf**
- Belge:6- Atatürk'ün yurt seyahatine çıktığını gösteren çizelgenin başlangıç sayfası**
- Belge:7- Atatürk'ün yurt seyahati esnasında geçeceği istasyonlar**
- Belge:8- Atatürk'ün yurt seyahati esnasında geçeceği istasyonlar**
- Belge:9- Malatya Halkevi Başkanı'nın Dil Kurultayı'nın Açılışındaki Etkinlikleri
C.H.P. Genel Sekreterliğine bildirdiği telgraf**
- Belge:10- Malatya Dil Bayramı Programı**
- Belge:11- Malatya Dil Bayramı Kurultayı'nda Lise son sınıfı öğrencisi Vahap
tarafından okunan şiir**

151

31

T. C.

Dahiliye Vekâleti

Başvekâleti Celileye

3-12-1930

V. İ. M. U.

Sayı Ş.2

3684

995

Müfassa:

Fevzi Paşa-Diyarbakır Şimendifer hattının Malatya'ya kadar olan kısmının ilk münasebetiyle ilk tirenin Malatya'ya geldiğine D.

Fevzi Paşa-Diyarbakır şimendifer hattının Malatya'ya kadar olan kısmının ilk münasebetiyle I-Kömunuevvelde saat on dört buçukta Malatya'ya muvasalat eden ilk tirenin Malatya şehri ve civarı sekenesinden yirmi bini müteavvin halkın emsali nemesbük tezahüratiyle ve elliye karip kurban zephi suretiyle karşılandığı ve Malatya belediyesi tarafından gündüz istasyonda dört yüz kişilik bir çay ziyafeti ve tirenle malatya'ya gelen inşaat ve işletme mühendis ve müteahhitleri şerefine gece saat yirmide yetmiş kişilik bir akşam ziyafeti verildiği ve müteakiben sinama daveti ve fişek endanti ve saire gibi eğlenceler tertibiyle de bu yevmi mes'ut tebci ve halk tarafından da icrayı şadımamı edildiği ve hükümetimizin muvaffakiyetlerinin tevalisi temenniyatının bu vesile ile ve büyük bir samimiyetle yat ve tekrar olunduğu Malatya Vilâyetinden - 2-12-1930 tarihli telgrafla bildirilmiştir.

Keyfiyet arz olunur efendim.

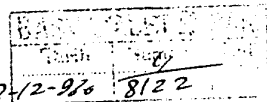
Dahiliye vekili N

Salih

A. Şahin

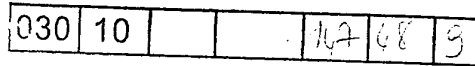
Hicaz

3-XII-1930

Rifat

1

Belge: 1-1930 İlk Demiryolunun Malatya'ya gelişini Bildiren Telgraf

T. C.
BAŞVEKÂLET
Müdevvenat Müdürlüğü

Şube: _____
Sayı: _____

27
30
Türk yolda Reisicumhuri Gazi Hz. ne

Eser büyük reisindir.

yüksük takviniyiz bizim için cihan değer. Türk milleti
Sizi yetiştirmiş olmakla ^{birlikte} arımlara karşı iftihar edeceğiz.

14.2.31

İsmet

Mühabere salûnunda Tezet Efendisine telefonla
söylenmiştir.

Atıf

14.11.31

Sevât

1

030	10			45	280	30
-----	----	--	--	----	-----	----

- 2 -

1

Belge:2- İsmet İnönü'nün M. Kemal Atatürk'ü tebrik telgrafı

Nu. $\frac{891}{2}$

Telgrafname

Sayfa

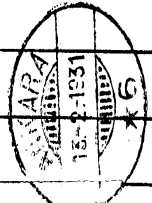

:= no 4/57: bas vekil ismet pasa hazretlerine ankara :=

=32

malatye 615 13, /2, /931 18-

7175

Yeni yapılan demir yol ile malatyeye vardığım bu günde size takip ettiğiniz pek isabetli imar faaliyetinden dolayı bir daha teprik ve taktirlerimi arz ederim := reisicumhur gazi mustafa kemal :=

Rıza Beşe Hıfzı

14 2 1931

030	10			45	250	30
-----	----	--	--	----	-----	----

2

Belge:3- M. Kemal Atatürk'ün İsmet İnönü'yü tebrik telgrafı

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

B-7

EMERİTES HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

Ankara : 12/11/937

T.....E.....L

Ulu önderimiz Atatürk pek yakında şarka bir seyahat yapmak arzusunu izhar buyurmuşlardır her gittiği yere yeni bir şevk ve müjde götüren en büyüğümüzün yollarda uğrayacağı yerlerde ve bilhassa tren güzergâhlarında parti ve halkevi teşkilatımızın hazırlıklı bulunması ,istikbâl ve teşyide halkın atalarına karşı duydukları derin ve eşsiz bağlılığı hak-kile tebarüz ettirebilecek tertibatın şimdiden alımmış bulunmasını diler saygı ve sevgilerimi sunarım . 1084

Dahiliye vekili
C H P Genel sekreteri adına
Münir Akkaya

Aslının aynıdır . 12/11/937

Karademi

430	01			3	15	42
-----	----	--	--	---	----	----

Belge:4-1937 Yılında Atatürk'ün Yapacağı Şark Seyahatini Bildiren
Telgraf

T. C.
BAŞVEKÂLET
Osmanî Salih 1906/1941
Sayı: ...

235
31/10/1933
Malatya'da Fırat gazetesine

Cumhuriyetin onuncu yılında Vatanın sevgili fırat
boyları her bucaktan ziyade coşacaktır.Fırat kıyısı memle-
ketlerimiz bütün vatan içinde değerli ,kuvvetli varlıkla-
rını ancak cumhuriyet devrinde tanıtmışlardır.Fırat boyla-
rının bir incisi olan Malatya'ya candan sevgilerle tebrik-
ler.

27-10-1933

Başvekil
İsmet

Yazışma
27.10.1933

- 2 -

030 10 198 352 15

Belge:5- Başbakan İsmet İnönü'nün Cumhuriyetin 10. Yılında Malatya
halkına Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla gönderdiği telgraf

Belge:6- Atatürk'ün yurt seyahatine çıktığını gösteren çizelgenin başlangıç sayfası

İstasyonlar	İstasyon mesafeleri Km.	Muayyen seyrû sefer müddeti	EVKAT						Telâki ve takaddüm
			Muvasalat		Tevaküf D.	Hareket			
			S.	D.		S.	D.		
Malatya	—								
Elemendik	13,9								
Akçadağ	13,4								
Suçatı	14,1								
Viranşehir	15,1								
Kadılı	11,2								
Tahtaköprü	18,8								
Hamzalar	14,1								
Gölbaşı	11,4								
Çalık	15,2								
Haydarlı	16,6								
Pazarcık	19,3								
Narlı	17,9								
Köprübaşı	15,2								
Eloğlu	12,5								
Keçiler	11,9								

Belge:7- Atatürk'ün yurt seyahati esnasında geçeceği istasyonlar

İstasyonlar	İstasyon mesafeleri Km.	Muayyen seyrî sefer müddeti	EVKAT						Telâki ve takaddüm
			Muvazalat		Terakkuf D.	Hareket			
			S.	D.		S.	D.		
Kömürler	14,5								
Fevzîpaşa	14,6								
Bahçe	18,4								
Ma m ure	26,1								
Osmaniye	9,6								
Toprakkale	8,9								
Veysiye	17,5								
Ceyhan	12,8								
Misis	21,1								
Kürkçüler	7,3								
İncirlik	8,6								
Adana	10,8								

Belge:8- Atatürk'ün yurt seyahati esnasında geçeceği istasyonlar

Malatya
C. H. P.
Halkevi Başkanlığı
SAYI 35

Ek: 7

C. H. P. Yüksek Genel Sekreterliğine.

İstanbul

III Üncü Dil Kurultayı açılmasının kutlama raporudur.

- 1: 24-8-936 günü evimize konulan radyo ve hoparlör ile halk tarafından açılış nutku dinlenmiştir.
- 2: O günün saat: 17-5 da ilbay başta olduğu halde bütün işyerler ve vatandaşlar Halkevi önündeki Cumhuriyet meydanında hararetli tezahüratla toplanarak istiklal marşıyla başlayan törende lise öğretmenini bay Seracettin tarafından dil devrimi hakkında yapılan hitabe sürekli alkışlarla karşılanmış ve lise talebesinden bayan Naciye Bay Vahap , Bay Memet , Bay Kemal taraflarından manzum ve mensur söylevler halk tarafından derin alaka ile dinlenmiştir.
- 3: Kurultayın açılışından doğan minnet ve şükranlarımız büyük Underimiz Atatürk'ümüze telgrafla bildirilmiştir.
- 4: Kutlama törenine ait haberler Ulus, Cumhuriyet, Tan ,Kurun gazeteslerine telgrafla bildirilmiştir.
- 5: 24-25-26-27 akşamları evimizde saat 8 de başlayan konferans ve onu takip eden konser vatandaşların payansız ilgi ve neşesini artırmıştır
- 6: Kurultayın açılışından harekete gelmiş olan halk programlı olarak tarihi dört gününü sonsuz sevinç içerisinde geçirmiş olduğunu derin saygılarımla bildiririm.

Halkevi Başkanı

H. Yakar

4.

Belge:9- Malatya Halkevi Başkanı'nın Dil Kurultayı'nın Açılışındaki Etkinlikleri C.H.P. Genel Sekreterliğine bildirdiği telgraf

Dil bayramı programı

DEMLY ARSIVLERI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

- 1: 24-8-936 günü DİL KURULTAYI'nın açılması dolayısıyla Parti ve Halkevi süslenecek , radyo ve hoparlör ile açılış nutku dinlenecektir.
- 2: Saat 17-5 da memurlar ile halk Cumhuriyet meydanına toplanarak tören yapılacaktır ,bu törende lise talebesi istiklal marşını söyleyecek Tabiye Öğretmeni Seracettin nutuk söyleyecek ve talebe şiirler okuyacaktır.
- 3: Saat 20 de Bayan belkis nutuk söyleyecek ,talebe şiirler okuyacak ve Müzik şubesi konser verecektir.
- 4: 25-8-936 da Güven direktörü İhsan , 26-8- de Sevki Sözen , 27-8-de Öğretmen Zahit saat 20 de birer konferans verecekler,talebe şiirler okuyacak ve Müzik Şubesi konserlerine devam edecektir.
- 5: Bu program her kes için davet yerindedir.

C.H.P.İlyönkurul Başkanlığı

3

Belge:10- Malatya Dil Bayramı Programı

Dilimiz

Biz sinada bıraktık Musanın esasını,
Kanımızla koruduk kendi Öz elimizi.
Attık kültürümüzden Arabın yasesını,
Artık konuşacağız kendi Öz dilimizi.

Her devrimi yarattık genlik buldu yurdumuz,
Bak bu gün ağlamıyor ün alan boz kurdumuz.
Yurda korku sokmıyor utku çalan ordumuz,
ATATÜRK soysallığa çekiyor elimizi...

Acemin kuralını dilimizden çıkardık,
Arabın terkibinden şivemizi kurtardık,
Kendi Öz dilimizin Uz dilliğine vardık.
Bin bir Acun toplansa durdurmaz yelimizi...

Kurtuluş Lozan ile Ölüm Sevr,i devirdik.
Onu da bu günlerde Montröye çevirdik.
Türküz bütün başlardan çünkü üstün gelirdik.
Tüm Uluslar bir olsa bükemez belimizi...

Kimse konuştuğu ne?hem farkında değildi.
BaşımızdaUlular bunu anladı bildi,
Osmanlı şivesini kültürümüzden sildi,
Tükel evren sed olsa durdurmaz selimizi..

Her devrimde gerekiz ok atmak için yayı
Öz yurdu tehlikeden koruyor bak alpayı
Yurttaş yine toplandı bu gün dil kurultayı,
yapacağız inan et bu son emelimizi.

Lise son sınıfta

366 Sayılı Vahap Karakaş

Malatya 13

**Belge:11- Malatya Dil Bayramı Kurultayı'nda Lise son sınıf öğrencisi
Vahap tarafından okunan şiir**

GAZETELER

- Gazete:1- 1930 tarihli Yeni Malatya Gazetesi: İlk Trenin Malatya'ya Gelişi**
- Gazete:2- 13 Şubat 1931 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi: Reis-i Cumhur Hazretleri Dün Mersin'i Teşrif ve Akşam Malatya'ya Hareket Etiler**
- Gazete:3- 13 Şubat 1931 Tarihli Yeni Adana Gazetesi: Gazi Hazretleri Dün Gece Adana'yı Teşrif Buyurdular ve Malatya'ya Hareket Etiler**
- Gazete:4- 13 Şubat 1931 Tarihli Vakit gazetesi: Gazi Hazretleri Mersin'den Malatya'ya Hareket Etiler**
- Gazete:5- 14 Şubat 1931 Tarihli Vakit Gazetesi: Gazi Hazretleri Malatya'da Yeni Yapılan Demiryolu ile Malatya'yı Teşrif Eden Gazi Hazretleri İsmet Paşa'ya Çektiği Telgrafla Derin Takdirlerini Beyan Ediyor**
- Gazete:6- 14 Şubat 1931 Cumhuriyet Gazetesi: Gazi Hazretleri Malatya'ya Vasil Oldular**
- Gazete:7- 14 Şubat 1931 Tarihli Akşam Gazetesi: Reis-i Cumhur Hazretleri Malatya'ya Hareket Etti**
- Gazete:8- 14 Şubat 1931 Tarihli Hâkimiyeti Milliye Gazetesi: Gazi Hazretleri Dün Malatya'ya Gitti**
- Gazete:9- 13 Şubat 1931 Tarihli Milliyet Gazetesi: Gazi Hazretleri Halkın Coşkun Tezahüratı Arasında Malatya'yı Teşrif Buyurdular**
- Gazete:10- 14 Şubat 1931 Tarihli Yarın Gazetesi: Gazi Hazretleri Bugün Malatya'da Merasimle İstikbal Edildiler**
- Gazete:11- 14 Şubat 1931 Tarihli Politika Gazetesi: Gazi Hazretleri Mersin'den Malatya'ya Gittiler**
- Gazete:12- 15 Şubat 1931 Tarihli Son Posta Gazetesi: Gazi Hazretleri Malatya'dan Başvekile Bir Tebrik Telgrafı Çektiler**
- Gazete:13- 15 Şubat 1931 Yeni Gün Gazetesi: Gazi'den İsmet Paşa'ya Bir Telgraf**
- Gazete:14- 14 Şubat 1931 Tarihli Politika Gazetesi: Gazi Hazretlerinin Malatya'da Tetkikatları**
- Gazete:15- 16 Şubat 1931 Tarihli Resmi Niğde Gazetesi: Gazi Hazretleri İlk Defa Trenle Malatya'ya Girmelerinden Memnun Kaldılar ve İsmet Paşa Hazretlerinin İmar Siyasetini Takdir Buyurdular**
- Gazete:16- 18 Şubat 1931 Tarihli Elaziz Gazetesi: Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin Elazığ'a Davet Edilişi**
- Gazete:17- 26 Şubat 1931 Tarihli Sinop Gazetesi: Gazi Hazretleri Malatya'da**

- Gazete:18- 14 Kasım 1937 Tarihli Son Telgraf Gazetesi: Atatürk Bugün Malatya’da Bekleniyor**
- Gazete:19- 15 Kasım 1937 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi: Atatürk Dün Malatya’dan Ayrıldı, Diyarbekir’e Gitti**
- Gazete:20- 15 Kasım 1937 Tarihli Kurun Gazetesi: Atatürk Şark Seyahatinde Dün Malatya’yı Şereflelendirdiler, Elaziz’e Doğru Seyahatlerine Devam Ediyorlar**
- Gazete:21- 15 Kasım1937 Tarihli Son Posta Gazetesi: Büyük Önder Malatya’da yapı Faaliyeti Hakkında İzahat Aldı ve Diyarbekir’e Hareket Etti**
- Gazete:22- 15 Kasım 1937 Tarihli Tan Gazetesi: Atatürk Malatya’da Tetkikler Yaptı**
- Gazete:23- 17 Kasım 1937 Tarihli Ulus Gazetesi: Atatürk Malatya’da Tetkikler Yaptılar ve İş Bankası Genel Müdürü Muammer Eriş’ten Ekonomik Durum Hakkında Bir Rapor Hazırlamasını İstedi**
- Gazete:24- 15 Kasım 1937 Tarihli Ünal Gazetesi: Büyük Önder Atatürk Dün Şehrimizi Şereflelendirdiler**
- Gazete:25- 18 Kasım 1937 Tarihli Ulus Gazetesi: Atatürk Malatya’da Tetkikler Yaptılar**
- Gazete:26- 19 Kasım 1937 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi: Ulu Önder Büyük Tezahürat İçinde Adana’ya Vasil Oldu**
- Gazete:27- 19 Kasım 1937 Tarihli Fırat Gazetesi: Büyük Önder Atatürk, Geçen Pazar Günü Şehrimizi Şereflelendirdiler**

İdarehanesi
Malatya - Dernek caddesinde
İmtiyaz S. Şevki
Mes'ul M. ŞEVKİ
Bütün yazı ve idare işleri için
gazete Müdürlüğüne müracaat
edilir.
Dercolunmayan evrak iade
olunmaz

Malatya

Haftada bir çıkar. Hususi gazetedir

Abonesi
Seneligi : (4) Aktı ayığı : (2)
Liradır
İlanat için Paszlık Yapılır
İlanattan mesuliyet kabul
edilmez
Telgraf adresi
Malatyada - YeniMalatya
muhası 5 kuruş

ŞİMENDİFER

GAZİ Hz. NE MİNNETLER İSMET Pş. MIZA
HÜRMETLER

Fevzipaşa - Diyarbe-
kir'arasında yapılmak-
ta olan şimendifer hat-
tının Malatya'ya kadar
kısmı bitmiş ve trenin
önümüzdeki pazar günü
istasyona gelerek dü-
düğünü ötürmesi kat'i
leşmiştir.

Bu, Malatya tari-
hinin nekadardır şerefli
bir günü olacak ise as-
rı ve iktisadi hayatımı-
zın, şüphesiz ki, bir dö-
nüm noktasını da teşkil
edecektir.

Malatya'ya ait ola-
cak olan bu iktisadi
dönüm noktasını diğer
bir makalemize bira-
kıyoruz. Bugünkü yal-
nız şimendifer siyaseti,
şimendifer yapma po-
litikası üzerinde tevak-
kuf edeceğiz.

Meclisteki müzake-
relerden itibaren bugü-
ne kadar ve belki şim-
endifer programının
tathikati bittikten
sonra da bu politika-
nın ekalliyet bile olsa-
aleyhinde bulunanlar
vardı ve bunlar işe
muhtelif zaviye rüyet-
lerden bakıyorlardı.

Paramızın kâfi ge-
lemiyeceğinden tutunuz
da bu ağır yükün bir
nesile tahmilinin mu-
vafık olamayacağına
ve hatta isabetsizliğine
kadar bir çok nazariye
ve mütalea yürütenler
olmuştu. Bu na rağmen

C. H. fırkasının inkılâpçı
hükûmeti, serdedilen
bu makûs nazariyele-
ri, müdellel esbâbile,
cerhederek Gazi Türki-
yesinde bunun mümkün
olacağını söyledi. Her
sıras ıgeldikçe de İsmet
Pş. söylemekten fariğ
olmadı ve Azimle prog-
ramını tatbika çalıştı.

Bu mesainin çok çe-
tin olduğunu itiraf
ederiz. Fakat biz; İsmet
Pş. yı bir cihani husu-
met ile garp cephesin-
de çarpışarak asker-
likte muvaffak olan,
Lozan, da imperyalist
ve materyalist zihniyet
çilerle siyasi masa ba-
şında uğraşıp keza mu-
vaffak olan bir inkılâp
yılmazı deye tanırız.
Daima da, muğlak ve
lâkin kabil iken kısa
zekâların « olmaz » de-
dikleri işleri « olur » a
bağlar ve başarılar sifa-
tile de öyle mumtaz
tanyacağız. İsmet Pş.
nın bu müstesna seci-
yesi değil midir ki ker-
dilerini şimendifer si-
yasetinde de muvaffak
olmuş görüyoruz.

Lokomotifin dödüğü
artık yeşil Malatya'nın
afakında ötüyor. Halk
bu muazzam eser kar-
şısında bipayan neşe
içindedir. Biz bu umumî
şetarette mündemîç
şükranları, kemali ta-
zimle, Büyük reisimiz

AJANS HABERLERİ

GAZİ HZ.

SAMSUNDA

GAZİ HZ. KAYSERİ, SIVAS, TOKAT, AMASYA,
HAVZA'DAN SONRA SAMSUN'U TEŞRİF
BUYURMUŞLARDIR

Samsun (a. a.) - Reisicumhur Hz. Samsu-
n'a muvasalatlarını müteakip burada bulu-
nan Trabzun mebu'su Hasan ve Rize mebu'su
Fuat B. lerle vali Kâzım Pş. yı kabul buyura-
rak uzun müddet görüşmüşlerdir.

Gazi Hz. bu akşam Dahilive Vekili Ş. Kaya
B. le birlikte, otomobille, şehirde bir gezinti
yapmışlardır.

MACAR BAŞVEKİLİ

Peşte 26 (a. a.) - Başvekil kont Betlen bu-
gün Berlin'e hareket etmiştir. hareketinden
evvel gazetecilere vaki beyanatında, her iki
memleketin harici siyasetinin sulhun ilamesi-
ne metuf olduğunu söylemiş ve seyahatının
herhangi yeni bir gurubu teşkil ile alakadar
olmayıp Macar milletinin büyük Alman mille-
tine karşı duyduğu hareretli dostluk hislerini
ifadeye münhasir bulunduğunu kaydeylemiş-
tir.

İTALYA'DA ASKERLİK MÜDDETİ

Roma 26 (a. a.) - Nazırlar meclisi askerlik
müddetini 18 ay olarak tespit eylemiş ve 18
yaşından itibaren gençlerin yetiştirilmesini
istihdaf eden yeni kanunu kabul etmiştir.

MUAHEDE

Sofya (a. a.) - Meclis; Mayıs'ta Ankara'da
imza edilen Türk-Bulgar ticaret ve seyrise-
faın muahednamesini tastik etmiştir.

Gazi Hz. ne, sevgili me-
b'usumuz Başvekil İs-
met Pş. Hz. le cümhuri-
yet halk fırkasının inki-
lâpçı hükûmetine arz ve
iblağ etmekle fahır
duyarız.

VATANDAS ?..

Paramızın kıymet-
lenmesini istersen, yer-
li malı kullan!

ŞEVKİ

Gazete:1-1930 tarihli Yeni Malatya Gazetesi

İlk Trenin Malatya'ya Gelişi

azi Hz.dün gece adanayı teşrif buyurdular ve malatyaya hareket ettiler

Adana İktisadiyatı

azi hazretlerine taktim edilecek rapor, hakiki görüş ve işlerin mahsulü olmalıdır.

Adana İktisadiyatı hakkında rapor tanzim ile Reisi Cezir Hazretlerine taktimi iminmiş ve bu maksatla gün evel bir ictima yapılmış.

Adanada İktisadi vaziyetin şimulünde amil olan sezer ve müstahsillerin ne ihtiyaçlar karşısında bulundukları ve mevcut buhran-izalesi cereyanı tespit et-i lazım gelen böyle bir tanzimi güçsüz ki çok nde bir teşebbüsdür. Ve bu bittisi de ağırlamak lazım r. Ancak böyle bir raporun için toplanmış olan zana Adana müstahsillerinin iki ihtiyaçlarını görüp göreycekleri, ve mevcut bulum izalesi hususunda hakiki temas edip edemeyecek- nin bilirmesi icap eder. Kanatsızla göre bu rapor ile meşgul olacak zavat arala maksadı tatminine müsait hakiki vaziyet olduğu gibi püt edecek tek kinse mev- deyildir. Eksen aralarında vaziyetin şimulünü bizzat işinde ve fünde hissedilen her hangi r müstahsillerin bulunmaması r iddianın tesviki çok açık r misal teşkil eder. Banka müdürlerinden, tic- a sahasında idaresizlik yit- ieden zafa uğramış kimseler-

den ve nihayet maaslı me- murlardan müteşkil bulunan bir komisyonun tanzim edecek olduğu İktisat raporu öyle zannederiz ki hakikata hiç bir suretle hizmet etmiş olamayacak ve bugünkü ihtiyaçların tat- mini sadedinde esaslı bir tip tespit etmiş bulunamayacaktır. Memur, nihayet maasının ve vazifesinin adamı, işinde idarecilik düşmüş olanlar ise böyle bir rapor tanziminde esasen fikir ve mütalaasının kıymeti kalmamış ve İktisat- çılığı olmuş kimseler demektir. Anasırı bu gibi zavatin terkip etmiş olduğu bir ko- misyonun Gazi Hazretlerine taktim edilecek olan Adana İktisadiyatı hakkındaki raporu için daha fazla söylemek iste- miyoruz. Yalnız söylemek istediğimiz bir şey varsa mem- leketin İktisadi vaziyetini ve mevcut düşkünlüğün hakiki sebeplerini ve bunun izalesi yollarını en büyük Türk e- zedecek olan bir rapor, göre- menek ve vukufuzluk tesiri olmaksızın çok uzak talimat ve hakiki vaziyeti ifade edebil- melidir.

Derme çatma fikir ve ka- naatların mahsulü olacak bir rapor hiç bir zaman müstah- sili ve İktisadi düşkünlüğün tatminine ıcdar olamaz.

Tevfik

Salahattin B. Davası

Polis Zaptına şahitlerin söy- lemediği şeyler mi yazılmış?

Şehrimiz «son posta» gazeti muhabiri Salahattin Be- yin mahkememesine aslıye ce- zada dün öğleden sonra de- van edilmiştir.

Geçen celsede celplerine karar verilmiş olan iki şahit- in yalnız söyleyen oğlu cab- bir efendi mahkemeyi gelmiş bulunuyordu. mahkeme Re- isi :

— Salahattin bey halkı hü- kmet kanunlarına karşı gol- maye tasvik eder şekilde be- yannatta bulunmuş.

Bu hususta ne biliyor- sunuz?

— Efendim... Biz köylünün ölü üföşeyin ağının meyha- mende dört bey kişi otur- yorduk tuz meselesinden ağı- dı.

Salahattin Bey tuzun uzak- tan gelmesini pro lazım var. Adanada tuzla vardır dedi yine komşu- nların rayların altına

ramız harice gitmez dahilde kalır.

Söyünü söyledi ve yine ko- noşurken menemen hadisesi et- rufunda söz söyleyiyordu.

Salahattin Bey hadiseye meydan veren mahalli jandana kumandanı ile kaymakamıdır. Eğer bunlar vaziyeti kavramış olsalar böyle bir irtica fırsat- bulamazdı. Dedikini söyledi.

Bunun üzerine mahkeme reisi :

— Sizin masadan ayrı oturan başka kimseler vardı?

— Efendim orada Tahsin efendi bulunuyordu. Hatta Salahattin bey gittikten sonra Tahsin efendi arkadaşlar dedi. Ben bunu ihbar edeceğim siz- de şahit olun. Bunlar buna çok etiller habası bile mülkar mülkürümlü elinden aldı dedi.

Bunun üzerine Cezir efendi- nin polise alınan ifadesi din- lendi, bu ifadele Salahattin be- yin «hükümetin mülloti idare- etmediği» dedi.

Mahkeme gelmiyen şahit için talik edildi.

Gazi hazretleri

Dün gece şehrimize teşrif buyurdular. ve malatyaya hareket ettiler.

Ulu Gazimiz

Reisi Cezir gaziz Hazret- leri dün saat yirmi üçe çey- rek kala Hususi Tencelerle ve mayetlerinde bulunan Ayın- tap mebusun Kâş Ali, Kü- lübya mebusun Recep, İzmir mebusun Vasif, Ekin mebu- su Zeki Mesit beyler. Or- du Müfettişi Fahrüddin Paşa ve muhafız kütü kumandanı Binbaş İsmail Haki, Ser ya- ver Rusmi beylerle bir takım

şahit oluyordu. Buna karşı diyorlar : sorulduğu vakit :

— Efendim ben böyle bir ifadede bulunmadım. Bu söz- leri şimdi eşidiyorum. Poliste zabıt varakasını bana okuma- dan imza ettirdiler. Hatta ser- koniser bey zabıt varakasını geniş yazı diyor. Ben böyle şey ne eşitiim ve ne söyle- dim.

— Türk ocakları hakkında ne söyledim ?

— Raka meselesi açıldı. Her yerde içildiği gibi ocak- tada içilebilir dedi.

Salahattin bey bu ifadeye bir diyor : olup olmadığa so- ruldun. «Hayır», cevabı alındı. Ve efendim dedi. Esasen mev- cut olmayan sonucun şahit poliste ifade vermemiştir. Ken- di ile birlikte teşir çıkış- tık dedi.

Mahkeme gelmiyen şahit için talik edildi.

zavat bulundukları halde şehri- mizi teşrif ve istasyonda Vali, Fırka kumandanı Kenan, Mir- liva Nuri Paşalarla Belediye Reisi Turhan Camal Beylerle rusay memurin mülkiye ve Askeriye ile Mektepler ve ka- labahik bir Halk kütlesi tara- fından istikbal edilmişlerdir.

Vakti geç idi, malatyaya hat- tın güdüzü gözü ile takip etmek arzu edildi.

Dört yol ve istahiyetlede bir kaç saat kalacaklarını ve, bilhassa da adanaya uğramak arzusunda bulunduk- larından ve bu hususta icap eden muhabereyi lazım ge- leceğini bildirmişlerdir.

ilan

Gikodo Fabrikasından

Fabrikamızda Biderlik için bütün Çiğirlerimizin arzu et- tikleri Ekspres Çiğirleri mav- cuttur.

Arzu edenler Telefon No 10 muracaat edebilir.

4 - 7

tayyare

Piyangosu iç sayfamızda

Gazi Hz. ni istikbal

yapılacak merasim için ha- zırlanmış olan program aynen şudur.

Trenle teşriflerine göre :

1 — İlk istikbal Gazi Ha- zretlerinin tren den indikleri yerde şehir ve Belediye Reisi namına muavinini tarafından yapılacak ve ilhar edilen bü- ket Maarif müdürlüğünce ta- yin edilecek talebeden bir ha- num kız tarafından taktim ki- lınacaktır.

2 — Müstakbilin heyeti tesbit edilen yerlerinde dura- rak resmi ihtiram ifa edecek ve Cazi hazretlerini otomobili- ne kadar takip edecekler.

3 — Gazi Hazretlerinin ikametgahına tahsis edilen bi- naya teşriflerinden sonra ki muhannuvazi Belediyecis ta- yin edilecek bir heyet tarafın- dan icabı daire-i inde icra edi- lecektir.

4 — Gar dahilinde n. d. s- takbilin heyetinin bulunacak- tır. meşihat mübadele müst- ahil.

5 — Müstakbilin meydanı- da bulunacak zevat sunlar- dır.

Vali ve kumandan ve Be- lediye Reisi vilayet hududun- dan karşılayacaktır.

A — Belediye Reisi namı- na muavinini büket verecek ha- numlar.

B — Mebuslar.

C — Erkan askeriyeye mir- liva ve Miralayların E. H. zabıtları.

D — Vilayet ve Adliye erkanından bulunacak zevat.

E — Belediye azaları ve diğer cemiyetlerin reisleri ve Banka müdürleri.

F — Askeri merasim kı- taatı (Zabitun Bando ve as- ker).

G — jandarma, polis.

H — Belediye zabıta ve etfaife müfrezesi.

I — Faziller.

6 — Gara dahiye polis mü- düriyeti tarafından verilecek kartları hamil zevata inhisar edecektir.

Gar dahilinde bulunacak zevat caket atay Melon şapka ve yahut elbise giymeleri me- cburidir.

7 — Gazi Hazretlerinin istasyona muvasalatları anında gar haricinde bulundurulacak topçu tarafından yirmi bir pa- re top endahit edilecektir.

8 — Cazi Hazretlerinin ik- ametleri müddetince mebanii resmiyede Bayrak çekilmiş bulunacak ve halk tarafından da umumî tezyinat yapıla- caktır.

9 — Gar dahilinde tertı- hat şulur.

A — Enilecek merdiven

başında bir tak yapılacak.

B — İstasyon binası te- mamam tezyin edilecek.

C — Merdiven başında garın kapısı haricinde kadar iki tarafı bulundurulacak kız ve erkek iciller tarafından resmi ihtiram ifa edilecektir.

10 — İstasyon haricinde tezyinat.

A) Garın asgı kapısından itibaren yolun sağında Maarif müdürlüğünce tesbit edilecek sıraya göre mektepler, dizile- cektir.

B) — Ayıni yolun solunda halk dizilecek ve bu cihet po- lis ve jandarma ile tahdit olu- nacaktır.

11 — Gar da Gazi Ha- zretlerinin ikametlerine kadar yolda ve sair icabeden yerle- de inzibat ve ihtizam ve sey- riyile merkez komandanlığına ittilah olunacak tertibatla ta- min edilecek.

12 — Şehrin muhtelif yerlerine yapılacak takılar.

Gazi Hazretlerinin ikamet- gahı yanında.

Abidin paşa caddesi yanın- da (Bankalar tarafından) Be- lediye önünde Hükümet önü- de.

Bu on iki maddenin tema- mii tatbikine Belediye rıyas- ti polis müdürlüğü ile merke- ze jandarma komandanları memurdurlar.

Hamis;

Tevzi edilmiş olan prog- ramdaki bazı yanlışlıklar (E. I. fıkralarında tashih edilmisti)

Ara sıra

Ayetli Bayrak

Türk sözcüklerin hayalılı- nelerine çektikleri « Menil- bayağından sonra birde Ay- li bayrak dalgası ortaya at- dı.

Fakat beceriksizliğe bak- ayetli bayrak öyle adanılı çektiler ki isteniyor ki l- hayalları teassup ve irtı- karı mücadele ile geçmiş ele başlarda fikir ve kara- etleriyle birbirine çok ve olmalı ki çektiler ki istedi- ri bayrakların günahları. Ütede adalet hüznünde k- ızelerine yitirdiği gör- yor.

Vay gidi bayraktarlar. Bu netice sizin için hayata- ıbrat tecrübesi olusunda k

VAKIT

HATIRALAR ARASINDA

Halit Ziya B. in hatıralarına yarınki sayımızda devam edeceğiz

14 üncü Yıl No. 4706

İdare telefonları: 2. 4370

Cuma

13 ŞUBAT

(3 inci ay) 1931

Tahrir telefonları: 2. 4371

Sayısı 5 Kurşu

Gazi Hz. Mersinden Malatya'ya Hareket Ettiler

Türk-Yunan muahedesi dün mecliste tasdik edildi

Hariciye vekilimiz bir nutuk söyleyerek alkışlanmıştır

Ankara, 12 (Telefon) — Türk-Yunan muahedesi bugün Millet Meclisinde görüşüldü ve tasdik edildi.

Meclis kalabalıktı, Rus ve Yunan sefirleri de samiler arasında idi.

Evvel hariciye vekilimiz usun bir nutuk okut etti ve çok alkışlandı. Başvekilimiz bu sırada hariciye

rada hariciye vekilimizin elini sıkı. Tefvik Rüşti B. nutkunda ilk fırsatta Başvekilimizle birlikte Atınay zaryaret edeceklerini, dönüştü kendisi dost Macaristanın hükümet-merkezine gideceğini söyledi.

Ali B.

Afyon me'usu bugün Ankara'ya geliyor

H. Fıykas teklifleri hepsi reisi Afyon me'usu Ali B. bugün saat iki trede Ankara'ya gidecektir.

Ali B. dün bir muharririmize şu sözlerini söylemiştir:

"Burdaki kongresin ve bizim hazırladığımız bu raporun görüşüldü. Bunların her ikisi de İstanbul'da frıka noktası nazaran vaziyetini izah ve ifade edecek mühim vesikalar olacaktır. Raporlar frıkanın kırkır heyetinde müzakere edilirken icap ederse şifalı izahat ta vereceğim.

Benim zannıma göre Gazi Hz. seyahati kutsal edere Ankara'ya arvetinde frıka noktası nazaran bütün meseleler üzerinde usun usudya görüşülecek ve büyük kongreye hazırlık yapılması olacaktır.

Dün Farmakoloklar cemiyeti idare heyeti frıkaya gelecek teklifleri hepsi temas etmiştir. Farmakoloklar meclisi hen temennilerde bulunmuşlardır.

(Ali B. Ankara'da, şehrimizde ağıla)

çak talebe yurdu meselesi ile de meşgul olacaktır.

Yurdun tamiri için keşif yapılmıştır. 23 bin lira masraf gidecektir.

Yurt için tahsis edilen darülfünun binası civarındaki sarı kışanın devri yakında bitecektir. Mart ayında başlanacaktır.

Teklif heyeti arasında Cemil B. İstanbul'da kalacak amele ve encef cemiyetlerinin işleriyle uğraşacaktır.

Teklif heyeti arasında olan İstanbul me'usu Hüseyin B. dün Ankara'dan gelmiş, frıka merkezine gelecek arkadaşları ile görüşmüştür.

M. Klot Farer dün geldi

Muazzam eserlerinizi yakından taktik etmek benim için bir borçtu, Türkiye'ye bu maksatla geliyorum, diyor

M. Klot Farer Galata rıhlında Maruf Fransız romancısı M. Klot Farer dün saat üçte Pake kumpanyasının Karamoni vapuru ile Maraslı'dan şehrimize gelmiş, rıhlında dostları ve Fransız kumpanyası tarafından karşılanmıştır.

Şehrimizde bulunduğu müddet zarfında Fransız sefaretinde misafir kalacak olan M. Klot Farer dün öğleden sonra bir muharririmize ziyaret ederek görüşmüştür. M. Klot Farer

— Unan zamanlardanberi pek samimi dostluk bağları ile meşur bulunduğum memleketinize bundan altı ay kadar evvel olan ve maalesef pek kısa süren son ziyaretimde Türk dostlarına yakında tekrar geleceğimi vadedmişim. İlk fırsattan istifade ederek bu vadimi yerine getiriyorum. Mülli mücadelelerin son zamanlarında (1922) de pek sevdiğim Türk dostlarımla arasında bulunmak hakiyatına nail olmuşum. Türkiye'nin büyük bir azim ve idare ile istiklalini müdafaaına şahit olmuşum.

Sulhün ve tabii hayatın arvetinden sonra Türkiye istiklal mücadelesinden daha az ehemmiyetli olmayan hareketli bir faaliyete ve her sahada büyük inkılap hareketlerine girişmiş ve muvaffak olmuştur. Bunlar arasında bilhassa siyasi inkılabın ve yeni hükümet garınuz memleket için hayati bir ihtiyacıdır. Artık Türkiye padişahı idaresi altında yapılmamalıdır.

Memleketinizin haricinde büyük bir saygı ile görüşmüştür.

(Ali tarafı 4 üncü sayfa)

Bir münakaşa ..

Meb'us Tahsin B. kimleri itham ediyor?

Ankara, 12 (Telefon) — Bugün Mecliste sanayi umum müdürü için getirilecek bir müteahhas meclisi müzakere edilirken bazı me'uslar söz aldı. Bu arada Tahsin B. şunları söyledi:

— Biz öyle müddetler gördük ki hiç bir şeyden çıkmadıkları halde devlet in mukaddaratında rey sahibi iderler. Bir takım kimseler zamanın ve kılınların hoş görünerek o mevkiye gelmişlerdir. Bugün de sanayi müdürüğüne kimseyi bulamadıkları için tepeden inme birisini getiriyorlar.

İktisat Yekilli cevap vererek bu teklifin baren presibini mahfuz tuttuğunu, getirilecek zatın illi mektep mezun olduğunu söyledi. Neticede 400 lira ücretle bir müteahhas getirilmesi kabul edildi.

Kahirede

Sefirimizin göföru tevkiif edildi

Ankara, 12 (A.A.) — Kahire elçimizin göföru Ali Efendi, uyarı turu madeler keşifliği yaptığı zamanlar Mısır hükümeti zabıtanca tevkiif edilmiştir. Şöforüs henüz muhakemesi icra edilmemiş olmakla beraber bu suretle tahsisatın alınması olmasın üzerine elçilikçe derhal hizmetine nihayet verildiği anlaşılmaktadır.

İçilecek su yok mu? Şehir Meclisinde müzakere

Kulei zemin nedir, bu da öğrenildi !..

Dünkü içtimam iatilerinden ikisi

Sadettin Ferit B.

İstanbul umum meclisi dün saat on beşe çeyrek kala ikinci reis vekili Necip Beyin riyaatında toplandı.

On beşe çeyrek kala... Yalnız muayyen saatten tam 45 dakika sonra.

Katiplik sırası Ali Rıza ve Etem İzzet beylerde idi. Zaptı sabıkan okunması ve bazı yerlerin istiklalini de mübame bir zaman alıktan sonra müzakereye başlandı. İlk söz de su ile ilgili ve rapta müstakilliyet oldu. İhsan Adil hulusakattan çıktığı, su kullanımı söyledi; reis Necip B. :

— Bu hususta Dahiliye Vekâletinden gelmiş bir talimatname vardır, badeza zabıtlar Beyefendinin sözleri o talimatname ahkâmı telif edilmek suretiyle yapılmıştır.

Dedi: — Muvafık... cevabını aldı. Katip Ali Rıza B. gelen evrakı okumaya başladı.

KADIN AZA FAALİYETTE

Bunlardan biri Lâfise Bekir Hanım verdiği bir taktirde. Tramvay arabalarının kalabalıklığından, yollardan, tramvaylardaki istilasmasından bahsediyor, tramvay şirketini muamelesininin bazı maddelerinde istiklal ediyor, bu halin inkılabı istiyor. Bu arada tramvaylara istiklal nazara verilmesi ve herkesin arasını beklemesi teklif ediliyor.

Devre başındaki teyinatın içtimam (İstisna sayıları verilmeyecektir)

Salâh Cincos B.

İstanbul umum meclisi dün saat on beşe çeyrek kala ikinci reis vekili Necip Beyin riyaatında toplandı.

On beşe çeyrek kala... Yalnız muayyen saatten tam 45 dakika sonra.

Katiplik sırası Ali Rıza ve Etem İzzet beylerde idi. Zaptı sabıkan okunması ve bazı yerlerin istiklalini de mübame bir zaman alıktan sonra müzakereye başlandı. İlk söz de su ile ilgili ve rapta müstakilliyet oldu. İhsan Adil hulusakattan çıktığı, su kullanımı söyledi; reis Necip B. :

— Bu hususta Dahiliye Vekâletinden gelmiş bir talimatname vardır, badeza zabıtlar Beyefendinin sözleri o talimatname ahkâmı telif edilmek suretiyle yapılmıştır.

Dedi: — Muvafık... cevabını aldı. Katip Ali Rıza B. gelen evrakı okumaya başladı.

KADIN AZA FAALİYETTE

Bunlardan biri Lâfise Bekir Hanım verdiği bir taktirde. Tramvay arabalarının kalabalıklığından, yollardan, tramvaylardaki istilasmasından bahsediyor, tramvay şirketini muamelesininin bazı maddelerinde istiklal ediyor, bu halin inkılabı istiyor. Bu arada tramvaylara istiklal nazara verilmesi ve herkesin arasını beklemesi teklif ediliyor.

Devre başındaki teyinatın içtimam (İstisna sayıları verilmeyecektir)

Balikesirli 14 maznun örfi divanı harpte muhakemelerine başlanıldı

İbrahim Sürurinin halkı, itaatsizliğe sevkettiği anlaşılmaktadır

27639

Numaralı bilet 30 bin lira kazandı

Beyazıtta halk numaralara bakıyor

Onunucı tertip tayyare piyanosunun ilk keşidesi dün tamamen bitirilmiştir. Bu keşidenin en büyük ikramıyesi olan 30 bin lira 27639 numaraya çıkmıştır.

On bin lira 31228 numaraya, 8 bin lira 44201 numaraya, beş bin lira 36839 numaraya, 3 bin lira 44640 12441, 9727 numaralı biletlere çıkmıştır.

Dün çekilen 700 numarayı

Araya konmuş bir halde 8 inci sayımızda bulabilirsiniz.

En sık kadın

Vakit, 1931 senesi İstanbul'un en sık kadını bulmak üzere bir müsabaka açtı.

Bu müsabaka Malbunat bolosu ile başladı ve bala merasimi nihayetine kadar devam edecektir. Müsabakaya girecekli balalarda iahmeti not mek için hiç bir şart yoktur. Her müsabaka ve buluşa giden hanımlar bittü müsabakaya iştirak ediyor demektir.

İstisnaları kanunen meşhal kalacak olan bir jüri heyeti Malbunat cemiyeti balasından heri umumî müsabakaya te be idareye girmekte ve teklif ne tinesinde en sık hanımları not etmektedir. Bu, aynı kelimiyet içinde mevzın sonunda verilcek olan bir Zevcefat bolosuna kadar devam edecektir. O vakıam, jüri heyeti be lepe, İstanbul'un en sık hanımını seçecektir. Fakat bittü evvelki balalardan iahmeti not edilmeyen bazı hanımlar da bu buluşa davet edilmiş bulunduklarıdır.

Gazete:4- 13 Şubat1931 Tarihli Vakit gazetesi

Gazi Hazretleri Mersin'den Malatya'ya Hareket Etiler

Gazete:6- 14 Şubat 1931 Cumhuriyet Gazetesi

Gazi Hazretleri Malatya'ya Vasil Oldular

Ticaret odasının hesabına göre hayat ucuzlamış...

A K Ş A M

... Tevekkeli değil her gün bir kaç adam çığnıyor!

Sene 13 — No: 4436

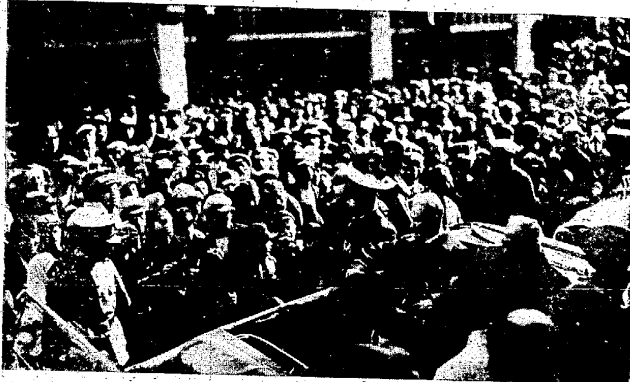
Tahrir telefonu: İst. 1686

CUMARTESİ — 14 Şubat 1931

İdare telefonu: İst. 1434

Fiat 5 kuruş

Reisicumhur Hz. Malatyaya hareket etti

Mersin 12 — Gazi Hz. halkın alkışları arasında Mersine çıkmışlar, hükümet konağını, halk fırkasını, Gençler birliğini, Türk ocakını ziyaret buyurmuşlardır. Gazi Hz. Vali beyle uzun müddet görüşmüşlerdir. Reisicumhur Hz. bugün Malatyaya hareket etmişlerdir.

Veremle mücadele Yerebatandaki dispanserin kadrosu bu sene büyüülecek

Yerebatandaki verem dispanseri

Vilâyetin Yerebatandaki verem dispanserine 1930 senesi içinde 14 bin kilitir hasta müvaccat etmiştir. Bunlar müayene ve tedavi edilmişlerdir. Dispanser her hastanın ilacını meccanen veriyor. Çok fakir olan

bazılarının da gıdalarına yardım ediyor. Fakat müessesenin bütçesi çok dar olduğundan yumurta, tereyağı, et gibi gıdalardan istifade eden hastalar, 10 kigiden fazla değildir. (Devamı ikinci sahifede)

Eşya piyngomuz çekiliyor

Eşya piyngomuz 15 Şubat Pazar günü saat 10-12 Melek sinemasında, güzel filmler gösterildikten sonra, çekilecektir. Kurullarımızdan arzı edenler sızamaya gelebilirler.

Umumi meclisler İntihaba yalnız erkekler iştirak edecek

Ankara 13 (Telefon) — Yeni hazırlanan "Vilâyetlerin hususi idareleri, kanun layihasına göre vilâyet meclisi umumilerinin intihabına şimdi olduğu gibi yalnız erkekler iştirak edeceklerdir.

Vilâyetlerin adedi 60 tan otuza indirilecek

Ankara 12 — Dahiliye vekâletinde mülki teşkilât projesi üzerinde tetkikata devam edilmektedir. Tasavvur edilen bir keşfe göre vilâyetler otuza tenzil edilecek, her beş vilâyet — bir — umumi müfettişliğe ihmal edilecektir.

Foça kaymakamı

Müddeiumumî 5 sene hapsi istedi

İzmir, 13 (Hususi) — Foça kaymakamı ve jandarma kumandanının divanı harp müstantikliğince istisvapları bitti. Müddeiumumî iddianameye göre bunların beşer sene hapsi istenmektedir.

Bu bolluk nerede!

Zaro ağaya göre bin kuruşla 2 ay geçinilirmiş!

Zaro ağamın ailesini ihmal ettiği için zevcesinin şikâyetinde bulunduğu yazılmıştı. Zaro ağa bu hususta Amerika gazetelerine şunları söylemiştir: — "Ben İstanbuldan ayrılırken karıma bin türk kuruşu bıraktım. Bu da asgarî kendisini iki ay idareye kâfidir."

Diğer taraftan Zaro ağaya belediyece verilmekte olan ücret kesilmiş ise de kaydı terkin edilmiş değildir. Fakat tarihî bir adam olduğu için avdetinden sonra müvaccat eylediği takdirde tekrar haksızlık almazsınız.

Menemende mühim bir muhakeme Talebesine ders yerine tarikat mı telkin etmiş?

Müddeiumumî ceza istedi, mahkeme beraet ettirdi

Menemen 12 — Divanı harp evetki günü içtimasında Eyüp camii vaizi Abdülhakim efendi grubunun muhakemeleri meşgul olmuştur.

Bu grupta Mehmet Serefeddin efendi ile gayri mevkuf olarak Sivastan getirilen edebiyat muallimi Halit Turhan bey bulunuyordu.

İptida Halit Turhan bey istisvap edildi. Mustantik kararnameinde mazmunun Abdülhakim Ef. tarafından serik ve idare edilen ve dini alet itihaz ederek halkı hükümeti aleyhine teşvik maksadile teşkil edilen cemiyete dahil ve bu vadiye de bazı faaliyetlerde bulunduğu ve Abdülhakim efendinin evinde çıkan mektupları ve kenji evinde bulunan kitapları ve muhafazeye evrakı müdricatille anlaşıldığından ve bu hal ceza kanununun 163 cü maddesinin ikinci fıkrasındaki cürümlere temas ettiğinden muhakemesi isteniyordu.

Maznun ne diyor?

Muallim Halit Turhan bey şu ifadeyi vermiştir:

— Ayonkarahisarın Azıniye kazasından, 339 da İstanbulda tarikate girdim, Abdülhakim efendiyi tanıdım, ondan bazı sualler öğrendim. Teşkilat kâpanduktan sonra evimde hususi zikrettim. Evrakta isimleri geçenlerden bir kısmını tanıdım, fakat bunun tarikat işleriyle alakası yoktur.

Halit Turhan beyin yazılarında bazı cümleler ve not defterindeki fıkralar hakkında sualler sorulmuştur. Maznun bunlara kaçamaklı cevaplar vermiştir.

Tarikate ait mübühr

Evinde bulunan tarikate ait

mübührün de ne suretle bulunduğu sualine evlendiği zaman Abdülhakim efendiyi evine davet ettiğini ve bu davet esnasında Abdülhakim Efendinin bu mübührü evinde düşürdüğünü, fakat bir daha kendisini görmek fırsatı bulamadığından iade edemediğini söylemiştir.

Bundan sonra Abdülhakim efendi ile Akhisarlı Hasan efendiye bazı sualler sorulmuş ve müddeiumumî iddiasını serdetmiştir. Müddei umumî şeyh Abdülhakim, Hacı Hileciye efendiler hakkında ceza kanununun 163 üncü maddelerinin tatbikini, hafız Hasan, bakkal Reşit, manifesturacı Mustafanın tekkelerinde addi kanunun birinci maddesine göre cezalarının tayinini istemiştir.

Muallim mi gayh mi?

— Bu sahafada en mühim olan ve Abdülhakim Efendinin yetiştirdiği en koyu müritlerden bulunan Sivas edebiyat muallimi Halit Turhan beyi geçiyoruz. Halit Turhan bey tarikatın en har müntesiplerindendir. Mektuplarındaki ifadeleri peygamber derecesine is'at ettiği İstanbulda nakşi halifesi Abdülhakim Efendiye merbuttur.

Maaşif sahasında işgal ettiği mühim mevkiin müsait vaziyetlerinden istifade ederek gerek Sivas havalisinde ve gerek kürsü tedrisinde bulunan talebesi arasında bile tarikat faaliyetine geçerek bir kısım talebeyi zehirleyip müridan arasına geçiren bir adamdır.

Muallimleri tahkir

Devlet teşkilâtının hassaten bugünkü maaşif hayatının ve maaşif sistemlerinin bakihi düşünmüş (Devamı ikinci sahifede)

Döktür — Marak etmeyin efendim, bir şey değil, bir iki filiz ki ben vurdum özer o kadar.

Gazete:7- 14 Şubat 1931 Tarihli Akşam Gazetesi

Reis-i Cumhur Hazretleri Malatya'ya Hareket Etti

Gazi Hz. Dün Malatya'ya Gitti.

Gündelik.

ADALET VE AVUKAT.
Baroların resmi müesseselerden olup olmadıkları hakkında bir tefsir kararı verilmek üzere Büyük Millet Meclisine müracaat edilmiştir. Adliye encümeni baroların resmi müessesattan olduğunu vazih bir surette ifade etmiş ve bu suretle şümul ve manast çok ehemmiyetli bir karar vermiştir. Baro avukatların teşkil ettiği bir müesseseye olduğuna göre, avukatlık vazifesinin mahiyeti hakkında da dolayısıyla mühim bir hüküm verilmiş demektir. Adalet meclisimiz bu hüküm ve telakkiden çok istifade edeceğini ümit etmekteyiz.

Avukatlık serbest meslekler arasında sayılır. Fakat bu demek değildir ki, avukat fiil ve hareketlerinden naşi cemiyete karşı mesul tutulmaz. Avukat, devletten maaş alan ve ona bağlı bulunan bir memur olmamakla beraber aynı hizmetlerinden birini gören ve bu sebepten cemiyete ve nihayet cemiyet hayatının nazımı bulunan devlete hesap vermekle mükellef bulunan bir adalet memurudur. Esasen yeni telkinlere göre medenî ve müterakki cemiyetlerde fertlerin hiç bir nevi faaliyeti yoktur ki, her şeyden evvel bunun içtimai cephesi nazarı itibara alınmamış olsun. Hususî dedimiz mesguliyet ve hizmetlerde bile içtimai nizam kaydır her türlü mülahazaların fevkinden tutulur.

Birçok meselelerde hakikaten devlet ve cemiyet hayatının inkişafına hizmet edecek isabetli nazariyeler vazeden faşizm, avukatlık mesleği hakkında şu kanaati ifade etmektedir: "Avukat hakim ile beraber adaletten en yüksek bir icra memurudur." Bu cümleyi faşizmin ideolojisini yapan yüksek ifadilerden adliye nazırı M. Racco söylemiştir. Faşizme göre adalet, devletin en esaslı bir vazifesi olmak itibarıyla, avukat da bir nokta-i nazardan kendisini devlet faaliyet ve gayelerinin bir uzvu, bir vasıtası telakki etmek zaruretindedir. Şu halde avukat mesleğinin ifası esnasında her şeyden evvel cemiyet hayatının başlıca mesneidi olan adaletten vekilli olduğunu hatırdan çıkarmamalıdır. Yalnız ne pahasına olursa olsun, mükellekin iddiasını ve menfaatini muhafaza kılmağa çalışan avukat, hususî menfaat uğrunda, umumî menfaati ihmal etmiş demektir. İtalyan adliye nazırı "adalet sahasında, onun yüksek ıycapları nazarı itibara alınmaksızın, sırf şahsî menfaat mülahazasıyla hareket olunmaz", kat'î etmemektedir.

Devlet hayatının ahenk ve nizamı gibi yüksek bakımlar noktasından, bu mülahazaların isabetini teslim etmemek kabil değildir. Avukatlığı vatandaşlar arasındakî niza ve ihtilafları besleyip istismar eden ve sırf kazanç cephesinden düşünülen bir meslek gibi telakki etmeğe artuk imkân kalmamıştır. Avukatlar, bir memleketin adalet

GAZİ Hz.

Gazi Hz. Mersin'den
Malatya'ya Gitti.

GAZİ Hz. MERSİN'DE İKEN.

Mersin, 12 (A.A.) — Reiscümhur Hz saat 14 te halkın hararetili alkışları arasında Mersine çıkmışlar doğrudan hükümet konağına gitmişlerdir. Vali ile mahallî işlere dair bir müddet konuşuktan sonra C. H. F. Gençler birliğini Türk Ocakını teşrif etmişlerdir. Gazi Hz belediye ve fırkadan geçire işleri ictisadi vaziyet ve ihtiyacat ile fırka teşkilatının faaliyeti etrafında izahat almışlardır. Gençler birliği ve Türk Ocakları da azalarla görüşmüşler Türk Ocakları yasasında ocakın gayesini ve esas programını ifade eden üçüncü maddeyi hatırlatarak aynı maksat için çalışan gençlerin ayrı bir teşekkül halinde kalmaları doğru olmadığını bütün bilgi ve çalışmaları bir noktada taksifi için gençler birliğinin ocakla ihtilakı muvafık olacağını beyan buyurmuşlardır.

Reiscümhur Hz. saat on sekizde hususî trenle Malatya'ya hareket etmişlerdir.

MERSİN OCAĞINDA.

Mersin, 12 (A. A.) — Gazi Hazretleri'nin hamil Ege vapurunun saat 8 de ufukta görülmesi üzerine halk sokakları doldurmuş başlandı. Vapur ona doğru limana geldi. Mersin Mebusları, Vali, askerî ve mülki rüesayî memurları Adana'dan gelen Fırka Kumandanı vapura giderek Gazi Hazretlerini selamlamışlardır. Reiscümhur Hz. saat 14 e doğru karaya çıcaaklardır. Gazi Hz. ni karşılamak için sokaklar ve sahil tamamen dolmuştur. Mersin bugün büyük bir heyecan içinde yaşıyor.

Divanı Harpte.

GİZLİ TEŞKİLAT MENSUP
OLANLAR MAHKUM OLDU.

Menemen, 13 (A.A.) — Bugün Divanı harbi orfî miralay Ata Beyin riyasetinde öğleden evvel üç ve öğleden sonra iki olmak üzere beş celse aktetmiştir. Birinci celsede Karaman müftisi Mustafa Necati Efendinin muhakemesi yapıldı. İfadesinde: tarihten olmadığını, Şeyh Esadi ve imam Sadık Efendileri tanımadığını, yalnız Karamandan bir tüccarın İstanbula gittiğini, Sadık Efendi ile görüştiğini, Sadık Efendi o tüccara Karamana gelmek istediğini ve geldiği zaman kendisine muavemet etmesi için müftüden rica etmesini tenbih ettiğini, ve tüccarda avdette bunu kendisine söylediğini ifade etmiş ve Sadık Efendinin gelmediğini ayrıca ilave etmiştir.

Bunun üzerine Mustafa Necati efendinin imam Sadık Efendiyi yazdığı mektup okunmuştur. Bu mektupta, maznun Sadık Efendiyi Karamana gelmesinden beyanî memnuniyet ediyor ve bazı hocalara selam gönderiyordu. İfadesinde

Büyük Millet Meclisi Türk - Yunan Muahedelerini İttifakla Tasdik Etti.

"BU MUAHEDİ, LOZAN' DA İSMET PŞ. İLE M. VENİZELOS ARASINDA BAŞLIYAN VE İKİ TARAFÇA İKİDAM VE İBRAM İLE TAKIP EDİLEN İYASETİN NETİCESİ VE İKİ KOMŞU ARASINDA AÇILAN YENİ DEVİRİN ÇOK ŞEY VADEDEN BİR MUKADDİME SİDİR."

Türkiye — Yunanistan cümhuriyetleri arasında Ankara imza olunan dostluk, bitaraflik uzlaşma ve hakem muahedesiyle mezbûta olan iki taraf deniz kuvvetleri hususunda bir uzlaşma protokolunun tasdikı hakkındaki kanun lâyihası B. M. Meclisinin dünkü ictimadında müzakere edilmiştir. Kanunun müzakeresine geçilmesi üzerine Ha-

Tefik Rüştü Bey.

riciye Vekili Tefik Rüştü Bey söz alarak bir nutuk irat etmiş ve nutkun sonunda yakında İsmet Pş. ile birlikte Atınay ziyaret edeceklerini ve dönerken Kont Bethlene idadi ziyaret için Peşteye gideceklerini söylemiştir.

Hariçye Vekilinin muahede hakkındaki nutkunu aynen dercediyoruz:

— Arkadaşlarım;
Bugün kabulî temennisiyle huzurunuza arz edilen kanun lâyihası komşumuz Yunanistanla aramızda Ankara imza edilmiş olan dostluk, bitaraflik, uzlaşma ve hakem muahedesile mezbûta olan iki taraf deniz kuvvetleri hususunda bir anlaşma protokolunun tasdikı hakkındadır. Bu dostluk ve bitaraflik, uzlaşma ve hakem muahedesi şimdiye kadar tıpkıların tasdikı buyurduğunuz diğer komşularımızla akdedilen muahedeler arasında dır.

Ancak bu muahedenin Türkiye — Yunanistan için olduğu kadar, Balkanlar ve Akdeniz ve hatta bütün Avrupa ictihusu bir ehemmiyeti vardır. Bir de dostluk muahedemesine mezbûr olduğunuz arzettiğim deniz kuvvetleri hususundaki anlaşma protokoluna itibarıyla de ayrı bir hususiyeti vardır. Ötedenberi daima çoğalan bir gayretle takip ettiğimiz sulh ve karşılıklı dostluk yapmaktaki deniz kuvvetleri ve herkesle iyi geçişme arzusunun men ve kuvvetli bir

bu muahede dostum Yunan Hariçye Nazırının komşu Millet Meclisinde söylediği gibi Lokarno muahedesindenberi Avrupa diplomasisinde bir misli henüz daha yapılmamış olan bir eserdir. İki taraf arasındaki muallak işlerin halinden sonra yapıldığı için ve muhteviyatı itibarıyla bilhassa her iki tarafca bu muahedenin şümul ve manasını anlamaktaki anlaşma itibarıyla ve iki taraf dostluk münasibetinin inkişafına tesiri noktasından bu muahedenin Lokarno muahedelerinden ileride olduğu fikir ve kanaatine tamamille iştirak ederim. Bu muahede, Lozanda İsmet Pş. ile M. Venizelos arasında başlayan ve iki tarafca ikdam ve ibram ile takip edilen siyasetin neticesi ve iki komşu arasında açılan yeni devrin çok şey vadeden bir mukaddemesidir.

Büyük meclis, bu muahedeyi kabul ve tasdik etmekte yalnız iki komşu milletinin dostluğunu temin etmiş olmakla kalmıyacak, aynı zamanda her iki devletin bulundukları arz mizakesinde sulha kurmaya yarıyan eyni bir nümuneyi beynelmîl alemin önüne koymuş bulunacaktır. Bu muahedeye karşı cihan edbârı umumiyesi tarafından izhar edilen alaka ve tebrikler bunu açık göstermez mi?

Herkesin malûmudur ki bu muahedeye varmak o kadar kolay ve çabuk olmamıştır. Daima büyük reisimizin gösterdiği ve Büyük Meclisin tasvip ettiği ve İsmet Paşanın Lozanda açtığı yolda yürüyen hariçyeniz iki komşu devletin hükümetleri arasında arzettiğim gibi Lozanda başlayan yeni ve temiz hava içinde iki taraf edbârı umumiyesinin inkişafını takip ederek ve komşu hükümetin hariçyisile elele vererek yedi sende bu merhaleye varmıştır.

Karşılıklı mütemadi ve sabatlı bir sayı ve gayretin eseri olan bu muahede bu uzun idare ve istihzarların ve daimi izahların sayesinde Yunanistanda bütün siyasi fırkaların ittifakla tasvibine mazhar olduğu gibi memleketimizde de Büyük Reislerinin etrafında sarılsız bir vahdet yaptığını her gün artan muhabbet ve mezbûtiyet tezahüratı gösteren milletimizin edbârı umumiyesinde ve matbuatımızda kuvvetli ve bariz tasvip makedisi bulmuştur.

Hulasa arkadaşlarım Büyük komşumuz Sovyet Rusya ile başlayan ve sonra Asyada İranla ve Afganla ve Avrupa'da diğer büyük komşumuz İtalya ile ve Bulgaristanla, Macaristanla akdedilmiş olan dostluk ve bitaraflik muahedeleri silsilesini ikmal eden bu muahedenin müstacilliyetle müzakere ve tasdikını iştirak ederim. Bu muahedeler vasıtasında bunlardan başka ve muhteviyatı itibarıyla bir az farklı olarak İspanya ile akdedilmiş bitaraflik ve uzlaşma ve hakem muahedelerimiz, almanya ve işvire ile aramızda mevcut uzlaşma ve hakem muahedelerini ve meclisleri tarafından tasdikı beklenilmekte olan Fransa ile

Tayyare Piyangosu.

30 bin lirayı 27639, 10 bin lirayı 31228 numara kazandı.

13. (H.M.) — Dün tayyare piyan goshunun çekilmesine devam edildi 30,000 liralık ikramiye 27639 numara, 10 bin liralık ikramiye 31228 numara, 8 bin liralık ikramiye 44201 numara, beş bin liralık ikramiye 36839 numara, üç bin liralık ikramiye 9727, 14441, 44640 numaralar ve bin liralık ikramiye 42227, 45604, 26554 numaralar kazanmışlardır.

1000 lira kazananlar:

14408 15880 43046 37106 44821 5330 25644 46829

200 lira kazananlar:

32330 48788 10964 31264 9003 4342 27188 41259 16665 41648 10073 2722 14207 29651 4103 8480 15235 32221 40869 1783 24421 41264 31284 49775 47715 26386 33928 39272 33974 20615 35391 12090 23974 34703 35929 19200 41091 11478 44632 16335 5850 48995 33379 6658

100 lira kazananlar:

16697 19255 44234 28583 5878 44162 29783 25182 23955 14314 22408 46430 49347 46202 26495 19978 40426 24066 24596 24913 49946 9916 13716 35720 21518 13432 38581 7762 14752 40648 28189 34303 38884 31948 25721 36534 14487 37309 31383 15558 3701 18385 9392 25222 25102 30547 33420 24214 30221 17103 2265 8276 33247 5149 14145 40428 18233 30417 24065 45058 30982 7505 10958 31715 49425 5132 40570 43231 49337 17306 32717 13773 16029 44821 14511 44569 15346 10234 41558 48144 48444 4051 23014 44798 8844 42282 39009 31314 31271 (Devam 2 inci sayıfada)

SARACÖĞLU ŞÜKRÜ BEY EVİLEŞTİ.

Cebeci hastahanesi dahiliye mütehasısı kıymetli doktorlarımızdan Ekrem Şerif Bey tarafından tedavi edilmekte olan Saracöğlu Şükrü Bey tamamilen iadci afiyet ederek dün B. M. Meclisinin mesaisine iştirak etmiştir.

Saracöğlu Şükrü Bey, Meclise geldiği vakit Heyeti umumiye müzakere ve mezbûtiyet tezahüratı gösteren milletimizin edbârı umumiyesinde ve matbuatımızda kuvvetli ve bariz tasvip makedisi bulmuştur.

Hulasa arkadaşlarım Büyük komşumuz Sovyet Rusya ile başlayan ve sonra Asyada İranla ve Afganla ve Avrupa'da diğer büyük komşumuz İtalya ile ve Bulgaristanla, Macaristanla akdedilmiş olan dostluk ve bitaraflik muahedeleri silsilesini ikmal eden bu muahedenin müstacilliyetle müzakere ve tasdikını iştirak ederim. Bu muahedeler vasıtasında bunlardan başka ve muhteviyatı itibarıyla bir az farklı olarak İspanya ile akdedilmiş bitaraflik ve uzlaşma ve hakem muahedelerimiz, almanya ve işvire ile aramızda mevcut uzlaşma ve hakem muahedelerini ve meclisleri tarafından tasdikı beklenilmekte olan Fransa ile

OCAKLILAR..

YAZAN: AKA GÜNDÜZ.

Seyh Esadın Sisli yüksek mahafiline mensup kadın müritleri de var..

Seyh Esadın kadın müritleri tesbit edildi

Bunlar arasında İstanbul yüksek mahafiline mensup hanımlar var

Ba kâğıtlarında bir Ebadî ünlüğü olan yemekte şerh şaklı olmaktadır

ANKARA 13 ŞUBAT. — Seyh Ebadî ünlüğü olan kadın müritleri tesbit edildi. Bunlar arasında İstanbul yüksek mahafiline mensup hanımlar var. Ba kâğıtlarında bir Ebadî ünlüğü olan yemekte şerh şaklı olmaktadır.

Balıkesir grupundan İbrahim Sürengiye sorulan sualler

ANKARA 13 ŞUBAT. — Balıkesir grupundan İbrahim Sürengiye sorulan sualler. Balıkesir grupundan İbrahim Sürengiye sorulan sualler. Balıkesir grupundan İbrahim Sürengiye sorulan sualler.

Yarın Kuvvetli, diyorlar...

Meclisteki güzide idarecilerle devlet makinesi takviye edilecek

Büyük meclisler arasında yer bulan meclisler, idareci ve idetimi bir mihneti verilecektir.

Yeni birleşimdeki meclisler, tevhid kâğıtlarında, idareci ve idetimi bir mihneti verilecektir.

Meclisteki güzide idarecilerle devlet makinesi takviye edilecek. Büyük meclisler arasında yer bulan meclisler, idareci ve idetimi bir mihneti verilecektir.

Gazi Hz. halkın coşkun tezahüratı arasında Malatya'yı teşrif buyurdular

Malatya'yı teşrif buyurdular

Malatya'yı teşrif buyurdular

Gazi Hz. halkın coşkun tezahüratı arasında Malatya'yı teşrif buyurdular. Malatya'yı teşrif buyurdular.

Fenerliler 16 golle yeni rekor yaptılar

Deniz lisesi Türkiye bayrak rekorunu kırarak 16 golle rekor yaptı

Galatasaray ile 16 gol rekoruna ulaştılar

Galatasaray ile 16 gol rekoruna ulaştılar

Fenerliler 16 golle yeni rekor yaptılar. Deniz lisesi Türkiye bayrak rekorunu kırarak 16 golle rekor yaptı.

İdarehane

İst. Ankara eşekdesinde	Tel. Santral İst: 2600
dairai mahsupuq	DahiliNo. 1 Başmüfettiş
Telgraf İst: (VARIN)	» No. 2 Malîyîş İst.
Posta kutusu İst: 395	» No. 3 Tahris İst.
	» No. 4 Mîsarîbe

Oânderilen evrak İade olunmaz.

128

Halkın Sesi

Geçinme Mücadelesi Karşısında

Ticaret odası her ay sonunda bir geçimkütlesi neşreder. Birkaç gün önce de geçen senenin hayat kütlesini neşretti. Buna göre, 930 senesinde hayat 79 senesine nispeten daha uzuna mal olmuştur. Bu vaziyet karşısında halkla temas etmeyi münaip bulduk ve dün vaxçılığın kütlesinden şu fikirleri topladık:

Ziya Bey (Divanyolu lisan tedrisatını müdür) — Hayat geçen senelere nazaran uzundur. Fakat bu uzuluğun sebebi: Öyle anlıyorum ki; alış veriş azdır. Satıcılar az kârla iş yapmayı tercih ediyorlar. Bu uzuluğun, alın da, satan da menmudur.

Recep B. (Galata, Abdullah Efendi lokantasında) — Ucuzladı gıblı. Tahli memnunuz. Belkiye ihtikâr yapılmazsa, meydan vermesede daha da ucuzlaşırdı.

Ruhi bey (Sultanahmet, Divanyolu 8) — Ucuzluk var mı, yok mu? Yoktur. Maas alan memurlar borç içinde yuşıyorlar. Herhalde bu, hayatın ucuzlaşmadığını gösterse gerek.

Ahmet Bey (Tip fakültesi, birinci sınıf, 748) — Ne diyorum kardeşçığım? — Yerli malları diğerlerine nazaran uzundur; Ekmek, peynir, pirinç, şu bu. Bühanası giyecek hususunda hayatta ucuzluk değil, pahalılık vardır.

— Umumiyyetle hayat pahalı mı, ucuz mu? — Umumiyyetle hayat, eskiye nazaran pahalıdır.

Ömer Ef. (Giresun pansiyonu 5) — Ben hayatta bir ucuzlama görüyorum. Yapmak için birkaç seneye evlenenden daha fazla sarf etmek mecburiyetinde kalmıyorum.

Şefik B. (Binbirdirek, 15) — Bana niye böyle şeyler soruyorum papa, ben içi bir adamım. Hayat eskiye nazaran ucuzladı mı, yoksa

Cür'etkâr Bir Hırsız

Dün Gece Karakol Karşısında Bir Evi Soydu Ve Kaçtı

Dün akşam top atılduktan sonra Şehzadebaşı karakolu karşısında 82 No. ev sahibi İftar ziyafetine girmiş, cür'etkâr bir hırsız karakol karşısında ve cadde üzerinde olan kapının kilidini kırarak suretyle eve girmiş, birçok eşya çalarak kaçmıştır. Polis karakolunun tam karşısında geçen bu hırsızlık hadisesine hayret etmişlerdir.

Ağaoğlu Ahmet B. Tenkidatla Bulunacak mı?

Millet meclisinde tenkidler yapmaya hazırlandığı söylenen Kara mebus Ağaoğlu Ahmet Bey dün gelinmiş gelmiştir. Ahmet Bey bu tenkid paygamların, Meclis koridorlarında bir haşabul etmesinde sarfettiği bazı sözlerden çıkmış olduğunu söylemiş ve şunları ilâve etmiştir:

— Maamafih bir hazretlik yapmamakla beraber lüzum görüldükçe tenkidlerde bulunacağım. H. fırkasına tekrar girip girmeyeceğim hakkında şimdi hiçbir şey söylemem. Kanatince ferka, çıkarsa tekrar alınmalıdır.

Hilâlahmer Balo Verecek

Hilâlahmer evliliği sen 6 bin, geçen sene dört bin fakir çocuğun gıdalarını temin etmişti. Bu sene 8 bin lira verildiği için ancak iki bin çocuğa yemek verilebilecektir. Bu da hafızda 75 gün ve her çocuk başına 7,5 kuruşluk masraf yapılabilmeye kâfidir. Hilâlahmer baki günlerini artırmak için bir balo tertibine karar vermiştir. Balo 26 şubat perşembe günü Maksimde verilecektir.

pahalılaşmış mı, bunları iştin ve yorgunluktan düşülmüye bile vakit bulamıyorum.

— Bir düştün canım, sen de bir insanın, bunları bilmesin! — Kestirebiliriz, bugün bir cegaz.

DAHİLİ HABERLER

Bir Dolandırıcı Kumpanyası Galatada Faaliyette Bulunurken Yakalandı

İstanbul zabıtası, urun zamanandari Galata ve Beyoğlu civarında, birçok kimseleri manitaçlık suretinde dolandıran bir sebekeyi takip ediyordu. Nihayet sebeke efradından bir kısmı dün Galatada yakalanmışlardır.

Tahkikatımıza göre bu yakalanan hadise şu suretle olmuştur:

Mesleklerinde hakikaten usta olan bu manitaçlar dün Galata civarında bir bisevreyi gene aldatıp dolandırmak için uğraşırken polis memurları bunları cürmü meşhûr halinde kuş kırıak ele geçirmişlerdir.

Şebekenin elebaşısı meşhûr sabıkahlardan Boşevik Himi memmûdki şahıstır. Himi ile beraber yakalanan Vehbi de azırlı sabıkahlardan biridir. Kumpanya efradından üç kişi kaçmaya muvaffak olmuştur. Takip edilmektedirler.

Himi yakalandıktan sonra polis memurlarına kıftretmiş, kaçmak istemiş, fakat buna meydan verilmemiş, cürüm ortâğıle birlikte Adıyeye teslim olmuştur.

Bir Yol İhtilâfı

Maliye İle Nafiann Fikir Farkını Şurayın Devlet Halledecek

Ankara, 13 (Husus) — Geç sene de ikmal edilmiş tasavvur olunan Trabzon - Erzurum - Kırklareli - İran yolu ve Nafia arasında bir nokta nazır farkı hâsıl olmuştur.

Maliye, amele yemiyeleri gündün güne düştüğü için müteahhille mukavelecin bir günkü yemiyeleri üzerinden yapılmaması ve her sene ayrı mukavele tasarrufları ileri sürmektedir. Nafia ise, bu suretle hareket etmenin projesi tabikinde mübâhâlat çıkarcasına söyleyerek mukavelecinin işi sene üzerinden yapılmaması sarar etmektedir.

Bu meseleyi Şuray devlet halledecek ve o tarihe kadar ihale yapılmıyacaktır.

Mektepten Kaçan Kız İzmir'e Gönderilecek

Ankara, 13 — Maarif vekâleti, gençleri Erzurum şubesi tarafından alınıp kaçan ve geçici durumda geçiren talebelerden Nispet Hakkı İsmir kız İsmine nakil müvaffak olmuştur. Bu hususta İstanbul Maarif emnes-tines emir verilmiştir.

Ali Naci B. Konsolos Oldu Neşriyatı tatil eden İnkılâp gazetesinin sahibi Ali Naci B. in işlerinde bir konsolosluğa tayini tekrarı etmiş ve karar Ali tasdik arz olunmuştur.

Kıskançlık Yüzünden Haydutluk

Dün Beykozda Bir Zavallıyı Balta ile Vurdular

Beykozda oturan Ankaralı Hali isminde biri bir kadın kışkırağı yüzünden arkadaşları Hasan oğlu İbrahim balta ile arkasında ağır surette yaralanmıştır. Cerrahpaşa hastanesine kaldırılan İbrahim hayatı tehliktedir. Hali yakalanmıştır.

Esnaf Cemiyetlerinde

Umumi Katıflıkların Kaldırılması İstenilmiyor

İstanbul Ticaret müdriyeti esnaf cemiyetleri hakkında İstisna Vekâletine bir rapor göndermiştir. Bu raporda şunlar yazılmıştır:

1 — Cemiyetlere daha fazla salâhiyet verilmesidir.

2 — Bazı teşekküllerde amele ve patronlara ayrı firma altında toplamların ilânıdır.

3 — Esnaf cemiyetleri kâhli memurlarına vazifeleri tahsil olmalıdır.

4 — Esnaf cemiyetleri bütçeleri bir formül altında teklif edilmelidir.

5 — Tahakkük hesap ve defterlerinin ayrı şekilde olmalıdır.

6 — Murakaba komisyonları teşekküllerin rahata ve münasebetlerinin tayini içindir.

Rapor esnaf cemiyetleri kâhli memurlarına ilânına imkân olmadıkça kaldırılması istenilmeyen esnaf cemiyetleri kurulmuş ve salâhiyet hususunda ise cemiyetlere çoğ salâhiyet verilmesinin taraftarı olmaktadır.

1 — Cemiyet heyeti idareleri esnafın mesleki ve şahsi işlerini hükümet dairelerinde takip edebilmelidirler.

2 — Vergi matrahlarının tayini ve tahakkükünde, tahakkükünde cemiyet heyeti idareleri tahakküküleri kumulan verginin ile aleyhinde işi söyleyebilmelidirler.

3 — İkameyâğı ve hâfeste rapredilmek gibi esnafın husus işlerini heyeti idarelerin yapması.

4 — Esnaf arasında yapılmış olan mukaveleleri, tahakkümleri, senetleri cemiyetler tasdik etmeli ve bu tasdik kâhlihadîliğe tasdik kadar hâli ehemmiyet addedilmelidir.

Esnaf cemiyetlerinin Halk fırkası ihtihâtlarını temin için bu hususta teklif edilen komisyon yeni formüller aramaktadır.

Günün Tarihi

Gazi Hz.

Malatyadan Başvekile Bir Tebrik Telgrafı Çektiler

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır. Gazi Hazretleri bala gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır. Gazi Hazretleri bala gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Malatya, 13 (A.A.) — Bala cümhar Hz. saat 17 buçukta İsmail Malatya tebliği bayrakları, halk tarafından karşılanılmıştır. Gazi Hazretleri gelince bala yarı aydın caddesi başında toplanmış gazeteci ve halk arasında büyük coşku ve heyecan yaşanmıştır.

Son Posta'nın Resimli Hikâyesi:

Pazar Ola Hasan B. Ve Yol Vergisi

1: Memur — Hasan Bey! Senden yol vergisi almayı geldim. Fakat karşı kaldırıma nasıl geçeyim?

2: Hasan Bey — Orada bir kaıs var, şu iki taşın üstüne koy, gel.

3: Memur — Yahu, sizin evin kapısına gelmek ne güç çeymiş Hasan Bey!

4: Hasan Bey — Bir de benden ne yâle yol vergisi istiyorsunuz, bu yolculuk içinde ne yol vergisi bu? Evvelâ belâsiye yola geliniz!

Gazete:12- 15 Şubat 1931 Tarihli Son Posta Gazetesi

Gazi Hazretleri Malatya'dan Başvekile Bir Tebrik Telgrafı Çektiler

Bu Sabah gelen Telgraflar

Şeyh Esadın Kadın Müritleri

Bunlar Arasında İstanbulun Tanınmış
Ailelerine Mensup Kadınlar Ver

ANKARA 13 — Türk Zırhı

ANKARA 13 — Şeyh Ebad'ın evine devam eden kadın milletlerin himniyi tezpit edilmisti. Bunlar arasında istanbul'un yüksek mahallisine mensup bazı Hanımlar da vardir. Bunlardan biri Şeyh Ebadı ziyareti mahzudun isah eden heyranetinde coşuğu almadığından mütaki bulundugu bir urada bir dostunun Şeyhi tavsiye ettiğini, bu tavsiye üzerine Erenkady kışkına gittiğini, Şeyh kendisine bir uhar verdiğini, onun üzerine coşuğu aldığını söylemiştir.

Divani harfte bugünkü muhakemeler

Menemen'de bugün Balıke-
ir'de gırtlı bir cemiyet kur-
ulmuş teşkilâtı emsaliye kasımın
on beşinde cihannâzı meşhur
balıkan İbrahim Hıvârî, şahid
muh'us Vahid Bayherik rüfâ-
kasım muhakemelerinde de-
vam edilecektir. Kendilerinin
hakklarında, tasmin edilen ka-
rarnamede 61, 183 ve 214 me-
saddelerle tecevizleri talip
edilmektedir.

Ankara 13 — Haber aldi -
pına göre Divanı harpçe istin-
rap edilen eshak Balikesir
mahkumu Vehbi Beyi sorulan
maliye arasında şu maddeler
vardı:

Vehli B. et al.

da kondialni muskazu
milijon marki zahiti b
buvaju zaskrpa lat
taznost haal sirman (it
lari sirman Vahhi Bay

— interronia adre de
sabilronia, lpa piquela
aplate. Yalre adre de
lkh kullammarlora ne r
cakra? denia

Bundan başka yine bazı i-
stisnalarla gelen Vahit Bey han-
sine Halk Fırkasına girme-
li tavsiye eden bazı sarf-
lıyık Millet Meclisinin def-
terlerinden, yenden istikbal
apılarından, Gazisi Halk
kubelerinden çekilişinden

Gazi'den *
İsmet Pa. ya
Bir telgraf

[illegible]

Saravalli Ismet Pa. H. ve
Tant yephan pul de Malatya'
i vardigim hayrinda etel, fakki
-ilinde pul ismetli ismet fiakl.
-ilinde dalayy bir dika ismetli
i ismetli ismetli ismetli ismetli
ismetli ismetli ismetli ismetli

References

Hasret M. Kemal
Hasret Be. şahin kithana yemi
sahin caddesi kithana bir ge-
nelli yapiktan sonra Turhan-
ni tevlil buyurmuslardir. Bu
de kabul ettikleri Belediye ve
H. Furkan analari ve halk mu-
saafilari. Mahallesi.

İdare Makinesi Meclisteki
Unsurla Takviye Edilecek

Büyük memurlar arasında yer bulan
meb'us olmak adetine niheyet veril-
mesi bir zaruret olmuştur

ANKARA 15 — Ekonomik servisi de memleketin idari makinesinin başında bulunması bugün ciddi bir surette meşgul etmektedir. Kabinede bir tek istidat edince oraya bir vezir bulmakla ne derece müşkullük teşkil ediliyorsa bir vali, bir umum müdür, bir polis müdürü teyidinde aynı müşkullük karşılıyor.

Kafaları ilgili eden bu meş-
leye çare bulmak emsali ar-
tılmıştır. Ben senlerde bilye
memur arasında yer bul-
madım cinak köşüne bir niha-
yet vermek lazımdır. Ya, bu ola-
naktır. İki gündüğüne göre bu
soru da kalıyacak Millet Me-
clisi içinde bulunan günde so-
nucun alınacak ve idare mak-
telerine tahvil edilmiştir. Bu dü-
şünce bunda tasarruf halinde
olmakla beraber, kafelerde çok
sevile alınıp bulunuyor

Made in Germany

dilar. Bayramdan sonraki büyük umumiye içtimalarının en mühim mükasele mevzularını bunlar teşkil edecek. Ve bundan itibaren yeni hüce parliamente rumamesinin çok canlı ve ehemmiyetli bir maddesi olacaktır.

222 milyar 700 bin küsur lira olan 930 bütçesine nazaran 48 milyar lira gibi bir noksanla tamim edilecek olan 921 bütçesi ciddi teklif ve tahsilatlar değer bir mesele teşkil edecektir.

40 milyon tenislikten 30 milyonun masrafları hangi kalemlerinden karşı edildiğini bilmek için teyidini bideyinde meclis takdim ettiği bütçenin emali maddesinde görülmüştür. Geriye kalan 20 milyon lira tabii daimi bütçelerinden ve bu kalemlerden emali suretle tenisli yapmak suretiyle karşı edilecektir.

Tehiri kabli inqaa, mefruat,
aristay, loar bedellari, hami-
ahlar, muavenet tahsislari...

Baroların tasfiyesi

Milliyeti Milliyede çıkan
bir baş makale

Ankara 13 — Zeki Mes'ut
B. beroların tasfiyesi hakkında
da Hâkimiyeti Milliyede neş-
rettigi bir makalede...

Bu Ne Hal?

11 yaşında bir çocuk sevdiği
(1) kızı mavzerle vurdu

Kayseri 10(Husul) — Dün
burada işidilmemiş bir cinayet
oldu. Dikilitaş mahallesinden

Pazaritesi 16 ŞUBAT 1931 Tanesi her yerde 5 kuruştur	Matbaa ve idarehane Niğde hükümet Caddesinde daireli Mahsusa İlanattan mesuliyet kabul olunmaz İlanlar pazarlığa tabidir	RESMİ NİĞDE	ABONE ŞERHİ Senelliği 250 altı aylığı 150 üçaylığı 75 kuruştur Nesredilmeyen ya zılar iade olunmaz	Yazı işleri İlan ve sair İçin idare memuruna müracaat edilmelidir
--	--	------------------------------	---	--

Gazi Hz. leri Malatyaya Vasil oldular

Gazi Hz. leri ilk defa Tirenle Malatyaya girmeleriden memnun kaldılar ve İsmet pş. Hz. nin imar siyasetini takdir buyurdular.

Gazi Hz. leri Malatyada

Malatya : 13 — Reisi Cümhur Hz. leri saat on yedi buçukta tirenle Malatyayı teşrif buyurmuşlar halk tarafından hararetle karşılanmışlardır .

Gazi Hz. leri muvazaatlerini müteakip Baş vekil İsmet paşa Hz. lerine atideki telgrafnameyi göndermiştir .

BAŞ VEKİL İSMET PAŞA Hz. LERİNE

Yeni yapılan Demir yolu ile Malatyaya vardığım bu günde size takip ettiğiniz pek isabetli imar faaliyetinden dolayı bir daha tebrik ve takdirlerimi arz ederim .

Otomobillerle şehrin bilhassa yeni açılan caddesi si üzerinde bir gezinti yapuktan sonra Türk ocağını teşrif etmişlerdir . Burada kabul ettikleri Belediye ve C. H. F. azaları ve halk mümessilleriyle Malatyanın istihsalatı ve ihracatı ve alel umum iktisadi faaliyetleri hakkında konuşmuşlardır . Malatyalılar demir yolunu n memleket isihsalatındave iktisadi vı ziyetinde temin edeceği inkişafat bahsetmişlerdir . Müstahsiller arasında kooperatifler vucuda getirilmesi pek faydalı olacağını söylemişlerdir . Reisi cumhur Hz. leri Vilâyet Maarifine ve millet mekteblerinin mahiyetini ve yüksekliğini mütemadiyen halka anlatmak hususunda Türk ocağına düşen vazifeler hakkında irşadatta bulunmuşlardır .

ÇİFTÇİ BANKASININ SENELİK İÇTİMAI

Ve Meclisi İdare intihabı

Şubatın on ikinci Perşembe günü saat 14 te Banka salonunda adiyen içtima eden banka hissedarları arasında yapılan Meclisi İdare intihabı neticesinde Battal ağa zade

Emin, haçî kadir ağa zade Kuddusi, göncü zede Mustafa, Şakir ağa zade Şahap beyler idare meclisine seçilmişlerdir .

Murakıblığıda İdare hususiye müdürü Ali Kemal bey intihap edilmiştir .

Çiftçi bankasının bu idare meclisi ne vâzifelerine

ABDURRAHMAN NAFİZ PAŞA

Altıncı kolordu kumandanı Abdurrahman Nafiz Paşa geçen cuma günü şehrimizi teşrif ederek kıtaatı askariyeyi ve inşaatı teftişten sonra Adanaya müteveccihen hareket etmişlerdir .

MECLİSİ UMUMİ İÇTİMAI BİTTİ

Geçen hafta içerisinde Meclisi umumî müzakeratını ikmâl etmiş ve içtimalara nihayet vermiştir .

Yapılan intihap neticesinde Rasih bey Niğde, Şevki bey Ulukışla, İzzet bey Bor, Mümtaz bey Nevşehir daimi encümenine intihap edilmişlerdir .

Azayı muhteremeye muvaffakiyetler temenni ederiz .

Z A M M I M A A Ş

Vilâyetimiz muhasebei hususiye müdürü Ali Kemal beyi maaşına beş lira zamlı 45 liraya iblağına ve başkâtin Hilmi beyin maaşına iki lira zamlı 22 liraya dosya kâtibi Mustafa efendinin maaşına 2 lira zam 16 liraya iblağı suretile terfilerine karar verilmiş olduğunu meserredile haber aldık .

Gayyur müdürümüzle meclisi arkadaşlarımızı

TÜRK OCAĞININ SENELİK İÇTİMAI

Türk Ocağı senelik içtiması bir sene evvel yapması lazımı geldiği halde maalesef geçen 12 Şubat perşembe günü Mektupçu Kâzım beyin riyesetinde yapılmıştır .

Ocak idare heyetinden ocağın şimdiye kadar ne gibi faaliyet göstermiş olduğuna dair ocaklılar izahat beklerken doğrudan doğruya idare heyetli intihabatına girişilmiş neticede ekseriyet teşkil edilemediğinden pazar ertesi öğleden sonra toplanmak üzere içtima nihayet verilmiştir .

Ümit ederizki bu intihabatta faal bir idare heyetli iş başına geçerde Niğdenin sönmüş, geyri faal bir balde bulunan ocağını faaliyete getirirler .

Ö L Ü M

Epeyce zamandanberi rahatsız bulunan, Halk fırkası reisi Rasih beyin biraderi Süleyman bey maalesef dün vefat etmiştir .

Süleyman bey nahıye müdürlüklerinde bulunmuş, sadakatle temeyyüz etmiş, ahlâkile berkese kendisini sevdirmişti .

Merhuma haktan mağfiyet diler yastı altesine, değerli biraderleri Rasih

Gazete:15- 16 Şubat 1931 Tarihli Resmi Niğde Gazetesi

Gazi Hazretleri İlk Defa Trenle Malatya'ya Girmelerinden Memnun Kaldılar ve İsmet Paşa Hazretlerinin İmar Siyasetini Takdir Buyurdular

ABONE:

Sueliği 250
elâzın beher satrı
15 kuruştur
günü geçmiş nushalar
20 kuruştur

ELAZİZ

Idare hanesi
Umumi kütüphanede
Vilayet matbaası
Yazı işleri için Mektuphanesi
Idare işleri için de mübâ
müdürlüğüne

No 2223

18 Şubat 1931

Resmî gazetedir

Yıl 49 Sayı 5 kuruştur

Malatyda

Reisi Cümhur Gazi Mustafa
Kemal Hazretlerine

Elâzizlilerin ulu Gaz-
inin yakınlığından duydu-
kları sevinç nihayetsizdir.
Kalplerimizde bir im-
an gibi taşıdığımız muha-
bbetinizin mükafatı Elâzizi
şerefendirmenizle veril-
miş olacak. Bütün halkın
hissiyatına tercüman ol-
duğum bu kelimelerde Ulu
Gaziye muhabbetlerimizin,
tazimlerimizin râşesini su-
narken bizi uzun hasret-
lerde bırakmamanızı isti-
rham ederim ef. Hz.

Beledeye reisi
Hurrem Faik

şeref telakki

olunan emri cevabı

Elâziz Belediye reisi Hur-
rem Faik B. ef. ye

C. Muhterem Elâziz ha-
lkının hakkımda göster-
diği necip hislerden çok
mütahassis oldum. muna-
sip fırsatta kendilerini zi-
yaret etmek emelimdir.
Cümleye teşekkür ve sela-
mlarının tebliğini rica ed-
erim ef.

Reisi Cümhur Gazi
M. Kemal

Malatyanın büyük misafiri

Reisi Cümhur Gazi mu-
stafa Kemal Hz. tetkik se-
yahatlerini malatyaya ka-
dar temdit ve avdet buyu-
rmuşlardır. Ani ve bu mü-
him bu haber karşısında
vilâyetimizde birden bire
çalkalandı ve heyecanlı
bîr intizar devresi başladı
teessüfle kaydedirizki
müşâvünlileyh hazretleri-
nin malatyadaki misafere-
tin ibareti dört buçuk sa-
attan ibareti olup bu itib-
la vilâyetimizden hazırla-
nan hey'etin de azimetine
vakit ve hacet kalmadı.

Ancak belediye reisimiz
Hurrem bey tarafından
memleketimizde teşrifleri
hakkında memleket namın
telgrafla vuku bulan istir-
hama cevaben şeref telakki
olunan emirleini aynen ve
müftechiren yokarıya derç
ediyoruz.

Ulu halâskârımızın mü-
nasip fırsatta vilâyetimizi
de teşriflerini vad ve cüm-
leye selam ve iltifatlarının
tebliği suretile izhar buy-
rulan bu kimetli muhab-
bet ve iltifatı çok derin
hurmet ve minnet hisleriyle
karşılarız.

Yeni valimiz

Yeni valimiz Nizami B.
ef nin bugün vilâyetimizi
şerefendireceği haber alı-
nmıştır, Resmî ve hnsusi
mahafilde istikbal hazırlı-
kları yapılmaktadır.

Muvaffak bir tedbir

Yarınki şeker bayramının
birinci perşembe günü evler-
de ziyaretlere hacet kalmam-
ak üzere saat ondan on ikiye
kadar vilâyetimiz erkânı mül-
kiye ve ümerayı zskeriye ve
zabitan ve bütün memur'arı
teşekküller ve ocakların türk
ocakı binasında bayramlaşm-
aları için ocaklı gençlerimiz
tarafından izhar olunan arzu
makamı vilayette de tasvip
ve icap edenlere tebliğ buyu-
rulmuştur.

Bu şeklin isabetini ve geç-
en bayram günümüzün külfet-
tini bu mü'asebetle hatırlat-
mak isteriz, ve öyle ümit ed-
erizki memleketin adat ve an-
anah icabı olarak şimdiye ka-
dar devam ede gelmekte olan
evlerdeki mütakabil ziyaretler
beyhude bir meşgûliyet ve
külfetten başka bir şey olma-
dığı ve bundan sonraki bay-
ramlarımızda da bu defa yap-
ılacağı gibi umumî bir şekilde
icrasile iktifa ve bayram keti-
mesinin ifade ettiği manadan
istifade edilmesi şayanı teme-
nnidir.

Şeyh ve Tekke

Halk sesi gazetesinde görülen şayanı dikkat yazı aynen
alınmıştır

Tarihin bin bir dağdağı
bin bir ihtilâç ve temevvçleri
arasında en huzurlu melce
Tekkeler ve en müreffeh ya-
şayan da Şeyhler olmuştur.
Hayatlarını kazanmaktan aciz
ne kadar ruhen ve maddeten
meskeneti itiyat e imişler
varsa; tekkelerin hazır kayn-
ayan kazanlarında mideleri-
ne gıda bulmuşlar, ahlâkan
ne kadar sefih ve sefil insan-
lar vars, tekkelerde en geniş
himayeye mazhar olmuşlar-
dır, Şeyh; sefaletin, redaetin
hepsini yapan, zahirde müt-
taki, mütedeyyin görünen bir
şahsiyetin adıdır, Onun en
yüksek düşüncesi halkın ce-
halelerinden istifade etmek çal-
ışmadan yaşamak terlemeden
ömrünü zevk ve sefa içinde
geçirmektir. O halde emeline
nail ola bilmek için halkın ce-
halelerini gittükçe koyulaştır-
makta menfaat bulur nazarın-
da her yenilik bitattır. Zira
teceddüt hakikata ve nura do-
gru açılan bir yol demektir.
Karanlıklar ortasında Kendi-
sini pek iyi saklamasını, hü-
viyetini ve hayatını pek iyi
gizlemesini bilen şeyh elbette
ilim ve ziya karşısında söne-
cek bütün hakiki çehresi ve
kırıl uryanlığı ile meydana
çıkacaktır. Bunun içindirki
her yenilik hareketinin kar-
şısında şeyhin irticai kötükle-
yen menhus hamleleri vardır,
O, bu gerilik heyatında mu-
vaffak olabilmesi için dini
hasis emeline vasıta kılar. Ec-
nebilerin bile hain düşüncel-
erine; menfaatin sultasını tek-
rar ele alabilmesi mülâhazası
ile körü körüne alet olur. O
zaman dinin mütteki şeyhi, din
millei ve vatan düşmanlarını
basit vasıtası haline geçiriver-
rir, Şeriat ve din uğruna bağ-
ıran şeyhin heyecanla kabarı-
n göksünde ecnebi altınları-
nın sesi duyulur, Bu hakikat-
ları yakın tarihlerin irticaları
her kese tamimle hatırlatır.
Ne kadar dindar görünen şey-
hlerin kendilerini idare ed-
en ip uçları ecnebi parmak-
larına takılı çıkmıştır, ne kadar
taassup ve din diye haykırı-
nların yabancı ellerin hatırı

için harekete geçtikleri tahak-
kuk etmiştir.

İşte bunlardan birini de ce-
nup hududumuzun pek yak-
ında Hazini köyünde ikamet
eden ve Ahmet denilen şey-
hin kendisini de tanyıyoruz.
Şeyh Ahmet, geçen sene Su-
riye Fransız idaresi tarafından
Haziniden kaldırıldı, bir kaç
ay Halebe götürüldü ve son
günlerde yine Hazini köyüne
iade edildi. Şeyh avdetinden
sonra bir mecliste mukarrrip-
lerinden birisine demiştirki :
(Bâzıma gelen büyük yer-
lerden aldığımız ve her zam-
anda icabı hareketimiz ve te-
lkinlerimiz hakkında almakta
olduğumuz talimata tevfiқан
bir buçuk seneden beri çalış-
ıyoruz bana gelenlere bu tal-
imatın çizdiği hudut dahilinde
telkinat yapıyorum.)

Bu sözleri harfiyen söyle-
yen şeyh Ahmet, talimat aldı-
ğı büyük yerlerin ecnebi ma-
kamalar olduğunu ifadesile it-
raf etmiş oluyor. Din namına
her türlü zevahiri muhafaza
ederek hareket eden bu şey-
hin iç yüzünü ne kadar içre-
nu, ne kadar çirkin olduğu-
nu seyretnmek bile tüylerimizi
örpertiyor. Bu gibilerin telki-
nlerine aldanmamak, vicdan-
larını kısa bir huzur için feda
eden bu adamların nasihatla-
rına iktifa etmemek, sözlerine
itimat eylememek lâzımdır.
Zira bunlar vicdanlarını, kal-
plerini satmış, namus ve şer-
efflerini ecnebilerin emelleri
uğrunda yerlere sermek sür-
etile her türlü zilleti kabu-
letmiş vatanşiz ve dinsiz mah-
lulardır.

Ulvi

Sadakaı Fitir cetveli

Ku	Esamii hububat
8	Bugday
10	Arpa
12	Undan
65	Siyah üzüm
159	Razaki
208	Hurma
	(Hakimiyet)

Gazete:16- 18 Şubat 1931 Tarihli Elaziz Gazetesi

Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin Elazığ'a Davet Edilişi

GAZİ HZ. NİN Adana Türk ocağında irat Buyurdıkları Nutuk

Adana 17 — Reiscumhur Hz. Adana Türk ocağında kadim, erkek bir çok münevverin teşkil ettiği gizli bir heyet huzurunda şu nutku irat buyurmuşlardır.

Arkadaşlar — bir kaç gündün beri muntakanızda bulunuyoruz, dünden beride muhtinizede, içinizde, temanızda — var idi — hatırlan bu ruhette muhtelif meseleler üzerinde münim olabiliş — tefekkatta bulunadum; Zirai ve Ticari muayazatla temas ettim, bütün bu meşhurat ve tefekkâtımızdan — hende — hasıl olan — kanaati — bir kaç kelime ile huzurunuzda ifade etmek isterim.

Bu memleket halkı umumiyetle büyük ciddî hakiki bir iztirap vesikintisi içinde değildir.

Fakat bazı sıkıntılara maruz kalmış kimselerin mevcudiyetinde gayri kabili inkardır.

Yalnızız üzerinde tevakkuf olunacak nokta şudur — asıl — katiyatı — diğer — olan — halkın — umumiyeti — olmaktan büyük arazi ve ciftlik sahibi olanlardır.

İnsanların vergilerini vermeme hinde hiç bir makul sebep düşünülmez.

Maliye memurlarında sui istimal ve tekdüsl göstermemeleri icabeder.

Vatandaş olan bir insanın Devlet kurmuş bir heyeti içtimaiyeye mensup bir ferdin vergisini kalka biliceği hakkında fikir ediniş ve buna sevk edilmesi bu heyeti içtimaiyenin izmihilâlini ve Devletin inkırazını talep etmekte müsaavidir.

Binaen aleyh bütün vatandaşlar programı eyitkik etmeli, diğer karşı çıkacak programları mukayes etmeli nihayet görülecektir ki bu millet için en doğru ve faydalı olan programı arkadaşın takip ettiği programdır.

Türk vatandaşları halde ve atide tali ve mukadderatımız birdir bizim dilimiz konuşan hakiki Türk yapmağa çalışmaktır.

Gençrimizin bu yükseğe vâzifede az zamanda muvaffak olacaklarını ümit ederim.

Sözlerime nihayet veriyorum.

Reiscumhur Hz. gerek Ocakları tarafında uğradığı yerlerde geçtiği yollarda binlerce halk tarafından hararet ve muhabbetle karşılanmıştır.

Herle alakadar olmuştur. Gazi Hz. saat on altı buçukta Misise hareket etmiştir.

Geceyi orada geçirek yarın Adanaya teşrifleri muhtemeldir.

Adanada

Adana 16 — Reiscumhur Hz. geceyi Misise istasyonunda Trende geçirmişler, saat 14 buçukta Adanaya teşrif buyurmuşlardır.

Kalabalık bir halk Gazi Hz. ni istasyonda ve yollarda karşılamışlardır.

Gazi Hz. Konyaya hareket ettiler

Adana 17 — Reiscumhur Hz. Türk ocağında ocaklılarla görüşmüş ve mühim nutuk irat etmişlerdir.

Gazi Hz. saat 17,20 de Konyaya hareket etmişlerdir.

Gazi Hz. Malatya'da

Malatya 13 — Reiscumhur Hz. saat 17 buçukta Trende Malatyaya teşrif buyurmuşlar.

Halk tarafından hararetle karşılanılmışlar.

Gazi Hz. muvasalatlarını müteakip Başvekil İsmet paşa Hz. ne atideki telgrafınan yit göndermişlerdir.

Yeni yapılan demir yolu ile Malatyaya vardığını, bu günde siz takip ettiğiniz pek isabetli inar faaliyetinden dolayı bir daha tefekkür ve taktirlerimi arz ederim.

Gazi Hz. Otomobile şirin bilhasa yeni aqlan eadde üzerinde bir gezinti yapıktan sonra Türk ocağına teşrif etmişlerdir.

Burada kabul ettikleri Bekdiye ve C. H. F. azaları ve halk mümessilleriyle Malatyanın istihsalatı ve ihracatı ve aalemum iktisadî faaliyetleri hakkında konuşmuşlardır.

Malatyalılar Demiryolunu memleket istihsalatında ve iktisadî vaziyetinde temin edecek inkişafı bahs etmişler.

Müstahsiller arasında kooperatifler vücuda getirilmesi pek faydalı olacağını söylemişlerdir.

Reiscumhur, Hz. Vilâyet mearifine, Millet mekteplerine dair Vali ile Maarif müdüründen izahat almışlar.

Takip ettiğimiz mefkûrenin mahiyetine ve yükseklğine mütemadiyen halkı anlatmak hususunda Türk ocağına düşen vazifeler hakkında irşadatta bulunmuşlardır.

Kıymetli bir meslekdaşın Ebedî ziyarı

Çok sevdiğimiz ve memleketin pek ziyade hürmet ettiği eski dahiliyecisi arkadaşlarımızdan Matbaa Müdürü Fevzi Beyde her şani insan gibi aramızdan ayrıldı.

Resmî ve hususî hayatta herkese karşı gösterdiği tesbiât ve iltifat dolayısıyla umumun mazarı hürmeti olan merhumun ebedî iftirakından mütevellit tecessür, Dayram günü öğle vakti kendisini istirahatgâhi ebedisine götüren [Memur, Tüccar, genç, ihtiyar] yüzlerce insanın çehresinde tamamen okunuyordu.

Herkes mumailcehin mezayı ve fezaîli ahlakiyesinden bahsettiği haldе her vakit ki tevazuu göstermeğe lüzum görmiyor; istağfurullah! kelimelerini kullanmıyordu; demek artık mutlak bir sükun istiyor.

Mevlûdu şerif

Bu kere rahmeti rahmane kavuşan Matbaamızda Fevzi Bey için şehri halin yirmi sekizinci günü cuma namazını müteakip Meydan kapıcazda "mevlûdu şerif" kıraat ettirilinceğinden arzu birân zövati mühteremnin teşrifleri reza olunur.

Abdülhak Bf.

Vilâyetimiz C. H. Fırkası teşkilât ve tensikatile istigal buyuran Erzincan mebusu mühteremi Abdülhak B. ef. teşkilât zımında geçen haf-

ve alibbasının arasında bulunmakla beraber ayrıbir alemde bulunduğunu anlatmak için ihtiyar sükût ediyordu.

Abdülhamit devrinin zulüm ve istiptadına serfuru etmemeyen münevver zümre arasındakilerden çabıştı içi gençlik hayatını Fizan ve Trablusta geçiren ve Cumhuriyet idarenin açtığı nurlu yolun sarmımı yolcularından olan mumaileyh bizden ayıldı.

ahıbbasının oruzlarında ve kademde bir parçadaha yükselmek yüke etilmek sureti medfenine kadar is ve istirahatgâhi ebedisine tevdi kılınmıştır.

İnsanlığın ne kadar okluğuna mazmen anlayana faziletli simaya gıran ve keder dilediğine sabırlar temin ederiz.

ta Ayancağı teşrif yurmuşlardır.

Teftiş

Sıhhiye Müdâ Mes'ut B. berayitış geçen hafta Ahoğa hareket ve gün evvke a' buyurmuşlardır.

İngiltere Fransaya teminat verdi ve dostluk bağlarının hiç bir zaman mütezelzil olmayacağını bildirdi

İngiliz lordu pek yakında Berline gidiyor, Hitlerle uyuşabildiği takdirde Romaya da gidecek

Yeni bir dörtler Lokarnosu için Londra hükûmeti bütün gayretini sarf ediyor

İngilizler italyanlarla hangi şartlar üzerinde anlaşabilirler

Fransızlar bu şartları sayıyorlar, Sovyetler de İngiliz-Alman anlaşmasını hayal farzediyorlar

Fransız kabinesi Fevkalâde toplantıya çağırıldı

Toplantı öbür gün yapılacak son vaziyetler gözden geçirilecek

Londra, 14 (Husulî Muhabirinden) — İngiltere'nin Alman ve İtalyan politikalarıyla ilişkisi hususunda görüşmek için tebliğlere girişmesi günün en mühim ve müberrif habisi olmak devam etmektedir. Bütün İngiliz gazeteleri bu hususta mütezelzil olmakla beraber, İngiltere'nin Almanya ile İngiltere arasında da diplomatik muahabere ve tasfiye hareketleri.

Lord Halifax bugünlerde Berline giderek Alman Şefi Hitlerle görüşmektedir.

İngiliz Bayekili bu politika değişikliği dolayısıyla İngiltere ile Fransa arasındaki siyasi muahabereyi de la değiştireceğini ve bu anıyafta devletin hiç bir tereziye maruz kalmadan her gün daha iyiyi, daha kuvvetliye girmektedir. Bu hususta son gayetler mütezelzil ve bir kere daha teyid etmiştir.

Berlinde yapılacak temalar faydalı bir netice verdi ve İngiliz-Alman muahabereyi tahakkuk ettiği takdirde bunun İngiltere - İtalya - Almanya - Fransa arasında sıkı bir tebliğleme ve tesliye olacak ve İngiltere'nin Bayekili Çemberlaryn taraftından ayrıca ve tasfiye ifade olunmaktadır.

İngiliz gazetelerinin verdikleri haberlere göre Berlinde Lord Halifax ile Hitler arasında yapılacak görüşme, evvel emirde iki tarafın birbirini yakından tanıması vakti olacaktır. Bu yakından anlaşılmış yolunda iyi netice vermesini ve bu suretle dünya sülhünün desteklenmesini temenni eden İngiliz gazeteleri Berlinde muahabereyi alarak bildirdi. Lord Halifax'ın Romaya da giderek Mussolini ile görüşeceğini haber vermektedirler.

NABİL ANLAŞILIR -

— LERİ

Paris, 14 (Husulî Muhabirinden) — İngiltere ile İtalya arasında bir

İtalyan Hariciye Vekili Kont Ciano Romada Alman mümessili ile bir arada

Lord Halifax

tekrarlı husulî Anlaşılabilir İtalya ile İngiltere arasında enisli bir anlaşma

Vergi Lâghisi

Celâl Bayarın avdetine kadar hazırlanmış olacak

Aldığı hususî mülküne göre Mâlîye Vekilinde tebliğî etmiş bulunan komisyon vergi kanunları üzerindeki projeleri bitirmek üzere, Bayekili Celâl Bayarın Ankara'ya avdetine kadar tebliğ ve tesliye projeleri arasında hazırlanmış olacak, Mülkîyeden Mâlîye Vekilinden Heyet-i Vekileye tevdiye olacak olan lâghî, en kısa bir zaman zarfında Vekiller Heyetinde de tedkik olunacak ve Kamuya tevdiye olacaktır.

150 liraya kadar maaş alan mütekel, eytan ve erasimden buharan vergisi kesilmeyeceği ve yapılacak tebliğatın yüzde 7,5 tan aşağı oluncaya kadar tebliğ eder görülmektedir. Bütçedeki veridatı kalamın dercesine göre yeni kanunların gelecek mallı yıl beklenmeden tatbiki de muhtemeldir.

Kralların Segahatı

Avrupa siyasi mehabirinde Dikkatle takip Ediliyor

Bulgar Kralı Boris

Londra, 14 (Husulî Muhabirinden) — Bulgar Kralı ile Yunan Kralının Avrupa hükûmet merkezlerinde yaptıkları siyasi temalara bilhassa ehemmiyet verilmektedir. Bilhassa iki kral arasında son defa Londra'da yapılan temas ve mülakat büyük bir kıta uyandırmıştır. Bu mülakatın Bulgar dış siyasetinde bir değişiklik husulî etmesini muhtemeldir.

Bulgarların Balkan Paktına girmeleri ihtimali gün geçtikçe kuvvetlenmektedir.

ATATÜRK

Bugün Malatyada bekleniyorlar

Ulu Önder her tarafta muazzam tezahüratla karşılanıyor

Malatyada hükûmet merkezi itina ile bekleniyorlar

Hataydaki tahrikât durdurulmalıdır..

İntihabata fesad karıştırmak için fesatçılar çalışıyorlar

Bitaraf hey'et vazifesinde bitaraf bırakılmıyor

Antakya, 14 (Husulî Muhabirinden) — İntihabat günleri yaklaşıp tahrikatların faaliyetleri de artmaktadır. Fesadçılar, intihabın neticesi üzerinde mütezelzil olmak, reyleri dağıtmak, yahut da Türk ekseriyetinin aleyhine neticelendirmek için elden gelen her türlü gayretleri göstermektedirler. Bunlar köylerde

daşınmakta, halkı tehlikeye sokmaktadır. Bir çok Türklerin malı tahribi çıkarmalarına mani olunmalıdır. Aynı zamanda bitaraf hey'et, bitaraf olarak çalışmasını engel olmamak, herveyi devletin intihabı sararak kendilerini yalan yontuğu malumat ile intihab neticesini göstermektedirler. Bunlar köylerde

Japonya

Meydan okuyor

"Hiç bir devlet işimize karışmamalı ve aramıza girmemelidir!"

Japonlar son savletleri ile Çin ordusuna saldırıyorlar

Gazete:18- 14 Kasım 1937 Tarihli Son Telgraf Gazetesi

Atatürk Bugün Malatya'da Bekleniyor

Almanya müstemeleke yerine orta Avrupayı mı istiyor

Avusturya ve Çekoslovakya'ya karşı İngilterenin kendisini serbest bırakmasını teklif edecekmış

Mekteplerde sağlık işleri

Diş muayenesi layıkile yapılmıyor - Beden hareketleri bazı çocuklarda tehlikeli yorgunluklara sebep olabilir

İngiliz hükümeti birkaç senedenberi umumi sağlığın korunması için alınan tedbirler arasında ilköğretimdeki çocukların dışlarını parçası tedavi etmek büyük ehemmiyet vermiştir. Bunun sebebi ağızda diş çürüklerinin birçok hastalıklara kaynak olmasıdır. Çocuklukta alınan hastalıkların mühim bir kısmı ise insanların bütün hayatı müddetine devam eder. Bu itibarla çocukların dışlarını parçası olarak tedavi etmek aynı zamanda bu yuldan gelmesi muhtemel hastalıklara karşı en müessir bir müdahale vasıtasıdır.

Fakat dikkate değer bir hâlidir ki bu maksat için geçen sene İngiltere'de tutulan istatistikler ilköğretimdeki çocukların ancak yüzde 70'ine bu parçası tedavi üsullerinden istifade ettiklerini göstermiştir. Onun için İngilizler parçası diş tedavisine karşı kayıtsız kalan çocukları da alâkalıdır. Mak için bu yıl geniş mikyasta bir sağlık propagandası yapmağa karar vermişlerdir.

Acaba sağlık bakımı noktasından bizim mekteplerimizdeki vaziyet nedir?

Bizde çocukların dışlarını parçası tedavi edecek merkezler küçük kasa. belarda değil, büyük şehirlerde bile yoktur. Yalnız mekteplerimizde çocukların dışlarını temiz tutup tutmadıkları hocaların muayene etmesi usulüdür. Diğer bu muayene usulü vaktiyle tatbik edilmiş olsa bugün için yine memnun olabiliyoruz. Fakat öyle anıyıyoruz ki birçok mekteplerde bu diş muayenesi işi hocalar tarafından yapılacak yerde çocukların kendilerine bırakılıyor. Her gün mekteplerde talebeler arasında sef olarak seçilen çocuklar arkadaşlarının ağızlarına göyüce bakıp geçiyor. Böylelikle diş muayenesi işi olumsuz, bitimsiz far. olmuyor.

Sonra beden terbiyesi için gösterilen cınnastik derslerin bakıldık bir sağlık kontrolü ile beraber yürütmesi lazım eder. En basit gıda ihtiyacını temin edilmeyen, yahut sağlık vaziyeti itibarıyla su veya bu tarzda beden hareketleri yapmağa kabiliyetleri bu. İmmunyan çocukların cınnastik adı altında tehlikeli yorgunluklara sevk edilmeleri bu çocukların hayatlarına mal olabilecek hastalık krizlerinin inkıf etmesine sebep olabilir.

Onun için ilköğretimdeki çocuklarımız daimi bir sağlık kontrolüne tâbi bulundurulabilmesi için tedbirler alınması, bunun için de diş muayenesi işinin ciddi olarak hocalar tarafından yapılması, hiç olmazsa her mektep terbiyesinin ayda bir defa doktor muayenesinden geçirilmesi, ağız vaziyeti tahakkuk ettirildiği halde ağız cınnastik hareketleri yapmağa kabiliyetli olmayan çocuklar hakkında mektep idarelerine tebliğât yapılması lâzımdır.

ASIM US

(Sana Sa. 4 Sü. 5)

İngilterenin üçler misakını bozmak ihtimali var mı?

Berlin 14 (A. A.) — Alman ajanı bildiriyor: Nasyonal sosyal partisinin resmi gazetesi, Lord Halifax ve Berlin ziyareti hakkında bazı yabancı gazete tarafından yapılan tefsiratsı protesto etmektedir. Gazete, bunun tasavvur edilen görüşmeleri zehirlemeye matuf olduğunu kayd ve Almanyanın Lord Halifax ile açık bir surette görüşmek istediğini, fakat Almanyanın İtalya ve Japonya'ya bağlayan dostlukların müzakere mevzuu teşkil edileceğini zannedenler varsa bunların tamamen (Sana Sa. 4, Sü. 3)

Frengi ve Belsoğukluğu

Umumi sıhhati tehdit eden bu iki hastalığa karşı

Hükümet sıkı bir mücadeleye karar verdi

Dr. Reşit Kadri

Yapılacak işlerin en başında köy ve kazaların muayene ve tefitte tabii bulunması gerekmektedir. Bu mesele etrafında kendisi ile konuştuğumuz

Sihhat bakanlığı memleketimizde frengi ve belsoğukluğu gibi zührevi hastalıklarla sıkı bir mücadeleye karar vermiştir. Bu karar üzerine mevcut teşkilatın geliştirilmesine de başlanmıştır.

Bunlardan frengi ile mücadele etmek üzere sihat bakanlığının muntaka müntaka yaptığı teşkilatla hastaların hemen hemen önüne geçilmiş biridir. Fakat buna mukabil belsoğukluğu maalesef günden güne çoğalmak tadır.

(Sana Sa. 4 Sü. 5)

Lik maçlarının ikinci haftası

Beşiktaş Güneşi 3 - 1 yendi

Galasaray Süleymaniyeyi, Fener Topkapıyı, VefaEyübü, Beykozda İstanbulspor'u mağlup etti

Fener — Topkapı maçından bir görünüş.

(Yazın 9 uncu sayfa)

Büyük Önder Atatürk Şark hareket ederken Ankara'dan ayrıldıkları sırada

Atatürk Şark seyahatinde

Dün Malatya'yı şerefliendirdiler
Büyük Önder Elâzize doğru seyahatlerine devam ediyorlar

Malatya, 14 (A. A.) — Dün gece geç vakit Çetinkayadan ayrılan Atatürk, refakat ve maiyetindekiler ile saat 13 de Malatya'yı şerefliendirdiler. Atatürk'ün Malatya'yı tegrifleri toplanmak suretiyle selâmlanmış ve henüz ileri val, kolordu komutanı memurlar ve çok kalabalık halk tarafından karşılanmıştır.

İstasyondan şehre doğru bütün geyi dolduran kadın, erkek bütün Malatyalılar Önderi selâmlamak ve alkışlamak için toplanmışlardır.

Atatürk istasyondan itibaren yollarca metre mesafeyi yürüyerek geçmişler, askere, ilâzilere, mekteplilere ve halka iltifatta bulunmuşlardır.

Müteakiben Atatürk, otomobiline binerek, şehre gelmişler ve şehrin medhalinde beş ve 10'lık fabrikası inşaat mahallinde bir müddet tevakküfla mübendilerden yapı faaliyetleri hakkında inşaat alâkından sonra yeni yapılmakta olan memleket hastahanesine gitmişler ve oradan kâhretini şerefliendirmişlerdir.

MALATYADAN AYRILIRKEN
Malatya, 14 (A. A.) — Büyük Şefi aralarında görmekle tarif edilemez sevk ve heyecan içinde çırpınan bütün Malatyalılar havanın yağışlı olmasına rağmen istasyondan şehre kadar üç dört kilometrelik geyi ve şehrin (Sana Sa. 4 Sü. 4)

Nafiz Vekilimiz B. Ali Çetinkayadan başkanlığında hareket.

Yeni Demiryollarımızın temelatma heyeti

Yolcat, 14 (A. A.) — Hatta temelatma üreninde bulunmak üzere Çetinkayanın misafiri olan heyet treni, Malatya'dan doğru Elâzize gelmiş sırada

Üç saat kaldıktan sonra Yolcat'a dönerek Diyarbakire doğru yola çıkmakta bulunmaktadır.

Mülâyim-Hintli müsabakası dövüşle neticelendi

Mülâyim Hintliyi stadyomda kovaladı, gırtlığa sarıldı

(Yazın 10 uncu sayfa)

Gazete:20- 15 Kasım 1937 Tarihli Kurun Gazetesi

Atatürk Şark Seyahatinde Dün Malatya'yı Şerefliendirdiler, Elâzize Doğru Seyahatlerine Devam Ediyorlar

Atatürkün Şark vilâyetlerinde tedkikleri

Büyük Önder Malatyada yapı faaliyetleri hakkında izahat aldı ve Diyarıbekire hareket etti
Atatürkün geçtiği yollarda halk coşkun tezahürat yapmaktadır

Çetinhaya ve Malatya'dan birer görüş

Malatya, 14 (AA.) — Dün gece gey ve Çetinhayadan ayrılan Atatürk, refik ve malatyalılar ile saat 13 de Malatya'ya girdiler.

Atatürkün Malatya'ya tıfırlı top atarak sevgiyle karşılandığını ve kendileri, vali, bulanda komutanı, memurları ve çok sayıda geyler tarafından karşılandığını.

Sokak hareketini biran evvel tanzim etmek lâzım...

Bir caddenin hali

Hergün lâzımdır hazırlar oluyorum, insanları sığdırıyor, memurları sığdırıyorlar. Şoförler yaya geylere, yaya yürüyüşler geylere, kamyonlar arabalara ve nihayet yolda birbirleriyle çarpışan insanlara da birbirlerine kırdırıp duruyorlar.

Yazın: Muhtelif Birgen (Yazın Hergün sığdırılmaktadır)

Belçika Kralı Leopold yarın Londraya gidiyor

Kral, Lokarno misakını imza eden devletlerin bir konferans akdetmelerini teklif edecek

Londra, 14 (Husul) — Belçika kralı, malatyalılar haricinde nazırı Spak olacağı kâide salı günü Londraya hareket edecektir. Krali kâim olan vapur İngiltere tepdikleri ve tayyareleri tarafından karşılanacaktır.

Popüler gazetelerin siyasi muhabirleri gey Kral Leopold İngiltereye Lokarno misakını imza eden devletlerin bir kon-

ferans akdetmesini teklif edecek ve bir nihasette kendisinin bu konferansa rüyayı edeceğinin bildirilecektir. Bu geyte, şu sözleri ilâve etmektedir: «Alâkadar devletler arasındaki konuşmalar, bir hükmü sembol bulmak hususunda kuvvetlendirdiği takdirde bu konferans, Noel'den evvel toplanabilecektir.»

Makineye verilirken

Rusyada içki satışı yasak

16 yaşından aşağı çocuklara sigara satılması da yasak edildi

Moskova, 15 (Husul) — Moskova'da içkiyi içki satıp çok piddetli nizamla tahli tırlanıyor. Nereden bir kâre-nâme, fabrikalar ve mekâmler civarında ki lokantalarda ve bakkal dükkanlarında alınamazdan vutka ve daha diğer alkollü içkilerin satılması yasaklanmıştır. Diğer mekâmler, içkileri, kadâhile değil fakat kâpâ' geyler içinde satılabilecek - lere. İçkinin orada açıklar içilmesi de meumadur. Kili iki hırabane kapalı - mış ve zervavayı dükkanına tahli olu-muydu.

Bundan bir kaç gün evvel, on altı ya-pıdan aşağı çocuklara sigara satılması da yasaklanmıştır.

Bu tedbirler, Sovyet makamları tara-fından halkın manevi seviyesinin yiterek kalması ve içki ihtiyacının muhafaza edilmesi için alınmaktadır.

Çinlilerin bir safırı

Şanghay 15 (AA.) — Central News aje-

nsun bildirliğine göre Çin kiralı Ope-nin cembuunda Hatamang civarında Teh-Sing-Cheng'i geri almaktadır.

General Abranovic Bulgaristandan çıkartılıyor

Sofya 15 (Husul) — Polis idaresi, general Abranovic'e diğer Pariste kaybolan ekli Rus muhabirleri cenyeti peçidesi komutanı, cıral general Mülterin yerine geymek tasarruunda ise Bulgaristana terketmesi icab eylediğini bildirmiştir.

Çinliler İtalyanların tavassutunu istemiyorlar

Şanghay 15 (A.A.) Nankin siyasi ma-fakili, Bulgaristan Üst Şark alınyemaz-lığında tavassut bulmağı hakkındaki paykalar ile alâkadar olarak, Çin, Belçika konferansının tavassutundan başka bir tavassutu kabul edemiyeceğini bildir-mektedir.

Ispanyada Mütareke Teşebbüsleri

İngiltere iki taraf arasında mutavassıt vazifesi görecek

Londra, 14 (Husul) — İspanyada iki taraf arasında bir mütareke akdi etrafında yakında tepebölümler girileceği ha-beriye tekrarlanmaktadır. Sunday Re-feree gazetesinin diplomasi muhabiri bu hususta şunları yazmaktadır: «İngiltere, sene nihayettinden evvel bir mütareke akdettilerinde maksadile Barce-lona ile Salamanca arasında bir muta-vassıt vazifesi görebilecektir.»

Romanya Kabinesi Teşekkül ediyor

Bükreş, 14 (Husul) — Krali parti ge-filerle temaskarına devam etmektedir. Krali Nasyonalist köylü partisinin geyi ile sunun müddet görüşüldükten sonra Tetare-ne (Devamı 3 üncü sayfa)

Berlin konuşmaları arifesinde

“Almanyanın ne yabancı kuvvete, ne de müsaadeye ihtiyacı vardır,”

Alman nasyonal sosyalist partisinin gazetesi, Almanya'yı, İtalya ve Japonyaya bağliyan siyasi dostlukları hiç kimsenin sarsamayacağını yazıyor

Londra, 14 (Husul) — Lord Halifax Berlin seyahati etrafında ortaya çıkan muhtelif haberler hakkında gazetelerin bilhassa senebi matbuatın ileri sürdükle-ri maddelerle burada büyük bir aıska ile takibi edilmektedir.

Berlin mülakatının ne netice verene-ğini gündünden kestirmek kâbi olamaya-rah siyasi mehafilde beyan edilmekti-dir.

Yalnız Almanya'da tatlılar eden nasyo-nal sosyalist partisinin gazetesi olan Correspondance Official'us, Lord Hal-fax'ın seyahatına tahli ilâmu geyip ge-mediği hakkındaki makaleler burada lay- (Devamı 3 üncü sayfa)

Lord Halifax Alman haricige nazır

Uzakşark konferansı kararını bugün bildirecek

Konferans Japonyaya teassüflerini bildirecek ve dünya efkârı umamigesinde husule gelen nefret, infial ve tedhiş hislerini kaydedecektir

Brüksel, 14 (Husul) — Uzakşark konferansı bugün akdedeceği umam bir toplantıdan sonra dağılacaktır. Top-lantında cumartesi günü ittihaz edilen kararlar kârti pekini alacak ve bir je-bi-lik nepebilecektir.

Fransız gazetelerinin tenkidleri Paris 14 (Husul) — Gazeteler U-zakşark konferans ile yakından alâka-dar olmaktadır. Japonyanın kânde-ransa kârti tahdidli taru hareketi tenkid etmektedirler.

Tasviriye günü tanzim edeceği deklâ-rasyon, smabterlerinin Davis, Eden ve Japonya (Devamı 3 üncü sayfa)

Konferans rekt Spak

Amerika konsolosunu öldüren adamın içyüzü

İdam edilen Karayan mahkemede bir teassüf bile izhar etmemiş, bilâkis memnuniyet göstermiştir

Şam, 11 (Husul muhabirimiz yazı-yor) — Beyrutta Mâgribîl Karayan tarafından yapılmış bir cinayet var ki muhtelif tarafar - dan dikkate değ-er bir vak'adır.

Karayan adam öldürmesini seven insanlardan biridir. Türkiye'den hicret etmiş, Amerikada yerleşmiş, sonra Av-rupaya geyerek u-run müddet Avru-pada, sonra Suriye - de, Halebe'de kal-mıştır.

Verececeği iddia eder, napa - ja eder, Halebe'de kapaklık yaptığı sa-ağlanmıştır. Doğru adam olduğunu iddi- (Devamı 3 üncü sayfa)

Karayan mahkemeye edilişken

Gazete:21- 15 Kasım1937 Tarihli Son Posta Gazetesi

Büyük Önder Malatya'da yapı Faaliyeti Hakkında İzahat Aldı ve Diyarıbekir'e Hareket Etti

Pazarlesi
15
SONTEŞİRİN
1937
• 18 inci yıl •
No. 5558
8 KURUŞ

Ulus hanesi
Çankırı Caddesi Ankara
TELEFON
Beymühür 1063
Yanış. Müdürlüğü 1062
İdare 1061
Telgrafı Ulus • Ankara

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

Bugün:
Yedinci sayfamızda
B. Abdülhalik Renda'nın
bahçesinde röportaj

Atatürk Malatyada tetkikler yaptılar

Gezilecek havalide ekonomik vaziyetler bakımından esaslı tetkikler yapılmasını emir buyurdular

İmar teşebbüslerini Teşvik etmek için Ameli usuller

İstanbul'u, dünyanın sayılı turizm şehirlerinden birisini yapan sebebler arasında Bursa ve Yalova'nın kaynak sularını unutmamak lâzımdır. Atatürk, bundan yedi yıl önce Yalova'nın bu yönden olan ehemmiyetini görmüş ve oranın imarı için seyrile-faine bir vazife olarak verdimişti. Yalova, bugün tahıl kaynaklarıyla ve tizerinde kurulan birçok tesialerle kendisini göstermiş olmakla beraber, henüz arzu ettiğimiz derecede inkişaf etmemiştir.

Bugün, yarın Kamutaym bütçe encümeninde konuşulacak olan "Yalova kaplıcaları ile kaplıcalar bölge-sinin idaresi, hakkındaki kanun, Ya-lova için daha geniş bir istikbal va-demekte-dir.

Yalova'yı mükemmil bir su şehri haline koyacak olan birçok şeyler bu kanunun çerçevesi içindedir. Bugün Akay idaresi tarafından yapılan bü-tün tesialerin yanında, ev yaptırmak, müesseseler kurmak istiyenlere para-sız yer vermek suretiyle büyük imar hareketine buhusi sermayenin de işli-rağı temin olmaktadır. Şimdi kanun-una hatlarını gördük geçirelim.

İkâdârlar tarafından yaptırılıp gene İstanbul vilâyetince tasdik edilecek plânlara göre yapılacaktır. Villâyet, bu plânlarda bölgenin imar abengine uygunluk ile beraber sâhiblerinin mali kudretini göz önünde tutacaktır. Kanun, Yalovanın imar vazifesini üzerine almış bulunan Akay idaresini vergi bakımından korumakta-dır:

- 1) Kaplıcalar sınıırı içinde Akaya verilmiş olan binalar ve yaptıracağı yapılar bina ve buhran vergilerinden,
- 2) Bu sınıır içinde Akay'ın malt olan arazi, arsa, ormanlar ve yeniden alacağı yerler arazi vergisinden,
- 3) Kaplıcaların bugünkü veya ye-niden yapılacak binalarının, inşa ve tamiri için memleket dışından getirilmesi mecburi olan malzeme ile fen-ni vaastalar gümrük reamli ile muamele vergilerinden muafur.

Kanun buranın imarı için servetini ortaya koyacakları da himayeyi unot-mamıştır: marazs verilecek arazılarla (Soru 8 inci sayıdadı)

Makinede

Malatya halkı büyük Şefi candan tezahürlerle karşıladı

Başbakanımız B. Celâl Bayar 15 Bankası Genel Direktörü B. Muammer Eriş ile konuşuyor

Ekonomik durum hakkında B. Muammer Eriş bir rapor hazırlıyacak

Malatya, 14 (Husul surette gönderdiğimiz arkadaş-muzdan) — Dün gece geç vakit Çetinkaya'dan ayrılan Atatürk, refakat ve maiyetlerindeki satlarla birlikte sa-at 13 de Malatya'ya şeref vermışlerdir.

Atatürk'ün trenleri Malatya'ya vardığı zaman toplan atılmış ve teğrifleri selâmlanmıştır. Büyük şehrimiz, vali kolordu komandanı, memurlar ve çok kalabalık bir halk kütlesi tarafından karşılanmışlardır.

Büyük Şef'i aralarında görmekle tarif edilmez şevk ve heyecan içinde çırpınan bütün malatyalılar havanın yağışlı olmasına rağmen istasyondan şehre kadar üç dört kilometrelik şoseyi ve şehrin ana caddelerini doldurmuş. Atatürk'ün geçişlerinde "Yasa, varol, avazleriyle ve al-kımlarla ortalığı çınlatmışlardır.

Atatürk istasyondan itibaren yüzlerce metre mesafe-yi yürüyerek geçmişler, askere, tacirlere, mektebli-le-re ve halka iltifatta bulunmuşlardır.

Müteakiben Atatürk, otomobiline binerek, şehre gelmişler ve şehrin methalinde bez ve iplik fabrikası inşaat mahallinde bir müddet tevaküfla mühendisler-den yapı faaliyeti hakkında inşaat almışlardır.

Atatürk Malatyada şehrin ekono-

Avrupa Türkiye-sini
Asya Türkiye-sine
nasıl bağliyabiliriz?

Boğaziçinde
asma köprü

Bu hususta mütehasıslar ne
dünüyorlar?

[İkinci sayfamızda okuyunuz]

Gazete:23- 15 Kasım 1937 Tarihli Ulus Gazetesi

Atatürk Malatya'da Tetkikler Yaptılar ve İş Bankası Genel Müdürü Muammer Eriş'ten Ekonomik Durum Hakkında Bir Rapor Hazırlamasını İstedi

Gazete:24- 15 Kasım 1937 Tarihli Ünal Gazetesi

Büyük Önder Atatürk Dün Şehrimizi Şereflendirdiler

Diyarbakır - Irak - İran hattının

*Anadolu hakkında
büyük bir tetkik*

temeli dün törenle atıldı

[illegible]

İşte "Zirai Türkiye" isimli büyük eser bu devamlı ve ilmi mücadele ve tedkiklerin mahsulü olarak suretleri ortaya çıkmış ve cihan zirai edebiyatında derhal nazarı dikkat celbedecek kaynaklardan biri muştur.

Tamamı dilimize de tercüme edilmiş ve fakat henüz basılmamış olan eserden şu küçük parçayı istiyorsunuz :

Kımyevi teşkilî itibarıyla Anadolunun hemen bütün kültür "nebatatı" yüksek evsâl arzettiğinden dolayı, a. paların yüksek mîsarata dereceyi bulmaları yemlik arpa olmak cihetinden çok büyük ihtikallî vadedmektedir. Türk aşıyonlarının yüksek morfin oranı (reçesi (% 28 - 2 kadar) onları diğer aşıyonları arasında ilk mevkiye taşımaktadır. Lâzım olan yığı basitir yüksek morfin dereceyi tohumlarındaki bilgili bir şekilde seçmek ve onları

Anadolu başharları gübre fos-
 ve kireçle idare edilmiş toprakta
 kıldığı takdirde, ahyuda maslıb
 lan 60 esas zıral - ekonomk vasfı
 aca tein etmektedirler; erken
 tıpmı, yüksek morfin derceci ve
 lış neticesi olarak yüksek ahyon
 recesi, yüksek yağ derceci, Anad-
 osuamlarının bir hasası olarak
 bit edilmistir. Hardı ve kabaklık
 za keza bu arada akıretmek lâzı-
 dır. Anadolulda 60 den ziyade ete-
 tiva eden Anıst ve 50 kadar ete-
 tivide eden anason ve keza Ana-
 dosuamları arasında eter muhtes-

İtibariyle rekor teşkil eden gelişler
tesbit edilmiştir. Anadolu mak'leri
koku esansları istihail itibariyle he-
nüz dokunulmamış birer haz olarak
durmaktadırlar.

Anadoluda fik, kahkâh, anason ve dart, tohum muhtevası itibarıyla yüksek vaziyette bulunmaktadır. Şimdi sayıları kaydırır ki bu tohum faslı; aynı zamanda bunların kuraklık mukavemetleri vasfı ile de müteferiktir. Anadolu yoncaları kısa ve ilbhazara mukavemet ve verim itibarıyla çok yüksektir. Bilgiden ve süratle büyüme hasası ve içgerileri bu ince sâkiler Anadolu yoncaları keza yüksek ırmacı arasında. Anadolu yoncaları daha glimden iş mallı kâfıyada, Okranyada ve merkezi kara tropik muntakasında geniş mikyasta ziraatê edile olmuştur.

Anadolu kavurları görülmüşü de denizde dögürlü ve kıymetli evsaf arz etmektedir. Van havzasının da kültürleştirilmiş kantapoları en iyi Avrupa cinslerinden gelen kalmakları ve birçok evsaf itibarıyla onları geçmektedirler. Kantapoların menşesi bilhassa burada. Van gölü havzasında bulunmaktadı. Anadolu için endemik olan Kaşba ve Adana cinsleri de bu menşeli Haazmay gibi ve öyle cinsleri Zhakovski gibi bile geçmektedir. İhtiva etmektedirler ki bunlar en iyi orta Asya cinslerinden daha üstündürler.

Anadolu kabakları Cucurbita pepo favelekide zengin geçk. tenorensis grubuna girmektedirler. Yüksek verimlilik tohumların yüksek yağ içeriği ve yüksek su içeriğiyle de diğer kabaklardan üstündürler.

Kuraklığa tahammül Anadolu'nun
hemmen keser kültür nebatlarında ken-
dini gösteren bir vasıftır.
(Sonu 5. inci sayfada)

GÜNDELİK

Propaganda

Siphihiz için Türkiye'yi tanıtmak ve sevdirmek aynı doğrı neyriyat yolu bulmamıştır. hepse Basın Unvanı Mideğitigindin neyriymekte olduğı mecmualar, broşürler ve albidüler olmak üzere, yeni Türkiye neyriyatı her tarafa mistereña her rağbet bulmuştur. Bunlar rica ile verilmeekte değı, rica ile aranmaktadır.

Ser basittir: sanatı, hakikate yardım ettirmek, cumhuriyeti milli olduğı kadar insani esirine, ve bu esiri herkesin seveceğini insanın, esirine bu kuru kahrakların bile güzel

şey ve kuru rakamların bile güzel bir
ars'a muhtaç olduğunu bilmekte-
dir. M. T. A. dahi düştü, yeni ve
müessir telkin vasıtasını bilen mües-
sesemürdür. Bazen bu neşriyatta larad
görmekte olanlar bulunduğunu bilmi-
yor değil: fakat ekseriya yerinde his-
setmez. belki bir tasarruf olduğunu

nihayet herkes kabul edecektir. Neşriyat, okutmak, aratmak ve kütüphanelerde muhafaza edilmek gayesini elde etmedikçe, harcaman para sıkışta stih

En malûm şeyler bile, mütemadiyen ve yeniden tanıtılmak için tekrar edilmek ütiyicisindırlar. Avrupa şehirleri caddelerinde sık sık e hram reklamları görüşümüzün sebebi vardır. Bütün dünya mektebelerinin ilk dersleri arasında öğretilmek. Mîsar ehramları için kâfi bir tanımın sebebi teşkil etmez. Yeni Türkiye ise bugün olduğunun tam zıddına öğretilmiş olan, ve bizim propagandamızın en-af-olun, yalnız yeni bir şeyi an-

latmak değil; milyonlarca insanın kafa-
sından eski, yerleşik bir Türkiye ha-
yali silmek olduğunu göz önünde
tutmak. Avrupa'nın bazı gazetelerinde
başbakanlarımızın resmi olarak,
eski koleksiyonlardan alınma, sırtma-
lıklılı bir Osmanlı sadrazamı resmi
konduguna hâlâ tesadüf ettiğimiz olu-
yor.

Doğru olduğu kadar güzel, nefis ve kendini kabul ettirici tarzda olmasa şartı ile, bütün faaliyet şubelerimizin neşriyata bilhassa ehemmiyet vermesi, daha uzun seneler, taın yarında bir himmet olacaktır.

**Büyük Şef Atatürk
Malatyada
tetkikte bulunurlarken**

Coşkun tezahürler arasında

Atatürk Diyarbakırdan Elâzize hareket buyurdular

Özyürekli, 16 (2) sayı sergiden gelen arkadaşlarından... Atatürk bu günün ölümü umumî ferahlandırdı. Bütün Şişli hükümet konasına geçirilirdi haberi alarak halk büyük bir telaşla hükümet bacheşini, cadde ve meydanları doldurmuştu. Atatürk hükümet konasına lene ve buradan ayrılmış çok yakın bağlık ve vefatı tesellihati yapmış yolunu 6. mertebe çıkışlar sergimilirdi. Atatürk Şişli'deki mufetlilğe bağli vail-

(Sona 5. inci sayfada)

Lord Halifaks dün Berlin'e hareket etti

Londra, 16 (A. A.) — Lord Hall-fax, day işler bakanlığında B. E. den ile son bir mülkiyette bulun-muştur. B. Eden, bundan sonra B. Çemberlayn ile görüşmüştür.

Hafta bulunan
R. Eden, Lord
Halifax ile gür-
ültüleri sonra,
dışişleri bakanı
yaşlı birine evine
dönüşü ve yata-
ğa yatmıştır. Bu
sebeben dolayı,
Kral Leopold'un
Londra'ya geli-
şinde Victoria la-
tasyonunda bu-
lanmadığı gibi
kışın saraydaki
aynalar da kırılmış
edememiştir.

Lord Halifax,
saat 14 te Berli-
ne hareket etmiş-

Mumailleyh, hareketinden biraz önce, pazartesi günü Berlin'e dönmüş olduğunu bildirmiştir.

Hattın temel atma töreninde

Başvekil B. Celâl Bayar
B. Ali Çetinkaya ve B. Özmen
mühim nutuklar söylediler

Diyarbakır, 16 (İstanbul suretiyle giden arkadaşlarımız) — Bugün saat 18 de Diyarbakır — İrak ve İran hattının temel taşı merasimi yapıldı. Zaten inşaatına başlamış olan hattın Türkiye Reisi Cumhur Atatürk'ün Diyarbakırda bulunduğukları ikinci günün 16 mîni salı gününe tehir ve tesadüf ettirilimiş idi. Türende Başvekil

düf ettirilmiş idi. Törende Başvekil *E. İsmail*

İki zümre

Ararlık Diyarbakır halkı arasında yaygındır. Ararlık bu anlamda bir tür telen, masallara yakın bir yerde bulunuyor ve Büyük Şef teleni yakından takip ediyorlarsa da. Bu sırada tayaire alayına mensup bir filo uşaklar yapıyor da. Başvaki! Celali Bayrak kurgu elinde

Bundan sonra Atatürk'ün treni mezarın mahallinde istasyonuna doğru hareket etmiş ve Atatürk'ün ayrılması ile sahada sürükli ve devamlı bir alkış dalgası örtülmüştür.

Türkîyenin büyük büyük hemen hemen bütün şehir ve kasabalarında eski ağırlı musunlar, cumhuriyet ileri ve geride güdüleleri manzarası ile değişti: kütüphane sarık ve şalvar kabuğu kalktı tıyîl cemiyeti, yeni derinliği bakanlıktadır.

Rizler, taşınmalarına bir kaç neşir

[illegible]

B. Abidin Özmenin nutku
Diyarbakır - Cilve hattının açılış

Civardan da toplanan on binlerce halk Büyük Başbuğu misli görülmemiş bir sevinçle karşıladı

Büyük önder Atatürk, geçen pazar günü, şehrimizi şereflendirdiler.

MALATYA'LILAR

Geniş tezahüratle Atatürklerini karşıladılar.

Büyük Önder ATA TÖRK'ün doğu seyahati esnasında Malatya'ya geldiği gün evvelinden beri, şayin halinde ağzı dawağına doluyordu. Bu kışın haberiyle tıls herkes, hareketini çoktan çekti. Büyük Önderlerini görmek heyecanı, derin bir sevinç besliyor. Ulu Şefin gelecekları gün ve snatı sorup duyuyorlardı. Seyahat ve hareket istikameti tahakkuk ettikten sonra şehrimizde hazırlıklar yapılmaya başlandı.

Ordu müfettişlerinden or general Kâzım Orbay ile kor general Gafik Deniz şehrimize gelerek bunlardan Kâzım Orbay Büyük Atatürk'e mülâkı olmak üzere Sivas'a gittiler. Bir gün sonra valimiz İ. Kem Akıncı ile kor general Gafik Deniz de Sivas istikametinde vilâyet hududuna doğru posta treni ile hareket ettiler.

Büyük Şetimin hususî trenle Sivas'a, Sivas'dan sonra Çankaya, Çankaya'dan Malatya'ya, beraberlerinde ve maiyetlerindeki zatlara ile, hareket ettikleri saat ve dakikası ile tahakkuk olundu. Sınırlı bütün Malatyalıların yakla ve sonuna heyecan içinde Atatürklerini, geçirdilerinden başlayarak, istasyonunda ve yollar da bekliyorlar.

Cumartesi günü, umumi bir hareket halinde, bu suretle geçmiş oldu.

Pazar günü, erkenden halkın istasyon ve yollarına akın ettiklerini görürüz. Havanın bozuk ve yağmurlu olmasına rağmen istasyon ve civarı kadın, erkek binlerce halkla bıncahine dolu.

Öğleden evvel merasim kıtası gelerek istasyon meydanında, Lise ve İlk okullar da kıtanın yanında yol boyunca verilerini aldılar.

Beskos neşe ve heyecan ile dakika dakika Atatürküne muntazır...

Tiket treni gelmiş, kin el olarak Diyarbekir-Cizre hattının açılma töreninde bulunacak zatlara hamil tren de gelerek yarım saat kadar kaldıktan sonra Diyarbekir'e hareket etti.

Saat 13, 15:

Atatürk'ün geliyor, haberiyle ihtilam vaziyeti alınırken hususî tren de yavaş yavaş istasyona giriyordu. Büyük bir alkış tofana koptu, tren durdu, toplar atılırken Büyük şef de yollarında, Başvekil Celâl Bayar, Dahiliye vekili ve C. H. Partisi genel sekreteri Sükrü Kaya, Nafia vekili Ali Çetinkaya, Atatürk'ün müavini So. İhsan Güken, Ali Kılıç, Salih Boyok ve yaverleriyle bazı mebuslar olduğu halde, trenin indiler,

sevgi ve muhabbet yaşları arasında trenler sunuldu.

Ulu önder, yavaş olarak, istasyon dışında ihtilam durumundaki kıtayı, gökleri çinliten yaşa Atatürk'e selâhi sürekli alkışlar arasından sırasıyla lise ve ilk mektep okurlarını teftiş ettikten sonra otomobillerine binerek şehre doğru hareket buyurdular.

Yol üzerinde olduğu için, ilk önce yapılmakta olan, ipilik ve bez fabrikasını gözden geçirdiler. Sonra, İnşaat halinde bitmeyen, memleket hastanesi önünde duran, izahat alımları ve C. H. partisi kuragını şereflendirdiler.

Partide yarım saat kadar kalarak muhtelif mevzularda üzerinde görüşükten sonra gene alkışlar arasında otomobillerine binerek istasyona avdet buyurdular.

Saat 14

Büyük Şefimiz, teftişlerinde olduğu gibi, sona sevgi ve saygı Atatürk'ümüze sadakaları arasında uğurlandılar.

Milli bir müessesemiz haricte da takdir edildi:

On İkinci İnternasyonal Selâhi haricinde en yüksek ve en mümtaz aleka ile karşılanıyor (Çapanarka Pirmu mu ve sair çocuk gıdaları) fabrikasının (Grand pri or konkur) mükafatla taltif ve takdir edildiğini Kıtlat vekâleti fabrikaya resmen bildirilmiştir.

Diyarbekir--İran--İrak hattının Temelatma töreni

HALKIN ULU ŞEF ATATÜRK'E SONSUZ BAĞLULIĞININ İZHARINA GÜZEL BİR VESİLE OLMUŞTUR.

Ankara 18 (A.A.)—Dün Diyarbekir—İrak ve İran hattının temel atma töreni yapılmış ve törende Başvekil Celâl Bayar, Dahiliye ve Nafia vekilleri le mebuslar, davetliler ve hemen hemen bütün Diyarbekir halkı hazır bulunmuştur.

Reisicumhar Atatürk hususî trende töreni takip buyurmuşlar ve müteakiben halkın sürekli ve devamlı alkışları arasında istasyona gelerek Başvekil ile Nafia vekili ni tebrik etmişlerdir.

Atatürk istasyon binasını gezdikten ve üst kat tarasasında birinci umumi müfettiş tarafından istasyonla surlar arasındaki sahada

kurulacak yeni şehir hakkında verilen izahatı dinledikten sonra halkın coşkun tezahürleri arasında refakat ve maiyetlerindeki zevatla Elâzize müteveccihen hareket buyurmuşlardır.

Ş Reisicumhar Atatürk maiyetlerinde Başvekil, Dahiliye, Nafia vekilleri, or general Kâzım Orbay ve umumi müfettiş ve diğer zevat olduğu halde Tuncelinge gümüşlerdir. Yol da Hozat deresi üzerinde inşa edilmiş olan beton köprü nün kordelâsını biz zat kesmişler ve köprüye sungeç yerine, dilimize, telâffuz itibarıyla en kolay yeldi olan Süngeç adı verilmesini tensip etmişlerdir.

Avdetle Murat üzerinde kurulmakta olan yeni Perçek köprüsünün ferdi, mali ve iktisadi bakımların

Arkan S. 2 de

FOTOĞRAFLAR

Foto:1-Atatürk Demiryolu İstasyonunda

Foto:2- Atatürk Demiryolu İstasyonunda

Foto:3- 1937 Atatürk Halk Evinde

Foto:4- 1931 Atatürk'ün Malatya'ya ilk Gelişleri

Foto:5- 1937 Atatürk Halk Evinde

Foto:1-Atatürk Demiryolu İstasyonunda

Foto:2- Atatürk Demiryolu İstasyonunda

Foto:3- 1937 Atatürk Halk Evinde

Foto:4- 1931 Atatürk'ün Malatya'ya ilk Gelişleri

Foto:5- 1937 Atatürk Halk Evinde